T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

KIRKLARELİ VE TEKİRDAĞ'DAKİ KLÂSİK DÖNEM OSMANLI CAMİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Serpil YILMAZ

Danışman
Doç. Dr. Recep GÜN

Samsun, 2019

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

KIRKLARELİ VE TEKİRDAĞ'DAKİ KLÂSİK DÖNEM OSMANLI CAMİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Serpil YILMAZ

Danışman

Doç. Dr. Recep GÜN

Samsun, 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

… /… / 2019

(İmza)
Serpil YILMAZ

TEZ KABUL VE ONAYI

Serpil YILMAZ tarafından hazırlanan Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klâsik Dönem Osmanlı Camileri başlıklı bu çalışma, _._.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: _____ _____

Üye : _____ _____

Üye : _____ _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

__ /__ /__

Prof. Dr. Ali BOLAT

(*İmza ve Mühür*)

ÖZET

KIRKLARELİ VE TEKİRDAĞ'DAKİ KLÂSİK DÖNEM OSMANLI CAMİLERİ

Serpil YILMAZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları, Yüksek Lisans, Ekim/2019

Danışman: Doç.Dr. Recep GÜN

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı Camileri adlı bu çalışmada; Kırklareli ve Tekirdağ il merkezi ve ilçelerinde yer alan camiler incelenmiştir. Bu yapıların bazıları daha önceden mimari açıdan yüzeysel olarak incelenmişse de, büyük bölümü hakkında detaylı bir araştırma yapılmamıştır. Mevcut yapıların bir kısmı ise, zaman zaman bilinçsizce yapılan onarımlara maruz kalmıştır.

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı Camileri adlı çalışma, dört ana bölümden oluşmaktadır.

I. Bölümde, "Giriş" başlığı altında; Araştırmanın Problemi, Amacı ve Önemi, Kapsamı ve Yöntemi, Kırklareli ve Tekirdağ'ın Coğrafyası ve Tarihi üzerinde durulmuştur.

II. Bölümde Osmanlı Klâsik Dönem Cami Mimarisi hakkında bilgi verilmiştir.

III. Bölümde "Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı Camileri" başlığı altında; Kırklareli ve Tekirdağ il ve ilçelerinde bulunan ve Klasik Dönem Osmanlı döneminde inşa edilmiş günümüze ulaşabilen ondört adet cami tanıtılmıştır. Katalog bölümünde ondört adet caminin plân ve mimarisi, malzeme, teknik özellikleri, süslemesi ve yapılan onarımlardan bahsedilmiştir. Eserlerin ayrıntılı tanımları yapılarak plan ve fotoğraflarla desteklenmiştir. III. Bölümde "Karşılaştırma ve Değerlendirme" başlığı altında camiler, Malzeme, Plan, Yapı Elemanları, Süsleme ve Sanatkâr olmak üzere 5 bölümde incelenmiştir. Bu bölümde eserlerin analizi yapılarak ortak sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır."Sonuç" kısmında, Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı camilerinin, Türk Sanatı ve Mimarlık tarihi açısından sahip oldukları önem vurgulanarak, senteze ulaşılmıştır.

Araştırmanın konusunun belirlenmesindeki en önemli etken Osmanlı mimarisine ve süslemesine duyduğumuz ilgidir. Yapılan araştırmalar neticesinde mevcut çalışmamızı kapsayan eserlerin daha önceden detaylı olarak çalışılmamış

olması sebebiyle bu eşsiz eserlerin Türk İslâm Sanatları literatürüne kazandırılması amaçlanmıştır.

Bu çalışma ile Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı Camileri bütüncül bir yaklaşımla ele alınmış ve araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

Çalışmış olduğumuz yapılardan hareketle sonuç olarak; aslına uygun yapılmayan restorasyonların kayıt altına alınması mimari yapıların özgünlüğünü kaybetmemesi, tarihin ve sanatın korunması ve gelecek nesillere özgün bir biçimde aktarılması açısından önem arzetmektedir.

Kırklareli ve Tekirdağ yöresindeki Türk sanatı hakkında bilgi veren kaynaklar; Mehmet Tuncel'in "Babaeski, Kırklareli, Tekirdağ Camileri", Hikmet Çevik'in "Tekirdağ Tarihi Araştırmaları" ve "Tekirdağ Müzesine Doğru" adlı eserleri, Oktay Aslanapa'nın "Osmanlı Devri Mimarisi" ve "Türk Sanatı" kitapları Doğan Kuban'ın "Osmanlı Mimarisi", Abdullah Kuran'ın "Mimar Sinan" isimli eseri yararlanılan önemli kaynaklardan birkaçıdır. Bu kaynakların dışında erken Osmanlı ve Klâsik Osmanlı dönemi mimari eserleri hakkında yazılmış kaynaklar, ansiklopediler, Serap Ayhan'ın "Tekirdağ ve İlçelerindeki Türk Devri Yapıları", Şeniz Özyurt'un "Lüleburgaz Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi", Mehmet Altuntaş'ın "Kırklareli Devri Türk Yapıları" isimli eserleri günümüze ulaşabilen ya da ulaşamayan mimari eserler hakkında bilgi vermeleri açısından önem taşımaktadırlar.

Anahtar Sözcükler: Türk, Sanat, Cami, Mimari, Süsleme, Tarih.

ABSTRACT

CLASSICAL PERIOD OTTOMAN MOSQUES IN THE KIRKLARELI AND TEKIRDAG

Serpil YILMAZ

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Islamic History and Arts, M.A.,October /2019

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Recep GÜN

In this study, called classical period Ottoman Mosques in Kırklareli and Tekirdağ, Kırklareli and Tekirdağ, mosques in Kırklareli and Tekirdag province and districts were examined. Although some of these structures have been examined superficially, most of them have not been examined in detail. Some of the existing structures have exposed to restoration occasionally which have been made unconsciously.

Work that called Classical Ottoman Mosques in Kırklareli and Tekirdağ consists of four main sections.

In the first part, under the heading "Introduction"; the problem, purpose and importance of research method, content and method topics, Kırklareli and Tekirdağ geography and history were emphasized.

In the second part; it was given information about classical period Ottoman Mosque Architecture.

In the third part; under the title "Classic Ottoman Mosques in Kırklareli and Tekirdağ"; Fourteen Mosques, which were build in Classical Period of Ottoman in Kırklareli and Tekirdag, were introduced. These fourteen mosques' plans, architecture, equipment, technical specifications, decoration and restorations were referred in catalogue part. A detailed description of the Works performed supported with photographs and plans. In III. Section under the heading "comparisonand evaluation", mosques were examined in five parts as material, plan, structural elements, decoration and artist. In this part, it was tried to obtain common results by analyzing the works.

In the"Conclusion" section, classical period Ottoman Mosques in Kırklareli and Tekirdağ was emphasized in terms of the importance of Turkish Art and Architecture.

The most important factor in determining the subject of the research is our interest in Ottoman Architecture and decoration. As a result of the research, it is aimed to bring these unique works into the Turkish Islamic Art Literature since the works covering our current work have not been studied in detail beforehand.

In this study, the Classical Period Ottoman Mosques in Kırklareli and Tekirdag were handled with a holistic approach and presented for benefit of the researchers.

As a result of the structures we have studied; It is important to record the restorations that are not made in accordance with the originality in terms of preserving the originality of the architectural structures, preserving the history and art and transmitting them to future generations in a unique way.

Sources that provide information about Turkish art in Kırklareli and Tekirdağ region; Mehmet Tuncel's “Babaeski, Kırklareli, Tekirdağ Mosques”, Hikmet Çevik's “Tekirdağ Historical Researches” and “Toward to Tekirdag Museum”, Oktay Aslanapa's “Ottoman Period Architecture” and “Turkish Art” books, Dogan Kuban’s “Ottoman Architecture”, Abdullah Kuran’s “Architect Sinan” works are some of the important sources utilized. Apart from these sources, sources written about early Ottoman and classical Ottoman architectural works, encyclopedias, Serap Ayhan's “Turkish Age Structures in Tekirdağ and Districts”, Şeniz Özyurt's “Lüleburgaz Sokullu Mehmet Pasha Complex”, Mehmet Altuntaş's “Kırklareli Era Turkish Structures” are important in terms of providing information about architectural works that can or may not survive.

Keywords: Turkısh, Art, Mosque, Architectural, Ornament, History.

ÖN SÖZ

Camiler yapılış amaçları bakımından ve zaman içersinde gösterdikleri gelişmelerden dolayı, dünya mimarlık tarihi içinde ayrı bir yere sahiptirler. Özellikle Osmanlılar'ın büyük gelişme gösterdikleri zamana, paralel olarak mimaride de büyük gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler Mimar Sinan'la doruğa ulaşmıştır.

Dini etkinlikleri üzerinde toplayan camiler, Osmanlı'da inanca verilen önemi ve dine verilen hizmeti sergilemektedir.

İslam'ın olduğu her yerde karşımıza çıkan camiler, sadece Müslümanlara değil, fark gözetmeksizin tüm insanlara hizmet veren eşitlik ve sevgi kapıları olmuştur.

Türk-İslam sanatının birer damgası niteliğini taşıyan ve Osmanlı sanatının buralardaki temsilcisi olan Kırklareli ve Tekirdağ'daki camillerden çok az bir bölümü günümüze sağlam ve orijinal olarak gelebilmiştir.

Bulundukları yerlerde Osmanlılar'ın tek ve abidevi eseri olan bu yapıların fazla tahrip olmadan önlemlerin alınması ve korunması en büyük dileğimizdir.

Bu konuyu seçmemde yardımcı olan, çalışmanın ortaya çıkmasında fikirleriyle beni yönlendiren, danışman hocam Doç. Dr. Recep GÜN'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmama yol gösteren bilimsel gelişimime katkıda bulunan değerli hocam Doç. Dr. Eyüp NEFES'e teşekkür ederim. Hayatım boyunca bana güvenen, maddi ve manevi desteğiyle beni bugüne taşıyan sevgili aileme kalbî teşekkürlerimi sunuyorum.

Serpil YILMAZ

Samsun, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **III**

ABSTRACT ..... **V**

ÖN SÖZ ..... **VII**

İÇİNDEKİLER ..... **VIII**

ÇİZİM LİSTESİ ..... **XI**

FOTOĞRAF LİSTESİ ..... **XIV**

KISALTMALAR ..... **XVIII**

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi 1

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 2

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi 3

BİRİNCİ BÖLÜM
KIRKLARELİ VE TEKİRDAĞ YÖRESİ TARİH VE COĞRAFYASI

1.1. Tekirdağ'ın Coğrafyası 6

1.2. Kırklareli'nin Coğrafyası 6

1.3. Tekirdağ'ın Tarihçesi 7

1.4. Kırklareli'nin Tarihçesi 8

İKİNCİ BÖLÜM
OSMANLI KLÂSİK DÖNEM CAMİ MİMARİSİ **9**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KATALOG

3.1. Eserlerin Ayrıntılı Tanımı

3.1.1. Rüstem Paşa Cami 16

3.1.2. Hasan Efendi Cami 23

3.1.3. Ayas Paşa Cami 26

3.1.4. Süleymaniye Cami 32
3.1.5. Güzelce Hasan Bey Cami 40
3.1.6. Hasip Bey (Çarşı) Cami 49
3.1.7. Gazi Ömer Bey Cami 55
3.1.8. İnecik Hüseyin Bey Cami 62
3.1.9. Karakaş Bey Cami 67
3.1.10. Sultan Beyazıt Cami 72
3.1.11. Karaca İbrahim Bey Cami 76
3.1.12. Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami 82
3.1.13. Lüleburgaz Tavil Mehmed Paşa (Sokullu) Cami 86
3.1.14. Cedid (Semiz) Ali Paşa Cami 96
3.2. Eserlerin Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi
3.2.1. Plân Açısından 103
3.2.1.1. Camiler 103
3.2.1.2. Kare Mekânlı Tek Kubbeli Camiler 103
3.2.1.3. Merkezi Plânlı Camiler (Ana Kubbesi Altı Destek Tarafından Taşınan Tip) 105
3.2.1.4. Tek Mekânlı Üzeri Merkezi Kubbeyle Örtülü Camiler 106
3.2.1.5. Tek Mekânlı Düz Tavanlı Camiler 106
3.2.1.6. Tabhaneli Camiler 107
3.2.1.7. Mihrap Önü Kubbeli ve Avlusu Revaklı Olan Camiler 107
3.2.2. Malzeme ve Teknik 107
3.2.2.1. Taş Malzeme 108
3.2.2.2. Mermer Malzeme 108
3.2.2.3. Ahşap Malzeme 109
3.2.2.4. Granit Malzeme 111

3.2.2.5. Alçı Malzeme 111
3.2.3. Yapı Elemanları 112
3.2.3.1. Mihraplar 112
3.2.3.2. Minberler 114
3.2.3.3. Minareler 116
3.2.3.4. Taç Kapılar 119
3.2.3.5. Son Cemaat Yeri Uygulamaları 121
3.2.4. Süsleme 123
3.2.4.1. Taş Süsleme 123
3.2.4.2. Mermer Süsleme 125
3.2.4.3. Ahşap Süsleme 129
3.2.4.4. Alçı Süsleme 130
3.2.4.5. Kalemişi Süsleme 131
3.2.4.6. Yazı 141
3.2.4.7. Kitabeler 150
3.2.5. Sanatkâr 152
SONUÇ 154
KAYNAKÇA 156
EKLER
Ek 1. Çizim ve Fotoğraflar 164
ÖZ GEÇMİŞ 255

ÇİZİM LİSTESİ

Harita 1: Tekirdağ İl Haritası 164

Harita 2: Kırklareli İl Haritası 165

Çizim 1: Rüstem Paşa Cami Planı 166

Çizim 2: Rüstem Paşa Cami Giriş Kapısı 167

Çizim 3: Rüstem Paşa Cami Giriş Kapısı Süslemeden Detay 168

Çizim 4: Rüstem Paşa Cami Minber 169

Çizim 5: Rüstem Paşa Cami Minber Süslemesinden Detay 170

Çizim 6: Rüstem Paşa Cami Kuzey Cephe B-B Kesiti 170

Çizim 7: Rüstem Paşa Cami Güney Cephe Elevasyon 171

Çizim 8: Hasan Efendi Cami Planı 172

Çizim 9: Ayas Paşa Cami Planı 173

Çizim 10: Ayas Paşa Cami Mihrabı 174

Çizim 11: Ayas Paşa Cami Kubbesi 175

Çizim 12: Ayas Paşa Cami Kubbedeki Kalemişi Süslemelerinden Detay 176

Çizim 13: Ayas Paşa Cami Kalemişi Süslemelerden Detay 177

Çizim 14: Süleymaniye Cami Planı 178

Çizim 15: Süleymaniye Cami Son Cemaat Revakı Sütun Başlığı 179

Çizim 16: Süleymaniye Cami Taç Kapısı 180

Çizim 17: Süleymaniye Cami Ahşap Kapı Kanatlarından Detay 181

Çizim 18: Süleymaniye Cami Taç Kapı Kemeri 182

Çizim 19: Süleymaniye Cami Harimim Duvarında Yer Alan Süslemeden Detay .. 182

Çizim 20: Süleymaniye Cami Mihrabında Yer Alan Süslemeden Detay 183

Çizim 21: Süleymaniye Cami Minberinde Yer Alan Süslemeden Detay 183

Çizim 22: Süleymaniye Cami Minberinde Yer Alan Süslemeden Detay 184

Çizim 23: Güzelce Hasan Bey Cami Planı 185

Çizim 24: Güzelce Hasan Bey Cami Harim Süsleme Detayı 186
Çizim 25: Güzelce Hasan Bey Cami Mihrap Süsleme Detayı..... 187
Çizim 26: Güzelce Hasan Bey Cami Minber Süsleme Detayı..... 187
Çizim 27: Güzelce Hasan Bey Cami Kubbe Süsleme Detayı..... 188
Çizim 28: Güzelce Hasan Bey Cami Kubbeye Geçiş Süsleme Detayı..... 189
Çizim 29: Hasip Bey (Çarşı) Cami Planı 190
Çizim 30: Hasip Bey (Çarşı) Cami Minber Süsleme Detayı 191
Çizim 31: Hasip Bey (Çarşı) Cami Minber Süsleme Detayı 192
Çizim 32: Hasip Bey (Çarşı) Cami Minber Süsleme Detayı 193
Çizim 33: Gazi Ömer Bey Cami Planı..... 194
Çizim 34: Gazi Ömer Bey Cami Sutun Başlığı 194
Çizim 35: Gazi Ömer Bey Cami Taç Kapısı 195
Çizim 36: Gazi Ömer Bey Cami Mihrap Süsleme Detayı 196
Çizim 37: Gazi Ömer Bey Cami Harim Süsleme Detayı 196
Çizim 38: Gazi Ömer Bey Cami Minber Süsleme Detayı 197
Çizim 39: İnecik Hüseyin Bey Cami Planı 197
Çizim 40: Karakaş Bey Cami Planı 198
Çizim 41: Karakaş Bey Cami Taç Kapısı 199
Çizim 42: Karakaş Bey Cami Harim Süsleme Detayı 200
Çizim 43: Sultan Beyazıt Cami Planı 201
Çizim 44: Karaca İbrahim Bey Cami Planı 202
Çizim 45: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Planı 203
Çizim 46: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Mihrap Süsleme Detay 203
Çizim 47: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Harim Süsleme Detay..... 204
Çizim 48: Lüleburgaz Tavil Mehmed Paşa (Sokullu) Cami Planı..... 205
Çizim 49: Cedid (Semiz) Ali Paşa Cami Planı 205

Çizim 50: Cedid (Semiz) Ali Paşa Cami Taç Kapısı 206
Çizim 51: Cedid (Semiz) Ali Paşa Cami Taç Kapı Kanatları Süsleme Detayı..... 207
Çizim 52: Cedid (Semiz) Ali Paşa Cami Şadırvan Kalemişi Süsleme Detayı..... 207
Çizim 53: Cedid (Semiz) Ali Paşa Cami Şadırvan Kalemişi Süsleme Detayı..... 208

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Rüstem Paşa Cami Onarım Kitabesi 209
Fotoğraf 2: Rüstem Paşa Cami Taç Kapı 209
Fotoğraf 3: Rüstem Paşa Cami Mihrabı 209
Fotoğraf 4: Rüstem Paşa Cami Minberi 210
Fotoğraf 5: Rüstem Paşa Cami Minaresi 210
Fotoğraf 6: Rüstem Paşa Cami Giriş Kapısı 211
Fotoğraf 7: Rüstem Paşa Cami İç Revaklardaki Sütun Başlığı 211
Fotoğraf 8: Tekirdağ Rüstem Paşa Cami Genel Görüntü 212
Fotoğraf 9: Rüstem Paşa Cami Batı Cephe 212
Fotoğraf 10: Tekirdağ Rüstem Paşa Cami Genel Görüntü 213
Fotoğraf 11: Rüstem Paşa Cami Son Cemaat Revakı 213
Fotoğraf 12: Rüstem Paşa Cami Son Cemaat Yeri Mihrabiye 214
Fotoğraf 13: Rüstem Paşa Cami Harim Kuzey Cephesi 215
Fotoğraf 14: Rüstem Pasa Cami Kubbesi 215
Fotoğraf 15: Rüstem Paşa Cami Kitabesi 216
Fotoğraf 16: Rüstem Pasa Cami Avlu Giriş Kapısı 216
Fotoğraf 17: Rüstem Pasa Cami Şadırvanı 217
Fotoğraf 18: Rüstem Pasa Cami Harim Güney Cephesi 217
Fotoğraf 19: Rüstem Pasa Cami Kubbesi 218
Fotoğraf 20: Rüstem Pasa Cami Kubbesi 218
Fotoğraf 21: Rüstem Paşa Cami Minberi 219
Fotoğraf 22: Hasan Efendi Cami Genel Görünümü 220
Fotoğraf 23: Hasan Efendi Cami Minaresi 220
Fotoğraf 24: Hasan Efendi Cami Mihrabı 221
Fotoğraf 25: Hasan Efendi Cami Minberi 221

Fotoğraf 26: Ayaş Paşa Cami Kitabesi 222
Fotoğraf 27: Ayaş Paşa Cami Genel Görünüm 222
Fotoğraf 28: Ayaş Paşa Cami Minaresi 223
Fotoğraf 29: Ayaş Paşa Cami Kubbedeki Kalemişi Süslemeler 224
Fotoğraf 30: Ayaş Paşa Cami Mihrapı 224
Fotoğraf 31: Ayaş Paşa Cami Minberi 225
Fotoğraf 32: Ayaş Paşa Cami Minaresi 225
Fotoğraf 33: Ayaş Paşa Cami Kubbedeki Kalemişi Süslemelerden Detay 226
Fotoğraf 34: Süleymaniye Cami Kitabesi 226
Fotoğraf 35: Süleymaniye Cami Taç Kapısı 227
Fotoğraf 36: Süleymaniye Cami Kubbeden Detay 228
Fotoğraf 37: Süleymaniye Cami Mihrap 228
Fotoğraf 38: Süleymaniye Cami Minber 228
Fotoğraf 39: Süleymaniye Cami Minare Şerefesi 229
Fotoğraf 40: Güzelce Hasan Bey Cami Kitabesi 229
Fotoğraf 41: Güzelce Hasan Bey Cami Minaresi 230
Fotoğraf 42: Güzelce Hasan Bey Cami Genel Görünüm 230
Fotoğraf 43: Güzelce Hasan Bey Cami Taç Kapısı 231
Fotoğraf 44: Güzelce Hasan Bey Cami Mihrabı 231
Fotoğraf 45: Güzelce Hasan Bey Cami Minberi 232
Fotoğraf 46: Güzelce Hasan Bey Cami Harimde Yer Alan Kubbe 232
Fotoğraf 47: Güzelce Hasan Bey Cami Harimde Yer Alan Kubbeye Geçiş 233
Fotoğraf 48: Hasip Bey (Çarşı) Cami Kitabesi 233
Fotoğraf 49: Hasip Bey (Çarşı) Cami Taçkapısı 234
Fotoğraf 50: Hasip Bey (Çarşı) Cami Harimi 234
Fotoğraf 51: Hasip Bey (Çarşı) Cami Harim Ahşap Tavanı 235

Fotoğraf 52: Hasip Bey (Çarşı) Cami Mihrabı 235
Fotoğraf 53: Hasip Bey (Çarşı) Cami Minberi 236
Fotoğraf 54: Gazi Ömer Bey Cami Kitabesi 236
Fotoğraf 55: Gazi Ömer Bey Cami Genel Görünüm 237
Fotoğraf 56: Gazi Ömer Bey Cami Taç Kapısı 237
Fotoğraf 57: Gazi Ömer Bey Cami Mihrabı 238
Fotoğraf 58: Gazi Ömer Bey Cami Minberi 238
Fotoğraf 59: İnecik Hüseyin Bey Cami Genel Görünüm 239
Fotoğraf 60: Karakaş Bey Cami Taç kapısı 239
Fotoğraf 61: Karakaş Bey Cami Harimi 240
Fotoğraf 62: Karakaş Bey Cami Mihrabı 240
Fotoğraf 63: Karakaş Bey Cami Minberi 241
Fotoğraf 64: Karakaş Bey Cami Minaresi 241
Fotoğraf 65: Sultan Beyazıt Cami Minaresi 242
Fotoğraf 66: Sultan Beyazıt Cami Genel Görünüm 242
Fotoğraf 67: Sultan Beyazıt Cami Mihrabı 243
Fotoğraf 68: Sultan Beyazıt Cami Minberi 243
Fotoğraf 69: Karaca İbrahim Bey Cami Genel Görünüm 244
Fotoğraf 70: Karaca İbrahim Bey Cami Taç Kapısı 244
Fotoğraf 71: Karaca İbrahim Bey Cami Harimi 245
Fotoğraf 72: Karaca İbrahim Bey Cami Mihrabı 245
Fotoğraf 73: Karaca İbrahim Bey Cami Minberi 246
Fotoğraf 74: Karaca İbrahim Bey Cami Minaresi 246
Fotoğraf 75: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Minaresi 247
Fotoğraf 76: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Genel Görünümü 247
Fotoğraf 77: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Taç Kapısı 248

Fotoğraf 78: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Mihrabı..... 248
Fotoğraf 79: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Minberi..... 249
Fotoğraf 80: Lüleburgaz Tavil Mehmet Paşa (Sokullu) Cami Genel Görünüm..... 249
Fotoğraf 81: Lüleburgaz Tavil Mehmet Paşa (Sokullu) Cami Son Cemaat Yeri ... 250
Fotoğraf 82: Lüleburgaz Tavil Mehmet Paşa (Sokullu) Cami Mibrabı..... 251
Fotoğraf 83: Lüleburgaz Tavil Mehmet Paşa (Sokullu) Cami Minberi..... 251
Fotoğraf 84: Lüleburgaz Tavil Mehmet Paşa (Sokullu) Cami Minaresi 251
Fotoğraf 85: Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Kitabesi..... 252
Fotoğraf 86: Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Sutun Başlığı..... 252
Fotoğraf 87: Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Taç Kapısı..... 253
Fotoğraf 88: Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Mihrabı 253
Fotoğraf 89: Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Minberi..... 254

KISALTMALAR

Ans. : Ansiklopedi

Ç. : Çizim

Fot : Fotoğraf

İst. : İstanbul

Mad. : Madde

s. : Sayfa

S. : Sayı

Yy. : Yüzyıl

Haz. : Hazırlayan

m : Metre

C. : Cilt

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi

"Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı Camileri" adlı bu tez çalışmasında, Kırklareli ve Tekirdağ il merkezinde ve ilçelerde yer alan Klasik Dönem Osmanlı camileri ele alınmıştır. Osmanlı dönemi mimarisi denilince akla genellikle Osmanlı devletine başkentlik yapmış Bursa, İznik, İstanbul gibi şehirler gelmektedir. Oysa ki Osmanlı Devleti Kırklareli ve Tekirdağ illerinde de mimari eserler inşa etmiştir. Günümüzde halk tarafından bu eşsiz ve nadide eserlerin hangi döneme ait olduğu dahi tam olarak bilinememektedir. Bu eserlerin tarafımca detaylı bir şekilde araştırılması gerçekleştirilerek, Türk İslâm Sanatları litaretürüne kazandırılması sağlanmıştır. Kırklareli ve Tekirdağ'daki "Klâsik Dönem Osmanlı Camileri" döneminin sanatsal özelliklerini yansıtan şâhâne örnekler olmasına rağmen haklarındaki araştırmalar ve yayınlar yetersiz olup, kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Mevcut çalışmamızı kapsayan Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klâsik Dönem Osmanlı Camilerinin daha önce detaylı olarak çalışılmaması, bu eserlerin mimari çizimlerinin yapılmayışı, süslemelerin ayrıntılı olarak ele alınmayışı, yazı unsurları ayetlerin, hadislerin, surelerin okunmayışı ve Türkçe'ye çevrilmeyişi, yapıların aslına uygun restore edilmeyişi ve restorasyon sonrası geçirmiş olduğu değişimlerin ele alınmaması ve bu durumun yayınlarda kitaplarda ifade edilmeyişi, kitabelerin Türkçe'sinin olmayışı, bazı kitabelerin ve cami yapılarının hiçbir şekilde incelenmemiş ve araştırılmamış olması nedeniyle bu eksikliği bir nebze olsun tezimizle gidermeye çalıştık.

Osmanlı Dönemi sanatı hakkında yapılan çalışmaların sınırlı olmasından dolayı, bu bağlamda en önemli örneklerini İstanbul'da veren Klasik Osmanlı Mimarisinin taşradaki yansımaları olan bu önemli örnekler bir arada toplanarak ve kendi içerisinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yapılar incelenmiş, mimari ve sanatsal özellikleri anlatılmıştır. Bu tez çalışmasında zaman sınırlaması olarak, Osmanlı Mimarisinin "Klasik Dönemi" olarak adlandırılan dönem dikkate alınmıştır. Bu dönem içerisinde yer alan eserler bilimsel metotlarla incelenerek Türk İslâm Sanatına katkıda bulunmaya çalışılmıştır. Araştırmamızın konusunu belirlemeden önce Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klâsik Dönem Osmanlı Camileri ile ilgili başta tez olmak üzere yayınlar olup olmadığı kontrol edilmiştir. Yapıların mimarisiyle ile ilgili çeşitli eserlerde bölüm başlıkları altında yüzeysel bilgi olsa da bütüncül anlamda bir

çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda Serap Ayhan'ın Tekirdağ ve İlçelerindeki Türk Devri Yapıları 2011 tarihli, "Şeniz Özyurt'un Lüleburgaz Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi 1989 tarihli, Mehmet Altuntaş'ın Kırklareli'ndeki Türk Devri Yapıları 1995 tarihli yüksek lisans tezleri bulunmaktadır. Söz konusu olan bu tezlerin evreni araştırmamızla benzer olsa da içerikleri farklıdır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın konusunun belirlenmesindeki en önemli etken Osmanlı mimarisine ve süslemesine duyduğumuz ilgidir. Yapılan araştırmalar neticesinde mevcut çalışmamızı kapsayan eserlerin daha önceden detaylı olarak çalışılmamış olması, çizimlerinin olmaması, süslemelerin ayrıntılı bir şekilde ele alınmaması, bazı yapıların plânlarının, kitabelerinin hiçbir kaynakta bulunmaması, bazı camilerin hiç çalışılmamış ve yayınlarda adının geçmemesi, camilerin yazıları açısından değerlendirilmemesi icra ettiğimiz bu eseri inceleme ve araştırma gereği bizde uyandırmıştır. Tekirdağ'ın Saray ilçesinde yer alan Ayas Paşa Camisine baktığımızda aslına uygun bir şekilde restore edilmediğini eski fotoğraflara bakarak görmekteyiz. Caminin kitabesi geçmişte yeşil zemin üzerine altın yaldız boyalı harfler ile yazılı iken, günümüzde caminin geçirmiş olduğu restorasyon sonucu kitabenin renginin tamamiyle değiştiğini görmekteyiz. Harimin duvarlarının rengi geçmişte kavun içi renk ile boyalı ve duvarlar yerden belli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplı iken, günümüzde harimin duvarları beyaza boyanmış ve ahşap lambriler kaldırılmıştır. Daha önceden yapıda olmayan kalemişi süslemeleri caminin kubbesine, harimin duvarlarına, kubbeye geçiş ögesi olan trompların içerisine, pencerelerin ve mihrabın etrafına eklenmiştir. Bir diğer husus ise daha önceden yapının duvarlarında yazı yokken, günümüzde yapının duvarlarında çar-ı yar-ı güzin yazılarına yer verilmiş olup, bu yazıların etrafı kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir. Eski fotoğraflara baktığımızda mihrabın renginin yeşil ve beyaz renklerden oluştuğu ve yağlı boya ile boyalı olduğu görülmekte ve üzerinde bir yazının yer aldığı bilinmektedir. Caminin geçirdiği restorasyon sonucu mihrabın rengi değiştirilerek beyaza renge boyanmıştır ve etrafı vazoda yer alan karanfil çiçeği kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir.

Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisine baktığımızda ise minaresinin şerefe korkuluğu günümüzde bulunmamaktadır ve bu durum hiçbir yayın tarafından dile getirilmemiştir.

Günümüzde halen restorasyonda olan İnecik Hüseyin Camisinin gerek beden duvarları gerekse de kubbesi tamamen beyaza boyanmıştır. Kubbesinde yer alan kalemişi süslemeleri tamamen yok olmuştur.

Tekirdağ merkezde yer alan Hasan Efendi Camisi ise adeta kaderine terk edilmiştir. Cami ile ilgili Vakıflar bölge Müdürlüğünde hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Cami ile ilgili yayınlanmış herhangi bir bilgi de mevcut olmayıp, cami bugüne değin hiç çalışılmamıştır. Bugün camiye baktığımızda eski caminin yıkılarak yerine yenisinin yapıldığını anlamaktayız.

Çalışmış olduğumuz yapılardan hareketle aslına uygun yapılmayan restorasyonların kayıt altına alınması mimari yapıların özgünlüğünü kaybetmemesi, tarihin ve sanatın korunması açısından önem arzetmektedir.

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışmada Kırklareli ve Tekirdağ'da il ve ilçelerinde yer alan Klasik Dönem Osmanlı camileri incelenmiştir. Tez konusunun oluşumunda ilk aşama olan kaynak taramasında konuyla ilgili doğrudan ve dolaylı yayınlara ulaşılmıştır. Bu aşamada Kırklareli Valiliği, Kırklareli Müzesi, Kırklareli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Edirne Vakıflar Müdürlüğü, İstanbul I. Bölge Vakıflar Müdürlüğü, Kırklareli ve Babaeski Belediyeleri, Kırklareli İl Halk Kütüphanesi, Babaeski Görkey Halk Kütüphanesinde literatür ve arşiv taraması yapılmıştır. Tekirdağ ve Kırklareli'ndeki merkez ve ilçelerdeki müftülüklerinden camilerle ilgili bilgi temin edilmiştir. İkinci aşamada inceleme alanı olan camilere gidilerek fotoğrafları çekilmiş, yapıların mevcut yapısı hakkında gerekli bilgiler alınmıştır. Bundan hareketle bu konuda yayınlanan kaynaklar okunmuştur. Ayrıca, Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve İstanbul I. Bölge Vakıflar Müdürlüğü arşivinden alınan bilgiler araştırmamız için önem arz etmektedir. Araştırmamızın ikinci aşamasında arazi çalışması yapılarak, eserlerin fotoğrafları bizzat yerinde çekilmiştir. İncelenen yapıların anlatımında belirli bir düzen takip edilerek fotoğraflar ve çizimlerle desteklenmiştir.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan giriş bölümü başlığı altında araştırmanın problemi, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın kapsamı ve yöntemi, Kırklareli ve Tekirdağ'ın coğrafyası ve tarihçesi isimli alt başlıklarla çalışmamız ile ilgili giriş niteliğinde bilgiler verilmiştir.

İkinci bölüm, Osmanlı Klâsik Dönem Camii Mimarisi bölümüdür. Burada Klâsik Osmanlı Sanatının genel özellikleri örnekler verilerek anlatılmıştır.

Üçüncü bölüm katalog kısmından oluşmaktadır. Yapıların her biri katalog bölümünün alt başlığını oluşturmuş, eserlerin anlatılmasında sırasıyla; inceleme tarihi, inşa tarihi, yaptıran (bani), usta (sanatçı), yapının yeri hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Daha sonra, plân ve mimari özellikleri, süsleme hakkında sırasıyla ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Süsleme kısmında yapıda görülen bütün süsleme ve teknikleri anlatılmaktadır.

Dördüncü bölüm ise karşılaştırma ve değerlendirme bölümüdür. Bu bölümde, malzeme ve teknik, plan, mimari elemanlar, yapı elemanları, kitabe, yazı, süsleme alt başlıklar ile eserler kendi içerisinde ve çevresindeki diğer eserlerle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümü ise, genel bir özet şeklinde oluşturulmuştur. Eserlerin Klasik Osmanlı mimarisinde ve bölge camileri arasındaki yeri ve önemi belirtilerek, Sanat Tarihine kazandırdığı değerler üzerinde durularak sonuca bağlanmıştır.

Son olarak konu ile ilgili kullanılan kaynaklar alfabetik sırayla kaynakça kısmında belirtilmiş, fotoğraflar ve çizimler sırasıyla birlikte verilmiştir.

Kırklareli ve Tekirdağ yöresindeki Türk sanatı hakkında bilgi veren kaynaklar bulunmaktadır. Mehmet Tuncel'in "Babaeski, Kırklareli, Tekirdağ Camileri" isimli kitabında Tekirdağ şehir merkezinde yer alan Rüstem Paşa Camii ve Kırklareli'nin Babaeski ilçesinde yer alan Cedit (Semiz) Ali Paşa Camii incelenmiş ve bu yapılar hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Hikmet Çevik'in "Tekirdağ Tarihi Araştırmaları" ve "Tekirdağ Müzesine Doğru" adlı eserleri merkez ve ilçelerin tarihçesini anlatmaktadır. Yapıların geçmişte sahip olduğu özellikleri anlatması açısından önem arz etmektedir. Oktay Aslanapa'nın "Osmanlı Devri Mimarisi" ve "Türk Sanatı" bir diğer önemli kaynağı teşkil etmektedir. Doğan Kuban'ın "Osmanlı Mimarisi", Abdullah Kuran'ın "Mimar Sinan" eseri yararlanılan önemli kaynaklardan birkaçıdır. Bu kaynakların dışında erken Osmanlı ve klasik Osmanlı dönemi mimari eserleri hakkında yazılmış kaynaklar, ansiklopediler, Serap Ayhan'ın "Tekirdağ ve İlçelerindeki Türk Devri Yapıları", Şeniz Özyurt'un "Lüleburgaz Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi", Mehmet Altuntaş'ın Kırklareli Devri Türk Yapıları, Evliya

Çelebi'nin "Seyahatnamesi" ve araştırma kapsamındaki günümüze ulaşabilen ya da ulaşamayan mimari eserler hakkında bilgi vermeleri açısından önem taşımaktadırlar.

BİRİNCİ BÖLÜM
KIRKLARELİ VE TEKİRDAĞ YÖRESİ TARİH VE COĞRAFYASI

1.1. Tekirdağ'ın Coğrafyası

Marmara Bölgesi'nde Trakya'nın güneyinde yer alan Tekirdağ ili; kuzeyde Kırklareli, kuzeydoğuda Karadeniz, doğuda İstanbul, güneyde Marmara Denizi, güneybatıda Çanakkale, batıda Edirne illeriyle çevrilidir. İlin kuzeydoğu kesiminde Istıranca dağları, güneybatı kesiminde Korudağ ve Tekirdağ (Ganos) yükselmektedir. Hem Karadeniz'e hem de Marmara Denizi'ne kıyısı olan ilin büyük bir bölümü dağlık alanlar dışında alçak bir yayla görünümündedir. Bu toprakların yüksekliği hiçbir kesimde 1000 m.'yi geçmemektedir.

Tekirdağ ilinin kıyı şeridinde yazlar sıcak ve kurak, kışlar serin ve yağışlı geçmektedir. Akdeniz iklimi etkisi gösteren kıyı kesiminden iç kısma, Ergene Havzası'na doğru gidildiğinde bozkır ikliminin etkisine rastlanmaktadır. İç kısımlarda yazlar serin kışlar ise soğuk geçmektedir.[1]

1.2. Kırklareli'nin Coğrafyası

Kırklareli Türkiye'nin kuzeybatısı, Marmara Bölgesi'nin Trakya kesiminde yer almaktadır. Kuzeyden 159 km sınır uzunluğu ile Bulgaristan, doğudan 58 km. kıyı uzunluğu ile Karadeniz, batıdan Edirne, güneydoğudan İstanbul, güneyden ise Tekirdağ illeri ile çevrilidir. Toprakların %48i dağlık, %35i dalgalı arazi, %17si ise ovalıktır.

Bölge, yeryüzü şekilleri bakımından çeşitli görünümler yansıtır. Kuzey ve Kuzeydoğu doğrultusunda uzanan Yıldız Dağları (Istrancalar) Kırklareli'nin kuzeyinde bir nevi doğal duvar meydana getirir. Bölgenin toprak yapısı, yeryüzü görüntüsü 1. 2. ve 3. Jeolojik Zamanlarda biçimlenmiştir. Bundan dolayı toprak çeşitli katmanlarla zenginleşmiştir. Oturmuş, sıkışmış, durağan katmanlar nedeniyle 4. Derece Deprem Bölgesi kabul edilir. Bulgaristan, Romanya ve Rusya'nın güneyinde meydana gelen depremlerden etkilenir.

Ergene Havzasında ve Kırklareli'nin Yıldız Dağlarının güney yamaçlarında Kuru Orman Grubuna ait bitkilere bol miktarda rastlanmaktadır. Kırklareli Bölgesi bitki örtüsü ve çeşidi yönünden zengindir. Bu doğal bitkiler arasında meşe, gürgen,

[1] "Tekirdağ" *Temel Britannica,* Hürriyet Ofset, XVII, İstanbul 1993. ss. 111-112.

kızılçam, karaçam, dişbudak ve seyrek olarak da karaağaç, kızılcık, karaçalı, yabani armut, akçaağaç, maki cinsinden katran ardıcı bulunmaktadır.[2]

1.3. Tekirdağ'ın Tarihçesi

Yapılan arkeolojik araştırma sonuçlarına göre İ.Ö. 3000'lerden beri yerleşim alanı olduğu anlaşılan Tekirdağ yöresinde, İ.Ö. 1200'lerde Traklar, İ.Ö. 6. yüzyılda Persler hüküm sürmüş, İ.Ö. 5. yüzyılda Odryslar, Odrys Devletinin İ.Ö. 4. yüzyılda Makedonya krallığına bağlanması ile Makedonya krallığına bağlanmıştır. Daha sonra Galat akınlarına sahne olan bölge Selevkos yönetiminin ardından Roma İmparatorluğu yönetimine girmiştir.

Roma imparatorluğunun 395 yılında ikiye ayrılmasından sonra Trakya Doğu Roma imparatoru Arkadius'a bağlandı. Bin yıla yakın Trakya ile beraber Bizans hâkimiyetinde yaşayan bölgenin tarihi çağlar içinde merkez ve ilçelerin aldığı isimler şöyledir; Tekirdağ ilinin ilk çağlardaki adı "Rodosto", Eski Yunan'da "Rhaidestos", Roma döneminde ise "Rhaedestos", ortaçağda da "Rodosto", olarak anılan kentin, 14. yüzyılda da Osmanlılarca Bizans tekfurundan alınmasından sonra adı "Rodoscuk'a" dönüşmüş, 18. yy'dan sonra ise Bizans tekfurlarından kaynaklandığı söylenen "Tekfurdağı" adı Cumhuriyet'ten sonra 1927'de "Tekirdağ" olarak kabul edilmiştir.

Tekirdağ ve ilçelerinin Osmanlılar zamanında fethedilmesi Orhan Gazinin oğlu Süleyman Paşa kumandasında olmuştur. II Mahmut döneminde sayılı sürgün yerlerinden biri olan kent, 93 Harbi'nde (1877–1878 Türk- Rus Savaşı) Rus kuvvetlerince işgal edildiyse de Berlin Antlaşması'yla (1878) yeniden Osmanlı yönetimine bağlandı. Balkan Savaşı'nın ilk evresinde (1912) Bulgar ordusunun eline geçmesine karşın, savaşın ikinci evresinde (1913) Edirne ile birlikte Türk kuvvetlerince geri alındı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Babıâli'yi Sevr Antlaşması'nı imzalamak zorunda bırakmak için İtilaf Devletleri'nce Yunan birliklerine işgal ettirilen Tekirdağ (1920), Başkomutan Meydan Savaşı'nda kesin zaferi kazanan Türk ordusu tarafından kurtarılmıştır (1922).

XX. Yüzyıl başında Tekirdağ, Edirne Vilayeti'ne bağlı bulunan Çorlu, Malkara ve Hayrabolu kazalarını kapsayan bir sancağın merkezi idi. Bu Sancak Cumhuriyet

[2] www.kirklareli.bel.tr/site/index.php?md=dinamik_sayfa&id=16.(20.05.2015).

döneminde vilayet oldu. 1970 sayımına göre nüfusu 296.898 olan Tekirdağ'ın ilçeleri; Çerkezköy, Çorlu, Hayrabolu, Malkara, Muratlı, Saray ve Şarköy'dür.[3]

1.4. Kırklareli'nin Tarihçesi

Kırklareli tarih öncesi konum itibariyle dikkat çeken pek çok antik yerleşim merkezine sahip bir ilimizdir. Buzul çağı sonlarında uzunca bir süre sular altında kaldığı anlaşılan Kırklareli ve civarında insana dair ilk maddi belgeler neolitik dönem özelliklerini vermektedir. Daha sonra bilinen ilk yerleşik kabilelerden ismini alan Trakya, Kırklareli de dahil olmak üzere Roma dönemi ortalarına kadar kısmen veya tamamen bağımsızlıklarını küçük birer krallık veya prenslik olarak devam ettirebilmişlerdir. Bir geçiş bölgesi olması münasebetiyle Roma ve Bizans dönemlerinde pek çok istilalara uğrayan Kırklareli ilk defa 1. Murat zamanında 1363 yılında Osmanlıların eline geçmiştir.

Bu tarihten itibaren uzunca bir süre barış süreci yaşayan Kırklareli Balkan Savaşı ve 1.Dünya Savaşı sıralarında Bulgar ve Yunan işgaline maruz kalarak büyük eziyet ve sıkıntılar yaşadıktan sonra 10 Kasım 1922'de nihai özgürlüğüne kavuşmuştur.

Önce Vize ve Demirköy'e (2 Kasım), akabinde Lüleburgaz (8 Kasım), Babaeski (9 Kasım) ve nihayet Kırklareli'ne 10 Kasım 1922'de Türk Bayrağı çekildi.[4]

[3] Serap Ayhan, *Tekirdağ ve İlçelerindeki Türk Devri Yapıları*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2011. ss. 8–12.

[4] kirklareli.gov.tr, (10.05.2015)

İKİNCİ BÖLÜM
OSMANLI KLÂSİK DÖNEM CAMİ MİMARİSİ

Osmanlı sanatında 1500-1650/1700 yıllarını kapsayan dönem "Klâsik Dönem" olarak adlandırılmaktadır. II. Beyazıt Devri ile başlayan Klâsik Döneme "Büyük Külliyeler Devri" de denmektedir. Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezıd dönemlerinde değişik alanlarda ortaya çıkmaya başlayan bu özelliklerin, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murat dönemlerinde en gelişmiş biçimine ulaştığı kabul edilir. Bu dönemde ortaya çıkan sanatsal özellikler, Osmanlı sanatını tanımlayan ve onu kalıcı kılan görsel bir üslup bütünlüğü oluşturmuştur. Klâsik Osmanlı döneminin cami mimarisinin genel özelliklerine bakacak olursak; Klasik Dönem camileri, ağırlıklı olarak İstanbul'da inşa edilmişlerdir. Bu dönemde özel mülkiyet kavramı olmadığı için sivil mimariyle karşılaşılmamaktadır. Daha çok kamu ve dini yapıları inşa edilmiştir. Klâsik dönemde yüksek ve görkemli yapılar ağırlıklı olarak yapılmışlardır. Erken dönemde uygulanmaya başlayan kubbeli ve merkezi plânlı yapılar, klâsik dönemde daha anıtsal ölçekte uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde yarım kubbe kullanımı oldukça yaygındır. Orta kubbe kemerler üzerine oturtulmuştur ve kalan kısımlar yarım ya da çeyrek kubbeler ile desteklenmiştir. Merkezi kubbe kullanılarak geniş bir mekân elde edilmiştir. Genelde açık bırakılan son cemaat yerleri bu dönemde kapatılmıştır.

Klâsik dönemde yapı tümüyle kubbeye göre biçimlenmektedir. Parçalanmış mekân yerine, mekân bütünlüğü oluşturulmuştur. Merkezi mekân tasarımına değişik çözümler getirilmiştir. Yine bu dönemde ışık, akustik ve plâstik değerler önem kazanmıştır. Camilerde çok sayıda pencereye yer verilerek ferah bir ibadet mekânı oluşturulmuştur. Pencere dizileri, revaklar, kubbeler gibi tek tek mimari ögeler bütünle uyumlu hâle getirilmiştir. Bu dönemde malzeme olarak; taş, ahşap, mermer, alçı ve tuğla kullanılmıştır. Ağırlıklı olarak taş ve mermer malzeme tercih edilmiştir.

Klâsik dönem Osmanlı yapılarında yukarıdan aşağıya doğru inildikçe genişleyen bir tasarım söz konusudur. Süslemeler oldukça doğal ve mimariyi arka plâna düşürmeyecek tarzdadır. Genel olarak Klâsik dönemin Osmanlı camilerinde süsleme unsuru olarak; uzun saplar üzerinde sallanan sümbüller, ters kıvrımlar oluşturan saz yaprakları, boynu bükük laleler, çiçek açmış bahar dalları, katmerli güller, tomurcukları patlamaya hazır çiçekler, palmetler, rumiler, şemseler, tığlar, hatayiler, geometrik motifler ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Çini süslemede çok

kullanılmıştır. Çini panolar birer kaplama aracı olarak değil, özgün kompozisyonları ve desenleriyle duvara asılan tablo görünümü biçiminde tasarlanmışlardır.

Ayasofyaya,[5] baktığımızda Klâsik dönemi etkileyen en önemli yapılardan birisi olup, 537 yılında inşa edilmiştir. Klâsik dönemde Ayasofya gibi büyük merkezi kubbelerin inşa edilebilmesi için yarım kubbelerin kullanılması gerektiği fikri bu dönemde yaygınlaşmıştır. Bu amaçla inşa edilen yapıların en başında gelen camilerde, ağırlıklı olarak kubbeli ve yan kubbeli örtüler ve tavanı destekleyen fil ayak destek sistemleri olmuştur.

Mimar Sinan'ın klasik dönem mimarisine getirdiği farklı tasarım özelliklerine ve uygulamalarına bakıldığında, onun modern Dönemin bir mimarı gibi düşünüp uygulamalarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Tasarımları İstanbul'un kentsel görünümünü değiştirmiş, coğrafyanın belirlediği sınırları zorlayarak İstanbul kent imgesinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Coğrafyanın bir mimar tarafından onun dünya görüşüne ve sanatçı kişiliğine, çevreyi algılamasına göre değiştirebilmesi modern bir anlayışın göstergeleridir. Mimar Sinan, İstanbul'un doğal güzelliğine insan eliyle eklenebilecek güzellikleri katar. Yapıtlarıyla doğayı dönüştürerek değiştirir ve insanlarının içerisinde yaşayacağı farklı ve yeni ölçekteki mekanları oluşturur. Bu yeni ölçekte yaşayan insanların dünyayı algılama biçimleri ise farklı olmak durumundadır. Bu kapsamda, şehircilik ölçeğinde Sinan'la beraber Osmanlı mimarisinde 16. yüzyılda ortaya çıkan ve gelişen yeni uygulamalar bulunmaktadır. Fevkanilik, farklı işlevli yapıların ortak bir avlu etrafında yerleştirilmesi ve çift son cemaat yeri kullanımı gibi uygulamalar işlev-biçim ilişkilerinin kent ölçeğindeki yansımalarıdır.[6]

Kent işi dokusunun oluşmasında fevkanilik sistemi İstanbul kent topografisinin gereği olarak Bizans Dönemi'nden beri İstanbul'da görülen bir uygulamadır. Çift kat kullanımı anlamına gelen fevkani (üst kat) yapılar tahtani (alt kat) bir mekan üstünde yer alır. Tepelerden oluşan kent içinde, Bizans Dönemi'nde anıtsal ve konut yapılarının zemin katlarında inşa edilen sarnıçlar, su deposu olarak kentteki önemli bir ihtiyacı karşılarken aynı zamanda eğimli araziyi düzleştirerek üstüne gelecek yapıya zemin oluşturmaktaydı. Topraktan gelen rutubete karşıda bir koruma alanı da

[5] Semavi Eyice, "Ayasofya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, ss. 206-210.
[6] https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384218, (19.08.2019)

oluşturan bu sistemi Mimar Sinan, klasik dönem yapılarında farklı bir biçimde sistematize ederek kullanmıştır. Özünde yapının işlevi ve kent içindeki hierarşik konumuyla ilgili olan bu çözümleme özellikle vezir camilerinde, kutsal ve metafizik bir alan olan ibadet mekânını kentin kalabalığı ve günlük yaşamından soyutlamak için geliştirdiği bir sistem olmuştur.[7]

Üsküdar Mihrimah Sultan Camisi,[8] deniz kenarında, iskeleye yakın bir yerde, sokak gürültüsünün ve kent içi hareketliliğin çok olduğu bir yerde inşa edilmiştir. Burada Mimar Sinan camiyi sokak düzeyinden daha yüksek bir alana inşa etmiş, caminin şadırvanını da özel olarak inşa ettiği bir alt bölüm üzerine yerleştirmiş böylece hem sokaktan yer kazanarak o alanı caminin inşa edildiği arsa ile bütünleştirmiş hem de kutsal bir alana geçerken günlük yaşamla metafizik alana geçişte bir ara bölümünün oluşmasına neden olmuştur. Bu geçiş sürecini ayrıca çift son cemaat yeri ile de pekiştirmiştir. Erken Dönem Osmanlı mimarisinde cami, zaviye, zaviyeli cami gibi yapıların kuzey bölümlerine revaklı bir giriş bölümü eklenmeğe başlanmıştı. Kent içi dokusunda revaklı giriş bölümlerinin varlığı Osmanlı mimarisinin Akdeniz mimarisinden alıp geliştirdiği ögelerden biridir. Daha sonra bu bölümler namaza geç kalanlar tarafından kullanıldığı için çağdaş sanat tarihçileri tarafından son cemaat yeri olarak tanımlanmıştır. Mihrabiyelerin bulunduğu bu bölüm namaz işlevi için de kullanılır aynı zamanda da camilere bir giriş bölümü oluştururdu. Mimar Sinan revaklı son cemaat yerlerinin üzerini sundurma ile kapalı bir ikinci bölüm ile çevreleyerek, fevkanilik sisteminde olduğu gibi kutsal mekâna ulaşımda bir ara bölüm daha oluşturmuş ve böylece yapıya hiyerarşik yaklaşımda bir alan daha koymuştur. Böylece kuzey tarafına avlu ekleyemediği vezir yapılarına bu iki sistemle belirli bir anlam yüklemiştir, avlunun eksikliğini ve yapıya eklediği görkemli yaklaşımı farklı bir biçimde vurgulamak istemiş ve bunu da kent dokusunun içine yerleştirmiştir.[9]

Fevkanilik ve çift son cemaat yeri kullanımının diğer bir önemli örneğini, İstanbul'un başka bir deniz kıyısında, Eminönü'ndeki Rüstem Paşa Camisinde[10] görürüz. Bu kez İstanbul'un ticaret merkezinin tam ortasında, limana gelen gemilerin

[7] https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384218, (19.09.2019)
[8] İsmail Orman, "Mihrimah Sultan Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss. 40-42.
[9] https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384218, (19.09.2019)
[10] Z. Hale Tokay, "Rüstem Paşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, ss. 291-292.

mallarını boşalttığı en yoğun alanda inşa edilen yapıyı, Mimar Sinan fevkanilik sisteminin uygulaması ile kent dokusunun sıkışık bir yerine çevresiyle son derece işlevsel bağlar oluşturacak biçimde yerleştirmiştir. Cami ve avlu yerine kullanılan çift son cemaat yeri ve bir ön avlunun bulunduğu alan, alt katta depoların ve dükkânların bulunduğu bir zemin katı üzerinde yer alır. Üst kata yani cami alanına bu dükkânların arasından ve yapıyı üç taraftan çevreleyen yollardan gelen merdivenlerle ulaşılır. Depo ve dükkânlar hem çevreyle bütünlük sağlarken hem de vakfa gelir getirirler. Caminin önünde yer alan kemerli terasın etrafında, Dönemi'nde inşa edilmiş başka yapılarında olmadığını düşünülürse, çevreye hakim bir konumdadır. Şadırvan özellikle bu terasa konulmamış, yapının kent içi konumu düşünülerek caminin bulunduğu sokağın ve camiye çıkan merdivenlerin başına yerleştirilmiş ve böylece çevreye de hizmet veren bir konumda kullanılmıştır.[11]

Mimar Sinan'ın birçok yapısı, boşluk içinde oylumlanarak ortaya çıkan birer anıtsal heykel gibidir. Sinan'ın yaratıcılığı ise geleneksel ögeleri geliştirdiği ve kendi tasarımları doğrultusunda sistematik ve rasyonel bir biçimde kullandığı kapsamda önceki dönemlerin üslubunu aşar ve onlardan farklı bir dizgiler sistemi oluşturur. Örneğin Süleymaniye Camisinde,[12] mimari ögelerin işlev-biçim tutarlılığı, bütünlük içinde çeşitlilikle karşımıza çıkar. Ancak bu çeşitlilik biçimlerin tüm çizgiselliğiyle açık ve yalın olarak algılanır. Yüzeylerin devamlı olarak parçacıklara bölünmeleri, bu parçacıklar arasında biçimsel ifadenin yüzeyler kapsamında tekrarı, parçacıkların birbirine olan işlevsel bağlılığı, oylumların tekrarı, simetrik yerleşimleri, ritmi, Süleymaniye Camisine adeta bir üçüncü boyut kazandırmakta, kompozisyonu tek bir form olarak algılamamıza değin bu görsel bütünlüğe varabilmemiz yapıdaki mimari ögelerin işlev ve biçim bütünlüğünü fark etmeden algılamamızdan kaynaklanmaktadır. Mimar Sinan, işlev-biçim arasındaki bütünlüğü sadece formalist bir uygulama olarak yapı ölçeğinde ve mimari ayrıntılarda kullanmaz bunu yaratı ve tasarım eyleminin bir kavramı olarak ele alır. Yapıların mimari süsleme programlarını da aynı yaklaşımla ele alan Sinan özellikle çini süsleme programlarını

[11] Selçuk Mülayim, "Süleymaniye Camii ve Külliyesi*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, ss. 114-119.
[12] Mülayim, *"*Süleymaniye Camii ve Külliyesi", c. XXXVIII, ss. 114-119.

hem bezeme elemanı, hem de mimariyle bütünlük sağlayacak biçimsellikle kullanmıştır.[13]

Mimar Sinan'ın tasarım çeşitliliğini ve mimari kişiliğini takip edebildiğimiz diğer bir alan ise onun geçmişte inşa edilmiş olan yapılarla olan ilişkisidir. Bir mimar ve birey olarak geçmiş mimari yapıtlarla rekabet halinde olan Mimar Sinan, bu yapıları geçebilmek, onlarda görülen kimi mimari sorunları aşabilmek için, küçük yapılarla adeta eksizler çizmiş ve daha sonra anıtsal ve görkemli baş yapıtlarını yaratmıştır. Özellikle kubbe mimarisi kapsamında merkezi kubbeyi kare taşıyıcı sistemin dışında altıgen ve sekizgen taşıyıcı sistemlerin olanaklarını araştıran Mimar Sinan altıgen plan şeması geliştirebilmek için önce bu planın Osmanlı mimarisin de ilk kez uygulandığı Edirne Üç Şerefeli Camisi'ni [14] incelemiş ve bu planı kendi Döneminin orantıları ile Beşiktaş-Sinan Paşa Camisi'nde [15] tekrarlamıştır. Edirne'de altıgen taşıyıcı sistem ile bu sistemin içinde yer aldığı kare bölünme sonucu aralarda örtü sistemi düzeyinde kalan düz üçgen parçaların yerine ekoylum sistemini geliştirerek yeni bir çözüm getirmiştir. Bizans mimarisinde eksedra olarak bilinen bu çeyrek kubbeler zeminde yer alan ayaklar ile taşınmakta idi. Oysa Mimar Sinan bu mimari elemanları ayaklara taşıtıp yapının içinde bölüm oluşturmaktan çekinir ve bu elemanları örtü elemanları düzeyinde kubbe ve kemerler arasında bağlayıcı elemanlar olarak kullanır. Böylece Edirne-Üç Şerefeli'deki sorunu çözmüş olur. Daha sonra bu plan şemasını İstanbul-Molla Çelebi [16] ve Kara Ahmet Paşa Camilerinde[17] denedikten sonra en gelişmiş şeklini İstanbul-Kadırga Sokullu Mehmet Paşa Camisi'nde[18] elde eder. Burada kubbe tüm yapıyı örten bir elemandır ve taşıyıcı sistem de iç mekanda herhangi bir bölüntü oluşturmaz. Kullanılan çini süsleme programı ile de altıgenin mekanın algılanmasında oluşturduğu kimi olumsuzluklarda aşılmış olur.[19]

---

[13] Mülayim, "Süleymaniye Camii ve Külliyesi", c. XXXVIII, ss. 114-119.
[14] Semavi Eyice, "Cami", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, ss. 56-90.
[15] Filiz Gündüz, "Sinan Paşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 232-234.
[16] Arzu İyianlar, "Molla Çelebi Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss. 243-245.
[17] Semavi Eyice, "Ahmet Paşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, ss. 115-116.
[18] M. Baha Tanman, "Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 360-363.
[19] Mülayim, "Süleymaniye Camii ve Külliyesi", c. XXXVIII, ss. 114-119.

Benzer biçimde Süleymaniye Camisi'nin planını da tasarlarken eski yapılarla hesaplaştığı belli olmaktadır. Bu kapsamda en çok karşılaştırılan yapı Ayasofya olmuştur. Roma mimari geleneğinin en son görkemli yapısı olan Ayasofya, kubbe mimarisi açısından kuşkusuz ki her mimar için bir rekabet alanıdır. Her iki yapıda da görülen plan özellikleri birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. Ancak, Mimar Sinan, merkezi kubbesi kare taşıyıcı sistem üzerine oturan planın ilk denemesini Üsküdar Mihrimah Sultan Camisinden,[20] esinlenerek uygular. Bu planın anıtsal boyutlarına ise yarım kubbeyi ana kubbenin her yönünden yerleştirerek Şehzade Camii'nde [21] ulaşır.

Ayasofya'nın plan ve hacimsel bütünlüğünü geçtiğini ise zaten tezkirelerde söylemektedir. Ayrıca, mimari ayrıntılar incelendiğinde özellikle askı kemerlerini yan mekânlara bağlayan kemerlerin kullanımında vb... ögelerin Ayasofya kökenli olduğu Beyazıd Camii'nde kullanıldığı görülmektedir. Ancak Mimar Sinan bu mimari ögelere kendi üslubunu yansıtmış, onlardaki küçük parçalar halindeki uygulamaları tüm yapıya dağıtarak modüler bir sistem haline getirmiştir. Yapıların plan tasarımı ve cephe düzenlemesi yanı sıra, mimarı ayrıntılardaki çeşitlilikte Mimar Sinan'ın Klasik Osmanlı mimarisine getirdiği biçim-işlev ilişkileri bakımından önemlidir. Kütlesel alanlardan ve düz boşluklardan hoşlanmayan Mimar Sinan onları sütün, sütünce, revak, silme, kavsaralı niş vb. ögelerle gereğine göre böler, birleştirir ve bağlar. Süleymaniye Camii'nde merkezi kubbeyi taşıyan ana fil ayaklarının kütleselliğini kırmak için kuzey ve güney yüzeylerine silmelerle çevrelenmiş mukarnaslı nişler yerleştirir. Köşelere su getirir ve fazla yüksek olmayan sütünlar yerleştirerek bu ögeleri belirgin kılar. Caminin altında Külliyenin ana su depolarından birinin olması, Sinan'ı böyle bir çözümlemeye götürür.[22]

Yine Süleymaniye Camii'nde, minarelere girişlerin önüne küçük sundurmalar yerleştirir; minare kaideleri cephelerde kütlesel kalmasın diye onları silmelerle böler ve kavsaralı nişler yerleştirir. Süleymaniye Camisi, tasarımı, oylumlamadaki başarısı, cephe düzenlemeleriyle oluşan üç boyutluluk, ayrıntıları, örtü sistemimdeki hiyerarşik düzenlemesi ile Dönemin yazarlarının yaptığı benzetmede olduğu gibi

[20] Orman, *"*Mihrimah Sultan Külliyesi", c. XXX, ss. 40-42.
[21] İsmail Orman*, "*Şehzade Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXVIII*,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, ss. 483-485.
[22] Mülayim, "Süleymaniye Camii ve Külliyesi*",* c. XXXVIII, ss. 114-119.

"Şelale" gibi akmaktadır. İstanbul denizinin bazen hırçın bazen sakin dalgaları, güneş ışınlarının sis, yağmur, güneş ve bulutlu havalarda süzülerek oluşturduğu değişkenliği ve oynaklığı, Mimar Sinan'ın duyarlılığı ile Süleymaniye Camii'nin görünümünde somutlaşır.[23]

Osmanlı-Türk mimarisinin bu klasik döneminde devletin sahip olduğu geniş toprakların her tarafında ahşap çatı ile örtülü mütevazi camiler de yapılmıştır. Çok basit ve sade olan, genellikle varlıklı esnaf tarafından vakfedilen bu küçük camiler arasında, iç süslemesi ve bazı özellikleri bakımından kendi çapında bir şaheser sayılabilecek binalara da rastlanır. Eyüp'te Silâhî, Balat'ta 1562 tarihli Ferruh Kethüdâ, Mimar Sinan'ın kendi vakfı olarak Yenibahçe'de yaptığı Mimar Sinan, 1592'te Topkapı dışında Takyeci İbrâhim Ağa, Kocamustafapaşa'da Ramazan Efendi (Bezirgânbaşı), Şehremini civarında Odabaşı vb. camileri, ahşap çatılı küçük ibadet yerlerinden sadece birkaçıdır. Bunların arasında üstün kalitede çiniler, ahşap üzerine renkli nakışlarla bezenmiş olanlar vardır. Takyeci İbrâhim Ağa Camii'nde ahşaptan kubbe biçiminde bir tavanın bulunuşu, ahşap çatılı camilerin birçoğunun esasında böyle olduğunu hatıra getirmektedir.[24]

[23] https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384218, (19.09.2019)
[24] Eyice, "Cami", c. VII, ss. 56-90.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KATALOG

3.1. Eserlerin Ayrıntılı Tanımı

Katalog No : 3.1.1.

Yapının Adı : Rüstem Paşa Cami

Yapının Yeri : Ertuğrul Mahallesi/Mimar Sinan Caddesi NO:5/Merkez/Tekirdağ

İnceleme Tarihi : 15.05.2015

Çizim No : 1-7

Resim No : 1-21

3.1.1. Rüstem Paşa Cami

Rüstem Paşa Cami Tekirdağ'da Ertuğrul mahallesinde Mimar Sinan caddesinin kıyısında yer almaktadır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaptırılmıştır. Banisi Kanuni Sultan Süleyman'ın damadı Rüstem Paşa'dır.

Caminin cümle kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre 960/1553 tarihinde Rüstem Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Kitabe basık kemerli kapı açıklığı ile mukarnas kavsarasının arasında yer alan yeşil zemine sarı sülüs harflerle yazılmış, mermer üzerine kabartma tekniğinde yapılmıştır. Kitabenin dili Osmanlıca'dır.

Kitabenin transkripsiyon metni;

Rüstem-i düstur-ı Azam Hak rızasın kasd edüp

Bu makamı eyledi manend-i gülzar-ı naim

Lütf-i nuru Zülcelal-in kalbine virüp ziya

Kâbe-i sıdk-ı safada eylesün anı mukim

Erişüb avn-ı Celil-i bi zeval-i lemyezel

Çün tamam oldu bu cay-ı can feza-yı hoş nesim

Safha maha Utarit yazdı bir tarih-i hub

Ecrini adn eylesün bu camiin Lûtf-u Kadim.

H.960/M.1553.[25]

Kitabenin Türkçesi:

Rüstem'in en büyük sağlam dayanağı Hakk'ın rızâsıdır

Bu makâmı cennet gibi gül diyârına eş eyledi

Ululuk sâhibinin nurlu keremi kalbine aydınlık saçınca

Asıl gönül huzurun Kâbesinde onu mekân sahibi eylesin

Çok yüce sonsuz yardım erişip dâim olandan (Allah'ın sıfatlarından)

İşte bu cana ait olan yer, canlar bahşetti lâtif bir rüzgar gibi

Ayın yüzeyine Utarit güzel bir tarih yazdı

Sonsuz iyilikler sâhibi bu câmiin karşılığını Adn cenneti eylesin

H.960/M.1553[26]

Portal nişinin yan yüzeylerinde birer mihrabiye bulunmaktadır. Sağdaki mihrabiyenin yüzeyinde yeşil zemine sarı nesih harflerle yazılmış, dikdörtgen planlı bir tamir kitabesi yer almaktadır. Buna göre 1257/1841 yıllarında Abdülmecit tarafından tamir edilmiştir. Kitabe 50x90 cm boyutlarındadır. Kitabe mermer üzerine kabartma tekniğinde yapılmış olup, dili Osmanlıca'dır. (Fotoğraf: 1)

Onarım kitabesinin transkripsiyonu ve tercümesinin metni;

"Mihr-i eflak-i şeref hazret-i sultan Mecit

Virdi nur kerem-i kamilesi kevne ziya

Himem-i şamiletüd dehr-i erüp sertaser

Kıldı tamir ile bu mabedi de nev ihya

Pek becadır denülürse ana beyt-i mamur

Sakf-ı merhfuuna hep gıpta eder ehl-i sema

Okunup anda ezan ile kılındıkça namaz

O şehin şüphaden efsun ede ömrün Mevla

[25] Bu kitabenin transkripsiyon metni *Tekirdağ Diyanet Eğitim Merkezinde görevli Hüseyin Öresin* arafından yapılmıştır.

[26] Bu kitabenin Türkçe tercümesi *Edirne Yazma Eserler Kütüphane Müdürü Musa Öncel* tarafından yapılmıştır.

Bende Talat Didim imarına bir tam tarih

Bi bedel oldu hele cami-i Rüstem Paşa"[27]

Kitabenin Türkçesi:

Gökyüzünün şerefli güneşi Hazret-i Sultan Mecid

Bütün varlıklara tam bir cömertlikle ışıklar saçtı

Şamiletüd (?) yardımıyla erişip dünyayı baştan başa

Tâmir ederek bu mâbedi de hayat verilenlerden eyledi

Pek uygundur ona denilse de Beyt-i mâmur

Yüksek çatısına hep gıpta eder gök ehli

Onda ezan okunup namaz kılındıkça

(Şehin süpha ????) O "şehin süphaden" (??)

Ömrünü cazibelerle dolu eylesin Mevlâ

Ben kulunuz dedim imârına bir tam tarih (yazdım)

Bî-bedel (paha biçilmez) oldu hele câmi-i Rüstem Paşa[28]

Cami günümüzde hâlen restorasyon aşamasındadır. Klasik Osmanlı mimarisinin özelliklerini taşıyan cami etrafı duvarlarla çevrili bir avlunun ortasında yer almaktadır. Mimar Sinan'ın İstanbul dışında tasarladığı ilk çift revaklı camidir.[29] Kubbesinin çapı 13.60 m' dir.[30] Cami kare planlı olup, üzeri tromp geçişli bir kubbeyle örtülüdür. Kuzeyde son cemaat revakı bulunmaktadır (Çizim: 1) Son cemaat revakı çift revak şeklinde düzenlenmiş olup ortada aynalı tonoz yanlarda ikişer kubbe ile örtülmüştür. Dıştan kurşun kaplıdır. Kubbelerde kalemişi süslemeler görülmektedir. Son cemaat yerinde mukarnas kavsaralı mihrabiyelere de yer verilmiştir. Sütun başlıkları mukarnaslı ve baklava dilimli olarak düzenlenmiştir. Ayrıca son cemaat yerinin duvarlarında oldukça büyük boyutlarda "Ya Allah, Vallahi" yazılarına yer verilmiştir. Yazılar kesme taş duvar üzerine siyah renkle sülüs yazı türüyle yazılmıştır.

[27] Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları,* Ahmet Sait Basımevi, İstanbul 1949, s. 66.
[28] Bu kitabenin Türkçe tercümesi *Edirne Yazma Eserler Kütüphane Müdürü Musa Öncel* tarafından yapılmıştır.
[29] http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/articles/metujfa2016207.pdf, (18.08.2019).
[30] Aptullah Kuran, vd, *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, c.II, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988, s. 195.

Yapı düzgün kesme taşla inşa edilmiştir. Yapının minaresi kuzeybatı köşede yer almaktadır.

Caminin doğu ve batı cepheleri simetrik olarak düzenlenmiştir. Alt tarafta dört pencere bulunmakta olup, ortada iki pencerenin üzerine birer pencere daha yer almaktadır. Güney cephede üç pencere bulunmaktadır. Kuzey cephenin ortasında kapı yer almaktadır. Kapının iki yanında simetrik olarak düzenlenmiş birer pencereye yer verilmiştir.

Caminin duvarlarında iki katlı pencere düzenlemesi dikkat çekmektedir. Alt kat pencereler dikdörtgen açıklıklı, sivri kemer alınlıklı, mermer söveli ve demir parmaklıklıdır. Üst kat pencereler sivri kemer açıklıklı ve alçı şebekelidir.

Caminin taç kapısı dikdörtgen formlu, basık kemer açıklıklı olup, dıştan iki kaval silme ve iç bükey bir bordürle çevrelenmiştir. (Fotoğraf: 2) Ahşap kapının her iki kanadında geometrik süslemeler dikkat çekmektedir. (Çizim: 2) Ahşap kapısının üzerinde mermerden yapılmış bir kitabe bulunmaktadır. Kapı kanatlarının üzerinde geometrik motiflerden oluşan süslemelere yer verilmiştir. Kapı Fildişi ve sedef kakmalardan oluşan tezyinatla süslenmiştir. Kapı kanatlarının üst kısmında dikdörtgen çerçeve içerisinde "Kelime-i Tevhid" yazısı yer almaktadır. Kelime-i Tevhid ahşap üzerine oyma tekniğinde, sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Ahşap kapı kanatları üzerinde yıldız, üçgen, beşgen, altıgen ve ongen motiflerinden oluşan düzenlemeler görülmektedir. Kapı kanatlarının ortasında geometrik şekillerle çiçek motifi oluşturulmuştur. (Çizim: 3)

Harim kare planlı olup üzeri kubbeyle örtülüdür. Kubbeye geçiş ögesi olarak tromplar kullanılmıştır. Tromplar üç dilimli olarak dizayn edilmiştir. Tromp dilimlerinin her birinde vitray düzenlemeleri görülmektedir. Trompların aralarında yazılara yer verilmiştir. Etrafı kalemişi bezemeli dairesel madalyonların içerisinde, mavi renkli zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmışlardır. Burada; "Allah (celle celaluhü), Muhammed (aleyhisselam), Ali (radıyallahu anh), Hasan (radıyallahu anh), Hüseyin (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh)'ın" isimleri yer almaktadır.

Kubbenin içerinde Allah (celle celaluhü)' nün "Ya Deyyân, Ya Sübhân, Ya Settâr, Ya Gafûr", isimlerine yer verilmiştir. Bu isimler siyah renkle sülüs yazı tarzıyla yazılmıştır.

Yapının cepheleri sivri kemerle hareketlendirilmiştir.

Mihrap caminin güney cephesinde yer almaktadır. Mihrabın ilk şekli geç devirde açık renk yağlı boya ile boyanarak bozulmuştur.[31] Sade bir şekilde yapılan mihrap mukarnaslı olarak düzenlenmiştir. Dikdörtgen bir bordürle kuşatılmış olup mukarnaslı kavsaraya sahiptir. Fotoğraf çekimi esnasında mihrabın sol tarafında mukarnas kavsarasından başlayarak aşağıya doğru taşta uzun bir çatlak tespit ettim. Kaynaklarda mihrabın geç devirde yağlı boya ile boyandığı geçmektedir. Günümüzde ise mihrapta boya bulunmamaktadır. Muhtemelen boyanın temizlenme aşamasında kavsarada çatlama olmuştur. (Fotoğraf: 3)

Mihrabın sağ tarafında minber yer almaktadır.(Fotoğraf:4) Mermerden yapılmış olup, korkulukları ve alınlıkları geometrik motiflerle süslenmiştir.(Çizim:4)

Minare caminin kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Klasik tarzda yapılmıştır. Kare kaide üzerine çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Minare üzeri kurşunla kaplı sivri bir külahla örtülüdür. (Fotoğraf: 5)

Süsleme özellikleri; Rüstem Paşa Cami 1841 yılında Abdülmecid döneminde onarılmıştır. Camide ağırlıklı olarak alçı süslemeler görülmektedir. Alçı süslemeler en çok kubbede kullanılmıştır. Kubbenin içi tamir esnasında enlem ve boylamlar şeklinde dilimlere bölünmüştür. Kubbe göbeği ve eteği ve göbeği alçıdan plastik görünümlü barok tesirli girlandlar, rozetler, çelenkler, vazodan çıkan çiçek motifleri, gül buketleri, üzüm dalları ve yapraklarıyla tezyin edilmiştir. Ayrıca kasnaktaki pencerelerin içten iki yanına sütunceler[32] ve kalemişleri[33] eklenmiştir. Cami barok dönemin özelliklerini yansıtan süslemelerle bezenmiştir. (Fotoğraf: 14)

Rüstem Paşa Camisinde kalemişi süslemeler oldukça azdır. Kalemişi süslemeler kubbeye geçiş ögesi olan trompların aralarında kullanılmıştır. Buralarda çar-ı yar-ı güzin yazılarına yer verilmiştir. Bu yazılar bir daire içersinde mavi renkli zemin üzerine siyah renk kullanılarak yazılmıştır. Yazı türü olarak sülüs yazı tercih edilmiştir. Mavi renkli dairenin etrafı kıvrık dal ve yapraklardan oluşan yeşil renkli kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir.

[31] N. Çiçek Akçıl, "Rüstem Paşa Külliyesi*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, ss. 293--294.
[32] Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, ss. 64-72.
[33] Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, ss. 64-72.

Yapıda ahşap malzemeler harime girişi sağlayan çift kapı kanatlarında ve vaaz kürsüsünde, girişteki son cemaat yerinin çatısında kullanılmıştır. Harime giriş sağlayan kapı kanatları üç pano hâlinde düzenlenmiştir. Alt panoda yıldız motifi ve altıgenler ile geometrik süslemeler oluşturulmuştur. Orta panoya baktığımızda panonun merkezinde yıldız motifi kullanılarak geometrik şekillerden çiçek motifi meydana getirilmiştir. Ayrıca orta panoda ongenler, dörtgenler, beşgenler kullanılarak geometrik süslemeler oluşturulmuştur. Üst panoda ise yazıya yer verilmiştir. Yazının etrafı da geometrik şekiller ile bezenmiştir. Harimin kapısı ceviz ağacından[34] yapılmıştır. Geometrik motifli sedef ve fildişi kakmalarla tezyin edilmiştir. (Fotoğraf: 6) Vaaz kürsüsü de ahşap malzemeden yapılmıştır. Kürsünün ön yüzeyinde kare bir pano bulunmaktadır. Kare panonun tam ortasına yıldız motifi yerleştirilmiş ve geometrik şekiller bu motifin etrafında gelişerek şekillenmiştir. Kürsünün üzerinde sarı renkle sülüs yazı türüyle "Allah (c.c.)" yazısına yer verilmiştir. Vaaz kürsüsü günümüzde orijinal değildir. Ayrıca minberde köşkün üzeri ahşaptandır ve minber pramidal bir külah ile nihayetlenmektedir.

Yapının taç kapısında taş malzeme kullanılmıştır. Caminin taç kapısı dikdörtgen formlu, basık kemer açıklıklı olup, dıştan iki kaval silme ve iç bükey bir bordürle çevrelenmiştir. Taç kapı sekiz sıra kavsara dizisinden oluşmaktadır. Harime giriş ahşap çift kanatlı kapıdan sağlanmaktadır. Kapı Fildişi ve sedef kakmalardan oluşan tezyinatla süslenmiştir. Portal nişinin yan yüzeylerinde birer mihrabiye bulunmaktadır. Mihrabiyeler de dört sıra mukarnas kavsaralı olarak düzenlenmiştir. Mihrabiyelerin niş yüzeyleri çokgen niş şeklindedir. Yapının mihrabı da taş malzemeden yapılmıştır. Mihrap dikdörtgen bir bordürle kuşatılmış olup, mukarnaslı kavsaraya sahiptir. Sekiz sıra kavsara dizisinden oluşmaktadır. Sade bir şekilde yapılan mihrabın niş yüzeyi çokgen niş biçiminde düzenlenmiştir. Her iki yanında birer şamdana yer verilmiştir. Şamdanlar günümüzde orijinal değildir. Minare de taş malzemeden yapılmış olup, klasik Osmanlı minareleri tarzındadır. Minare kare kaide üzerine çokgen gövdeli ve tek şerefeli olarak inşa edilmiştir. Üzeri kurşunla kaplı olup, sivri bir külah ile örtülüdür. Minarenin korkuluğunda altıgenlere yer verilmiştir. Altıgenlerin ortasında geometrik şekillerle altı yapraklı çiçek motifiyle süsleme oluşturulmuştur. Taş korkuluğunda geometrik şekillerle ajurlanan mukarnaslı frizlere

[34] Oktay Aslanapa, *Mimar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988, s. 50.

yer verilmiştir. Yüksekliği ise 34 m. yükseklikte, 2,14[35] m. çapındadır. Son cemaat yerinde küçük mihrabiyelere yer verilmiştir. Miharabiyeler de taş malzemeden yapılmış olup, mukarnas kavsaralı olarak düzenlenmiştir. Kavsara beş sıra mukarnas dizisinden oluşmaktadır. Niş yüzeyi çokgen bir niş şeklinde düzenleme gösterir.

Yapıda mermer malzeme minberde, son cemaat revakı sütun ve sütun başlıklarında kullanılmıştır. Son cemaat yerinde, sütun başlıklarında mukarnaslardan ve baklava dilimlerinden oluşan süslemeler hâkimdir. (Fotoğraf: 7)

Minber mermer malzemeden yapılmıştır. Minberin korkuluk bölümünde altıgenlerden oluşan geometrik şekillerle süslemeler meydana getirilmiştir. Yan aynalık bölümünde sekizgenlere yer verilmiş olup, sekizgenlerin içerisinde yıldız motifi etrafında gelişen geometrik süslemeler hâkimdir. Yan aynalığın altında yer alan süpürgelik kısmı dört bölümden oluşmaktadır. Minberin merdiven korkulukları ve yan aynalıkları ajurlu geometrik motiflerle süslenmiştir. Minberin kapısının üzerindeki alınlık kısmı da mukarnaslı olarak yapılmıştır. Alınlığın altında bir adet gülbezek motifi yer almaktadır. Köşkün üzeri ahşaptandır ve pramidal bir külah ile nihayetlenmektedir. Köşk bölümünde palmet frizi süslemelerine yer verilmiştir.

Şadırvan kare kaideli, çokgen gövdeli, beş mermer sütunla çevrili olup, üzeri içten ahşap dıştan kurşun kaplı beşgen pramidal bir külahla örtülüdür.

[35] Akçıl, "Rüstem Paşa Külliyesi", c. XXXV, *ss.* 293--294.

Katalog No : 3.1.2.

Yapının Adı : Hasan Efendi Cami

Yapının Yeri : Eski Cami/Orta Cami Mahallesi/Hacı İsa Sokak Merkez/Tekirdağ

İnceleme Tarihi : 21.08.2019

Çizim No : 8

Resim No : 22-25

3.1.2. Hasan Efendi Cami

Hasan Efendi Cami Tekirdağ şehir merkezinde yer almaktadır. Günümüzde caminin kapısı üzerinde inşa kitabesi bulunmamaktadır. Cami bahçesinde gömülü olan Şer'iye Başkâtibi Hasan Efendi tarafından 1627[36] yılında yaptırılmıştır. Bu tarihlendirme Şer'iye Başkâtibi Hasan Efendi'nin mezar taşına göre çıkarılmaktadır. Camiye ait İstanbul I. Bölge Vakıflar Genel Müdürlüğünde de herhangi bir bilgi mevcut değildir. Kaynaklarda da bu caminin adı geçmemektedir adeta kaderine terk edilimiş bir yapıdır.

Cami dikdörtgen plânlı olup, üzeri kiremit kaplı düz bir çatıyla örtülüdür. (Çizim: 8) Yapıya kuzey cephenin ortasında yer alan iki kanatlı demir malzemeden yapılmış bir kapı aracılığı ile girilmektedir. Bu demir kapının üzerinde mermer malzemeden yapılmış basık kemer yer almakta, ve kemerin üzerinde Türkçe yazılmış "Besmele" yazısı, 1627 tarihi ve caminin ismi bulunmaktadır. Girişin etrafına belli bir seviyeye kadar, kırmızı ve beyaz renklerden oluşan taşlardan duvar örülmüştür. Caminin son cemaat yeri ve taç kapısı bulunmamaktadır. Son cemaat yerinin ve taç kapısının olmayışı sebebiyle, incelemiş olduğumuz diğer Klâsik Dönem Osmanlı yapılarından bu yönüyle ayrılmaktadır. Girişteki demir kapıdan sonra harime açılan iki kanatlı ahşap kapı yer almaktadır. Bu kapı da günümüzde orijinal değildir.

Cami taş malzemeden inşa edilmiş olup, günümüzde caminin beden duvarları beton ile sıvalıdır ve duvarlar yeşil ve bordo renk ile boyalıdır.(Fotoğraf: 22)

Minaresi, kuzeybatı köşede yer almaktadır. Kare kaide üzerine, çokgen gövdeli ve tek şerefeli olarak yükselen minarenin külâh kısmı taştan yapılmış, korkuluğunun

[36] Bu bilgi *camiye girişi sağlayan kapının, mermerden yapılmış basık kemeri üzerinde* yer almaktadır.

altı kırmızı ve yeşil renklere boyanmıştır. Çokgen gövdesi beyaz renk ile kaide ve külâh kısmı yeşil renk ile boyalıdır.(Fotoğraf: 23)

Harim mekânı son derece sade bir vaziyettedir. Gerek harimin duvarlarında gerekse de harim mekânın tavanında herhangi bir süsleme unsuru öge bulunmamaktadır. Harim içeriden ahşap, beyaz renk boyalı, düz bir tavan ile örtülüdür. Hârim mekânında duvarlar yerden belli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplıdır. Harim mekânında aydınlatma amaçlı çok sayıda pencereye yer verilmiştir. Güneyde iki adet, doğuda dört adet, batı yönde on adet pencere bulunmaktadır. Pencereler dikdörtgen formda olup, pimapen malzemeden gerçekleştirilmiştir.

Kadınlar mahfili, harimin kuzey cephesinde yer almakta olup, tamamen ahşap malzemeden gerçekleştirilmiştir. İki kolon tarafından taşınan kadınlar mahfili beyaz renge boyanmış olup, günümüzde orijinal değildir. Mahfilin harime doğru çıkıntılı, yarım daire plânlı balkonu mevcuttur.

Mihrap, güney cephenin ortasında yer almakta olup, tamamen mermer malzemeden yapılmıştır ve günümüzde orijinal değildir. Mukarnas kavsaralı mihrabın niş yüzeyi çokgen şekilde olup, iki yandan sütunceler ile sınırlandırılmış ve sütuncelerin başlık ve kaide kısımları kum saati şeklinde tasarlanmıştır. Mihrabın köşeliklerinde kıvrık dal ve yapraklardan oluşan tezyinat hâkimdir. Köşeliklerde bitkisel süslemenin üzerinde siyah bir dairesel madalyon içerisinde sol tarafta "Muhammed" (s.a.s.), sağ tarafta "Allah"(c.c) yazılarına yer verilmiştir. Alınlık kısmında beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Âl-i İmrân suresinin 37. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir. "Kullema dehale aleyha zekeriyyal mihrabe" (Zekeriyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde)[37] surenin tefsiri bu şekildedir. Mihrap, palmetli bir taç ile sonlanmaktadır.(Fotoğraf: 24)

Minber, mihrabın sağ tarafında yer almaktadır. Tamamen ahşap malzemeden gerçekleştirilen minber orijinal değildir ve son derece özentisiz bir şekilde yapılmıştır.(Fotoğraf: 25)

[37] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/330/37-ayet-tefsiri (17.08.2019).

Süsleme özellikleri; Hasan Efendi Camisi son derece sade bir şekilde yapılmış olup, camide mihrabın ve minberin dışında herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamıştır.

Mermer süslemeler; mihrapta kullanılmıştır. Mihrabın mukarnas kavsaralı niş yüzeyi çokgen şekilde yapılmış, iki yandan sütunceler ile sınırlandırılmış ve sütuncelerin başlık ve kaide kısımları kum saati şeklinde tasarlanmıştır. Mihrabın köşeliklerinde kıvrık dal ve yapraklardan oluşan tezyinat hâkimdir. Köşeliklerde bitkisel süslemenin üzerinde siyah bir dairesel madalyon içerisinde sol tarafta "Muhammed" (s.a.s.), sağ tarafta "Allah"(c.c) yazılarına yer verilmiştir. Alınlık kısmında siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmış ayet yer almaktadır. Mihrap, palmetli bir taç ile sonlanmaktadır.

Ahşap süslemeler; minberde karşımıza çıkmaktadır. Minberin korkuluk bölümünde ajur tekniğinde altıgen ve dörtgen motiflerinden oluşan süslemeler görülmektedir. Yan aynalık, süpürgelik, köşk ve köşk altı bölümünde de geometrik motiflerden oluşan tezyinat hâkimdir.

Katalog No : 3.1.3.

Yapının Adı : Ayas Paşa Cami

Yapının Yeri : Ayas Paşa Mahallesi/Hamam Sokak NO:10/Saray/Tekirdağ

İnceleme Tarihi : 15.05.2015

Çizim No : 9-13

Resim No : 26-33

3.1.3. Ayas Paşa Cami

Tekirdağ'ın Saray ilçesinde yer almaktadır. Cami, kapısı üzerindeki kitabeye göre Ayas Paşa[38] tarafından Mimar Acem Ali'ye[39] 1530-1531/937 yılında yaptırılmıştır.(Fotoğraf: 26)

Caminin giriş kapısı üzerinde 70x60 cm ölçülerinde, dört satır halinde, sülüs yazı türüyle yazılmış, mermer üzerine kabartma tekniğinde yapılmış olan inşa kitabesinin dili Osmanlıca ve Farsça'dır.

Transkripsiyonu ve tercümesinin metni;

Nef'atu't-taâti iz kad 'ummiret
Devletu's-sultâni mevle'l-muslimîn
Hazdzretu's-sultân Suleymani'l-vera
Nusretu'l-a'veni selâmu'l-fâtınîn
Sâhibu'l-hayrât Ayas Paşa bena
Ma'bede'l-'ibâdi me'va'l-mu'minîn
Elhemellahu lena târîheha
Ve'dhulûha biselâmin âminîn (937)[40]

Türkçesi:

Kulluk şuuru ile ibadet için imar etti
Devletin Sultanı, Müslümanların idarecisi
Ulu Hakan Hz. Süleyman

[38] Bekir Kütükoğlu, "Ayas Paşa*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, ss. 202-203.
[39] Zeki Sönmez, "Acem Ali", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* c. I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 322.
[40] Bu kitabenin transkripsiyon metni *Edirne Yazma Eserler Kütüphane Müdürü Musa Öncel* tarafından yapılmıştır.

İslâmın yardımcısı herkesin destekçisi
Hayrat sahibi, temiz Ayas Paşa
İnsanların en kahramanı, müminlerin sığınağı
Allah onun tarihini bize ilham etti ve
Oraya kesinlikle güven içinde girin dedi.[41]

Ayas Paşa Caminin kitabesi incelediğimiz kaynaklar neticesinde daha önceden yeşil zemin üzerine altın yaldızlı harfler ile yazılı iken günümüzde caminin geçirmiş olduğu restorasyan sonucu fotoğraf çekimi esnasında kitabenin renginin tamamiyle değiştiğini görmekteyiz.(Fotoğraf: 27)

Cami günümüze ulaşıncaya kadar birtakım değişiklikler geçirmiş, içerisinde yer alan bütün orjinal tezyinat unsurlarını kaybetmiş olup, mihrabı, minberi ve vaaz kürsüsü zevksiz biçimde yakın tarihte yeniden yapılmıştır.[42]

Cami kare planlı olup, merkezi tek bir kubbeyle örtülüdür.(Çizim: 9) Kubbeye geçiş ögesi olarak tromplar kullanılmıştır. Kuzeyde son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yeri üç bölümden oluşmaktadır ve eş büyüklükte birer kubbe ile örtülüdür. Son cemaat yerinin dışında daha önceden kalan izlerden ahşap saçağın[43] olduğu tahmin edilmektedir. Yapıya giriş kuzey cephenin ortasındaki taç kapıdan sağlanmaktadır. Minare kuzeybatı köşede yer almaktadır. Şadırvan caminin bahçesinde yer almakta olup sekizgen plandan oluşmaktadır.(Fotoğraf: 28)

Yapıda düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Harimin beden duvarlarında iki katlı pencere düzenlemesi görülmektedir. Alt kat pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemer alınlıklı ve taş sövelidir. Demir parmaklıklı olarak düzenlenmiş olup, dört taraftan silmelerle kuşatılmıştır. Üst kattaki pencereler düşey dikdörtgen formlu, sivri kemerli olup, alçı şebekeli olarak düzenlenmiştir. Pencerelerin kemerlerinde iki renki taş kullanılmıştır. Caminin güney, batı, doğu cephelerinde üst kattaki pencerelerinin ortasında fil gözleri yer almaktadır ve iki renkli taş işçiliği burada da dikkat çekmektedir.

[41] Bu kitabenin Türkçe tercümesi *Edirne Yazma Eserler Kütüphane Müdürü Musa Öncel* tarafından yapılmıştır.
[42] Semavi Eyice, "Ayas Paşa Camii*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 203.
[43] Eyice, *"*Ayas Paşa Camii*",* c. IV, s. 203.

Yapının son cemaat yeri aynı büyüklükteki üç adet kubbe sivri kemerden oluşan dört adet sütun üzerine oturtulmuştur. Sütunlar kare kaideli olup, köşeleri pahlanmıştır. Sütunların ortadaki ikisi mermer ve yanlardaki granit malzemeden yapılmıştır. Sütun başlıklarında süsleme ögesi olarak baklava dilimlerine yer verilmiştir.

Taç kapı kuzey cephenin ortasında yer almaktadır. Dikdörtgen formlu olan taç kapı dışa doğru hafif çıkıntılıdır. Üç yönden silmelerle çevrelenmiştir. Taç kapı kemeri sepetkulpu şeklinde düzenlenmiştir. Alınlık kısmında kitabeye yer verilmiştir. Taç kapının ortasında basık kemerli mermer malzemeyle inşa edilmiş kapıdan harime ulaşılır. Harime giriş sağlayan ahşap kapı kanatları günümüzde orijinal değildir. Ahşap kapı kanatları üç pano halinde düzenlenmiş olup, bu panolarda birer çiçek motifine yer verilmiştir.

Harim kare planlı olup, üzeri kubbeyle örtülüdür. Kubbeye geçiş ögesi olarak tromplar kullanılmıştır. Tromplar istiridye biçiminde düzenlenmiştir. Harimin duvarlarında trompların arasında; "Allah(celle celaluhü), Muhammed (aleyhisselam), Ali (radıyallahu anh), Hasan (radıyallahu anh), Hüseyin (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh)'ın" isimlerine yer verilmiştir. Bu yazılar beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle oluşturulmuştur. Yazıların etrafı kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir.

Ayas Paşa Caminin kaynaklarda eski fotoğraflarına baktığımızda hariminin duvarlarının renginin kavuniçi renkte olduğunu duvarlarının alt kısmından belli bir yere kadar ahşap lambiri ile kaplı olduğunu görmekteyiz. Ancak günümüzde fotoğraf çekimi esnasında yaptığım incelemeler neticesinde caminin geçirmiş olduğu restorasyon sonucu harimin duvarlarının rengi beyaza boyanmıştır. Daha önceden yapıda olmayan kalemişi süslemeleri caminin kubbesine, harimin duvarlarına, kubbeye geçiş ögesi olan trompların içerisine, pencerelerin etrafına ve mihrabın etrafına eklenmiştir. Bir diğer husus ise daha önceden yapının duvarlarında yazı yokken, günümüzde ise yapının duvarlarında Çar-ı Yar-ı Güzin levhalarına yer verilmiş olup, bu yazıların etrafı da kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir.

Harimin duvarlarında ve kubbede yoğun bir şekilde kalemişi süsleme kullanılmıştır.(Fotoğraf: 29) Harimin alt kat pencerelerinde ve üst kattaki açı şebekeli pencerelerin etrafında da kalemişi süslemeler görülmektedir. Ayas Paşa Caminin

gerek mihrabında, gerekse alt kat ve üst kat pencerelerin etrafında yer alan süsleme unsurları birbirinin tekrarı niteliğindedir.

Harimin güney duvarında mihrap yer almaktadır. Mihrap taş malzemeden yapılmış olup üç yönden silmelerle çerçevelenmiştir. (Çizim: 10) Mihrabın niş yüzeyi yarım daire şeklindedir. Altı sıra kavsaradan oluşmaktadır. Mihrabın üst kısmında vazoda çiçek motifine yer verilmiştir. (Fotoğraf: 30) Mihrap oldukça sade düzenlenmiştir. Geçirmiş olduğu restorasyon sonucu mihrap epey bir değişikliğe uğramıştır.

Yaptığımız araştırmalar neticesinde fotoğraf çekimi esnasında, caminin geçirmiş olduğu restorasyan sonucu mihrabın da rengi değişmiştir. Kaynaklarda eski fotoğraflara baktığımızda mihrabın renginin yeşil ve beyaz renklerden oluştuğu ve yağlı boya ile boyalı olduğu görülmekte ve üzerinde bir de yazının yer aldığı bilinmektedir. Günümüzde ise mihrabın rengi beyaz boyalı olup etrafı kalemişi süslemeleriyle bezelidir ve üzerinde yazı bulunmamaktadır. Ayrıca mihrap eski fotoğraflarda altı sıra mukarnas kavsaralı düzenlenmiş iken, günümüzde caminin geçirmiş olduğu restorasyon sonucu sadece mihrabın kavsarası bulunmaktadır. Mihrabın kavsarası günümüzde mukarnaslı değildir. Kavsara kısmı sade bir şekildedir.

Mihrabın sağında minber yer almaktadır.(Fotoğraf: 31) Minber ahşap malzemeden yapılmıştır. Minber orijinal değildir. Minare kuzeybatı köşede yer almaktadır. Taş malzemeden yapılmıştır. Kare kaideli, silindirik gövdeli, tek şerefeli, külah ve alemle nihayetlenmektedir. Şerefinin altında bileziğe yer verilmiştir.

Süsleme özellikleri; Caminin beden duvarlarındaki pencerelerde, son cemaat yeri kemerlerinde iki renkli taş işçiliği görülmektedir. Yapıda taş süsleme taç kapının iki yanındaki sütuncelerde, mihrabın mukarnaslı kavsarasında, minarenin peteğinde ve şerefe korkuluğunda kullanılmıştır. Son cemaat yerinde sütun başlıklarında mermer ve granit malzeme kullanılmış olup, baklava dilimi şeklinde süslemelere yer verilmiştir. Kubbede kalemişi süslemeler bulunmaktadır. Kubbede yer alan süslemeler kubbenin orta kısmında yoğunlaşmıştır.(Çizim: 11)

Kubbede kalemişi süslemelere bakacak olursak; kubbenin merkezinde bir daire yer almakta olup, bu daire sekiz eşit dilime bölünmüştür.(Çizim: 12) Bu dilimlerin içerisi mavi, kahverengi ve kırmızı renklerden oluşan bitkisel süslemeler

ile tezyin edilmiştir. Bu dilimlerin bitim noktasında yine mavi ve kahverengi renklerden oluşan kıvrık dal ve akant yapraklarından bitkisel bir kompozisyon meydana getirilmiştir. Kubbenin çevresinde ise vazoda kırmızı renkli karanfil çiçeğine yer verilmiştir. Bu karanfil çiçeği süslemesi kubbenin etrafını çepeçevre dolanmaktadır. Karanfil çiçeğinin süslemesi kırmızı, yeşil, mavi, kahverengi renkler kullanılarak meydana getirilmiştir. Karanfil çiçeği süsleme sanatında Cenneti ve dünyevi güzellikleri simgelemektedir. Güzelliği, tabiatı, doğurganlığı vurgulamaktadır. Belki de bu yüzden tercih edilmiş olmalıdır. Kubbeye geçiş ögesi olan istiridye biçimli trompların içi tamamiyle vazo içerisinde yer alan kıvrık dal ve yapraklardan oluşan tomruk halinde sarı renkli çiçek motifleriyle bezenmiştir. Ayrıca istiridye biçimli trompların arasında çar-ı yar-ı güzin yazılarına yer verilmiştir. Bu yazıların etrafı yeşil ve sarı renklerden oluşan kıvrık dal ve yapraklar ile çevrelenmiştir. Üst katta yer alan pencerelerin etrafı kıvrık dal ve yapraklardan oluşan bitkisel süslemeler ile tezyin edilmiştir. Alt kattaki dikdörtgen formlu pencerelerin etrafında ve üzerinde üst kattaki pencerelerin etrafında olan süslemeler yinelenmiştir. Sadece üst kattaki pencerelerden farkı, pencerenin üzerinde vazoda karanfil çiçeğine yer verilmiş olmasıdır. Mihrabın üzerinde ve her iki yanında da kalemişi süslemeler bulunmaktadır. Bu kalemişi süslemeler dikdörtgen formlu pencerelerin etrafında yer alan kalemişi süslemesinin aynısıdır. Ayas paşa caminin gerek kubbesinde, gerekse harimin duvarlarında yer alan kalemişi süslemeler birbirinin tekrarı niteliğindedir.(Çizim: 13)

Harime girişi sağlayan çift kapı kanatları ahşap malzemeden yapılmıştır. Kapı kanatları üç panodan oluşmaktadır. Her bir panoda birer adet oniki yapraktan oluşan çiçek motifine yer verilmiştir. Süslemeler ahşap üzerine oyma tekniğinde yapılmıştır. Kapı kanatları günümüzde orijinal değildir. Minberde ahşap malzemeden yapılmıştır. Minberin gerek korkuluk bölümü, gerekse aynalık bölümü, köşk bölümü, köşk altı bölümü oldukça sade olarak düzenlenmiştir. Minberin üzerinde herhangi bir süsleme unsuru motife yer verilmemiştir. Minber primidal bir külah ve âlem ile sonlanmaktadır. Günümüzde minber orijinal değildir.

Camide mermer malzeme kullanımı da oldukça azdır. Son cemaat yerinin ortadaki iki sütunu, sütun başlığı ve kaideleri mermer malzemeden yapılmıştır. Diğer yanlarda yer alan iki sütun ise granit malzemeden yapılmıştır. Granit malzemeden yapılan sütunların başlıkları ve kaideleri ise mermer malzemeden meydana

getirilmiştir. Sütun başlıkları dört sütunda da baklava dilimli olarak düzenlenmiştir. Alt kattaki dikdörtgen formlu pencerelerin etrafı da dört yönden mermer malzeme ile çevrelenmiştir. Taç kapının alınlık kısmı da mermer malzemeden meydan getirilmiştir.

Mihrap taş malzemeden yapılmış olup üç yönden silmelerle çerçevelenmiştir. Silmelerin birleştiği tepe kısmında vazodan çıkan çiçek motifiyle sonlanmıştır. Mihrabın niş yüzeyi yarım daire şeklindedir. Altı sıra kavsaradan oluşmaktadır. Mihrabın etrafını üç yönden kalemişi süslemeleri dolanmaktadır. Mihrabın üst kısmında vazoda karanfil çiçeği motifine yer verilmiştir. Mihrap oldukça sade düzenlenmiştir. Mihraptaki hareketliliği kalemişi süslemeleri sağlamaktadır. Kalemişi süslemeler kırmızı, yeşil, kahverengi ve mavi renklerden oluşmaktadır. Minare de taş malzemeden yapılmıştır. Kare kaideli, silindirik gövdeli, tek şerefeli, külah ve alemle nihayetlenmektedir. Şerefinin altında bileziğe yer verilmiştir. Şerefe korkuluklarında ve peteğin üst kısmında kabartma tekniği ile oluşturulmuş girland süslemeleri bulunmaktadır. Külahta S kıvrımlı süslemelere yer verilmiştir. Minaredeki bu süsleme unsurları XVI. yüzyılın özelliğidir.(Fotoğraf: 32)

Taç kapı taş malzemeden yapılmıştır. Dikdörtgen formlu olan taç kapı dışa doğru hafif çıkıntılıdır. Üç yönden silmelerle çevrelenmiştir. Taç kapı kemeri sepetkulpu şeklinde düzenlenmiştir. Alınlık kısmında kitabeye yer verilmiştir. Taç kapının ortasında basık kemerli mermer malzemeyle inşa edilmiş kapıdan harime ulaşılır. Basık kemerde iki renkli mermer işçiliği görülür. Basık kemerli kapının her iki yanında birer sütunceye yer verilmiştir. Sütunceler başlangıç ve bitiş noktaları kum saati şeklindedir. Harime giriş sağlayan ahşap kapı kanatları günümüzde orijinal değildir. Ahşap kapı kanatları üç pano halinde düzenlenmiş olup, bu panolarda birer çiçek motifine yer verilmiştir. Harimin duvarlarında vitray düzenlemeleri ve alçı şebekeli pencereler tercih edilmiştir.(Fotoğraf: 33) Minber ahşap malzemeyle dizayn edilmiştir. Camiinin harim kısmının duvarlarında kalemişi süsleme olarak vazodan çıkan çiçek motifi dikkat çekmektedir.

Katalog No : 3.1.4.

Yapının Adı : Süleymaniye Cami

Yapının Yeri : Reşadiye Mahallesi/Salih Omurtak Caddesi/NO:137/Çorlu/Tekirdağ

İnceleme Tarihi : 16.05.2015

Çizim No : 14-22

Resim No : 34-39

3.1.4. Süleymaniye Cami

Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde yer almaktadır. Külliye Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1521/928 yılında yaptırılmıştır.

Cami giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1521/928 yılında yaptırılmıştır. Kitabe siyah zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, mermer üzerine kabartma tekniğinde yapılmıştır. Kitabede yer alan harflerin rengi günümüzde kısmen silik vaziyettedir. Kitabenin dili Osmanlıca ve Farsça'dır.

Kitabenin transkripsiyonu şöyledir:

Ta'mir Sultan Mustafa Han

……sene 1175 Hasbünallah

Kıldı bu cami'i şerifi bina Şeh Süleyman sahibül hayrât

Koned an vakt in sadâ pey Fker (fikr-i) kerdem ki güyemiş tarih

Denmiş kâili zarifi nola Hâtif-i gaybî güft tariheş

Dendi bin on yedide bu tarih

kad büniye ma'baden li hubbi huda Sene H.928.[44]

[44] Bu kitabenin tecümesi *Vakıflar Genel Müdürlüğü* tarafından yapılmıştır.

Türkçesi:

Hayratın sahibi Şah Süleyman'dır.

Bu camii şerifi bina kıldı

Tarihini söylemeyi düşündüm

O zaman bu sesi buldum

Gâibden işitilen ses, tarihini söyledi

Hudâ sevgisine bir ma'bed inşa edilmiş.[45]

Evliya Çelebi'den caminin kapısında ruy-î divanda celi hat ile yazılmış tamir kitabesinin olduğunu öğrenmekteyiz ne yazık ki bu kitabe günümüze ulaşamamıştır.

"Dua edip Esiri dedi tarih

Şükür Vehhab'a cami oldu mamur

sene: 1006 (M.1597)

Cami daha sonra; H,1017 (M.1608-1609)'da I. Ahmed zamanında, H.1170 (M.1756-1757)'de IV. Mustafa zamanında, H.1196 (M.1781)'de Sultan Abdülhamid zamanında, H.1254 (M.1838) de II. Mahmud[46] zamanında onarımlar geçirmiştir bunu kitabede görmekteyiz. Kitabede yer alan onarım tarihleri üç pano halinde sıralanmış olup, bunlardan sadece günümüzde ortadaki pano okunabilir vaziyettedir diğer sağ ve sol tarafta yer alan panolar ne yazık ki tahrip olması nedeniyle okunamamaktadır.(Fotoğraf: 34)

Caminin mimarı Acem Ali'dir.[47] İmaret ve medrese ise Mimar Sinan tarafından yapılmıştır.[48]

Cami kare planlı olup, üzeri tek kubbeyle örtülüdür. Kuzeyde son cemaat revakı yer almaktadır ve üç bölümden oluşmaktadır. Son cemaat revakının da üzeri kubbeyle örtülüdür.(Çizim: 14) Son cemaat revakında mermerden yapılmış mukarnas kavsaralı sütun başlıkları dikkat çekmektedir.(Çizim: 15) Kubbelerde kalemişi süslemelere yer verilmiştir. Camide ikinci bir son cemaat yeri daha bulunmakta olup, üzeri ahşap çatıyla örtülmüştür ve camekânla kapatılmıştır. Son cemaat yeri dört

[45] Bu kitabenin Türkçe tercümesi *Vakıflar Genel Müdürlüğü* tarafından yapılmıştır.
[46] Mine Şenel, *Çorlu Kazası'nın Tarihçesi,* (Yayımlanmamış Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1964, s. 86.
[47] Godfrey Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, Thames and Hudson, London 2003, s. 187.
[48] Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986, ss. 257-264.

sütunun birbirine sivri kemer ve metal gergilerle bağlanmasıyla oluşturulmuştur. Sütunların ikisi granit malzemeden diğer ikisi ise mermer malzemeden yapılmıştır. Son cemaat yerinde kubbe geçişleri pandantif ögesiyle sağlanmıştır. Son cemaat yerinde taç kapının yanlarında pencerelere yer verilmiştir. Pencereler silmelerle kuşatılmış olup, görüntüsüyle mihrabiyeyi anımsatmaktadır.

Taç kapı kuzey cephenin ortasında yer almaktadır. Taş malzemeden yapılmıştır. Dikdörtgen formlu olup silmelerle kuşatılmıştır.(Çizim: 16) Taç kapı biraz dışarı taşkın olarak düzenlenmiştir. (Fotoğraf: 35) Kapının alınlık kısmında bitkisel süslemelere yer verilmiş olup, süslemeler bitkisel karakterde düzenlenmiştir. (Çizim: 18)Harime giriş iki renkli mermerden oluşan basık kemerli kapıdan sağlanmaktadır. Kapı kanatları ahşap olup, oyma tekniğinde üzerinde "Accilû bi's-salâti kable-l-fevt accilû bi't-tevbeti kable-l-mevt (Vakit geçmeden namazı kılmakta, ölüm gelmeden tövbe etmekte acele et) hadîs-i şerîfi yer almaktadır. Ahşap zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Bazı kaynaklarda caminin üç kapısının[49] olduğu belirtilmektedir. Ama günümüzde caminin mevcut giriş kapısı tektir o da kuzey cephede yer alır.

Harim mekânı kare planlı olup, üzeri kubbeyle örtülüdür. Kubbede Fatiha suresine yer verilmiştir. Sure siyah zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Kubbede surenin etrafını çepeçevre kalemişi süslemeler dolanmaktadır. Harimde kubbeye geçiş unsuru olarak tromplar kullanılmıştır. Tromplar istiridye kabuğu biçiminde şekillendirilmiştir.(Fotoğraf: 36) Kubbede beyaz zemin üzerinde kalemişi süslemeler görülmektedir. Kalemişi süslemeler ayrıca harimin duvarlarında da yer almaktadır.(Çizim: 19) Kubbeye geçiş unsuru olan trompların arasında "Allah (celle celaluhü), Muhammed (aleyhisselam), Ali (radıyallahu anh), Hasan (radıyallahu anh), Hüseyin (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh)'ın" isimleri yer almaktadır. Bu yazılar etrafı kalemişi bezemeli dairesel madalyonun içerisine, siyah renkli zemine, sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Yazıların etrafında kalemişi süsleme yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

Harimin duvarlarında vitray düzenlemelerine de yer verilmiştir. Vitray düzenlemelerinin de etrafında kalemişi süslemeler kullanılmıştır. Harimin duvarlarında kuşak halinde mülk suresi yer almaktadır. Siyah bordür üzerine sarı

[49] Şenel, *Çorlu Kazası'nın Tarihçesi,* s. 85.

renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Harimin tüm cephelerinde beş pencere bulunmaktadır. Alt kat pencereler dikdörtgen formlu ve mermer söveli olarak yapılmıştır. Üst katta ve kubbe kasnaklarında yer alan pencereler ise sivri kemerli olarak yapılmıştır. Harimin güney cephesinde, mihrabın üzerinde alçı şebekeli pencerenin alt kısmında Ahzâb Suresinin 45. ayetine yer verilmiştir. Beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Ayetin tefsiri: "Ey peygamber! Seni tanık, müjdeci, uyarıcı, izniyle Allah'a çağırıcı ve etrafını aydınlatan bir ışık olarak gönderdik" tefsiri bu şekildedir.[50]

Harimin duvarlarında ahşap çift kanatlı dolap kapaklarına yer verilmiştir. Dolap kapaklarının üzerinde, ahşap zemine oyma tekniğinde sarı renkli sülüs yazı türüyle "Ey dereceleri yükselten", "Ey ihtiyaçları yerine getiren", "Ya belaları def eden" yazılarına yer verilmiştir.

Harimden kuzey cepheye doğru baktığımızda, iç taraftan kapının üzerinde Nisa Suresi 103. ayetine yer verilmiştir. Yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. "İnnes salate kanet alal mu'minine kitaben mevkuta". Ayetin tefsiri: Muhakkak ki namaz, müminlerin üzerine, "vakitleri belirlenmiş bir farz" olmuştur tefsiri bu şekildedir.

Mihrap güney cephede yer almaktadır. Dikdörtgen formlu olup, mermer malzemeden yapılmıştır. Mukarnas kavsaralıdır. Mihrabın başlığında ise palmet süslemesi yer almaktadır.(Çizim: 20) Mihrabın alınlığında mermer malzeme üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, Âl-i İmrân suresinin 37. ayeti bulunmaktadır. (Fotoğraf: 37) "Fe tekabbeleha rabbuha bi kabulin hasenin ve enbeteha nebaten hasenen ve keffeleha zekeriyya kullema dehale aleyha zekeriyyal mihrabe, vecede indeha rızka, kale ya meryemu enna leki haza kalet huve min indillah, innallahe yerzuku men yeşau bi gayri hısab." Surenin Tefsiri; "Bunun üzerine rabbi ona hüsnükabul gösterdi ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyyâ'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde yanında (yeni) bir rızık bulur ve "Ey Meryem! Bu sana nereden?" diye sorar, o da "Allah tarafından" cevabını verirdi. Kuşkusuz Allah dilediğine sayısız rızık verir." Tefsiri bu şekildedir.[51]

[50] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Ahz%C3%A2b-suresi/3578/45-46-ayet-tefsiri (15.06.2019)
[51] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/330/37-ayet-tefsiri (16.06.2019)

Minber mihrabın sağ tarafında yer almaktadır. Mermer malzemeden yapılmıştır. Minberin aynalık bölümünde mermer üzerine kabartma tekniğinde "Kelime-i Tevhid" yazısına yer verilmiştir. "Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah" "(Allah'tan başka bir ilâh yoktur ve Hz. Muhammed (s.a.s.) O'nun kulu ve elçisidir.)" Siyah zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Minberin korkuluk kısmı mermerden geometrik şekillerle süslenmiştir.(Fotoğraf: 38)

Vaaz kürsüsü doğu cephede yer almaktadır.

Minare yapının kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Kesme taş malzemeden yapılmıştır. Kare kaideli, çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Minarenin korkuluk kısmında geometrik motiflerden oluşan süslemelere yer verilmiştir. Korkuluk bölümünün alt kısmı mukarnas süslemeleriyle nihayetlendirilmiştir.(Fotoğraf: 39)

Şadırvan caminin kuzey cephesinde yer almaktadır. Çokgen gövdeli olarak yapılmış olup, camekânla kapatılmıştır. Şadırvanda mermer malzeme kullanılmıştır. Şadırvan 1951[52] yılında eklenmiştir.

Caminin tüm cephelerinde kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Süsleme özellikleri; Eserde süslemeler; mermer, ahşap, taş ve granit malzeme kullanılarak yapılmıştır.

Camide mermer süslemeler; son cemaat yerindeki sütun ve sütun başlıklarında, mihrabın mukarnaslı kavsarasında, vaaz kürsüsünde, taç kapının aynalık kısmındaki bitkisel süslemelerden oluşan palmet motiflerinde, minberin korkuluk kısmındaki geometrik motiflerin süslenmesinde, minberin kapısı üzerinde yer alan C, ve S harfli kıvrımlarında ve vazo motiflerinde mermer süslemeler görülmektedir.

Mihrap mermer malzemeden yapılmış olup, dikdörtgen formlu olarak dizayn edilmiştir. Dışa taşkın olarak düzenlenen mihrap silmelerle kuşatılmıştır. Mukarnas kavsaralıdır. Mihrap yüzeyi çokgen bir niş şeklinde düzenlenmiştir. Mihrabın her iki yanında şamdanlara yer verilmiştir. Şamdanların üzerinde siyah renkle yazılmış "Allah" (c.c), "Muhammed" (s.a.s.) yazılar mevcuttur. Mihrabın başlığında ise palmet süslemesi yer almaktadır. Palmet motifi mermer üzerine kırmızı ve siyah renkler kullanılarak yapılmıştır.(Çizim: 21) Mihrabın alınlığında mermer malzeme

[52] Muhiddin Tuna, *Geçmişten Bugüne Çorlu*, Sıralar Matbası, İstanbul, 1963, s. 85.

üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, Âl-i İmrân suresinin 37. ayeti bulunmaktadır.

Minber mermer malzemeden yapılmıştır. Minberin aynalık bölümünde mermer üzerine kabartma tekniğinde Kelime-i Tevhid' yazısı yer almaktadır. Siyah zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Minberin korkuluk kısmı mermerden geometrik şekillerle süslenmiştir. Korkuluk bölümünde süslemeler sekizgenlerle meydana getirilmiştir. Sekizgenlerin içerisinde yıldız motiflerine yer verilmiştir.(Çizim: 17) Bu da Osmanlı döneminde sık kullanılan bir süsleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Minberin yan aynalığında korkuluk bölümünde olduğu gibi sekizgenlerin içerisinde yıldız motifleriyle süslemeler meydana getirilmiştir. Minberin yan aynalığındaki motifler korkuluk bölümündeki motiflerin tekrarı niteliğindedir. Korkuluğun altında yer alan süpürgelik kısmı üç bölümden oluşmaktadır ve sivri kemer şeklinde tasarlanmıştır. Minberin kapısının üzeri C ve S harfli kıvrımlar ve vazoda çiçek motifleriyle bezenmiştir.(Çizim: 22) Vazodaki çiçek motifleri altın sarısı renk ile boyanmıştır. Külahına geçiş kısmında ise Türk üçgenleri kullanılmıştır. Vaaz kürsüsü mermer malzemeden yapılmış olup, üç basamaklı olarak düzenlenmiştir. Son cemaat yerinin sütun ve sütun başlıklarında da mermer malzeme kullanılmıştır. Sütun başlıklarında mukarnaslardan oluşan süslemeler görülmektedir. Taç kapının alınlık kısmında mermer malzeme kullanılmıştır. Kapının alınlık kısmında bitkisel süslemelere yer verilmiş olup, süslemeler bitkisel karakterde düzenlenmiştir.

Camide ahşap süslemeler; çifte son cemaaat yerinin çatısında, harime girişi sağlayan kapı kanatlarında ve harimdeki dolap kapaklarında görülmektedir.

Harime girişi sağlayan çift kapı kanatları ahşap malzemeden yapılmıştır. Her bir kapı kanadı üç panodan oluşmaktadır. En üst panoda ayet kitabesine yer verilmiştir. Ahşap kapı kanatlarının üzeri geometrik motifler ile tezyin edilmiştir. Kapı kanatları koyu kahverengi boya ile cilalanmıştır.

Harimin doğu ve batı duvarlarında yer alan çift kanatlı dolap kapakları ahşap malzemeden yapılmıştır. Dolap kapakları kapı kanatlarında olduğu gibi üç panodan meydana gelmektedir. En üst panoda ayet kitabesi yer almaktadır. Ahşap dolap kapaklarındaki süslemeler iç içe geçmiş altıgen ve dörtgen motifleriyle oluşturulmuş ve altıgenlerin içerisinde yıldız motiflerine yer verilmiştir. Dolap kapakları geometrik motifler ile tezyin edilmiştir. Dolap kapakları da koyu kahverengi boya ile

cilalanmıştır. Girişteki çifte son cemaat yerinin çatısı içeriden ahşap malzemeyle yapılmıştır. Çatının yüzeyi simetrik olarak düzenlenmiş küçük kare dilimlerinden oluşmaktadır.

Camide taş süslemeler; son cemaat yerindeki pencerelerde kemerlerin düzenlemesinde, taç kapıda, minarenin mukarnaslı kavsarasında taş süslemeler görülmektedir.

Caminin taç kapısı taş malzemeden yapılmıştır. Dikdörtgen formlu olup silmelerle kuşatılmıştır. Taç kapı biraz dışarı taşkın olarak düzenlenmiştir. Kapının alınlık kısmında bitkisel süslemelere yer verilmiş olup, süslemeler bitkisel karakterde stilize edilmiştir. Kapının aynalık bölümü sepetkulpu kemeri şeklinde yapılmıştır. Bu bitkisel süslemenin üzerinde kapının sivri kemeri yer almaktadır.

Caminin minaresi de kesme taş malzemeden yapılmıştır. Kare kaideli, çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Minarenin korkuluk kısmında geometrik motiflerden oluşan süslemelere yer verilmiştir. Korkuluk bölümü eş büyüklükte dikdörtgen panolara ayrılmıştır. Bu panoların içerisinde altıgenler ve dörtgenler kullanılarak geometrik motifler meydana getirilmiştir. Korkuluk bölümünün alt kısmı mukarnas süslemeleriyle nihayetlendirilmiştir. Son cemaat yerindeki pencerelerde kemerlerin düzenlemesinde taş malzeme kullanılmıştır. Pencerelerin etrafı silmelerle çevrelenmiş ve kemer ile biçimlendirilmiştir.

Camide granit malzeme sadece son cemaat yerinin iki sütununda kullanılmıştır. Sütunlar silindirik gövdeli olup, mukarnaslı sütun başlıklarına sahiptir.

Camide kalemişi süslemeler; son cemaat revakının kubbelerinde, harimin kubbesinde, hariminde duvarlarında, pencerelerin çevresinde kalemişi süslemeler görülmektedir. Tasarım ve süslemeleriyle Osmanlı mimarisinin geleneksel çizgisini yansıtmaktadır. Kubbedeki kalemişi süslemelere bakacak olursak, kubbenin merkezinde dairesel bir madalyon yer almakta ve bu madalyonun etrafını dıştan Fatiha Suresi çevrelemektedir. Sure siyah zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Kubbede içten dışa doğru büyüklü küçüklü birbirini bağlayan şemse motifleri ile yüzey hareketlendirilmiştir. Palmet motiflerinden oluşan düzenlemeler de kubbede görülmektedir. Kubbedeki kalemişi süslemeler renk açısından oldukça zengindir. Beyaz zemin üzerine sarı, kırmızı, siyah, mavinin ve yeşilin farklı tonları kullanılarak kalemişi süslemeler meydana getirilmiştir. Harimin doğu ve batı

duvarlarında ahşap çift kanatlı dolap kapaklarına yer verilmiştir. Dolap kapaklarının etrafı üç yönden kalemişi süslemeler ile çevrelenmiştir. Burada kullanılan renkler kubbedeki renklerle aynıdır. Dolap kapaklarının üst kısmını rumi motifleri ve bunları birbirine bağlayan dallarla yüzey hareketlendirilmiştir. Dolap kapaklarının etrafında yer alan kalemişi süsleme, alt kattaki dikdörtgen formlu pencerelerin etrafında da aynen tekrar etmektedir. Ahşap dolap kapaklarının her iki yanında duvar yüzeyinde yer alan beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi ve yeşil renklerle oluşturulan şemse formunda motiflere yer verilmiş ve bu motiflerin içi rumilerle zenginleştirilmiştir. Bu motif aynı renkte harimin doğu, batı, kuzey ve güney cephelerinde alt kat pencerelerinin aralarında, kuzeyde içeriden kapının girişinde ve mihrabın yanında da yer almaktadır. Harimin ikinci kat vitray düzenlemelerinden oluşan pencerelerin etrafı çepeçevre kalemişi süslemeleriyle kuşatılmıştır. Bu pencerelerin etrafında mavi, turuncu ve gri renklerden oluşan motifler kullanılmıştır. Bu motifler üç bölümden oluşmakta olup, alt ve üst tarafta simetrik olarak palmetlere yer verilmiştir. Palmetlerle ortadaki motif bağlanarak kenarları yumuşatılmış çok geniş bir motif ile düzenlenmiştir. Harimin duvarlarında yer alan kalemişi süslemeler birbirinin tekrarı niteliğindedir. Son cemaat yerinin kubbelerinde yer alan kalemişi süslemelerde tığ motifine yer verilmiştir. Burada yer alan bitkisel süslemeler de birbirinin tekrarı niteliğindedir.

Katalog No : 3.1.5.

Yapının Adı : Güzelce Hasan Bey Cami

Yapının Yeri : İlyas Mahallesi/Alpullu Caddesi
Hayrabolu/Tekirdağ

İnceleme Tarihi : 21.08.2019

Çizim No : 23-28

Resim No : 40-47

3.1.5. Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Cami

Tekirdağ ilinin Hayrabolu ilçesinde yer almaktadır. II. Bayezid'in damadı Güzelce Hasan Bey[53] tarafından yaptırılmıştır. 1499/1500 yıllarında inşa edilmiş olup, caminin mimarı bilinmemektedir. Cümle kapısı üzerinde kitabesi günümüzde mevcuttur. İnşa kitabesi mermer üzerine kabartma tekniğinde, sülüs yazı türüyle yazılmış üç satırdan oluşmaktadır. Kitabenin dili Arapça'dır. (Fotoğraf: 40)

Kitabenin transkripsiyonu şöyledir:

"Buniye hazal'l-mescidi'l-cami'il mübarek Hasan bey bin Abdullah ibtigaen li- vechi'llah-i

Ta'ala ve taleben li-merzatihi faliku musaddet'llah-i) ta'ala innema ya'muru mesacida'llahi

Men amane bi'llahi ve'l-yevmi'l-ahiri tarih-i rebi'u'l evveli seneti hamse ve tis'a mieti

H-905/M-1499/1500[54]

Türkçesi:

Bu mübarek cami ve mescid Hasan Bey Bin Abdullah tarafından Allahü Teala'nın rızası umularak bina (inşa) edilmiştir.

"Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimseler imar eder" diye buyuran Allahü Teâla (Tevbe suresi 18. Ayet)

Ekim-Kasım 1499 (Sultan II. Beyazıd Dönemi)[55]

---

[53] Enis Karakaya, "Güzelce Hasan Bey Camii", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* c. XIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, ss. 329-330.

[54] Kitabenin transkripsiyon metni *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Tarih Bölüm Başkanı Doç. Dr. Yakup Karataş* tarafından çevrilmiştir.

[55] Kitabenin Türkçesi *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Tarih Bölüm Başkanı Doç. Dr. Yakup Karataş* tarafından çevrilmiştir.

Cami hâlen ibadete açık ve iyi durumda olup, işlevini devam ettirmektedir.

Caminin tarihsel sürecine baktığımızda, 1877[56] yılında kendi vakfı tarafından restore edilmiştir. Balkan Savaşında ve 1920[57] yılında gerçekleşen deprem sebebiyle cami adeta harabeye dönmüş vaziyette olup, 1947[58] yılında hayırsever kişiler tarafından ibadete açılmıştır. 1966'da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.[59] 2002[60] yılında avlu kubbeleri halk tarafından yaptırılmıştır. 2005[61] yılında ise İstanbul I. Bölge Vakıflar Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Güzelce Hasan Bey Cami mihrap önü kubbeli ve avlusu revaklı olan camiler grubuna dâhildir. Harim 21,40x10,25 m.[62] boyutlarındadır. Harim mekânı enine dikdörtgen planlı olup, ortada büyük bir kubbe, (10.29 cm çapında)[63], yanlarda ise iki adet küçük kubbeden (4.55 cm çaplarında)[64] meydana gelmektedir.(Çizim: 23) Harimde kubbeye geçiş ögesi olarak pandantifler kullanılmıştır. Klâsik kubbeli Osmanlı camilerinin öncüsü olup, kubbesinden güneş ışığıyla aydınlanması[65] yabancı bilim adamlarının ilgisini çekmiştir.

Avlu harimin kuzeyinde yer almaktadır. Avlu kapalı olup, dört yönden revaklar ile kuşatılmıştır. Avlu da harim mekânı gibi enlemesine dikdörtgen plan şemasından oluşmaktadır. Toplamda cami, avlu ile birlikte 800 kişilik cemaat kapasitesine sahiptir. Avluda yer alan revakların üzeri eş büyüklükte kubbeler ile örtülüdür. Kubbelerin içerisi sade olup, üzerinde herhangi bir kalemişi süsleme ve yazı bulunmamaktadır. Kubbeler kesme taş malzemeden yapılmış sivri kemerler aracılığıyla taşınmaktadır. Sivri kemerler kesme taş malzemeden yapılmış kare şeklindeki taşıyıcılar üzerinde yükselmektedir. Avlunun duvarlarında iki katlı pencere uygulamasına yer verilmiştir. Alt kat pencereler sivri kemer alınlıklı, taş söveli ve demir parmaklıklı şebekelidir. Üst kat pencereler ise sivri kemer alınlıklı ve alçı şebekelidir. Avluya iki yönde yer alan kapılar aracılığıyla girilmektedir. Kapılardan biri kuzey yönde, diğeri ise doğu yönde yer almaktadır. Doğu yönde yer alan kapı aynı zamanda sokağa doğru da açılmaktadır. Doğudaki kapı basık kemerli

[56] Bu tarihler *Tekirdağ Hayrabolu Müftülüğünden* alınmıştır.
[57] Bu tarihler *Tekirdağ Hayrabolu Müftülüğünden* alınmıştır.
[58] Bu tarihler *Tekirdağ Hayrabolu Müftülüğünden* alınmıştır.
[59] Karakaya, "Güzelce Hasan Bey Camii*",* c. XIV, ss. 329-330.
[60] Bu tarihler *Tekirdağ Hayrabolu Müftülüğünden* alınmıştır.
[61] Bu tarihler *Tekirdağ Hayrabolu Müftülüğünden* alınmıştır.
[62] Karakaya, "Güzelce Hasan Bey Camii*",* c. XIV, ss. 329-330.
[63] Bu bilgi *İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.
[64] Bu bilgi *İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.
[65] https://www.academia.edu/39774781/HAYRABOLU_K%C3%9CLT%C3%9CREL_TAR%C4%B0H%C4%B0NE_KISA_B%C4%B0R_BAKI%C5%9E Erişim Tarihi (19.08.2019).

olup, iki ahşap kapı kanadından meydana gelmektedir. Basık kemeri ise mermer malzemeden inşa edilmiştir. Ahşap kapı kanatları günümüzde deforme olmuş durumdadır.

Minare caminin batı köşesinde yer almakta olup, caminin batı duvarına bitişik vaziyette inşa edilmiştir. Kare kaide üzerine, çokgen gövdeli, tek şerefeli ve kurşun kaplı bir külah ile yükselmektedir. Şerefe altı mukarnas dolgulu olup kesme taş malzemeden inşa edilmiştir.(Fotoğraf: 41)

Caminin beden duvarları almaşık duvar tekniğinde kesme taş ve tuğla malzeme kullanılarak inşa edilmiştir.(Fotoğraf: 42)

Yapının beden duvarlarında iki katlı pencere düzenlemesi görülmektedir. Alt kat pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemer alınlıklı ve demir parmaklıklı şebekelidir. Üst kat pencereler ise sivri kemer alınlıklı ve alçı şebekelidir.

Harime kuzeyde yer alan taç kapı aracılığıyla ulaşılmaktadır. Taç kapı, kesme taş malzemeden yapılmış olup, dikdörtgen formludur. Dışa doğru hafif taşkın olan taç kapı, sivri kemerli bir nişe sahiptir.(Fotoğraf: 43) Bu nişin içerisinde mermer üzerine kabartma tekniğinde, sülüs yazı türüyle yazılmış üç satır inşa kitabesi yer almaktadır. Kitabenin dili Arapça'dır. Kitabenin hemen alt tarafında harime girişi sağlayan mermer malzemeden yapılmış basık kemerli, iki kanatlı ahşap kapı kanatları bulunmaktadır. Kapı kanatları günümüzde orijinal değildir. Kapının sivri kemerli nişinin ve basık kemerinin tam ortasında birer adet gülbezek motifine yer verilmiştir. Ayrıca sivri kemerli nişin köşeliklerinde de birer adet gülbezek bulunmaktadır.

Harim mekânı süsleme açısından oldukça zengindir. Gerek harimin kubbelerinde, kubbeye geçiş ögelerinde, gerekse de beden duvarlarında kalemişi süslemeler ve yazılar görülmektedir. Hârim mekânında çok sayıda pencereye yer verilerek ferah bir ibadet mekânı oluşturulmuştur. Harimin güney cephesinde mihrabın üç adet sağında, üç adette solunda ve bir adette mihrabın üzerinde toplam yedi adet pencereye yer verilmiştir. Alt kat pencereler dikdörtgen formlu, üst kat pencereler alçı şebekeli olup pencerelerin arasında vitray düzenlemeleri görülmektedir.(Çizim: 24) Harimin beden duvarlarının üzerinde "Ali" (radıyallahu anh), "Ömer" (radıyallahu anh), "Ebubekir" (radıyallahu anh), "Osman" (radıyallahu anh)'ın" isimleri yer almaktadır. Bu yazılar etrafı kalemişi bezemeli dairesel madalyonun içerisine, koyu mavi renkli zemine, beyaz renkli sülüs yazı türüyle

yazılmıştır. Yazıların etrafında yeşil, kırmızı ve beyaz renklerden oluşan bitkisel kalemişi süsleme yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

Kadınlar mahfili harimin kuzey cephesinde yer almakta olup, tamamen ahşap malzemeden yapılmıştır. Mahfil kahverengi boya ile boyanmış olup, üzeri verniklenmiştir. Mahfil günümüzde orijinal değildir.

Mihrap, güney cephenin tam ortasında yer almakta olup, dikdörtgen formlu olarak inşa edilmiştir. Mukarnas kavsaralı olan mihrap, beş sıra mukarnas dizisinden meydana gelmektedir.(Fotoğraf: 44) Çokgen bir niş şeklinde yapılmış olup, niş yüzeyi yarım daire formundadır. Silmelerle kuşatılan mihrabın yüzeyinde üç yönden koyu mavi zemin üzerine, beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Bakara Suresinin 255. Ayeti olan "Ayet-el Kürsî" yer almaktadır. (Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; diridir, her şeyin varlığı O'na bağlı ve dayalıdır. Ne uykusu gelir ne de uyur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadıkça katında hiçbir kimse şefaat edemez. Onların önlerinde ve arkalarında olanları O bilir. O'nun ilminden hiçbir şeyi -dilediği müstesna- kimse bilgisi içine sığdıramaz. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine almıştır. Onları korumak kendisine zor gelmez. O yücedir, mutlak büyüktür) Tefsiri bu şekildedir.[66] Mihrabın yüzeyi günümüzde krem, kahverengi ve mavi renkler ile boyalıdır. İki yanında birer şamdana yer verilmiş olup, şamdanların üzerinde sol taraftakinde "Muhammed" (s.a.s), sağ taraftakinde ise "Allah"(c.c) yazmaktadır. Şamdanlar günümüzde orijinal değildir. Mihrabın alınlık kısmının sağ ve sol tarafında kırmızı, kahverengi ve yeşil renklerden oluşan çiçek motifine yer verilmiştir. Bu çiçek motiflerinin arasında beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Âl-i İmrân suresinin 37. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir. "Kullema dehale aleyha zekeriyyal mihrabe" (Zekeriyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde)[67] surenin tefsiri bu şekildedir. Mihrap krem renkli boyalı bir taç sonlanmaktadır.(Çizim: 24)

Mihrabın üzerinde alçı şebekeli pencerelerin arasında, yan yana dairesel madalyon şeklinde koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış sağ tarafta "Allah" (c.c), sol tarafta "Muhammed" (s.a.s) yazılarına yer verilmiştir. Bu yazıların etrafı beyaz, yeşil ve kırmızı renklerden oluşan kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir. Bu yazıların hemen alt tarafında etrafı ince kırmızı bir şeritle geçilmiş,

[66] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/262/255-ayet-tefsiri (24.08.2019)
[67] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/330/37-ayet-tefsiri (17.08.2019).

koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sağ tarafta "La İlahe İllallah", "sol tarafta Muhammedün Resulullah" "Kelime-i Tevhid" yazısına yer verilmiştir.

Minber, mihrabın sağ tarafında yer almaktadır. Köşk, korkuluk, aynalık, süpürgelik, külah, âlem bölümlerinden oluşmaktadır.(Fotoğraf: 45) Minberin kapısı bulunmamaktadır. Üç adet süpürgelik bölümünden oluşan minberin gerek korkuluk bölümü, gerekse de aynalık bölümü son derece sade vaziyettedir. Minber günümüzde kahverengi ve krem renk ile boyalıdır. Minberin tepelik kısmında kıvrık dal ve yapraklardan oluşan bitkisel süslemeye yer verilmiştir.(Çizim:26) Ancak günümüzde bu kısım deforme olmuştur.

Vaaz kürsüsü, mihrabın sağ tarafında yer almakta olup, tamamiyle ahşap malzemeden yapılmıştır. Kürsü günümüzde orijinal değildir.

Tasarım ve süslemeleriyle Osmanlı mimarisinin geleneksel çizgisini yansıtan camilerden biridir. Harimin kubbelerinde kalemişi süslemelere ve yazılara yer verilmiştir. Orta bölümde yer alan büyük kubbedeki süslemelere bakacak olursak; merkezde dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "İhlas suresi" yer almaktadır. "İhlas suresinin" etrafını yeşil, kırmızı ve beyaz renklerden oluşan dairesel ince bir bordür kuşatmaktadır.(Çizim: 27) Kubbe eteğinde yer alan kalemişi süslemeler, kubbe göbeğinde yer alan süslemelerin tekrarı niteliğindedir. Kubbe eteğini çepeçevre dolanan siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, tıpkı mihrabın çevresinde olduğu gibi Bakara Suresinin 255. Ayeti olan "Ayet-el Kürsî" yazısına yer verilmiştir. Kubbeye geçiş ögesi olarak pandantifler kullanılmıştır. Pandantiflerde ortada dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, etrafı turuncu ve siyah renklerden oluşan ince bir şeritle kuşatılmış, Fâtır suresinin 28. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir. "İnnemâ yahşâllâhe min ibâdihil ulemâu" (Kulları içinden ancak bilenler, Allah'ın büyüklüğü karşısında heyecan duyarlar)[68] Tefsiri bu şekildedir.(Çizim: 28) Bu dairesel madalyonun etrafında kırmızı, kahverengi ve yeşil renklerden oluşan kalemişi süslemeyle lale çiçeği motifi yer almaktadır. Diğer üç adet pandantifte de aynı ayet, aynı teknikte tekrarlanmıştır. Diğer yan kubbelerde ortada dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" yazısı

[68] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/F%C3%A2t%C4%B1r-suresi/3687/27-28-ayet-tefsiri (25.08.2019)

yer almaktadır. Besmele yazısının etrafı kırmızı, pembe, eflatun ve yeşil renklerden oluşan kalemişi süslemeler ile bezenmiştir. Aynı süslemeye kubbe eteğinde de bulunmaktadır.

Harimin beden duvarlarında dikdörtgen bir pano şeklinde oluşturulan kalemişi süslemeler ve bu kalemişi süslemelerin merkezine yerleştirilen dairesel madalyon içerisine beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle oluşturulmuş "İnnallahe izâ ename ala abdin nimeten ehabbe en yera eseraha aleyhi " (Allah bir kuluna nimet verdiği zaman onun eserini onun üzerinde görmeyi sever) Hadis-i Şerifine yer verilmiştir. Bu Hadis-i Şerifin altı ve üzeri yeşil, kırmızı, beyaz ve siyah renklerden oluşan kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir. Kemer karnında ise elips şeklinde etrafı ince kırmızı bir şeritle çevrili mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Kasas suresinin 88. Ayetine yer verilmiştir. "Kullu şey'in hâlikun illâ vecheh" (O'nun (Allah'ın) kendinden başka her şey yok olacaktır)[69] Tefsiri bu şekildedir. Harimin kuzey cephesinde içeriden kapının üzerinde, dairesel madalyon içerisinde koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sağ tarafta "Hasan" (radiyallahu anh), sol tarafta "Hüseyin" (radiyallahu anh), bu yazıların biraz aşağı tarafında enine dikdörtgen şeklinde koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle "Ya Hazret-i Bilâli Hâbeşî" (radiyallahu anh), "Ey Hazret-i Bilâli Hâbeşî" (radiyallahu anh) isimleri yazmaktadır. Bu yazıların etrafı yeşil, kırmızı ve beyaz renklerden oluşan kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir.

Süsleme özellikleri; Taş süslemeler; minarede, taç kapıda, mihrapta görülmektedir. Minare caminin batı köşesinde yer almakta olup, caminin batı duvarına bitişik vaziyette inşa edilmiştir. Kesme taş malzemeden yapılan minare kare kaide üzerine, çokgen gövdeli, tek şerefeli ve kurşun kaplı bir külah ile yükselmektedir. Şerefe altı mukarnas dolguludur. Eski fotoğraflarına baktığımızda minarenin korkuluk bölümünün ajur tekniğinde gerçekleştirildiğini görmekteyiz Minarenin günümüzde şerefe bölümünün korkuluğu bulunmamaktadır.

Taç kapı, kesme taş malzemeden yapılmış olup, dikdörtgen formludur. Dışa doğru hafif taşkın olan taç kapı, sivri kemerli bir nişe sahiptir. Bu nişin içerisinde mermer üzerine kabartma tekniğinde, sülüs yazı türüyle yazılmış üç satır inşa kitabesi yer almaktadır. Kitabenin dili Arapça'dır. Kitabenin hemen alt tarafında harime girişi sağlayan mermer malzemeden yapılmış basık kemerli, iki kanatlı ahşap

[69] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Kasas-suresi/3338/86-88-ayet-tefsiri (25.08.2019)

kapı kanatları bulunmaktadır. Kapı kanatları günümüzde orijinal değildir. Kapının sivri kemerli nişinin ve basık kemerinin tam ortasında birer adet gülbezek motifine yer verilmiştir. Ayrıca sivri kemerli nişin köşeliklerinde de birer adet gülbezek bulunmaktadır.

Harimin üst kat pencerelerinde kırmızı, yeşil ve beyaz renk gruplarından oluşan vitray düzenlemeleri ile başka bir grupta ise mavi, sarı ve turkuaz renklerinden oluşan kompozisyon hâkimdir.

Mihrap kesme taş malzemeden yapılmış olup, dikdörtgen bir forma sahiptir. Mukarnas kavsaralı olan mihrap, beş sıra mukarnas dizisinden meydana gelmektedir. Çokgen bir niş şeklinde yapılmış olup, niş yüzeyi yarım daire formundadır. Silmelerle kuşatılan mihrabın yüzeyinde üç yönden koyu mavi zemin üzerine, beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Bakara Suresinin 255. Ayeti olan "Ayet-el Kürsî" yer almaktadır. Mihrabın yüzeyi günümüzde krem, kahverengi ve mavi renkler ile boyalıdır. İki yanında birer şamdana yer verilmiş olup, şamdanların üzerinde sol taraftakinde "Muhammed" (s.a.s), sağ taraftakinde ise "Allah"(c.c) yazmaktadır. Şamdanlar günümüzde orijinal değildir. Mihrabın alınlık kısmının sağ ve sol tarafında kırmızı, kahverengi ve yeşil renklerden oluşan çiçek motifine yer verilmiştir. Bu çiçek motiflerinin arasında beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Âl-i İmrân suresinin 37. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir. "Kullema dehale aleyha zekeriyyal mihrabe" (Zekeriyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde)[70] surenin tefsiri bu şekildedir. Mihrap krem renkli boyalı bir taç sonlanmaktadır.

Minberin ön yüzeyi mermer malzemeden, yan yüzeyleri ise ahşap malzemeden gerçekleştirilmiştir. Minber günümüzde kahverengi ve krem renk ile boyalıdır. Minberin tepelik kısmında kıvrık dal ve yapraklardan oluşan bitkisel süslemeye yer verilmiştir. Ancak günümüzde bu kısım deforme olmuştur.

Kalemişi süslemeler; Kubbede, kubbeye geçiş unsuru olan pandantiflerde, harimin duvar yüzeylerinde kullanılmıştır. Harimin beden duvarlarının üzerinde "Ali" (radıyallahu anh), "Ömer" (radıyallahu anh), "Ebubekir" (radıyallahu anh),

[70] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/330/37-ayet-tefsiri (17.08.2019).

“Osman” (radıyallahu anh)’ın” isimleri yer almaktadır. Bu yazılar etrafı kalemişi bezemeli dairesel madalyonun içerisine, koyu mavi renkli zemine, beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Yazıların etrafında yeşil, kırmızı ve beyaz renklerden oluşan bitkisel kalemişi süsleme yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

Orta bölümde yer alan büyük kubbedeki süslemelere bakacak olursak; merkezde dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış “İhlas suresi” yer almaktadır.(Fotoğraf: 46) “İhlas suresinin” etrafını yeşil, kırmızı ve beyaz renklerden oluşan dairesel ince bir bordür kuşatmaktadır. Kubbe eteğinde yer alan kalemişi süslemeler, kubbe göbeğinde yer alan süslemelerin tekrarı niteliğindedir. Kubbe eteğini çepeçevre dolanan siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, tıpkı mihrabın çevresinde olduğu gibi Bakara Suresinin 255. Ayeti olan “Ayet-el Kürsî” yazısına yer verilmiştir. Kubbeye geçiş ögesi olarak pandantifler kullanılmıştır. Pandantiflerde ortada dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, etrafı turuncu ve siyah renklerden oluşan ince bir şeritle kuşatılmış, Fâtır suresinin 28. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir.(Fotoğraf: 47) “İnnemâ yahşâllâhe min ibâdihil ulemâu” (Kulları içinden ancak alimler, Allah’tan (gereğince) korkar). Tefsiri bu şekildedir. Bu dairesel madalyonun etrafında kırmızı, kahverengi ve yeşil renklerden oluşan kalemişi süslemeyle lale çiçeği motifi yer almaktadır. Diğer üç adet pandantifte de aynı ayet, aynı teknikte tekrarlanmıştır. Diğer yan kubbelerde ortada dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Besmele “Bismillâhirrahmânirrahîm” yazısı yer almaktadır. Besmele yazısının etrafı kırmızı, pembe, eflatun ve yeşil renklerden oluşan kalemişi süslemeler ile bezenmiştir. Aynı süslemeye kubbe eteğinde de bulunmaktadır.

Harimin beden duvarlarında dikdörtgen bir pano şeklinde oluşturulan kalemişi süslemeler ve bu kalemişi süslemelerin merkezine yerleştirilen dairesel madalyon içerisine beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle oluşturulmuş “İnnallahe izâ ename ala abdin nimeten ehabbe en yera eseraha aleyhi " (Allah bir kuluna nimet verdiği zaman onun eserini onun üzerinde görmeyi sever) Hadis-i Şerifine yer verilmiştir. Bu Hadis-i Şerifin altı ve üzeri yeşil, kırmızı, beyaz ve siyah renklerden oluşan kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir. Kemer karnında ise elips şeklinde etrafı ince kırmızı bir şeritle çevrili mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış

Kasas suresinin 88. Ayetine yer verilmiştir. “Kullu şey’in hâlikun illâ vecheh” (O’nun (Allah’ın) kendinden başka her şey yok olacaktır) Tefsiri bu şekildedir. Harimin kuzey cephesinde içeriden kapının üzerinde, dairesel madalyon içerisinde koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sağ tarafta “Hasan” (radiyallahu anh), sol tarafta “Hüseyin” (radiyallahu anh), bu yazıların biraz aşağı tarafında enine dikdörtgen şeklinde koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle “Ya Hazret-i Bilâli Hâbeşî” (radiyallahu anh), “Ey Hazret-i Bilâli Hâbeşî” (radiyallahu anh) isimleri yazmaktadır. Bu yazıların etrafı yeşil, kırmızı ve beyaz renklerden oluşan kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir.

Katalog No : 3.1.6.

Yapının Adı : Hasip Bey (Çarşı) Cami

Yapının Yeri : Aydınevler Mahallesi/Malkara Caddesi Hayrabolu/Tekirdağ

İnceleme Tarihi : 21.08.2019

Çizim No : 29-32

Resim No : 48-53

3.1.6. Hayrabolu Hasip Bey Cami

Tekirdağ ilinin Hayrabolu ilçe merkezinde yer almaktadır. "Hasip Bey Cami", "Kethüdazade Çorumi Mustafa Bey Cami" olarak da bilinmektedir. Çorumlu Mustafa Bey tarafından 1686[71] yılında inşasına başlanmış olup, inşası sırasında Mustafa Bey'in ölümü üzere cami, torunu Mehmet Hasip Bey tarafından 1686/1687[72] yılları arasında tamamlanmıştır. 2008[73] yılında İstanbul I. Bölge Vakıflar Müdürlüğü tarafından restorasyonu gerçekleşmiştir. Cami kesme taş ve tuğla malzeme kullanılarak almaşık duvar tekniğinde inşa edilmiştir.

Caminin cümle kapısı üzerinde inşa kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin etrafı enine dikdörtgen bir silme ile kuşatılmış ve silmenin üzeri altın yaldız renk ile boyanmıştır. Kitabe mermer üzerine kabartma tekniğinde, iki satır beş levha hâlinde sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Levhaların içerisi koyu yeşil renkle, yazıların üzeri ise altın yaldız renk ile boyalıdır. Kitabenin dili Osmanlıca'dır.(Fotoğraf: 48)

Kitabenin transkripsiyon metni;

Kethüdâ-zâde vezîr-i a'zam
Mâlın etdi bu câmi'a mebzûl
Ol-pesendîde-i ricâl-i fühûl
Beyt-i cennet-i medârı rahmet kıl
Mustafa Beğ (in) güzîde-i devrân
Fazl u lutfundan oldur me'mûl
Her işi hûb her sözü ma'kûl

[71] Bu tarihler *Anı Anıtsal Yapıları Koruma Değerlendirme Ve Yapım Mimarlık, Restorasyon A.Ş.'den* alınmıştır.
[72] Bu tarihler *Anı Anıtsal Yapıları Koruma Değerlendirme Ve Yapım Mimarlık, Restorasyon A.Ş.'den* alınmıştır.
[73] Bu bilgi *Hayrabolu İlçe Müftülüğünden* alınmıştır.

Hecr-i yâd yedi yanı târihin

Tâlib olup rızânı yâ rabbî

Eyle bu hayrımı ilahî kabûl

Li-sene 1098 (17 Kasım 1686/6 Kasım 1687)[74]

Kitabenin Türkçesi:

Vezir-î A'zam-ın yardımcısının oğlu

Malını çokça bu camiye verdi (Çok malıyla bu camiyi yaptı)

Onu, cennetinde (seçilmiş) övülmüş devlet adamı ve rahmet kaynağı kıl

Onun her işi güzel, her sözü mâkuldür

Rızanı isteyerek sevdiklerinden ayrıldı

Bu hayrımı kabul eyle

Tarih: 1098 (17 Kasım 1686/6 Kasım 1687)[75]

Cami iyi durumda olup, işlevine uygun olarak kullanılmakta ve günümüzde ibadete açıktır. Cami hakkında yapılan kapsamlı bir çalışma bulunmaması sebebiyle cami hakkında bilgiler yetersizdir. Cami dikdörtgen plân şemasına sahiptir. Üzeri kiremit kaplı düz bir çatıyla örtülüdür Kuzey ve doğu yönünde son cemaat yeri bulunmakta olup, etrafı kapalı vaziyettedir.(Çizim: 29) Son cemaat yeri içeriden açık yeşil ve beyaz renklerden oluşan ahşap bir tavan ile kaplıdır. Kuzeydeki son cemaat yerinde taç kapının yanlarında alt tarafta dikdörtgen plânlı, mermer söveli, demir parmaklıklı şebekeli birer pencereye, üst katta ise yine dikdörtgen plânlı, demir parmaklıklı söveli, birer ahşap pencereye yer verilmiştir. Doğu yöndeki son cemaat yerinde ise alt tarafta dikdörtgen plânlı, mermer söveli, demir parmaklıklı şebekeli üç adet pencereye, üst katta ise yine dikdörtgen plânlı, demir parmaklıklı söveli, bir adet ahşap pencere ve bunun yanında üç adet sivri kemerli ahşap pencereye yer verilmiştir. Camide toplam 38 adet[76] pencere yer almaktadır.

Minare, caminin kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Minarenin kaide kısmı diğer incelemiş olduğumuz Klâsik Dönem Osmanlı camilerinde görmeye alışkın olmadığımız bir durum arzetmektedir. Kaide kısmı kuzeydeki son cemaat yerinin içerisinde bulunmakta olup, gövde kısmı ise kiremit kaplı çatının üzerinde

[74] Bu kitabenin transkripsiyon metninin tercümesi *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tarih Bölümünde Öğretim Üyesi Prof. Dr. Numan Elibol* tarafından gerçekleştirilmiştir.

[75] Bu kitabenin transkripsiyon metninin Türkçe'si *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tarih Bölümünde Öğretim Üyesi Prof. Dr. Numan Elibol* tarafından gerçekleştirilmiştir.

yükselmektedir. Bu yönüyle Hasip Bey cami diğer çalışmış olduğumuz camilerden ayrılmaktadır. Minare, kare kaide üzerine, çokgen gövdeli, tek şerefeli, kurşun kaplı bir külah ve âlem ile nihayetlenmektedir. Minarede gerek korkuluğu gerekse de korkuluk altında herhangi bir süsleme unsuru öge bulunmamaktadır. Oldukça sade bir şekilde inşa edilen minare, kesme taş malzemeden yapılmıştır.

Taç kapı kuzey cephenin ortasında yer almakta olup, mermer malzemeden yapılmıştır. Dikdörtgen formlu olan taç kapı üç yönden silmelerle çerçevelenmiş ve alınlık kısmında kitabeye yer verilmiştir.(Fotoğraf: 49) Kitabenin etrafı enine dikdörtgen bir silme ile kuşatılmış ve silmenin üzeri altın yaldız renk ile boyanmıştır. Kitabe mermer üzerine kabartma tekniğinde, iki satır beş levha hâlinde sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Yazıların üzeri de altın yaldız renk ile boyalıdır. Kapının köşeliklerinde mermer üzerine kabartma tekniğinde, altın yaldız renk ile boyalı kıvrık dal ve yapraklardan oluşan lale çiçeği motifi bulunmaktadır. Harim mekânına mermerden yapılmış basık kemerli, ahşap çift kapı kanadı aracılığı ile ulaşılmaktadır. Basık kemerin tam ortasında bir adet gülbezek motifi yer almaktadır. Ahşap kapı kanatları üç pano şeklinde düzenlenmiştir ve günümüzde orijinal değildir.

Harim mekânında çok sayıda pencereye yer verilmiş olup, ferah bir ibadet mekânı elde edilmiştir. Doğu cephede sekiz adet, batı cephede yedi adet, kuzey cephede dört adet ve güney cephede iki adet pencere bulunmaktadır. Harimin batı duvarında orta bölümde yer alan iki pencerenin arasında enine dikdörtgen biçimde koyu mavi zemin üzerine altın yaldız renk ile boyalı, kufî ve sülüs yazı türüyle “İzâ lem testehi fe'sna ma şi'te” (Utanmadıktan sonra dilediğini yap) Hadis-i Şerifi bulunmaktadır. Harimin doğu duvarında orta bölümde yer alan iki pencerenin arasında enine dikdörtgen biçimde koyu mavi zemin üzerine altın yaldız renk ile boyalı, kufî ve sülüs yazı türüyle “Ma enzellahu dâen illâ enzelehüşifae” (Allah hiçbir dert vermemiştir ki şifası olmasın) yazısı yer almaktadır.(Fotoğraf: 50) Harim mekânının üst örtüsü içeriden ahşap bir tavan ile kaplı olup, tavanın üzeri yeşil ve beyaz renge boyanmıştır. Ahşap tavanın ortasında kahverengi ve yeşil renkten oluşan kare bir çerçevenin içerisine çelenk şeklinde çiçeklerden meydana gelen bir obje yerleştirilmiştir. Bu kare çerçevenin dört köşesine de beyaz renkle ay ve yıldız yapılmıştır. Ahşap tavanın merkezinde yer alan bu süsleme orijinal değildir. (Fotoğraf: 51)

Kadınlar mahfili, harimin kuzey cephesinde bulunmakta olup, tamamen ahşap malzemeden gerçekleştirilmiştir. Harimin kuzey cephesini boydan boya kuşatan mahfil günümüzde orijinal değildir.

Mihrap, güney cephesinin ortasında yer almakta olup, kesme taş malzemeden gerçekleştirilmiştir. Yarım daire formunda olan mihrabın niş yüzeyi tamamen açık yeşil renge boyanmıştır. Mihrapta herhangi bir tezyinat unsuru süsleme ögesi bulunmamaktadır. Son derece sade vaziyette inşa edilmiştir. Her iki yanında birer şamdana yer verilmiştir. Şamdanlar üzerinde sol tarafta "Muhammed" (s.a.s), sağ tarafta "Allah" (c.c) yazıları bulunmaktadır. Şamdanlar günümüzde orijinal değildir. (Fotoğraf: 52)

Minber, mihrabın sağ tarafında bulunmakta olup, yapımında tamamen mermer malzeme kullanılmıştır.(Fotoğraf: 53) Köşk, aynalık, korkuluk, süpürgelik, külâh, âlem bölümlerinden meydana gelmektedir. Üç adet süpürgelik bölümü bulunan minberin, süpürgelik ve yan aynalık bölümünün arasında kıvrık dal ve yapraklardan oluşan çiçek motifine yer verilmiştir. Yan aynalık bölümünde ise kare şeklindeki bir pano içerisine, daire biçiminde bir madalyon yerleştirilmiş, bu madalyonun merkezinde ise bitkisel çiçek motifi kullanılmıştır.(Çizim: 30) Bu çiçek motifinin etrafını kıvrımlı yaprak ve dallar kuşatmaktadır. Bu kare panonun dört köşesinde de küçük yıldız motifleri işlenmiştir. Korkuluk bölümünde üçgen, dörtgen ve altıgenlerden oluşan geometrik şekillerle süsleme gerçekleştirilmiştir.(Çizim: 31) Minberin ön yüzeyinde, sivri kemerli girişin ortasında altın yaldız renk ile boyalı bir adet gülbezek motifi yer almaktadır. Kemer köşeliklerinde altın yaldız renk ile lale çiçeği motifine yer verilmiştir. Bunun üzerinde mukarnas süslemelerinden oluşan tezyinat hâkimdir. Tepelik kısmında ise yine altın yaldız renk ile boyalı vazodan çıkan çiçek ve lale motifleri görülmektedir.(Çizim: 32)

Vaaz kürsüsü mihrabın sol tarafında bulunmakta olup, tamamen ahşap malzemeden gerçekleştirilmiştir ve günümüzde orijinal değildir.

Şadırvan avlunun kuzeyinde yer almakta olup, mermer kaide üzerine sekizgen plânlı olarak inşa edilmiştir. Sekiz ahşap direk üzerinde yükselen şadırvan içten ahşap, dıştan kurşun ile kaplıdır. Şadırvanın etrafı açık vaziyette olup, şadırvan günümüzde orijinal değildir.

Süsleme özellikleri; Mermer süslemeler; taç kapıda, minberde görülmektedir. Dikdörtgen formlu olan taç kapı üç yönden silmelerle çerçevelenmiş ve alınlık kısmında kitabeye yer verilmiştir. Kitabenin etrafı enine dikdörtgen bir silme ile kuşatılmış ve silmenin üzeri altın yaldız renk ile boyanmıştır. Kitabe mermer üzerine kabartma tekniğinde, iki satır beş levha hâlinde sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Yazıların üzeri de altın yaldız renk ile boyalıdır. Kapının köşeliklerinde mermer üzerine kabartma tekniğinde, altın yaldız renk ile boyalı kıvrık dal ve yapraklardan oluşan lale çiçeği motifi bulunmaktadır. Harim mekânına mermerden yapılmış basık kemerli, ahşap çift kapı kanadı aracılığı ile ulaşılmaktadır. Basık kemerin tam ortasında bir adet gülbezek motifi yer almaktadır. Ahşap kapı kanatları üç pano şeklinde düzenlenmiştir ve günümüzde orijinal değildir.

Minberin, süpürgelik ve yan aynalık bölümünün arasında kıvrık dal ve yapraklardan oluşan çiçek motifine yer verilmiştir. Yan aynalık bölümünde ise kare şeklindeki bir pano içerisine, daire biçiminde bir madalyon yerleştirilmiş, bu madalyonun merkezinde ise bitkisel çiçek motifi kullanılmıştır. Bu çiçek motifinin etrafını kıvrımlı yaprak ve dallar kuşatmaktadır. Bu kare panonun dört köşesinde de küçük yıldız motifleri işlenmiştir. Korkuluk bölümünde üçgen, dörtgen ve altıgenlerden oluşan geometrik şekillerle süsleme gerçekleştirilmiştir. Minberin ön yüzeyinde, sivri kemerli girişin ortasında altın yaldız renk ile boyalı bir adet gülbezek motifi yer almaktadır. Kemer köşeliklerinde altın yaldız renk ile lale çiçeği motifine yer verilmiştir. Bunun üzerinde mukarnas süslemelerinden oluşan tezyinat hâkimdir. Tepelik kısmında ise yine altın yaldız renk ile boyalı vazodan çıkan çiçek ve lale motifleri görülmektedir.

Ahşap süslemeler; harim mekânını örten ahşap tavanda görülmektedir. Tavanın üzeri yeşil ve beyaz renge boyanmıştır. Ahşap tavanın ortasında kahverengi ve yeşil renkten oluşan kare bir çerçevenin içerisine çelenk şeklinde çiçeklerden meydana gelen bir obje yerleştirilmiştir. Bu kare çerçevenin dört köşesine de beyaz renkle ay ve yıldız yapılmıştır.

Hat yazıları; hârim mekânının doğu ve batı duvarında görülmektedir. Harimin batı duvarında orta bölümde yer alan iki pencerenin arasında enine dikdörtgen biçimde koyu mavi zemin üzerine altın yaldız renk ile boyalı, kufî ve sülüs yazı türüyle "İzâ lem testehi fe'sna ma şi'te" (Utanmadıktan sonra dilediğini yap) Hadis-i Şerifi bulunmaktadır. Harimin doğu duvarında orta bölümde yer alan iki pencerenin

arasında enine dikdörtgen biçimde koyu mavi zemin üzerine altın yaldız renk ile boyalı, kufî ve sülüs yazı türüyle “Ma enzellahu dâen illâ enzelehüşifae” (Allah hiçbir dert vermemiştir ki şifası olmasın) yazısı yer almaktadır.

Katalog No : 3.1.7.

Yapının Adı : Gazi Ömer Bey Cami

Yapının Yeri : Gazi Bey Mahallesi/Cami Gç. Malkara/Tekirdağ

İnceleme Tarihi : 21.08.2019

Çizim No : 33-38

Resim No : 54-58

3.1.7. Gazi Ömer Bey Cami

Tekirdağ ilinin Malkara ilçesinde yer almaktadır. 1493/1494[77] yıllarında Mora Fatihi Gazi Turhan Beyin oğlu Gazi Ömer Bey[78] tarafından yaptırılmıştır. İ. Aydın Yüksel'e göre ise caminin inşa tarihi 1487/1488'dir.[79] Caminin mimarı bilinmemektedir. 2007[80] yılında İstanbul I. Bölge Vakıflar Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Cümle kapısı üzerinde kitabesi günümüzde mevcuttur.(Fotoğraf: 54) İnşa kitabesi mermer üzerine kabartma tekniğinde, sülüs yazı türüyle yazılmış ve dört satırdan oluşmaktadır. Kitabenin dili Arapça'dır. Günümüzde kitabenin yazıları son derece silik vaziyette olup, kitabe zor okunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bu durumun ele alınması gerekmektedir. Cami hâlen ibadete açık ve iyi durumda olup, işlevini devam ettirmektedir

Transkripsiyonu ve Tercümesinin Metni;

Üss'ül cami-ül Şerif zül izzel münifil emiril hatiri

La müridül hatırul muhteram

Leyte ekneytühü fil muradil el mücahid

Fisebilillah velumuazzam hurumatullah

Ömer bin emiril said el mağfur Turhan

İnnellahe ceaa sa'yuhu meskûn

Ve ecre hu bima feale ceyşühü

Ve gusurul aşir ve ye mirin

[77] Caminin inşa tarihi *günümüzde harime girişi sağlayan kapının yanında yer alan levhadan* alınmıştır.

[78] Bu bilgi *kapının girişinde beden duvarı üzerinde yer alan levhadan* alınmıştır.

[79] İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Beyazıd Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520),* c. V, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1983, s. 327.

[80] Bu bilgi *İstanbul I. Bölge Vakıflar Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.

Halun şevval min seneti sülüs

Ve tisine ve semaniyehü[81]

Türkçesi;

Bu İzzet ve azamet sahibi camii şerifin temeli Allah yolunda cihat eden Turhan Bey (Allah onun çalışmasını amelini, sevabını, askerlerinin olduğu gibi bereketli eylesin) oğlu Ömer Bey tarafından yapılmıştır. Eylül/Ekim 1488.[82]

Cami, kare planlı olup, merkezi tek bir kubbeyle örtülüdür. Harim 10,10x9,90 m.[83] ölçülerindedir. Kuzeyinde üç bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır.(Çizim: 33) Son cemaat yerinde de örtü sistemi kubbedir. Minare kuzeybatı köşede yer almaktadır. Kesme taş malzemeden yapılan minare, kare kaide üzerine, çokgen gövdeli, tek şerefeli ve şerefe altı mukarnaslı olup, kurşun kaplı bir külah ve âlem ile sonlanmaktadır. Gövdesinde aydınlatma amaçlı küçük pencerelere yer verilmiştir. (Fotoğraf: 55) Korkuluk bölümünde eş büyüklükte panolara yer verilmiş olup, panolar sade bir biçimde düzenlenmiştir. Minare 2005[84] yılında onarılmıştır. Minarenin şerefeye kadar olan kısmı orijinal,[85] şerefeden sonra yukarısı yakın zamanda onarım görmüştür.

Yapının beden duvarlarında iki katlı pencere düzenlenmesi görülmektedir. Alt kat pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemer alınlıklı ve mermer sövelidir. Üst kat pencereler ise sivri kemer alınlıklı olup, alçı şebekeli olarak düzenlenmiştir. Cami 1,5 m.[86] kalınlığında, 13 m.[87] boyunda tamamen kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Son cemaat yerindeki kubbeler kesme taş malzemeden yapılmış sivri kemerler aracılığıyla taşınmaktadır. Sivri kemerler, mermer malzemeden, yapılmış toplamda dört sütun üzerine oturmaktadır. Sütun başlıkları ve kaideleri de mermer malzemeden gerçekleştirilmiştir. Sütun başlıklarının köşeleri pahalandırılmış olup, başlığın ortasında bir adet gülbezek motifi bulunmaktadır.(Çizim: 34) Benzer uygulama tüm sütun başlıklarında uygulanmıştır. Sol tarafta yer alan iki sütunun gövdesi, başlıktan kaide kısmına kadar metalden dairesel halkalarla ile çevrelenip

[81] Kitabenin trankrpsiyonu *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Tarih Bölüm Başkanı Doç. Dr. Yakup Karataş* tarafından çevrilmiştir
[82] Kitabenin Türkçesi *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Tarih Bölüm Başkanı Doç. Dr. Yakup Karataş* tarafından çevrilmiştir
[83] Enis Karakaya, "Gazi Ömer Bey Camii ve Türbesi", T*ürkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* c. Ek-I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, ss. 466-467.
[84] Karakaya, "Gazi Ömer Bey Camii ve Türbesi", c. Ek-I, ss. 466-467.
[85] Bu bilgi *Malkara İlçe Müftülüğünden* alınmıştır.
[86] Bu bilgi *Tekirdağ Malkara İlçe Müftülüğünden* alınmıştır.
[87] Bu bilgi *Tekirdağ Malkara İlçe Müftülüğünden* alınmıştır.

güçlendirilmiştir. Fotoğraf çekimi esnasında soldaki iki sütunun başlık ve gövdelerinde çatlaklar tespit edilmiştir. Bu durumun Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ele alınması gerekmektedir. Malkara Müftülüğünden aldığımız bilgi neticesinde son cemaat yerinin etrafı geçmişte kapalı vaziyettedir. Günümüzde ise son cemaat yerinin etrafı açık bir şekilde düzenlenmiştir.

Son cemaat yerinde taç kapının sol tarafında silmelerle çerçevelenmiş, dikdörtgen formlu, sivri kemer alınlıklı, mermer söveli, demir parmaklıklı şebekeli iki adet pencereye yer verilmiştir. Bu pencerelerin arasında ise bir adet mihrabiye bulunmaktadır. Son cemaat yerinin kubbeleri sade biçimde olup, kubbelerin içerisinde herhangi bir süsleme unsuru öge ve yazı bulunmamaktadır. Son cemaat yerinin etrafı günümüzde açık vaziyettedir.

Taç kapı, kuzey cephenin sağ tarafında yer almaktadır. (Fotoğraf: 56) Dikdörtgen formlu olup silmelerle nihayetlendirilmiştir. Günümüzde taç kapının kapının önü ve etrafı alüminyum kapı ve camekân ile sarılmıştır. Sonradan eklenen bu camekân kapının ve kitabenin görüntüsüne engel durum teşkil etmektedir. Taç kapı dışa doğru hafif taşkın vaziyette ve sivri kemerli bir niş şeklinde düzenlenmiştir. Bu sivri kemerin hemen altında kitabe bulunmaktadır. Kitabenin alt tarafında bulunan mermer malzemeden yapılmış basık kemerli, ahşap iki çift kapı kanadı aracılığıyla harim mekânına ulaşılmaktadır. Ahşap kapı kanatları üç pano şeklinde düzenlenmiş olup, kapı kanatlarının üzeri koyu kahverengi boya ile boyanmış durumundadır. Ahşap kapı kanatları günümüzde orijinal değildir. Palmetli bir taç ile sonlanan taç kapının tepeliği günümüzde ince bir kumaş ile örtülü vaziyettedir. Kapıda palmet motifi haricinde herhangi bir süsleme unsuru öge bulunmamaktadır.(Çizim: 35)

Mihrap, harimin güney cephesinde yer almakta olup, dikdörtgen formlu olarak inşa edilmiştir.(Fotoğraf: 57) Kesme taştan yapılan mihrap, çokgen bir niş şeklinde düzenlenmiş olup, niş yüzeyi yarım daire formundadır. Mukarnas kavsaralı mihrap, palmetli bir taç ile sonlanmaktadır.(Çizim: 36) Mihrabın her iki yanında birer şamdana yer verilmiş olup, şamdanlar günümüzde orijinal değildir. Mihrabın alınlık kısmında enine dikdörtgen pano şeklinde beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle Bakara suresinin 149. Ayetinin “Fe velli vecheke şatral mescidil haram” (Her

nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir)[88] bir bölümüne yer verilmiştir. Mihrabın üzerinde alçı şebekeli pencerelerin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Muhammed" (s.a.s.), sağ tarafta ise "Allah" (c.c) yazısına yer almaktadır. Harimin sağ tarafında duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Ebubekir" (radıyallahu anh), sağ tarafta ise "Osman" (radıyallahu anh)' ın isimlerine yer verilmiştir. Harimin sol tarafında duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Ali" (radıyallahu anh), sağ tarafta ise "Ömer" (radıyallahu anh)' ın isimlerine yer verilmiştir. Harimin kuzey cephesinde duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Hüseyin" (radıyallahu anh), sağ tarafta ise "Hasan" (radıyallahu anh)' ın isimlerine yer verilmiştir.

Harimin beden duvarlarında yer alan pencereler alt kattakiler dikdörtgen formlu ve demir parmaklıklı şebekelidir. Üst kat pencereler ise alçı şebekeli olup, alçı şebekelerin arasında vitray düzenlemelerine yer verilmiştir.(Çizim: 37) Üst kattaki alçı şebekeli pencerelerin etrafı kırmızı, sarı, beyaz ve gri renklerden oluşan kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir. Harimin beden duvarları günümüzde yerden belli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplıdır. Kadınlar mahfili harimin kuzey cephesinde yer almakta olup, tamamen ahşap malzemeden yapılmıştır. İki adet ahşap direk aracılığı ile taşınmakta olan mahfil günümüzde orijinal değildir. Mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerde ahşap malzemeden gerçekleştirilmiştir.

Mihrabın sol tarafında tamamen ahşap malzemeden yapılan vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Vaaz kürsüsü günümüzde orijinal değildir.

Minber mihrabın sağ tarafında yer almaktadır.(Fotoğraf: 58) Köşk, korkuluk, aynalık, süpürgelik, külah ve alem bölümlerinden oluşmaktadır. Tamamen mermer

[88] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/156/149-150-ayet-tefsiri(26.08.2019)

malzemeden inşa edilen minber, iki adet süpürgelik kısmından meydana gelmektedir. Minberin korkuluk ve yan aynalık bölümü sade bir biçimde yapılmış olup, üzerinde süsleme unsuru herhangi bir ögeye yer verilmemiştir. Minberin külah bölümünde baklava dilimleri ve Türk üçgenlerinden oluşan motifler yer almaktadır. Minberin ön yüzeyi tamamen beyaz renge boyanmıştır. Alınlık kısmında yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Besmele yazısı bulunmaktadır. Tepelik kısmında palmet, rumi ve kıvrık dallardan motiflerinden oluşan düzenlemeler hakimdir. (Çizim:38) Harimde kubbeye geçiş ögesi olarak pandantifler kullanılmıştır. Kubbenin merkezinde dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, Nur suresinin 35. Ayetine yer verilmiştir. "Allâhu nûrus semâvâti vel ard(ardı), meselu nûrihî ke mişkâtin fîhâ mısbâhun, el mısbâhu fî zucâcetin, ez zucâcetu ke ennehâ kevkebun durriyyun, yûkadu min şeceratin mubâraketin zeytûnetin lâ şarkîyyetin ve lâ garbiyyetin, yekâdu zeytuhâ yudîu ve lev lem temseshu nâr (nârun), nûrun alâ nûr (nûrin), yehdîllâhu li nûrihî men yeşâu, ve yadribullâhul emsâle lin nâsi, vallâhu bi kulli şey'in alîm (alîmun)". (Allah göklerin ve yerin nûrudur. Onun nûrunun misali, içinde kandil bulunan bir kandilliktir. Kandil bir cam içindedir, cam inciyi andıran bir yıldızdır; (bu kandil) doğuya da batıya da ait olmayan, yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nûr üstüne nûr. Allah nûruna dilediğini kavuşturur. Allah insanlar için misaller veriyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir)[89] Tefsiri bu şekildedir. Surenin etrafını eflatun renk zemin üzerine kırmızı, sarı ve beyaz renklerden oluşan bitkisel motifli kalemişi süslemeleri çevrelemektedir. Kubbede simetrik olarak yerleştirilmiş, eflatun, kırmızı ve siyah renklerden oluşan şemse motifleri de görülmektedir. Kubbe eteğini de yine aynı renklerden oluşan kalemişi süslemeler çepeçevre kuşatmaktadır. Kubbeye geçiş ögesi olan pandantiflerin içerisinde etrafı kırmızı, sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "Fatiha suresi" yer almaktadır.

Şadırvan avlunun kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Tamamen mermer malzemeden inşa edilmiştir. Şadırvan günümüzde orijinal değildir. Şadırvanın etrafı mermer ve camekân ile kapatılmıştır.

[89] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/N%C3%BBr-suresi/2826/35-ayet-tefsiri, Erişim tarihi:20.08.2019.

Süsleme Özellikleri; Taş süslemeler; minarede, taç kapıda ve mihrapta karşımıza çıkmaktadır. Kesme taş malzemeden yapılan minare, kare kaide üzerine, çokgen gövdeli, tek şerefeli ve şerefe altı mukarnaslı olup, kurşun kaplı bir külah ve âlem ile sonlanmaktadır. Gövdesinde aydınlatma amaçlı küçük pencerelere yer verilmiştir.

Taç kapı dışa doğru hafif taşkın vaziyette ve sivri kemerli bir niş şeklinde düzenlenmiştir. Bu sivri kemerin hemen altında kitabe bulunmaktadır. Kitabenin alt tarafında bulunan mermer malzemeden yapılmış basık kemerli, ahşap iki çift kapı kanadı aracılığıyla harim mekanına ulaşılmaktadır. Palmetli bir taç ile sonlanan taç kapının tepeliği günümüzde ince bir kumaş ile örtülü vaziyettedir. Kapıda palmet motifi haricinde herhangi bir süsleme unsuru öge bulunmamaktadır.

Mihrap, harimin güney cephesinde yer almakta olup, dikdörtgen formlu olarak inşa edilmiştir. Kesme taştan yapılan mihrap, çokgen bir niş şeklinde düzenlenmiş olup, niş yüzeyi yarım daire formundadır. Mukarnas kavsaralı mihrap, palmetli bir taç ile sonlanmaktadır. Mihrabın her iki yanında birer şamdana yer verilmiş olup, şamdanlar günümüzde orijinal değildir. Kalemişi süslemeler; harimin beden duvarlarında, üst kattaki alçı şebekeli pencerelerin etrafında, kubbede, kubbeye geçiş ögelerinde görülmektedir. Mihrabın üzerinde alçı şebekeli pencerelerin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Muhammed" (s.a.s.), sağ tarafta ise "Allah" (c.c) yazısına yer almaktadır. Harimin sağ tarafında duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Ebubekir" (radıyallahu anh), sağ tarafta ise "Osman" (radıyallahu anh)'ın isimlerine yer verilmiştir. Harimin sol tarafında duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Ali" (radıyallahu anh), sağ tarafta ise "Ömer" (radıyallahu anh)'ın isimlerine yer verilmiştir.

Harimin kuzey cephesinde duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden

oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Hüseyin" (radıyallahu anh), sağ tarafta ise "Hasan" (radıyallahu anh)' ın isimlerine yer verilmiştir.

Kubbenin merkezinde dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, Nur suresinin 35. Ayetine yer verilmiştir. Surenin etrafını eflatun renk zemin üzerine kırmızı, sarı ve beyaz renklerden oluşan bitkisel motifli kalemişi süslemeleri çevrelemektedir. Kubbede simetrik olarak yerleştirilmiş, eflatun, kırmızı ve siyah renklerden oluşan şemse motifleri de görülmektedir. Kubbe eteğini de yine aynı renklerden oluşan kalemişi süslemeler çepeçevre kuşatmaktadır. Kubbeye geçiş ögesi olan pandantiflerin içerisinde etrafı kırmızı, sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "Fatiha suresi" yer almaktadır.

Mermer süslemeler; Son cemaat yerindeki sütun başlıklarında, minberde görülmektedir. Son cemaat yerindeki sütun başlıkları ve kaideleri de mermer malzemeden gerçekleştirilmiştir. Sütun başlıklarının köşeleri pahlandırılmış olup, başlığın ortasında bir adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Benzer uygulama son cemaat yerindeki tüm sütun başlıklarında da uygulanmıştır. Minberde mermer süslemeler külâh bölümünde ve tepelik kısmında karşımıza çıkmaktadır. Minberin külah bölümünde baklava dilimleri ve Türk üçgenlerinden oluşan düzenlemeler görülmektedir. Tepelik kısmında palmet, rumi ve kıvrık dallardan oluşan süslemeler hakimdir. Minberin diğer yüzeyleri son derece sade bir biçimde tasarlanmıştır. Alçı süslemeler; harim mekânında yer alan üst kattaki pencerelerde görülmektedir. Üst kattaki alçı pencerelerinin arasında vitray düzenlemelerine yer verilmiştir. Vitray düzenlemeleri ağırlıklı olarak kırmızı ve turkuaz renklerden oluşmakta olup, bunların haricinde sarı ve mavi renkler de kullanılmıştır.

Katalog No : 3.1.8.

Yapının Adı : İnecik Hüseyin Bey Cami

Yapının Yeri : İnecik Mahallesi/İnecik Köyü

Tekirdağ

İnceleme Tarihi : 21.08.2019

Çizim No : 39

Resim No : 59

3.1.8. İnecik Hüseyin Bey Cami

Cami, Tekirdağ İnecik köyünde yer almaktadır. Antalya Mirlivası Hüseyin Bey tarafından 1498/1499 yıllarında yaptırılmıştır. Mimarı bilinmemektedir. Cami günümüzde restorasyon aşamasındadır. Restorasyonu hâlen devam etmektedir.

Günümüzde caminin taç kapısı üzerinde inşa kitabesi mevcut değildir. Cami kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Cami ters T plan şemasına sahip olup, kuzeyinde beş bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır.(Çizim: 39) Cami 1882-1883 yıllarında restore edilmiştir.[90] 1894[91] yılındaki depremde ve 1911/1912[92] Balkan Savaşlarında cami büyük tahrip edilmiştir. Son cemaat yeri yanlarda ikişer kubbe, ortada ise aynalı tonoz ile örtülüdür. Son cemaat yeri 1962'de[93] tamamen yıkılmıştır. Son cemaat yerinin duvarlarının ve kubbelerinin içerisi günümüzde yavruağzı renk ile boyalıdır. Kubbelerinin içerisinde herhangi bir süsleme unsuru öge ve yazı bulunmamaktadır. Son cemaat yerinin duvarlarında iki katlı pencere düzenlemesi görülmektedir. Alt kat pencereler dikdörtgen formlu, mermer söveli ve demir parmaklıklı şebekeli olarak dizayn edilmiştir. Üst kat pencereler ise alçı şebekelidir. Son cemaat yerinde sağ tarafta yer alan dikdörtgen formlu demir parmaklıklı pencerenin yanında, bir adet mukarnas kavsaralı mihrabiye nişine yer verilmiştir. Fotoğraf çekimi esnasında mihrabiye nişinin mukarnaslı bölümünün sol tarafından

[90] Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Beyazıd Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)*, ss. 154-176.
[91] Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Beyazıd Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)*, ss. 154-176.
[92] Semavi Eyice, "Hüseyin Bey Camii ve Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, ss. 532-534.

aşağıya doğru bir kısmının kırılmış olduğunu tespit etmekteyiz. Son cemaat yerinde kesme taş malzemeden gerçekleştirilen yuvarlak kemerler dört adet granit sütun üzerinde yükselmektedir. Sütun başlıkları mermerdendir ve başlıklar devşirme malzemeden olup Bizans yapılarından[94] kalmadır.(Başlık çeşitleri; İon, Kompozit, İmposte)'dir. Harime girişi sağlayan kapı kuzey cephenin ortasında yer almaktadır.

Minare kuzeybatı köşede tabhane odasıyla son cemaat yerinin birleştiği noktada yer almaktadır. 1962[95] yılında pabuç bölümüne kadar yıkılmıştır. Minare çokgen kaide üzerine, çokgen gövdeli ve tek şerefeli olarak yükselmektedir. Kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Gövdesinde ve kaide kısmında aydınlatma amaçlı küçük pencerelere yer verilmiştir. Fotoğraf çekimi esnasında minarenin şerefeden sonraki bölümünün olmadığını, yıkılıp yeniden inşa edildiğini görmekteyiz.

Taç kapı kuzey cephenin ortasında yer almakta olup, kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Dikdörtgen formlu olan taç kapı silmelerle çerçevelendirilmiştir, Mukarnas kavsaralı olarak dizayn edilen kapı iki yandan sütunceler ile sınırlandırılmış olup, sütuncelerin başlık ve kaide kısımları kum saati şeklinde tasarlanmıştır. Kapının kavsarası üstten istiridye dilimi biçiminde yivlendirilmiştir. Kapının alınlık kısmı mermer malzemeden yapılmış olup, bu kısmı boş bırakılmıştır. Muhtemelen daha önceden burada kitabesi yer almaktaydı. Fakat günümüzde kitabesi bulunmamaktadır. Harime mermerden yapılmış basık kemerli kapı aracılığıyla ulaşılmaktadır. Fotoğraf çekimi esnasında mermerden yapılmış basık kemerin, sol taraftan üst kısmının bir parçasının kırılmış olduğunu tespit etmiş durumdayız. Eski fotoğraflarda yer alan harime girişi sağlayan ahşap kapı kanatları günümüzde mevcut değildir. Tahminimce restorasyon sonrası yeni kapı monte edilecektir.

Harim mekânı kare planlı olup, üzeri merkezi tek bir kubbeyle örtülüdür. Harim bölümünün dört bir kenarı da 11[96] m. ölüsündedir. Kubbeye geçişler tromplar aracılığıyla sağlanmıştır. Tromplar 1882-1883[97] tarihlerinde restorasyon sırasında yenilenmiştir. Caminin eski fotoğraflarına baktığımızda trompların kemerleri açık yeşil ve beyaz renk ile ardışık olarak boyanmış olup, trompların içerisinde, kubbenin göbeğinde yer alan kalemişi süslemeler aynen tekrar edilmiştir. Yine eski

[94] Eyice, *"*Hüseyin Bey Camii ve Külliyesi", c. XVIII, ss. 532-534.
[95] Eyice, "Hüseyin Bey Camii ve Külliyesi", c. XVIII, ss. 532-534.
[96] Eyice, "Hüseyin Bey Camii ve Külliyesi", c. XVIII, ss. 532-534.
[97] Eyice, *"*Hüseyin Bey Camii ve Külliyesi", c. XVIII, ss. 532-534.

fotoğraflarda trompların arasında etrafı kırmızı renkli kalemişleriyle süslü, dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "Muhammed" (s.a.s.), "Allah" (c.c.) ve aynı kalemişi süsleme tekniğinde dört halifenin isimlerine de yer verilmiştir. Eski fotoğraflarda harimde, kubbenin merkezinde dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "Bismillâhirrahmânirrahîm**"** (Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adı ile) yazısı bulunmaktadır**.** Besmelenin etrafını açık pembe, beyaz ve mavi renklerden oluşan ince bir bordür kuşatmaktadır. Bu bordürün etrafında kırmızı, siyah, pembe ve mavi renklerden oluşan palmet motifleri ve bitkisel tezyinat unsurları çevrelemektedir. Kubbede simetrik düzende yerleştirilen siyah, beyaz ve mavi renklerden oluşan şemse motifleri de görülmektedir. Kubbe eteğini çepeçevre kuşatan kalemişi süslemeler, kubbe göbeğinde yer alan bitkisel kalemişi süslemelerin adetâ tekrarı niteliğindedir. Günümüzde harimin kubbesi, kubbeye geçiş unsuru olan trompların içerisi ve harimin tüm duvar yüzeyleri beyaza boyanmıştır. Hâlen restorasyonda olan camide günümüzde herhangi bir kalemişi süsleme unsuru bulunmamaktadır**.**

Harimde çok sayıda pencereye yer verilerek ferah bir ibadet mekânı elde edilmiştir. Alt kat pencereler dikdörtgen formlu olup taş söveli, üst kat pencereler ise yuvarlak kemerli olup alçı şebekelidir. Alçı şebekelerin arasında vitray düzenlemeleri görülmektedir. Üst kattaki pencerelerin etrafını çepeçevre kuşatan, ağırlıklı olarak kırmızı rengin hâkim olduğu kalemişi süslemeler eski fotoğraflarda mevcuttur. Günümüzde bulunmamaktadır.

Harim mekânı, kubbesi haricinde süsleme açısından son derece sade vaziyettedir.

Harimin kuzey cephesinde iki ahşap direk üzerinde taşınan kadınlar mahfili yer almakta olup, mahfilin merdivenleri ahşap malzemeden gerçekleştirilmiştir.

Mihrap, güney cephenin tam ortasında yer almakta olup, dikdörtgen formlu olarak inşa edilmiştir. Son derece sade vaziyettedir ve üzerinde süsleme unsuru herhangi bir öge bulunmamaktadır. Taş malzemeden yapılan mihrap yarım daire formundadır. Üç yönden silmelerle kuşatılıp beyaz renge boyanmıştır. Her iki yanında birer şamdana yer verilmiştir ve şamdanlar günümüzde orijinal değildir. Camide vaaz kürsüsü bulunmamaktadır.

Minber, mihrabın sağ tarafında yer almaktadır. Tamamen ahşap malzemeden gerçekleştirilen minber, köşk, aynalık, korkuluk, süpürgelik, külah ve âlem bölümlerinden meydana gelmektedir. Son derece sade vaziyettedir ve minber günümüzde orijinal değildir. Minberin üzeri kahverengi boyalı olup, verniklenmiştir.

Süsleme Özellikleri; Günümüzde caminin hâlen restorasyonda olması sebebiyle gerek harimin beden duvarlarında, gerek kubbede ve kubbeye geçiş unsurlarında, gerekse de harimin üst kat pencerelerinin etrafında hiçbir süsleme unsuru öge bulunmamaktadır. (Fotoğraf: 59) Günümüzde harim mekânının tamamı ve kubbesi beyaza boyanarak eski fotoğraflarda görmüş olduğumuz tezyinat unsurlarının tamamı kaldırılmıştır.

Taş süslemeler; taç kapıda, mihrapta görülmektedir. Taç kapı kuzey cephenin ortasında yer almakta olup, kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Dikdörtgen formlu olan taç kapı silmelerle çerçevelendirilmiştir, Mukarnas kavsaralı olarak dizayn edilen kapı iki yandan sütunceler ile sınırlandırılmış olup, sütuncelerin başlık ve kaide kısımları kum saati şeklinde tasarlanmıştır. Kapının kavsarası üstten istiridye dilimi biçiminde yivlendirilmiştir. Kapının alınlık kısmı mermer malzemeden yapılmış olup, bu kısmı boş bırakılmıştır.

Mihrap son derece sade vaziyette olup üzerinde süsleme unsuru herhangi bir öge bulunmamaktadır. Taş malzemeden yapılan mihrap yarım daire formundadır. Üç yönden silmelerle kuşatılıp beyaz renge boyanmıştır. Her iki yanında birer şamdana yer verilmiştir ve şamdanlar günümüzde orijinal değildir.

Mermer süslemeler; son cemaat yeri sütun başlıklarında bulunmaktadır. Sütun başlıkları mermerdendir ve başlıklar devşirme malzemeden olup Bizans yapılarından[98] kalmadır. (Başlık çeşitleri; İon, Kompozit, İmposte)'dir. Günümüzde restorasyonda olan caminin sütun başlıkları geçmişte olduğu gibi günümüzde de varlığını korumaktadır.

Caminin eski fotoğraflarında bulunan kalemişi süslemeler; hârimde yer alan üst kat pencerelerin etrafında, kubbede, kubbeye geçiş ögeleri olan trompların içerisinde kullanılmıştır. Trompların kemerleri açık yeşil ve beyaz renk ile ardışık olarak boyanmış olup, trompların içerisinde, kubbenin göbeğinde yer alan kalemişi süslemeler aynen tekrar edilmiştir. Yine eski fotoğraflarda trompların arasında etrafı

[98] Eyice, "Hüseyin Bey Camii ve Külliyesi", c. XVIII, ss. 532-534.

kırmızı renkli kalemişleriyle süslü, dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "Muhammed" (s.a.s.), "Allah" (c.c.) ve aynı kalemişi süsleme tekniğinde dört halifenin isimlerine de yer verilmiştir. Eski fotoğraflarda harimde, kubbenin merkezinde dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "Bismillâhirrahmânirrahîm**"** (Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adı ile) yazısı bulunmaktadır. Besmelenin etrafını açık pembe, beyaz ve mavi renklerden oluşan ince bir bordür kuşatmaktadır. Bu bordürün etrafında kırmızı, siyah, pembe ve mavi renklerden oluşan palmet motifleri ve bitkisel tezyinat unsurları çevrelemektedir. Kubbede simetrik düzende yerleştirilen siyah, beyaz ve mavi renklerden oluşan şemse motifleri de görülmektedir. Kubbe eteğini çepeçevre kuşatan kalemişi süslemeler, kubbe göbeğinde yer alan bitkisel kalemişi süslemelerin adetâ tekrarı niteliğindedir. Günümüzde harimin kubbesi, kubbeye geçiş unsuru olan trompların içerisi ve harimin tüm duvar yüzeyleri beyaza boyanmıştır. Hâlen restorasyonda olan camide günümüzde herhangi bir kalemişi süsleme unsuru bulunmamaktadır. Üst kattaki pencerelerin etrafını çepeçevre kuşatan, ağırlıklı olarak kırmızı rengin hâkim olduğu kalemişi süslemeler eski fotoğraflarda mevcuttur. Günümüzde bulunmamaktadır.

Alçı süslemeler; harimde yer alan üst kat pencerelerde ve son cemaat yerindeki üst kat pencerelerde görülmektedir. Hârimdeki üst kat pencereler yuvarlak kemerli olup alçı şebekeli olarak dizayn edilmiştir. Alçı şebekelerin arasında vitray düzenlemelerine yer verilmiştir.

Katalog No : 3.1.9.

Yapının Adı : Karakaş Bey Cami

Yapının Yeri : Karakaş Mahallesi/Camii Şerif Sokak Merkez/Kırklareli

İnceleme Tarihi : 21.08.2019

Çizim No : 40-42

Resim No : 60-64

3.1.9. Karakaş Bey Cami

Cami etrafı duvarlarla çevrili bir avluda yer almaktadır. Günümüzde caminin cümle kapısı üzerinde inşa kitabesi bulunmamaktadır. Cami Karakaş Hacı Mehmet Bey[99] tarafından yaptırılmıştır. Caminin kitabesi bulunmadığı için, inşa tarihi konusunda değişik görüşler mevcuttur. Nazif Karaçam'a göre 1684[100] yılında inşa edilmiştir. Suphi Saatçi ve Bülent Uluengin'e göre ise 1628[101] yılında inşa edilmiştir. Ali Rıza Dursunkaya'ya göre ise 1698[102] yılında inşa edilmiştir. Giriş kapısının üzerinde ise Kırklareli Müftülüğü tarafından duvara asılan tabelada ise 1699 tarihi yazmaktadır. Cami 1900, 1959, 1960[103] yıllarında restore edilmiştir.

Cami dikdörtgen plânlı olup, üzeri kiremit kaplı düz bir çatıyla örtülüdür. (Çizim: 40) Beton malzeme ile inşa edilmiştir. Caminin dış cepheleri günümüzde açık pembe renk ile boyanmış olup, pencerelerinin etrafı ise kırmızı renk ile konturlanmıştır. Eski fotoğraflarda caminin dış cepheleri beyaz renk ve alttan belli bir seviyeye kadar fıstık yeşili renk ile boyalı olup, pencerelerinin etrafı ise fıstık yeşili renk ile konturlanmıştır. Günümüzde dış cephelerin rengi değiştirilmiştir. Yapıya kuzey cephenin ortasında yer alan alüminyum bir kapı aracılığıyla girilmektedir. Yine eski fotoğraflarda harime girişi sağlayan kapı demir malzemeden yapılmış olup, üzeri kahverengi boyalıdır. Günümüzde caminin kapısı değiştirilmiştir. Son cemaat yeri bulunmamaktadır. Alüminyum kapıdan içeriye girildikten sonra üzeri beton malzeme ile sıvalı enine dikdörtgen küçük bir ayakkabılık bölümü bulunmaktadır. Bu bölümden hârim mekânına girişi sağlayan

[99] Nazif Karaçam, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli,* Özyılmaz Matbaası, Kırklareli 1995, s. 139.
[100] Karaçam, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli,* s. 139.
[101] Ali Rıza Dursunkaya, *Kırklareli Vilâyetini Tarih, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik*, c. II, Yeşilyurt Basımevi, Kırklareli 1948, s. 77.
[102] *Kırklareli İl Yıllığı*, Cömertiş Tipo Ofset, İstanbul 1967, ss. 204-348
[103] Karaçam, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli,* s. 139.

kapı ise ahşap malzemeden yapılmış olup, iki kanatlıdır.(Fotoğraf: 60) Ahşap kapı günümüzde orijinal değildir. Kapı kanatlarının üzerinde merkezde yıldız motifinin etrafında gelişen geometrik şekillerden oluşan tezyinat hâkimdir.(Çizim: 41) Kapı kanatlarının üzerinde yer alan basık kemerli ahşap alınlığın içerisine beyaz renkli boya ile Muhammed (s.a.s.) yazısı iki defa yazılmıştır. Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünden almış olduğumuz bilgiler neticesinde caminin çok sayıda onarım geçirdiği ve değiştirildiği belirtilmektedir. Camii 1898 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Günümüzde bulunan camii orijinal camii değildir. Eski camii yıkılarak yerine yenisi yapılmıştır. Caminin orijinal hâlinin kare plânlı[104] olup, moloz taş[105] malzemeden yapıldığı, minaresinin ise kesme taştan[106] inşa edildiği, çatısının ahşap malzemeden[107] yapılıp ve üzerinin kiremit ile kaplı olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla günümüzde inşa edilmiş olan caminin aslına uygun olarak yapılmadığını görmekteyiz.

Hârim mekânında çok sayıda pencereye yer verilerek ferah bir ibadet mekânı oluşturulmuştur. Alt kat pencereler dikdörtgen formlu olup, pimapen malzemeden yapılmıştır. Üst kat pencereler ise alçı şebekeli olup, alçı şebekelerin arasında vitray düzenlemelerine yer verilmiştir.(Fotoğraf: 61) Harimin duvarları belli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Mihrap, kıble duvarı ortasında yer almaktadır.(Fotoğraf: 62) Alçı malzemeden yapılmıştır. Dikdörtgen formlu olup, niş yüzeyi yarım daire şeklinde tasarlanmıştır ve beyaz renkli yağlı boya ile boyanmıştır. Her iki tarafından birer alçı sütunce ile sınırlandırılmıştır. Kavsara kısmı yuvarlak kemerli olan mihrabın, alınlık bölümü koyu yeşil renge boyanmıştır. Mihrabın köşeliklerinde kırmızı renkli birer adet lale çiçeği motifine yer verilmiştir. Mihrabın alınlık bölümünün sol tarafına mavi ve beyaz renklerden oluşan seramik üzerine Muhammed (s.a.s), sağ tarafına ise Allah (c.c.) isimleri yazılmıştır. Alınlığın tam ortasında yeşil zemin üzerine kahverengi boya ile sülüs yazı türüyle Bakara suresinin 149. Ayetinin "Fe velli vecheke şatral mescidil haram" (Her nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Harâm tarafına

[104] *Kırklareli İl Yıllığı*, ss. 204-348.
[105] *Kırklareli İl Yıllığı*, ss. 204-348.
[106] *Kırklareli İl Yıllığı*, ss. 204-348.
[107] *Kırklareli İl Yıllığı*, ss. 204-348.

çevir)[108] bir bölümüne yer verilmiştir. Tefsiri bu şekildedir. Bakara suresinin hemen üzerindeki bölüme beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle Kelime-i Tevhid (La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah) yazısı yer almaktadır. Mihrabın üçgen şeklindeki taç kısmında ise beyaz zemin üzerine kahverengi boya ile tuğra şeklinde Besmele yazısına yer verilmiştir. Mihrap metal bir âlem ile sonlanmaktadır. Mihrabın sol tarafında enine dikdörtgen pano şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı şeritle çevrili, yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Hud Suresinin 88. Ayetinin "Ve mâ tevfîğî illâ billâh" (Başarmam Allah'ın yardımına bağlıdır/Başarım ancak Allah'tandır)[109] bir kısmına yer verilmiştir. Tefsiri bu şekildedir. Sağ tarafta yine aynı teknikte Besmele yazısı bulunmaktadır.

Minber, mihrabın sağ tarafında yer almaktadır.(Fotoğraf: 63) Ahşap malzemeden yapılan minber son derece sade vaziyettir. Üzerinde süsleme unsuru herhangi bir öge bulunmamaktadır. Minber günümüzde orijinal değildir.

Vaaz kürsüsü, mihrabın sol tarafında yer almaktadır. Tamamiyle ahşap malzemeden yapılan vaaz kürsüsünün de üzerinde süsleme unsuru herhangi bir öge bulunmamaktadır. Vaaz kürsüsü de orijinal değildir.

Kadınlar mahfili, harimin kuzey cephesinde yer almakta olup, ahşap malzemeden yapılmıştır. Mahfile çıkışı sağlayan merdivenler mermer malzemeden, korkuluk bölümü ise ahşap malzemeden inşa edilmiştir. Kadınlar mahfilini iki adet ahşap lambri ile kaplı betonarme kolon taşımaktadır. Mahfilin harime doğru çıkıntılı, yarım daire plânlı balkonu mevcuttur. Mahfilin korkulukları ahşap üzerine oyma tekniğinde geometrik motiflerden oluşan tezyinatla süslenmiştir. Korkuluk bölümü günümüzde orijinal değildir. Kadınlar mahfilinin korkulukları günümüzde değiştirilmiştir. Eski fotoğraflara baktığımızda mahfilin korkulukları demir malzemeden olup, üzeri beyaz renk ile boyalıdır. Günümüzde ise ahşap malzemedendir.

Minare, batı cephede yer almakta olup, caminin batı duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir.(Fotoğraf: 64) Kare kaide üzerine silindirik gövdeli ve tek şerefeli olarak yükselmektedir. Kaide kısmı kesme taş malzemeden, gövde kısmı tuğla malzemeden, külâh kısmı ise beton malzemeden yapılmıştır. Külâh kısmının

[108] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/156/149-150-ayet-tefsiri(27.08.2019)
[109] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/H%C3%BBd-suresi/1561/88-ayet-tefsiri (27.08.2019)

orjinalde kurşun[110] ile kaplı olduğu belirtilmektedir. Minarenin kaide ve pabuç[111] kısmı günümüze orijinal olarak gelebilmiştir. Korkuluk kısmının altında bir adet bileziğe yer verilmiştir. Balkan savaşı sırasında minare yıkılmış olup, 1990[112] yılında tekrar inşa edilmiştir.

Süsleme Özellikleri; Ahşap süslemeler; harime girişi sağlayan ahşap kapı kanatlarının üzerinde merkezde yıldız motifinin etrafında gelişen geometrik şekillerden oluşan tezyinat hâkimdir. Kapı kanatlarının üzerinde yer alan basık kemerli ahşap alınlığın içerisine beyaz renkli boya ile Muhammed (s.a.s.) yazısı iki defa yazılmıştır. Kadınlar mahfilinin korkulukları ahşap üzerine oyma tekniğinde geometrik motiflerden oluşan tezyinatla süslenmiştir.

Alçı süslemeler; mihrap alçı malzemeden yapılmıştır. Dikdörtgen formlu olup, niş yüzeyi yarım daire şeklinde tasarlanmıştır ve beyaz renkli yağlı boya ile boyanmıştır. Her iki tarafından birer alçı yivli sütunce ile sınırlandırılmıştır. Kavsara kısmı yuvarlak kemerli olan mihrabın, alınlık bölümü koyu yeşil renge boyanmıştır. Mihrabın köşeliklerinde kırmızı renkli birer adet lale çiçeği motifine yer verilmiştir. Harimde üst kat pencereler ise alçı şebekeli olup, alçı şebekelerin arasında vitray düzenlemelerine yer verilmiştir. Bu vitray düzenlemeleri kırmızı, turkuaz, yeşil, sarı ve mavi renkler kullanılarak gerçekleştirilmiştir.(Çizim: 42)

Kalemişi süslemeler; Mihrap alınlığının tam ortasında yeşil zemin üzerine kahverengi boya ile sülüs yazı türüyle Bakara suresinin 149. Ayetinin "Fe velli vecheke şatral mescidil haram" (Her nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir) bir bölümüne yer verilmiştir. Tefsiri bu şekildedir. Bakara suresinin hemen üzerindeki bölüme beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle Kelime-i Tevhid (La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah) yazısı yer almaktadır. Mihrabın üçgen şeklindeki taç kısmında ise beyaz zemin üzerine kahverengi boya ile tuğra şeklinde Besmele yazısına yer verilmiştir. Mihrabın sol tarafında enine dikdörtgen pano şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı şeritle çevrili, yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Hud Suresinin 88. Ayetinin "Ve mâ tevfîğî illâ billâh" (Başarım ancak Allah'tandır) bir kısmına yer verilmiştir. Sağ tarafta yine aynı teknikte Besmele yazısı bulunmaktadır.

---

[110] *Kırklareli İl Yıllığı*, ss. 204-348.
[111] Bu bilgi *Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.
[112] Karaçam, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli*, s. 139.

Cami genel olarak süsleme özellikleri açısından oldukça sade bir biçimde düzenlenmiş olup, süsleme unsurları ahşap, alçı ve kalemişi süslemelerden meydana gelmektedir. Bunların dışında herhangi bir süsleme özelliği bulunmamaktadır.

Katalog No : 3.1.10.

Yapının Adı : Sultanbeyazıt (Paşa) Cami

Yapının Yeri : Kocahıdır Mahallesi/Paşa Çeşmesi Merkez/Kırklareli

İnceleme Tarihi : 21.08.2019

Çizim No : 43

Resim No : 65-68

3.1.10. Sultan Beyazıt (Paşa) Cami

Kırklareli merkezde yer almaktadır. Caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Caminin ilk inşası XVI.y.y'da, ikinci inşası 1593-1594[113] yılları arasında Demirköy (Samankovçuk) Demir Madenleri Nazırı Güllabi Ahmet Paşa[114] tarafından yaptırılmıştır. Mimarı bilinmemektedir. Caminin girişinde beden duvarı üzerinde dikdörtgen mermer levhanın üzerinde ise günümüz Türkçe'siyle 1622 ve 1958 tarihi yazmaktadır. Muhtemelen bu tarihlerde cami onarım geçirmiş olmalıdır.

Cami kuzey güney yönde dikdörtgen plânlı olup, üzeri kiremit kaplı düz bir çatıyla örtülüdür.(Çizim: 43) 489 m² arsa üzerinde 105 m²'lik bir iç alana sahiptir.[115] Beyazıt (Paşa) Camisinde son cemaat yeri bulunmamaktadır. Son cemaat yerinin olmaması sebebiyle incelemiş olduğumuz diğer Klâsik Osmanlı Dönemi camilerinden ayrılmaktadır. Beyazıt Camisinin çalışılan diğer Klâsik Osmanlı Dönemi camilerinden ayrılan diğer bir yönü ise Klâsik Osmanlı Dönemi yapılarında görmeye alışkın olduğumuz abidevi bir taç kapısının olmayışıdır. Harime kuzeyde yer alan, oldukça küçük boyutlarda yapılan ahşap bir kapıdan giriş sağlanmaktadır. Ahşap kapı günümüzde orijinal değildir.

Minaresi ise kuzeydoğu köşede yer almaktadır. (Fotoğraf: 65) Minaresinin kuzeydoğu köşede yer alması sebebiyle de diğer camilerden farklılık göstermektedir. Minare kare kaide üzerine silindirik gövdeli ve tek şerefeli olarak yapılmıştır. Minarenin gövdesinde aydınlatma amaçlı küçük pencerelere yer verilmiştir. Korkuluğunun altında ise bileziğe yer verilmiştir. Minare piramidal bir külah ve âlem

[113] Bu bilgi *Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.
[114] Suphi Saatçi ve Bülent Uluengin, *Kırklareli ve Geleneksel Evleri,* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2016, s. 37.
[115] Bu bilgi *Kırklareli Kültür ve Turizm Müdürlüğünde Halk Araştırmacısı Zekeriya Kurtulmuş'tan* alınmıştır.

ile sonlanmaktadır. Külah kurşun malzeme ile kaplıdır. Minarede malzeme olarak kesme küfeki taş kullanılmıştır.

Caminin bahçesinde hazire de bulunmaktadır.

Yapının beden duvarlarında düzgün küfeki taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır.(Fotoğraf: 66) Caminin doğu ve batı cephelerinde, alt katta ikişer adet dikdörtgen formlu pencere bunların üzerinde niş şeklinde yuvarlak kemerli birer pencereye yer verilmiştir. Yapının güney cephesinde ikisi alt katta, diğer ikisi de üst katta olmak üzere dikdörtgen formlu toplam dört adet pencereye yer verilmiştir.

Harim mekânı oldukça sade bir düzenleme göstermektedir. Harimin üst örtüsü içeriden kahverengi boyalı ahşap bir tavan ile örtülüdür. Harimin beden duvarlarının üst kısmında dairesel bir madalyon şeklinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış dört halifenin isimleri; Ali (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh) bulunmaktadır.

Mihrap güney cephede yer almakta olup, alçı malzemeden yapılmıştır. (Fotoğraf: 67) Diğer Klâsik Osmanlı dönemi yapılarında görmeye alışkın olduğumuz mihraplardan ayrılmaktadır. Son derece sade ve küçük boyutlarda yapılmıştır. Mihrap günümüzde beyaz boya ile boyanmıştır ve niş yüzeyi yarım daire şeklinde tasarlanmıştır. Mihrabın üzerinde enine dikdörtgen pano şeklinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Bakara suresinin 149. Ayetinin "Fe velli vecheke şatral mescidil haram" (Her nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir)[116] bir bölümüne yer verilmiştir. Tefsiri bu şekildedir. Bakara suresinin üzerinde enine dikdörtgen pano şeklinde etrafı kahverengi ince bir bordürle çevrili, siyah zemin üzerine kahverengi renkle, sülüs yazı türüyle yazılmış, Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısına yer verilmiştir. Mihrabın her iki yanında iki katlı pencere düzenlemesi yer almaktadır. Üst kat pencerelerin arasında mihrabın üzerinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, dairesel madalyon içerinde "Allah (c.c) ve "Muhammed" (s.a.s) yazıları bulunmaktadır.

Vaaz kürsüsü mihrabın sol tarafında yer almaktadır. Ahşap malzemeden yapılmış olup günümüzde orijinal değildir. Vaaz kürsüsünün restorasyon öncesindeki

[116] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/156/149-150-ayet-tefsiri(27.08.2019)

fotoğraflarına baktığımızda krem renkli yağlı boya ile boyalı iken, günümüzde ise restorasyon sonrası kahverengi boya ile boyanarak rengi değiştirilmiştir.

Minber, mihrabın sağ tarafında yer almakta olup, tamamiyle ahşap malzemeden yapılmıştır.(Fotoğraf: 68) Minberin süpürgelik, köşk altı, aynalık bölümü ve kapısı bulunmamaktadır. Minberin üzerinde Kelime-i Tevhid yazısı yer almakta (La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah) olup, yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Minberin restorasyon öncesindeki fotoğraflarına baktığımızda krem renkli yağlı boya ile boyalı iken, günümüzde ise restorasyon sonrası kahverengi boya ile boyanarak rengi değiştirilmiştir.

Kadınlar mahfili, harime girişi sağlayan kapının karşısında bulunmaktadır. Tamamiyle ahşap malzemeden inşa edilen kadınlar mahfili üst katta yer almakta olup, mahfili alt tarafta iki ahşap direk taşımaktadır. Mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerde ahşap malzemeden yapılmıştır. Ahşap direklerle taşınan kadınlar kısmının önünde sade ahşap bir korkuluk bulunmaktadır. Mahfil günümüzde orijinal değildir. Beyazıt Cami 2008 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.[117]

Süsleme Özellikleri; Beyazıt (Paşa) Cami süsleme açısından oldukça sadedir. Camide kalemişi süsleme haricinde başka bir süsleme unsuru öge bulunmamaktadır. Kalemişi süslemeler; harimin beden duvarlarının üst kısmında dairesel bir madalyon şeklinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış dört halifenin; Ali (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh)'ın isimleri bulunmaktadır.

Mihrap güney cephede yer almakta olup, alçı malzemeden yapılmıştır. Mihrap günümüzde beyaz boya ile boyanmıştır ve niş yüzeyi yarım daire şeklinde tasarlanmıştır. Mihrabın üzerinde enine dikdörtgen pano şeklinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Bakara suresinin 149. Ayetinin "Fe velli vecheke şatral mescidil haram" (Her nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir) bir bölümüne yer verilmiştir. Tefsiri bu şekildedir. Bakara suresinin üzerinde enine dikdörtgen pano şeklinde etrafı kahverengi ince bir bordürle çevrili, siyah zemin üzerine kahverengi renkle, sülüs yazı türüyle yazılmış, Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısına yer

[117] Bu bilgi *Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.

verilmiştir. Mihrabın her iki yanında iki katlı pencere düzenlemesi yer almaktadır. Üst kat pencerelerin arasında mihrabın üzerinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, dairesel madalyon içerinde “Allah (c.c) ve “Muhammed” (s.a.s) yazıları bulunmaktadır.

Katalog No : 3.1.11.

Yapının Adı : Karaca İbrahim Bey (Kapan) Cami

Yapının Yeri : Kocahıdır Mahallesi/Kurtuluş Caddesi Merkez/Kırklareli

İnceleme Tarihi : 21.08.2019

Çizim No : 44

Resim No : 69-74

3.1.11. Karaca İbrahim Bey (Kapan) Cami

Cami etrafı duvarlarla çevrili bir avluda yer almaktadır. Günümüzde caminin cümle kapısı üzerinde inşa kitabesi bulunmamaktadır. Cami 1050/1640[118] yılında Karaca İbrahim Bey[119] tarafından yaptırılmıştır. Cami Karaca İbrahim Bey Vakfına[120] aittir. Cami 1896[121] ve 1958 yıllarında restorasyon geçirmiştir. Hâlen caminin batı tarafında eski müftülük binası yer almakta olup, caminin batı duvarına bitişik vaziyette inşa edilmiştir. Cami oldukça küçük boyutlarda inşa edilmiş olup, bu yönüyle Klâsik Osmanlı döneminde görmeye alışkın olduğumuz büyük boyutlu camilerden ayrılmaktadır.

Cami kare planlı olup, üzeri kiremit kaplı düz bir çatıyla örtülüdür.(Çizim: 44) 900 m² arsa üzerinde 256 m²[122] iç alana sahiptir. Yapıda kesme küfeki taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır.(Fotoğraf: 69) Kuzeyde son cemaat revakı bulunmaktadır. Son cemaat yerinin etrafı açık vaziyette inşa edilmiştir. Son cemaat yerinin üst örtüsünü dört adet ahşap direk taşımakta olup, üst örtü içten ahşap tavan, dıştan kiremit kaplı düz bir çatıyla örtülü vaziyettedir. Son cemaat yerinin ortasından ahşap bir kapı aracılığıyla harime ulaşılmaktadır. Kapı günümüzde kahverengi boya ile boyanmıştır. Restorasyon öncesindeki kapının fotoğraflarına baktığımızda kapının rengi açık gridir. Restorasyon sonrası kapının rengi değişmiştir. Basık kemerli kapı son derece sade bir biçimde düzenlenmiş olup iki ahşap kapı kanadından meydana gelmektedir. Kapı kanatlarında en altta kare ve bunun üzerinde üç adet dikdörtgen

[118] Bu bilgi *Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.
[119] Saatçi ve Uluengin, *Kırklareli ve Geleneksel Evleri,* s. 36.
[120] Saatçi ve Uluengin, *Kırklareli ve Geleneksel Evleri,* s. 36.
[121] Ali Rıza Dursunkaya, *Kırklareli Vilayetini Tarih, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik,* c. II, Yeşilyurt Basımevi, Kırklareli 1948, ss. 75-76.
[122] Bu bilgi *Kırklareli Kültür ve Turizm Müdürlüğünde Halk Araştırmacısı Zekeriya Kurtulmuş'tan* alınmıştır.

panolara yer verilmiştir. Kapıda herhangi bir süsleme unsuru ögesi bulunmamaktadır. Kapının etrafındaki duvar yüzeyi mavi, gri, beyaz, yavruağzı ve siyah renkler ile iç içe geçmiş şeritler hâlinde boyanmıştır. Kapının sağ ve sol tarafında, üst bölümde etrafı sarı renkli ince bir bordür ile çevrili, ortasında koyu mavi zemin üzerine, beyaz renkli sülüs yazı türüyle birer yazıya yer verilmiştir. Sol tarafta "Ya veliyyü külli mazlum" (Ey mazlumların dostu), sağ tarafta ise Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısı bulunmaktadır.(Fotoğraf: 70) Harime girişi sağlayan kapının her iki yanında basık kemerli, demir parmaklıklı şebekeli birer adet pencere bulunmaktadır.

Harim mekânı doğu-batı yönde dikdörtgene yakın bir formdadır. Harim içten kahverengi ahşap bir tavan ile kaplı olup, harimin güneyinde mihrabın sağ ve sol tarafında birer adet, harime girişi sağlayan kapının sağ ve sol tarafında birer adet, ve harimin doğu duvarında ikişer adet olmak üzere toplam altı adet basık kemerli ahşap pencereye yer verilmiştir. Kapıdan harim kısmına girildiğinde tamamiyle ahşap malzemeden yapılan kadınlar mahfili karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar mahfili günümüzde koyu kahverengi renk ile boyalıdır. Mahfilin eski fotoğraflarına baktığımızda beyaz renk ile boyanmıştır. Restorasyon sonucu mahfilin rengi değiştirilmiştir. Kadınlar mahfili bir galeri şeklinde yapılmış olup, mahfile çıkışı sağlayan merdivenler kuzeybatı köşede yer almaktadır. Merdivenlerde ahşap malzemeden yapılmıştır. Kadınlar mahfili altı adet ahşap direk ile taşınmakta olup, mahfilin tam ortasında yarım daire formunda, harime doğru çıkıntılı küçük bir balkona yer verilmiştir.

Harimin beden duvarlarının üst taraftan başlangıç seviyesinde, birbirine ters şekilde yerleştirilmiş kırmızı ve gri renklerden oluşan kalemişi süslemesiyle lale çiçeği motifine yer verilmiştir.(Fotoğraf: 71)

Mihrap, güney cephede yer almakta olup, alçı malzemeden yapılmıştır. (Fotoğraf: 72) Dikdörtgen formlu olan mihrabın alınlık kısmı basık kemer şeklinde tasarlanmış olup, dışa doğru hafif taşkın vaziyettedir. Oldukça sade bir biçimde düzenlenen mihrapta süsleme unsuru herhangi bir öge bulunmamaktadır. Yarım daire bir niş şeklinde düzenlenen mihrabın alt kısmında muhtemelen rutubetten gerçekleşen duvar yüzeyinde sararmalar görülmektedir. Mihrabın eski fotoğraflarına baktığımızda yan yüzeylerinin açık yeşil ve kahverengi boya ile boyandığını ve

yarım daire niş şeklinde olan kısmının ise beyaz renkli yağlı boya ile boyandığını görmekteyiz.

Restorasyon sonucu mihrap tamamen beyaz renge boyanarak mihrabın rengi değiştirilmiştir. Mihrabın üst kısmında enine dikdörtgen şeklinde, siyah zemin üzerine kahverengi renkle, sülüs yazı türüyle Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısına yer verilmiştir. Besmele yazısının hemen üzerinde, enine dikdörtgen şeklinde etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Âl-i İmrân suresinin 37. Ayetinin bir bölümüne "Küllemâ dehale aleyhâ zekeriyyel mihrâbe" [123] yer verilmiştir. (Bunun üzerine rabbi ona hüsnükabul gösterdi ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyyâ'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde yanında (yeni) bir rızık bulur ve "Ey Meryem! Bu sana nereden?" diye sorar, o da "Allah tarafından" cevabını verirdi. Kuşkusuz Allah dilediğine sayısız rızık verir.) Surenin tefsiri bu şekildedir. Âl-i İmrân suresinin sol tarafında dairesel madalyon şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "Muhammed" (s.a.s) yazısına, sağ tarafta yine aynı şekilde oluşturulmuş "Allah" (c.c.) yazısı yer almaktadır. Mihrabın sol tarafında "Muhammed" (s.a.s) yazısının alt kısmında, enine dikdörtgen pano şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Hud Suresinin 88. Ayetinin "Ve mâ tevfîğî illâ billâh" (Başarmam ancak Allah'ın yardımına bağlıdır/Başarım ancak Allah'tandır)[124] bir kısmına yer verilmiştir. "Allah" (c.c.) yazısının alt kısmında yine aynı biçimde oluşturulmuş Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısı bulunmaktadır.

Harimin beden duvarlarında dairesel madalyon içerisinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış dört halifenin isimleri; Ali (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh) yazmaktadır. Harimin batı duvarında iki pencere arasında enine dikdörtgen pano

[123] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/330/37-ayet-tefsiri(26.08.2019)
[124] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/H%C3%BBd-suresi/1561/88-ayet-tefsiri(26.08.2019)

şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Nisâ suresinin 103. Ayetinin bir kısmına yer verilmiştir. "İnnes sâlate kânet alel mu'minîne kitâben mevkutâ" (Namazı bitirince de ayakta iken, otururken ve yatarken Allah'ı anın. Güvenlik içinde olduğunuzda namazı gerektiği gibi kılın. Şüphe yok ki namaz, müminler üzerine vakitleri belli olarak yazılmış bir ödevdir)[125] surenin tefsiri bu şekildedir.

Minber, mihrabın sağ tarafında yer almaktadır.(Fotoğraf: 73) Tamamiyle ahşap malzemeden yapılan minber; süpürgelik, aynalık, korkuluk, köşk, külah ve âlem bölümlerinden oluşmaktadır. Minberde üç adet süpürgelik kısmı bulunmaktadır. Minberin yan aynalık bölümünde yeşil, mavi, beyaz, kırmızı ve sarı renklerden oluşan bitkisel süsleme mevcuttur. Bu süslemeler cam boyası[126] kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Minberin korkuluk bölümünde oyma tekniğinde gaz lambası motifi şeklinde süslemeye yer verilmiş olup, korkuluk bölümü tamamiyle beyaz renk boya ile boyanmıştır. Minberin alınlık kısmında ahşap üzerine oyma tekniğinde Besmele yazısına yer verilmiştir. Besmele yazısının hemen altında yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle Kelime-i Tevhid yazısı bulunmaktadır.

Minare caminin kuzeybatı köşesinde yer almakta olup, kesme küfeki taşından yapılmıştır. Yüksek bir kare üzerine silindirik gövdeli ve tek şerefeli olarak inşa edilmiştir. Korkuluk bölümünün panolarında baklava dilimi şeklinde motiflere yer verilmiştir. Minarenin külah bölümünün yuvarlak formlu olması ve tamamen kesme taş malzeme ile yapılmış olması sebebiyle, incelemiş olduğumuz diğer Klasik Osmanlı dönemi camilerinin minarelerinden bu yönüyle ayrılmaktadır. Minare 1912[127] yılında Balkan Savaşları sırasında yıkılmıştır ve 1914[128] yılında halkın yardımı ile minaresi yeniden yapılmıştır. Günümüzde var olan minare, caminin 1958 yılımdaki[129] restorasyonu sırasında yeniden yapılmıştır.

Süsleme Özellikleri; Kalemişi süslemeler; harime girişi sağlayan kapının etrafındaki duvar yüzeyi mavi, gri, beyaz, yavruağzı ve siyah renkler ile iç içe geçmiş şeritler hâlinde boyanmıştır. Kapının sağ ve sol tarafında, üst bölümde etrafı sarı renkli ince bir bordür ile çevrili, ortasında koyu mavi zemin üzerine, beyaz renkli

[125] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/596/103-ayet-tefsiri(26.08.2019)
[126] Bu bilgi *Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.
[127] Karaçam, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli*, s. 140.
[128] Karaçam, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli,* s. 140.
[129] Bu bilgi *Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.

sülüs yazı türüyle birer yazıya yer verilmiştir. Sol tarafta "Ya veliyyü külli mazlum" (Ey mazlumların dostu), sağ tarafta ise Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısı bulunmaktadır.

Harimin beden duvarlarının üst taraftan başlangıç seviyesinde, birbirine ters şekilde yerleştirilmiş kırmızı ve gri renklerden oluşan kalemişi süslemesiyle lale çiçeği motifine yer verilmiştir.

Mihrabın üst kısmında enine dikdörtgen şeklinde, siyah zemin üzerine kahverengi renkle, sülüs yazı türüyle Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısına yer verilmiştir. Besmele yazısının hemen üzerinde, enine dikdörtgen şeklinde etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Âl-i İmrân suresinin 37. Ayetinin bir bölümüne "Küllemâ dehale aleyhâ zekeriyyel mihrâbe" yer verilmiştir. Âl-i İmrân suresinin sol tarafında dairesel madalyon şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "Muhammed" (s.a.s) yazısına, sağ tarafta yine aynı şekilde oluşturulmuş "Allah" (c.c.) yazısı yer almaktadır. Mihrabın sol tarafında "Muhammed" (s.a.s) yazısının alt kısmında, enine dikdörtgen pano şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Hud Suresinin 88. Ayetinin "Ve mâ tevfîğî illâ billâh" (Başarım ancak Allah'tandır) bir kısmına yer verilmiştir. "Allah" (c.c.) yazısının alt kısmında yine aynı biçimde oluşturulmuş Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısı bulunmaktadır.

Harimin beden duvarlarında dairesel madalyon içerisinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış dört halifenin isimleri; Ali (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh) yazmaktadır. Harimin batı duvarında iki pencere arasında enine dikdörtgen pano şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Nisâ suresinin 103. Ayetinin bir kısmına yer verilmiştir. "İnnes sâlate kânet alel mu'minîne kitâben mevkutâ" (Namazı dosdoğru kılın, çünkü namaz belirli vakitlerde müminler üzerine farz kılınmıştır) ayetin tefsiri bu şekildedir.

Ahşap süslemeler minberde karşımıza çıkmaktadır. Minberin yan aynalık bölümünde yeşil, mavi, beyaz, kırmızı ve sarı renklerden oluşan bitkisel süsleme mevcuttur. Bu süslemeler cam boyası kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Minberin korkuluk bölümünde oyma tekniğinde gaz lambası motifi şeklinde süslemeye yer verilmiş olup, korkuluk bölümü tamamiyle beyaz renk boya ile boyanmıştır. Minberin alınlık kısmında ahşap üzerine oyma tekniğinde Besmele yazısına yer verilmiştir. Besmele yazısının hemen altında yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle Kelime-i Tevhid yazısı bulunmaktadır.

Taş süslemeler minarede görülmektedir. Minare kesme küfeki taşından yapılmıştır. Yüksek bir kare üzerine silindirik gövdeli ve tek şerefeli olarak inşa edilmiştir. Korkuluk bölümünün panolarında baklava dilimi şeklinde motiflere yer verilmiştir. Minarenin külah bölümü yuvarlak formlu olarak dizayn edilmiştir. (Fotoğraf: 74)

Katalog No : 3.1.12.

Yapının Adı : Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami

Yapının Yeri : Kocahıdır Mahallesi/Balkan Caddesi Merkez/Kırklareli

İnceleme Tarihi : 21.08.2019

Çizim No : 45-47

Resim No : 75-79

3.1.12. Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami

Cami Kırklareli merkezde yer almakta olup, günümüzde ibadete açık ve iyi durumdadır. Klasik Osmanlı mimarisinin özelliklerini taşıyan cami etrafı duvarlarla çevrili bir avlunun ortasında bulunmaktadır. Cami oldukça küçük boyutlarda olup, bahçesinde bir de haziresi vardır. Caminin inşa kitabesi günümüzde mevcut değildir. Cami ile birlikte inşa edilen Kadı Çeşme'sinin kitabesine göre camii, 1568/1569[130] yıllarına tarihlendirilmektedir. Eski eser fişine göreyse, cami 1570-1575[131] yıllarına tarihlendirilmektedir. Cami eskiden Kırklareli'nde kadılılık görevi yapmış Emin Ali Çelebi[132] tarafından yaptırılmıştır. Mimarı ise bilinmemektedir. 2007 yılında[133] Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Cami kare planlı olup, üzeri kiremit kaplı düz bir çatı ile örtülüdür.(Çizim: 45) 457 m² arsa üzerinde 93 m²'lik[134] bir iç alana sahiptir. Kuzeyde son cemaat revakı bulunmakta olup, son cemaat revakının üzeri de düz çatıyla örtülüdür. Son cemaat yeri kapalı olarak tasarlanmıştır. Son cemaat yerinin üst örtüsü içten ahşap tavan ile kaplıdır. Son cemaat yerinin duvarlarında da pencere açıklıklarına yer verilmiştir. Alt kat pencereler dikdörtgen açıklıklı, sivri kemer alınlıklı, yığma söveli ve demir parmaklıklıdır. Alt kat pencerelerde sivri kemerler, tıpkı caminin beden duvarlarında olduğu gibi, tuğla malzeme kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Üst kat pencerelerde ise alçı şebekelerin arasında vitray düzenlemelerine yer verilmiştir. Son cemaat yerinde iki adet alt katta ve iki adet üst katta olmak üzere toplam dört pencere bulunmaktadır. Camide toplam on iki adet pencere yer almaktadır. Caminin kuzeybatı köşesinde bir

[130] Dursunkaya, *Kırklareli Vilâyetini Tarih, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik*, s. 75.
[131] Bu bilgi *Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.
[132] Saatçi ve Uluengin, *Kırklareli ve Geleneksel Evleri*, s. 34.
[133] Saatçi ve Uluengin, *Kırklareli ve Geleneksel Evleri*, s. 34.
[134] Bu bilgi *Kırklareli Kültür ve Turizm Müdürlüğünde Halk Araştırmacısı Zekeriya Kurtulmuş'tan* alınmıştır.

adet minaresi yer almaktadır. Caminin doğu yönünde şadırvan bulunmakta olup, ve şadırvan günümüzde orijinal değildir.

Minare, kuzeybatı köşede yer almakta olup, kare kaideli, çokgen gövdeli ve tek şerefeli olarak yapılmıştır. Kaide kısmı camiye bitişik vaziyette olup, kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Minarenin gövdesinde belli aralıklarla aydınlatma amaçlı küçük açıklıklara yer verilmiştir. Şerefe altında mukarnas dolgularından oluşan süslemeler hâkimdir. Minare pramidal bir külah ve âlem ile sonlanmakta olup, külah kısmı kurşun ile kaplıdır.(Fotoğraf: 75)

Cami moloz taş malzeme ile inşa edilmiş olup, duvar yüzeylerinde tuğla malzemenin de kullanıldığı görülmektedir.(Fotoğraf: 76)

Caminin doğu, batı ve güney cepheleri simetrik olarak düzenlenmiştir. Caminin beden duvarlarında iki katlı pencere düzenlemesi dikkat çekmektedir. Alt kat pencereler dikdörtgen açıklıklı, sivri kemer alınlıklı, yığma söveli ve demir parmaklıklıdır. Alt kat pencerelerde sivri kemerler tuğla malzeme kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Üst kat pencereler ise sivri kemer açıklıklı ve alçı şebekelidir. Alt kat pencerelerde sivri kemerlerin orta kısmında kısmında birer adet rozete yer verilmiştir.

Yapıya kuzey cephede yer alan kapıdan girilmektedir. Taç kapı oldukça sade bir biçimde düzenlenmiştir. Dikdörtgen formlu taç kapı, sivri kemer alınlıklı olup, silmelerle çerçevelenmiştir. Basık kemerli kapı açıklığından harime ulaşılmaktadır. Taç kapıda kesme taş malzeme kullanılmıştır.(Fotoğraf: 77)

Harim mekânı kare plânlı olup, içten ahşap, kahverengi boyalı bir tavan ile örtülüdür. Harim mekânı oldukça sade bir biçimde düzenlenmiş, çok sayıda pencereye yer verilerek aydınlık, ferah bir ibadet mekânı elde edilmiştir. Harim bölümünde toplam on iki adet pencere yer almaktadır. Alt kat pencereler ahşap malzemeden yapılmış olup, dikdörtgen formlu ve demir parmaklıklı şebekelidir. Üst kat pencereler ise sivri kemer alınlıklı olup, alçı şebekelidir. Alt kat pencerelerin ahşap malzemeden yapılan çift pencere kanatları da mevcuttur.

Mihrap, güney cephenin ortasında yer almaktadır.(Fotoğraf: 78) Dikdörtgen formlu, silmelerle nihayetlendirilen mihrap kesme taş malzemeden yapılmıştır. Mukarnas kavsaralı olup, altı sıra mukarnas dizisinden meydana gelmektedir. Kavsaranın başlangıç noktasının her iki yanında “Allah” (c.c) ve “Muhammed”

(s.a.s) yazılarına yer verilmiştir. Mihrabın yüzeyi çokgen bir niş şeklinde yarım daire biçiminde tasarlanmıştır. Mihrabın üst kısmını baştan başa palmet frizi kuşatmaktadır.(Çizim: 46) Palmet frizinin üst kısmında enine dikdörtgen pano içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Bakara suresinin 149. Ayetinin "Fe velli vecheke şatral mescidil haram" (Her nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir)[135] bir bölümüne yer verilmiştir. Tefsiri bu şekildedir.

Mihrabın sol tarafında vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Vaaz kürsüsü günümüzde orijinal değildir. Ahşap olan kürsüde geometrik şekillerden oluşan süslemeler görülmektedir. Vaaz kürsüsü 2018 yılında Sabri Gündüz'ün hayratı olarak yapılmıştır.

Mihrabın sağ tarafında ise minber yer almaktadır.(Fotoğraf: 79) Minber de ahşap malzemeden yapılmıştır. Köşk, süpürgelik, aynalık, korkuluk, külâh ve alem bölümlerinden oluşmaktadır. Minber tamamiyle ahşap malzemeden yapılmıştır. Minberin kapısı bulunmamaktadır. İki adet süpürgelik kısmı yer almaktadır. Aynalık bölümünde baklava dilimlerinden oluşan ahşap süslemeler görülmektedir. Korkuluk bölümünde ise oyma tekniğinde büyüklü küçüklü su damlası şeklinde ahşap şekillerden düzenlemeler hâkimdir.

Kadınlar bölümü üst katta yer almakta olup, tamamiyle ahşap malzemeden yapılmıştır. Kadınlar mahfiline de ahşap merdivenler ile ulaşılmaktadır.

Süsleme Özellikleri; Taş süslemeler; minarede, mihrapta, taç kapıda karşımıza çıkmaktadır. Kesme taş malzemeden yapılan minare; kare kaideli, çokgen gövdeli ve tek şerefeli olarak inşa edilmiştir. Minarenin gövdesinde belli aralıklarla aydınlatma amaçlı küçük açıklıklara yer verilmiştir. Şerefe altında mukarnas dolgularından oluşan süslemeler hâkimdir. Minare pramidal bir külah ve âlem ile sonlanmaktadır.

Taç kapı kesme taş malzemeden yapılmış olup, son derece sade bir biçimde düzenlenmiştir. Dikdörtgen formlu taç kapı, sivri kemer alınlıklı olup, üç yönden silmelerle kuşatılmıştır. Basık kemerli kapı açıklığından harime ulaşılmaktadır.

Mihrap kesme taş malzemeden yapılmıştır. Mukarnas kavsaralı olup, altı sıra mukarnas dizisinden meydana gelmektedir. Kavsaranın başlangıç noktasının her iki yanında "Allah" (c.c) ve "Muhammed" (s.a.s) yazılarına yer verilmiştir. Mihrabın

[135] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/156/149-150-ayet-tefsiri (27.08.2019)

yüzeyi çokgen bir niş şeklinde yarım daire biçiminde tasarlanmıştır. Mihrabın üst kısmını baştan başa palmet frizi kuşatmaktadır.

Alçı süslemeler; harimde yer alan üst kat pencerelerde görülmektedir. Harim mekânının üst kat pencereleri sivri kemer alınlıklı olup, alçı şebekeli olarak dizayn edilmiştir. Alçı şebekeli pencerelerin arasında vitray düzenlemelerine de yer verilmiştir. Vitraylarda kullanılan renkler; sarı, mavi, kırmızı ve turkuazdır. (Çizim:47)

Ahşap süslemeler; Minberin aynalık bölümünde karşımıza çıkmaktadır. Aynalık bölümünde baklava dilimlerinden oluşan ahşap süslemeler, korkuluk bölümünde ise oyma tekniğinde büyüklü küçüklü su damlası şeklinde ahşap şekillerden düzenlemeler hâkimdir.

Katalog No : 3.1.13

Yapının Adı : Lüleburgaz Tavil Mehmed Paşa (Sokollu*)* Cami

Yapının Yeri : Koca Sinan Mahallesi/Lüleburgaz/Kırklareli

İnceleme Tarihi : 17.05.2015

Çizim No : 48

Resim No : 80-84

3.1.13. Lüleburgaz Tavil Mehmed Paşa (Sokollu) Cami

Kırklareli ilinin Lüleburgaz ilçesinde yer almaktadır. 1569 yılında inşa edilmiştir. Sokullu Mehmed Paşa'nın emriyle dönemin baş mimarı Mimar Sinan ve ekibi Hassa Mimarlar Teşkilatı'na inşa ettirilmiştir.[136]

Lüleburgaz Tavil Mehmed Paşa Camisi günümüzde şehrin tam merkezinde yer almaktadır. Cami günümüzde ibadete açık ve iyi durumda olup işlevini devam ettirmektedir.(Fotoğraf: 80)

Cami kareye yakın dikdörtgen planlı bir yapıdır. Caminin iç mekân ölçüleri; 17.60x15.82 m.'dir.[137] Cami 1983 yılında onarılmıştır. Caminin 1983 yılında onarıldığını harimde yer alan alt kattaki dikdörtgen formlu üçgen alınlıklı pencerenin altına yazılan yazıdan öğrenmekteyiz.

Kubbeyle örtülü olan kare mekânın ölçüleri; 12.55x12.55 m.'dir. [138]Avluyu üç yönden revaklı medrese odaları çevrelemektedir. Caminin kuzeyinde son cemaat yeri bulunmakta ve dokuz bölümden oluşmaktadır. (Çizim: 48) Avluya giriş sağlayan üç kapı bulunmaktadır. Cami ve medreseye girilen kuzeydeki kapının üzerinde kitabe yer almaktadır. Kitabe iki satır ve dört levhadan oluşmakta olup, yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs harfle yazılmış, mermer üzerine kabartma tekniğinde yapılmıştır. Dili Osmanlıca'dır.

[136] Şükrü Sönmezer, vd., "Lüleburgaz Sokollu Mehmed Paşa Camii'nde oran–strüktür ilişkisi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi,* 3/1, 2004, s. 76.
[137] Sönmezer, vd., Lüleburgaz Sokollu Mehmed Paşa Camii'nde oran – strüktür ilişkisi", s. 76.
[138] Sönmezer, vd., "Lüleburgaz Sokollu Mehmed Paşa Camii'nde oran – strüktür ilişkisi", s. 76.

Kitabenin transkripsiyonu şöyledir:

Asaf-ı ‘âdil vezir-i nîk-nam

Ol Muhammed haslet-i izzet-i karin

Lutf idup Burgazı abâd eyledi

Câmi’u hayrâtla ol ehl-i din

Sayesin hep anun ide müstedam

Sadr-ı devlet üzre Rabbu’l alemin

Hatif-i kudsi dedi tarihini

Mescidü’l-Aksa ve beytü’s-salihin.[139]

Türkçesi:

Adaletli, güzel isimli vezir

O Muhammed huylu, onurlu

Lutfedip Burgazı güzelleştirdi

O dindar kişi câmi ve hayırlı eserlerle

Kendi gölgesini devam ettirsin

Âlemlerin Rabbi olan Allah devletin üzerinde

Kutsal bir duyurucu tarihini söyledi

En uzak mescit ve iyilerin evi.[140]

Yapının onarım kitabesi mevcuttur. Onarım kitabesi inşa kitabesinin üzerinde yer almakta olup, yeşil zemin üzerine iki satır halinde talik yazı türüyle yazılmıştır. Sultan II. Mahmud döneminde onarılmıştır. Kitabenin dili Osmanlıca’dır.(1808-1839).

Kitabenin transkripsiyonu ve tercümesi şöyledir:

Şâhen-şehî âlî-neseb Mahmûd Hân-ı zıll-ı Rabb

Ahdine ma’mûr oldı hep kâşâne-i bâg-ı cihân

Buldu suyun kâr-ı ümem mesrûr diller dem be dem

[139] Bu kitabenin transkripsiyon metni caminin girişinde yer alan levhadan alınmıştır.
[140] Bu kitabenin Türkçe tercümesi caminin girişinde yer alan levhadan alınmıştır

Nâbûd olub ecnâdı gam âlem emân ender emân

Verdi cihâna zib u fer hâkân-ı mahmûdû's-siyer

Eltâfını ihsan eder fark-ı enâma ân be ân

Sultân-ı mezbulu'l kerem hâkân-ı farük–i şiyem

Dârâ vü İskender hâdem-i ki dergeli kîm dergeli-i dâru'l- emân

Olmuş iken hedme kârib bu câmi-i pür fer ü zib

Itdi bu tarza dil firib yek-hımmet-i şâh-ı cihân

Oldu bedi âne eda bu ma'bed-i revnak fezâ

Reşk-âveri huld olsa câ her revzen-i kasr-ı cinân

Ol hüsrev-i âlî nijad ol dâver-i pak-i'tikâd

Olsun cihanda ber Murad ba yaveri-i Müsteân

Zat-ı hümayunun Hüda mahfüz kılsın daima

Kâr-ı ümemdur bu duâ halk-ı cihâna her zaman

Yazıldı tarih galiba bâ ah-ı gevher arşa tâ

Cennet gibi kıldı bu vâlâ ma'bedi Mahmûd Hân[141]

Kitabenin Türkçesi şöyledir:

Yüce soylu ulu hükümdarlık sahibi, Allah'ın gölgesi olan Mahmud Hân

Devrinde dünya bahçesinin köşkleri baştan başa yenilendi

Halkın iş i yoluna koyuldu, gönüller hep sevinç doldu

Üzüntü orduları dağıldı, bütün dünya huzur buldu

O Mahmud yaradılışlı hâkan, cihâna renk katmada İnsanların başına her zaman iyi işler açmada

O kerem dağıtan sultandır, fâruk huylu hâkandır

Dârâ ve İskender güven yurdunun kapı önü çiçekliğinin hizmetçileridir.

Yıkılmaya yüz tutmuşken bu görkemli süslü cami

Cihan Hâkânının bir himmeti onu bu şekilde cazibe merkezi yaptı

[141] Bu kitabenin transkripsiyon metni caminin girişinde yer alan levhadan alınmıştır

Eşsiz olan bu caminin güzelliğini artırdı

Her penceresi ebedî bir yer olsa, cennetlerin köşkünü kıskandırırdı

Temiz niyetli yüce yaradılışlı o hâkân

Yardım istenen Allah ile Dünyada her isteğine kavuşsun

Allah padişahı her zaman korusun

Bu duâ her zaman dünya halkı ümmetlerinin işidir

Galiba tarihi altın suyuyla tavana işlendi Mahmud Hân bu yüce camiyi cennete benzetti.[142]

Caminin kuzeyinde son cemaat yeri bulunmakta ve dokuz bölümden oluşmaktadır. Son cemaat yerinin ölçüleri; 23.11 m. uzunluğunda ve 4.70 m.[143] derinliğindedir. Yanlardan dörder kubbe, ortadan ise aynalı tonoz ile örtülüdür. Son cemaat yeri çift revaklı olarak yapılmıştır. Kapıdan giriş sağlayan ilk bölüm ahşap çatıyla örtülüdür. Son cemaat yerinde kubbelerde kalemişi süslemelere yer verilmiştir. Son cemaat yerinde pencereler yer almakta olup, pencerelerin etrafı silmelerle kuşatılmıştır. Pencerelerin üzerinde "Fatiha Suresi" yer almaktadır. Yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır.

Taç kapı kuzey cephenin ortasında yer almaktadır. Kesme taş malzemeden yapılmıştır. Dikdörtgen formlu olup, silmelerle çevrelenmiştir. Mukarnas kavsaralıdır. Taç kapının yan yüzeylerinde mukarnas kavsaralı mihrabiye nişlerine yer verilmiştir.

Harime giriş kuzey cephedeki taç kapıdan sağlanmaktadır. Harim mekanı merkezi tek bir kubbeyle örtülüdür. Kubbenin çapı 12.35 m.'dir.[144] Kubbenin içerisinde Fâtır Suresinin[145] 35. ayeti yer almaktadır. Ayetin tefsiri: "O ki bizi lutfuyla sonsuza kadar kalınacak yurda yerleştirdi. Orada artık biz ne bir yorgunluk duyarız ne de bize bir bıkkınlık gelir."[146]

---

[142] Bu kitabenin *Türkçe tercümesi caminin girişinde yer alan levhadan* alınmıştır.
[143] Sönmezer, vd., "Lüleburgaz Sokollu Mehmed Paşa Camii'nde oran–strüktür ilişkisi*",* s. 79.
[144] Sönmezer, vd., "Lüleburgaz Sokollu Mehmed Paşa Camii'nde oran–strüktür ilişkisi*",* s. 76.
[145] Emin Işık, "Fâtır Sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, ss. 240-241.
[146] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/F%C3%A2t%C4%B1r-suresi/3693/33-35-ayet-tefsiri, (13.06.2019)

Ayet siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı tarzıyla yazılmıştır. Kubbeye geçişler pandantiflerle sağlanmıştır. Pandantiflerde, daire madalyonların içerisinde dört halifenin ismi; "Ebubekir,[147] Ömer,[148] Osman[149] ve Ali[150]" isimleri yazmaktadır.

Harimde üst katta kadınlar mahfili yer almakta olup, mahfil harimin duvarlarını üç yönden dolanmaktadır. Harimin batı cephesinde ikinci kat pencere düzenlemelerinin üzerinde sağdan sola doğru sahabî efendilerimizin ismi ve peygamberimizin torunun ismi; "Said İbn-i Ebi Vakkas,[151] Abdurrahman Bin avf,[152] Talha,[153] Hasan"[154] isimleri yazmaktadır.

Harimin doğu cephesinde ikinci kat pencere düzenlemelerinin üzerinde sağdan sola doğru "Hüseyin, Zübeyr, Zeyd Bin Said, Ebu Üneyse bin Cerrah" isimleri yazmaktadır. Bu yazılarda batı cephede olduğu gibi beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır.

Harimin güney cephesinde mihrabın her iki yanında birer pencereye yer verilmiştir. Pencerelerin üzerinde "İhlas Suresi" yer almaktadır. Yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır.

Yapının dış cephelerinden en hareketli olanı kuzey cephesidir. Çifte son cemaat yeri, kademeli askı kemerleri, ağırlık kuleleri, onaltıgen kasnaklı ana kubbe[155] ile cephede hareketlilik sağlanmıştır. (Fotoğraf: 81)

Doğu ve batı cephelerinde sivri askı kemerlerini içine alan üç sıra farklı pencere düzenlemesi görülür.

---

[147] Mustafa Fayda, *"*Ebû Bekir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. X, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, ss. 101-108.

[148] Mustafa Fayda, "Ömer*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss. 44-51.

[149] İsmail Yiğit, "Osman*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXXIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss. 438-443.

[150] Ethem Ruhi Fığlalı, "Ali", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, ss. 371-374.

[151] İbrahim Hatipoğlu, *"Sa'd b. Ebû Vakkās", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, ss. 372-374.

[152] Ahmet Önkal, *"*Abdurrahmân b. Avf *", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* c. I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, ss. 157-158.

[153] Bünyamin Erul, "Talha b. Ubeydullâh*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* c. XXXIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, ss. 504-505.

[154] Ethem Ruhi Fığlalı, "Hasan*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* c. XVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, ss. 282-285.

[155] Jale N. Erzen, *Mimar Sinan Dönemi Cami Cepheleri*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınevi, Ankara, 1981, s. 90.

Harimin güney cephesi, doğu ve batı cephelere göre daha sade bir biçimde düzenlenmiştir.

Mihrap güney cephede yer almaktadır.(Fotoğraf: 82) Mermer malzemeden yapılmıştır. Mihrabın üzerinde yer alan alçı şebekeli pencerenin alt kısmında Kelime-i Tevhid yazısı yer almakta (La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah) olup, siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Kelime-i Tevhid yazısının her iki yanında birer adet dairesel madalyona yer verilmiştir. Bu madalyonların içerisinde sol taraftaki madalyonda "Muhammed", sağ taraftaki madalyonun içerisinde ise "Allah" yazısı bulunmaktadır. Madalyonların içerisindeki yazılarda tıpkı Kelime-i Tevhid yazısında görüldüğü gibi siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Mihrap dikdörtgen formlu olup, mukarnas dolguludur. Mukarnas dolgulu mihrabın her iki yanında ve mukarnas dolguların altında rozetlere yer verilmiştir. Altın rengi şeklinde süslenmiştir. Mihrabın mukarnas kavsarasının alt kısmında sağdan sola doğru Allah'ın isimleri olan " Ya Hannân, Ya Mennân, Ya Deyyân, Ya Sübhân, Ya Emnân" yazıları yazmaktadır. Rozetler içerisinde yer alan Allah'ın isimleri yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmışlardır. Mukarnaslı kavsaranın üzerinde bir kitabe yer almaktadır. Burada Âl-i İmrân suresinin 37. ayetine yer verilmiştir. "Fe tekabbeleha rabbuha bi kabulin hasenin ve enbeteha nebaten hasenen ve keffeleha zekeriyya kullema dehale aleyha zekeriyyal mihrabe, vecede indeha rızka, kale ya meryemu enna leki haza kalet huve min indillah, innallahe yerzuku men yeşau bi gayri hısab." Surenin Tefsiri; "Bunun üzerine rabbi ona hüsnükabul gösterdi ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyyâ'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde yanında (yeni) bir rızık bulur ve "Ey Meryem! Bu sana nereden?" diye sorar, o da "Allah tarafından" cevabını verirdi. Kuşkusuz Allah dilediğine sayısız rızık verir." Tefsiri bu şekildedir.[156] Yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır.

Minber, mihrabın sağ tarafında yer almaktadır.(Fotoğraf: 83) Mermer malzemeden yapılmıştır. Minberin üzerinde Kelime-i Tevhid yazısı yer almakta (La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah) olup, yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Minberin korkuluk kısmı mermer malzemeden kafes oyma

[156] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/330/37-ayet-tefsiri (16.06.2019).

tekniğinde yapılmıştır. Korkuluğun altında yer alan süpürgelik kısmı iki bölümden oluşmaktadır.

Minare yapının kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Kesme taş malzemeden yapılmıştır. Çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Minarenin gövdesinin çokgen olması, şerefenin altındaki mukarnas dolguları klasik Osmanlı dönemini yansıtmaktadır. Korkuluk kısmının altında mukarnaslı süslemelere yer verilmiştir. Külah ve âlem ile sonlanmaktadır.(Fotoğraf: 84)

Şadırvan[157] avlunun ortasında yer almaktadır. Çokgen gövdeli olup, dalgalı saçaklı olarak düzenlenmiştir. Şadırvanın üzeri kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir. Şadırvanda saçağın alt kısmında yeşil zemin üzerine sarı renkle yazılmış II. Mahmut'un tuğrası bulunmaktadır. Şadırvanda maşallah yazısı da görülmektedir. Maşallah yazısı da yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır.

Süsleme Özellikleri; Kalem işi süslemeler; şadırvanda, son cemaat yeri kubbe eteği ve göbeğinde, harimin kubbesinde ve duvar yüzeylerinde, kubbeye geçiş ögelerinde, pencerelerin etrafında, kalem işi süslemeler görülür. Tasarım ve süslemeleriyle Osmanlı mimarisinin geleneksel çizgisini yansıtan camilerden biridir. Kubbedeki kalemişi süslemelere bakacak olursak, kubbenin merkezinde dairesel bir madalyon yer almakta ve bu madalyonun etrafını dıştan Fâtır Suresinin 35. ayeti çevrelemektedir. Sure siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Fâtır Suresinin etrafını dıştan kırmızı, beyaz ve siyah renklerden oluşan bir bordür kuşatmaktadır. Kubbede içten dışa doğru büyüklü küçüklü birbirini bağlayan şemse motifleri ile yüzey hareketlendirilmiştir. Kalemişi süslemeleri siyah, beyaz ve kırmızı renkler kullanılarak oluşturulmuştur. Ağırlıklı olarak kırmızı renk tercih edilmiştir. Kubbedeki kalemişi süslemeler renk açısından oldukça zengindir. Ayrıca simetrik düzende işlenmiş tığ motifleride görülmektedir. Kubbeye geçiş ögesi olarak pandantifler tercih edilmiştir. Pandantiflerin içersine dairesel madalyonlar yerleştirilmiştir. Madalyonların içerisinde dört halifenin; "Ebubekir (r.a), Ömer (r.a), Osman (r.a.) ve Ali (r.a)'ın" isimleri yazmaktadır. Bu yazılar siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Bu yazıların etrafını kırmızı, beyaz ve siyah renklerden oluşan bitkisel süslemeli bir bordür kuşatmaktadır. Pandantiflerin

[157] Rafet Kazancıgil, vd., "Edirne Merkez Vilayet Sâlnâmesi" *Edirne İl Yıllığı (H.1319 M.1901*) c. II, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, Edirne 2014, s. 300.

içerisinde yer alan kalemişi süslemelerin bir kısmı günümüzde tahrip olmuştur. Kemer karnında da kalemişi süslemeler görülmektedir. Kemer karnında yer alan şemse motifleri bazen iki, bazen de dört taraftan palmet uçları ile şekillendirilmiş, içlerinde ise rumî ve bunlara bağlanan dallar ile yüzey hareketlendirilmiştir. Yüzeyde kırmızı renk yoğun olarak kullanılmıştır. Kemer karnındaki kalemişi süslemeler kırmızı, beyaz ve siyah renkler kullanılarak oluşturulmuştur. Alt kattaki dikdörtgen formlu pencerelerin alınlık kısmında da kalemişi süslemeler görülmektedir. Pencerelerin alınlık kısmı üçgen şeklinde düzenlenmiş olup, siyah, beyaz, kırmızı ve turuncu renklerin kullanımıyla zengin bir süsleme özelliği göstermektedir. Merkezde turuncu renkte çok kollu yıldız ve bunun etrafında gelişen yıldızlarla araya kırmızı renkte beş kollu yıldızlarla bağlanarak açık bir kompozisyon biçiminde geometrik süsleme ile dekore edilmiştir. Diğer dikdörtgen formlu pencerelerin üzerinde yer alan kalemişi süslemelerin bir kısmı günümüzde tahrip olmuştur. Bunların haricinde kalemişi süslemeler son cemaat yerinin kubbelerinde de görülmektedir. Kubbe eteğini çevreleyen beyaz ve kırmızı renk kullanımı ile birlikte merkeze yönelen palmetlerle düzenleme sağlanmıştır. Ayrıca daire formlu kubbe göbeğinin içi geometrik süslemeler ile işlenmiş olup, çokgenler ile hareketlilik yakalanmaya çalışılmıştır. Beyaz renk geometrik çizgilerin oluşumunda belirleyici unsur olmuştur. Burada yer alan süslemeler diğer kubbelerde aynen tekrarlanmıştır. Şadırvanda da kalemişi süslemeler görülmektedir. Kalemişi süslemeler şadırvanın dalgalı saçağının altında yer almaktadır. Burada yer alan kalemişi süslemeleri kıvrık dal ve yapraklardan oluşan çiçek motifleriyle oluşturulmuştur. Şadırvanda yer alan kalemişi süslemeleri kırmızı, sarı ve mavi renkler kullanılarak meydana getirilmiştir. Şadırvanın diğer saçaklarının altında II. Mahmut' un tuğrasına yer verilmiştir. Tuğra yeşil zemin üzerine sarı renkle yapılmıştır, Tuğranın etrafı diğer saçaklarda görülen aynı renk ve kalemişi süslemeleriyle çevrelenmiştir. Şadırvanın yüzeylerinde ayrıca vazoda çiçek motiflerine de rastlanmaktadır.

Mihrap mermer malzemeden yapılmıştır. Mihrap dikdörtgen formlu olup, mukarnas dolguludur. Yedi sıra mukarnas dizisinden oluşmaktadır. Mukarnas dizilerinin etrafı altın rengi ile boyanmıştır. Mukarnas dolgulu mihrabın her iki yanında birer adet gülbezek motifine yer verilmiştir. Altın rengi şeklinde süslenmiştir. Mukarnas dolguların bittiği noktada dairesel rozetler yer almaktadır. Mihrabın mukarnas kavsarasının alt kısmında dairesel rozetlerin içerisinde sağdan

sola doğru Allah'ın isimleri olan " Ya Hannân, Ya Mennân, Ya Deyyân, Ya Sübhân, Ya Emnân" yazıları yazmaktadır. Rozetler içerisinde yer alan Allah'ın isimleri yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmışlardır. Mukarnaslı kavsaranın üzerinde bir kitabe yer almaktadır. Burada Âl-i İmrân suresinin 37. ayetine yer verilmiştir. Yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Mihrap yüzeyi çokgen bir niş şeklinde düzenlenmiştir. Çokgen yüzeyli nişin her iki yanında birer adet silindirik formlu sütunceye yer verilmiştir. Sütunceler siyah renkli olup, sütuncelerin başlık ve kaide kısımları altın rengi şeklinde düzenlenmiştir. Mihrabın taç kısmı bitkisel süslemelerden oluşan tezyinat ile sonlanmaktadır.

Minber de mermer malzemeden yapılmıştır. Minberin korkuluk bölümünde geometrik şekillerin iç içe geçmesiyle oluşturulan motifler görülmektedir. Yan aynalığında ise merkezde altıgen etrafında gelişen geometrik şekillerden oluşan süslemeler hâkimdir. Yan aynalığın altında iki adet süpürgelik bölümünden oluşmaktadır. Süpürgelik bölümümün sol tarafında korkuluğun altında altın yaldız sarısı boyalı bir adet gülbezek motifine yer verilmiştir. Köşk altında sekizgenin etrafında gelişen geometrik düzenleme görülür. Kasnak bölümünde altıgen ve yıldız motifleriyle süslemeler meydana getirilmiştir. Minber primidal bir külah ve alem ile sonlanmaktadır. Minberde mermer malzemeden kafes oyma tekniğinde tezyinat hâkimdir. Vaaz kürsüsü de mermer malzemeden yapılmıştır. Kürsü üç kare panodan oluşmaktadır. Panolarda yıldız motifi içersinde altıgene yer verilmiş, geometrik şekiller ile süslenmiştir. Kürsünün korkuluk bölümünde de geometrik şekillerden oluşan süsleme hâkimdir. Son cemaat yerinin sütun başlıklarında mermer malzeme kullanılmıştır. Sütun başlıkları mukarnaslı olarak düzenlenmiştir. Şadırvanda muslukların yer aldığı panolarda da mermer malzeme kullanılmıştır. Mermer panoların üzerinde lale, çiçek motiflerine yer verilmiştir.

Hat yazıları; kubbe göbeğinde, kubbenin oturduğu pandantiflerde ve caminin pencerelerinin üzerinde görülür.

Harimin kıble duvarının üst kat pencerelerinde alçı süsleme arasında vitraylara yer verilmiştir. Kemerlerde iki renkli taş işçiliği görülür.

Taç kapı taş malzemeden yapılmıştır. Dikdörtgen formlu olup, silmelerle çevrelenmiştir. Mukarnas kavsaralıdır. Yedi sıra mukarnas dizisinden oluşmaktadır. Mukarnas dizisinin bittiği noktada bir adet gülbezek motifine yer verilmiştir. Taç kapının yan yüzeylerinde birer adet mukarnas kavsaralı mihrabiye nişleri yer

almaktadır. Mihrabiye nişleri çokgen yüzeyli niş olarak düzenlenmiştir. Mihrabiyeler dört sıra mukarnas dizisinden meydana gelmektedir. Taç kapının her iki yanında birer adet silindirik gövdeli, kum saati başlıklı ve kaideli köşe sütuncesi bulunmaktadır. Taç kapı mukarnas kavsarası ile döneminin eşsiz güzellikteki kapı örneğini teşkil etmektedir.

Minare taş malzemeden yapılmıştır. Çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Minarenin korkuluk bölümünde iç içe geçmiş geometrik şekillerden oluşan motifler görülmektedir. Korkuluk kısmının altında mukarnaslı süslemelere yer verilmiştir. Minarenin gövdesinin çokgen olması, şerefenin altındaki mukarnas dolguları klasik Osmanlı dönemini yansıtmaktadır. Minare primidal bir külah ve alem ile sonlanmaktadır. Son cemaat yerinde yer alan mihrabiyeler de taş malzemeden yapılmıştır. Mukarnas kavsaralı olarak düzenlenmiştir. Mihrabiyeler altı sıra mukarnas dizisinden oluşmaktadır. Mukarnas dizisinin her iki yanında birer adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Çokgen niş yüzeyine sahip olan mihrabiyelerin etrafı silmelerle kuşatılmıştır.

Yapıda ahşap malzeme kullanımı oldukça azdır. Harime girişi sağlayan çift kapı kanatları ahşap malzemeden yapılmıştır. Kapı kanatları tek bir pano hâlinde düzenlenmiş olup, kapı kanatlarının üzerindeki süslemeler yıldız motifi etrafında gelişen geometrik şekillerden meydana gelmektedir. Girişteki son cemaat yerinin çatısı içten ahşap malzemeyle kaplıdır. Simetrik olarak düzenlenen kare şeklinde dilimlerden oluşmaktadır. Şadırvanın saçağında ve harimin pencere kanatlarında da ahşap malzeme kullanılmıştır.

Şadırvanda yoğun bir süsleme görülür. Şadırvanın üzeri kubbeyle örtülüdür. On iki cepheli baldaken tarzda yapılmıştır. On iki sütunun birbirine bağlanmasından oluşmuştur. Sütunlar birbirine sivri kemerle bağlanmış olup, sütun başlıkları mukarnaslıdır. Şadırvan dışarıdan dalgalı ahşap saçak ve soğan karnı biçiminde kubbeyle örtülüdür. Bu klasik Osmanlı döneminin özelliğidir. Şadırvanın içinde tuğra motifine, çiçek motiflerine ve yoğun bir biçimde kalem işi süslemelere yer verilmiştir.

Katalog No : 3.1.14.

Yapının Adı : Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami

Yapının Yeri : Atatürk Mahallesi/Babaeski/Kırklareli

İnceleme Tarihi : 18.05.2015

Çizim No : 49-53

Resim No : 85-89

3.1.14. Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami

Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Kırklareli ilinin Babaeski ilçesinde yer almaktadır. Ali Paşa'nın vakfiyesinde yer almayan Babaeski Cedit Ali Paşa Camii Edirne Muhasebe Evraklarına göre Ali Paşanın ölümünden sonra inşa edilmiş bir camidir.[158] Cami ve medrese Mimar Sinan'ın yaptığı eserlerin isimlerini ihtiva eden "Tuhfet-ül Mimarin", "Adsız Risale", ve "Tezkiret-ül Ebniye" ile "Tezkiret-ül Bünyan" da kayıtlıdır.[159]

Cami 1561-1565 yılları arasında Semiz Ali Paşa[160] tarafından Mimar Sinan'a[161] yaptırılmıştır. Klasik dönem Osmanlı camilerinden biridir. Cami mihrap çıkıntılı[162] kuruluş şemasına sahiptir.

Caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Bundan dolayı kaynaklarda değişik tarihler geçmektedir. Mehmet Tuncel'e göre 1561-1565 yıllarında yapılmıştır. Bunun sebebi olarak da Semiz Ali Paşa'nın H.968 (1561)' den H.972 (1565) sonuna kadar Veziriazamlık yapmış olmasıdır.

Trakya'da XIX. yüzyılda yaşanan istilalar sonucunda külliyenin elemanları olan; medrese, kervansaray ve dükkânlardan hiçbir iz kalmamıştır.[163] Hicri 1248'de (1832) esaslı bir onarım geçirmiş, tek şerefeli minaresi Balkan Savaşı'nda (1912) Bulgarlar tarafından yıkılmış, sonradan kürsüden itibaren tekrar yapılmıştır.[164] Ancak günümüze ulaşabilmişlerdir. Semavi Eyice'nin cami hakkında görüşü ise; "Cedid

[158] Canan Baştemur, *Mimar Sinan Rotasının Doğal ve Kültürel Peyzaj İzleri*, (Doktara Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2013, s.105.
[159] Mehmet Tuncel, *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 15.
[160] Erhan Afyoncu, "Semiz Ali Paşa*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 495-496.
[161] Afyoncu, **"**Semiz Ali Paşa", c. XXXVI, ss. 495-496.
[162] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, c.II, s. .200.
[163] Semavi Eyice, "Ali Paşa Camii*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, ss. 427-428.

(Semiz) Ali Paşa cami olarak anılan külliyenin H. 982 (1574-1575) tarihli vakıf muhasebe kaydında yer aldığını hamam, kervansaray ve dükkânlardan oluştuğunu ve Edirne'de bulunan Ali Paşa Çarşısının da Mimar Sinan'a yaptırılarak gelirinin Babaeski'deki bu camiye vakfedildiğini belirtir.[165]

Onarım kitabesi batıdaki taç kapının üzerinde yer almaktadır. Kitabeden yapının Sultan II. Mahmut zamanında 1832/1833 yıllarında onarıldığını anlamaktayız. Başka bir kaynakta caminin 1888/1889[166] yıllarında da padişah tarafından tamir edildiği de yazmaktadır. Kitabe yan yana iki sıra şeklinde düzenlenmiş olup, beş satırdan meydana gelmektedir. Siyah zemin üzerine beyaz renkli talik yazı türü ile yazılmıştır. Kitabenin dili Osmanlıca'dır. (Fotoğraf: 85)

Caminin onarım kitabesinin transkripsiyonun metni;

Şehinşah, ibadet-pişe han Mahmud hayr a'mal
O, hami şeriat alemin emn ü emanıdır
Değil Hazreti Peygamber ve Zıll'ı Cenabı Hak
Cihanın Padişahı mehdi-i sahib-i zamanıdır
Ali Paşanın etdi ma'bedin tamir gördüğün
Senayı cudu hayrı herkesin vird-i zebanıdır
Salat-ı hamse de ol şah-ı devrana dua kıl kim
Bu din ve devlet ve mülkün medar-ı fahr-ı şanıdır
Sipihr takına aynı süreyya oldı tarihim
Bu dil-cu camiin muhyisi Han Mahmud sanidir.[167]
1248

Türkçesi:

Şahlar şahı, ibadet öncüsü hayr amellerinin sahibi Mahmud Han
O ki şeriatın hamisi alemin emniyetini temin edendir
O ne Hz. Peygamberdir ve ne de Cenab-ı Allah'ın gölgesidir
Cihanın padişahıdır ve zamanın sahibi mehdidir
Gördüğü Ali Paşanın mabedini tamir etti
Onun hayrının cömertliğini sena etmek herkesin dilinde dolaşır
Beş vakit namaz devranın şahına dua et ki

[165] Eyice, "Ali Paşa Camii, c. II, ss. 427-428.
[166] Kazancıgil, Edirne Merkez Vilayet Sâlnâmesi, *Edirne İl Yıllığı (H.1319 M.1901*), s. 302.
[167] Tuncel, *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*, s. 15.

O bu dinin, devletin ve mülkün medarı, övüncü ve şanıdır
Gökyüzünün tâkına tarihini tıpkı Süreyya yıldızı gibi oldu
Bu gönül çelici camii inşa eden İkinci Mahmud'tur.[168]

Cami günümüzde hâlen restorasyon aşamasındadır. Caminin kuzeyinde avlu yer almaktadır. Avluya giriş kuzey, batı ve doğudaki kapılardan sağlanmaktadır. Avlu duvarlarla çevrili olup, avlunun duvarlarında, on altı adet dikdörtgen, demir parmaklıklı pencere yer alır.

Harim mekânı kareye yakın dikdörtgen planlı olup, ortada merkezi bir kubbe, yanlardan beş yarım kubbeler ile örtülüdür. Yapının kuzeyinde beş bölümlü iki son cemaat yeri bulunmaktadır.(Çizim: 49) İçteki son cemaat yeri yanlardan ikişer kubbe, ortadan ise çapraz tonoz ile örtülüdür. Dıştaki son cemaat yeri içten ahşap, dıştan kurşunla kaplı çatıyla örtülüdür. Dıştaki son cemaat yerinin iki yanı duvarla kapatılmıştır. Son cemaat yerinde bulunan sütunların başlıklarında mukarnaslara ve baklava dilimlerinden oluşan süslemelere yer verilmiştir (Fotoğraf: 86).

Yapının taç kapısı kuzey cephede yer almaktadır.(Çizim: 50) Dikdörtgen formlu olan taç kapıda mukarnas kavsaradan oluşan düzenlemelere yer verilmiş olup, kapı silmeler ile çevrelenmiştir.(Fotoğraf: 87) Kapının her iki yanında birer mihrabiyeye yer verilmiştir. Mihrabiyeler de mukarnas kavsaralı olarak düzenlenmiştir. Harime basık kemerli kapı alınlığından girilmektedir. Kapı alınlığı iki renkli taş işçiliğinden oluşmaktadır. Basık kemerli kapı alınlığının üzerinde ayet kitabesi bulunmaktadır. Burada Zümer Suresinin 73. ayeti "Selamün aleyküm tibtum fedhulu ha halidin", ""Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete!" ayeti geçmektedir.[169] Harime giriş sağlayan ahşap kapı kanatları ahşap işçilik açısından oldukça zengindir. Kapı kanatları bitkisel ve geometrik süslemelerle bezenmiştir. Harimden kuzey cepheye doğru bakıldığında kapının iç kısmında alınlığın üzerinde "Hazihi cennatü adnin fadhuluha halidin", "Bu adn cennetidir ebedi olarak oraya girin" yazısı yer almakta olup, siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Cedit (Semiz) Ali Paşa caminde genel itibariyle gerek onarım kitabesi, gerekse mihrap, minber ve taç kapıda yer alan yazılar siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı ile yazılmıştır. Caminin geneline baktığımızda bunu görmekteyiz.

[168] Tuncel, *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*, s. 15.
[169] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Z%C3%BCmer-suresi/4129/71-75-ayet-tefsiri (14.06.2019).

Camide merkezi kubbe ve yarım kubbelerle oluşturulan kademeli üst örtü sistemi görülmektedir. Dışarıdan bakıldığında beş katlı bir sistem şeklinde dizayn edildiği göze çarpmaktadır. Yapıda düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Merkezi kubbe alçı şebekeli, yuvarlak kemerli on sekiz adet pencereden oluşmaktadır. Kubbe 14 m.[170] çapında olup, silindirik bir kasnağa oturtulmuştur. Nil Orbeyi' ne göre ise kubbenin çapı 15 metredir.[171] Selçuk Mülayim' e göre kubbenin çapı 13.80 metredir.[172] Yarım kubbelerin kasnakları da beş adet pencereden oluşmaktadır. Yarım kubbelerdeki pencereler de merkezi kubbede olduğu gibi alçı şebekeli ve yuvarlak kemerli olarak yapılmıştır. Altıgen tabanlı kubbenin beş yarım kubbe ile desteklendiği görülmektedir. Harimin duvarlarında çok sayıda pencereye yer verilmiştir. Alt kat pencereler dikdörtgen formlu olup, demir parmaklıklı olarak düzenlenmiştir. Üst kat pencereler ise sivri kemerli alçı şebekeli olarak yapılmıştır. Ayrıca harimin güney cephesinde mihrabın üzerinde bir adet rozet pencere görülmektedir. Harimin doğusunda ve batısında iki adet vaaz kürsüsü yer almakta olup, bunlar günümüzde orijinal değildir. Harimin batı ve doğu cephesinde yan mahfillere yer verilmiştir. Dört kemerden ve üç sütundan oluşmaktadır. Buradaki sütunlar; mermer malzemeden yapılmış olup, silindirik gövdeli, mukarnas başlıklı olarak tasarlanmıştır. Kemerlerde ise kırmızı beyaz renklerden oluşan düzenleme görülmektedir.

Yapının mihrabı güney cephede yer almaktadır.(Fotoğraf: 88) Eyvan şeklinde[173] dışa taşkın olarak tasarlanmıştır Mihrabın üst kısmında Âl-i İmrân Suresinin 37. ayetinin bir bölümü yazmaktadır. Mihrap dikdörtgen formlu, mukarnas kavsaralı ve bordürle kuşatılmıştır. Mihrabın sağında ve solunda ikişer adet pencereye yer verilmiştir.

Yapının minberi mihrabın batısında yer almaktadır.(Fotoğraf: 89) Mermer malzemeden yapılan mihrap köşk, aynalık, korkuluk, külah, süpürgelik bölümlerinden oluşmaktadır. Minberde Kelime-i Tevhid; "La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah" yazısına yer verilmiştir. Kelime-i Tevhid siyah zemin

[170] Oktay Aslanapa*, Osmanlı Devri Mimarisi*, İnkılap Kitapevi*,* İstanbul 1986, *s. 263.*
[171] http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/articles/metujfa2016207.pdf, 18.08.2019.
[172] Selçuk Mülayim, "Kubbe*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* c. XXVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, ss. 300-303.
[173] Alev Eraslan, "Mimar Sinan'ın Altıgen Baldaken, Sistemli Camilerinde Taşıyıcı, Örtü ve Mekân İlişkisi*", Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi,* 5/13, 2018, ss. 31-48.

üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Minberde geometrik ve bitkisel motiflerden oluşan süslemeler görülmektedir.

Caminin minaresi kuzeybatı köşede yer almaktadır. Kare kaideli, çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Minare kurşun kaplı bir sivri külah ile sonlanmaktadır. Minarenin korkuluk bölümünde geometrik motiflerden oluşan düzenlemelere yer verilmiş olup, şerefenin altı ise mukarnaslar ile bezenmiştir.

Şadırvan avlunun ortasında yer almakta olup, on iki köşeli olarak yapılmıştır. Üzeri kubbe ile örtülüdür ve şadırvan içten kalem işi süslemeleriyle bezenmiştir.(Çizim: 51) Şadırvanın kubbesini içeriden Hicr Suresinin yirmi ikinci ayeti çepeçevre dolanmaktadır. Ayetin tefsiri: "Biz, rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik, gökten su indirip onunla sizin su ihtiyacınızı karşıladık. Onu depolayan siz değildiniz." tefsiri bu şekildedir.[174] Ayet siyah zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı tarzıyla yazılmıştır. Şadırvanın sütun başlıklarında son cemaat yerinde olduğu gibi baklava dilimlerinden oluşan motiflere yer verilmiştir.

Süsleme Özellikleri; Camide süslemeler taş, mermer, ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır. Taç kapı taş malzemeden yapılmış olup, mukarnas kavsaralı olarak düzenlenmiştir. Altı sıra mukarnas dizisinden oluşmaktadır. Basık kemerli kapı alınlığında iki renkli işçilik görülür. Minare de taş malzemeden yapılımış olup, korkuluk kısmı kare şeklinde panolara ayrılmıştır. Korkuluk kısmı geometrik motiflerden oluşan şekillerle bezenmiştir. Şerefenin alt kısmında mukarnaslardan oluşan süslemelere yer verilmiştir. Çokgen gövdeli ve tek şerefelidir.

Camide mermer süslemeler; son cemaat yerindeki baklava dilimli ve mukarnaslı sütun başlıklarında, iç revaktaki sütunlarda, şadırvanın sütun başlıklarında, mihrap ve minberde kullanılmıştır. Son cemaat yeri baklava dilimli sütun başlıklarında, baklava dilimlerinin aralarında gülbezek motiflerine yer verilmiştir. Mihrap mermer malzemeden olup, mukarnas kavsaralı olarak düzenlenmiş ve silmelerle nihayetlendirilmiştir. Mukarnas kavsaralı mihrabın her iki köşesinde birer adet gülbezek motifinden oluşan düzenlemeler görülmektedir. Ayrıca mukarnas kavsaranın alt kısmında mukarnasların aralarında üç adet gülbezek motifi daha yer almaktadır. Mihrap sekiz sıra mukarnas kavsara dizisinden oluşmaktadır.

[174] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Hicr-suresi/1824/22-ayet-tefsiri, Erişim Tarihi:2019.06.16.

Çokgen yüzeyli mihrap nişinin alınlık kısmı palmetli bir taç şeklinde sonlanmaktadır. Bunun her iki yanında "Allah" (c.c) ve "Muhammed" (s.a.v) yazıları yer almaktadır.

Minberde hem ahşap hem de mermer malzeme kullanılmıştır. Merdiven korkuluğu ahşap malzemeden yapılmış olup ajur tekniğinde geometrik motiflerle süslenmiştir. Korkuluğu içi içe geçmiş çokgen halkalarla doldurulmuş ve koyu renkte cilalanmıştır. Minberin bu kısmının özgün olduğu ve Mimar Sinan tarafından[175] yapıldığı düşünülmektedir. Minberin üç adet süpürgelik kısmı bulunmaktadır. Külahı sade şekilde yapılmıştır. Minberin aynalık bölümünde silmelerle bir üçgen oluşturulmuştur. Bu üçgenin içerisinde bitkisel bir motif olan rumi motifine yer verilmiştir. Üçgenin içerisinde bir daire yer almakta olup, dairenin merkezinde yıldız motifi görülmektedir. Yıldız motifinin etrafı geometrik şekiller ile bezenmiştir. Geometrik motiflerin etrafında bir de ince bir bordür göze çarpmaktadır. Minberde Kelime-i Tevhid'in üzerinde mukarnas süslemelerinden oluşan düzenleme görülmektedir.

Ahşap süslemeler; harime girişi sağlayan çift kapı kanatları geometrik motiflerle tezyin edilmiştir. Ahşap kapı kanatları üç panodan oluşmaktadır. Minberde ise korkuluk kısmında ajur tekniğinde geometrik süslemelere yer verilmiştir. Çifte son cemaat yerinin giriş revağının çatısı da ahşap malzeme ile kaplanmıştır.

Kalemişi süslemeler; şadırvanın kubbesinde, son cemaat yerinin kubbelerinde, harimdeki merkezi ve yarım kubbelerde görülmektedir. Bu süslemeler Avrupa üslupta olup dal ve çiçeklerden meydana gelmektedir. Kalemişi süslemeler en çok caminin merkezi kubbesinde kullanılmıştır. Kubbede dairenin içerisinde palmet, rumi, kıvrık dallar ve penç motifinden oluşan süslemelere yer verilmiştir. Kubbenin göbeğinde bir sekizgen yer almakta olup, sekizgenin tam ortasına bir yıldız motifi işlenmiş ve yıldızın etrafına geometrik şekiller dizilerek çiçek motifi meydana getirilmiştir. Sekizgende geometrik motiflerden oluşan düzenlemeler hâkimdir. Sekizgenin etrafını sarı zemin üzerine yeşil, beyaz, kırmızı ve turuncu renklerden oluşan bitkisel üsluptaki süslemeler çevrelemektedir. Bunun etrafında kırmızı zemin üzerine beyaz, sarı ve yeşil renklerden oluşan penç motifi ve kıvrık dallara yer

[175] Gözde Ramazanoğlu, *Mimar Sinan'da Tezyinat Anlayışı,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s. 132.

verilmiştir. Dairenin dışında ise bitkisel süslemeler tığ motifi ile sonlanmaktadır. Günümüzde merkezi kubbedeki kalemişi süslemelerinin bir kısmı tahrip olmuştur. Mihrabın üzerinde bulunan yarım kubbedeki kalemişi süslemeler diğer yarım kubbelerdeki kalemişi süslemelere oranla daha fazladır. Burada dendanlı rumîler ve hatayîlerden oluşan tezyinat hâkimdir. Mihrabın üzerinde yer alan yarım kubbenin içerisindeki kalemişi süslemelerin bir kısmı günümüzde tahrip olmuştur. Yarım kubbelerin içerinde yer alan pencerelerin etrafında kırmızı renkli tığ motiflerinden oluşan düzenlemeler hâkimdir. Diğer yarım kubbelerin içerisindeki süslemeler birbirinin tekrarı niteliğindedir. Burada şemse motiflerine yer verilmiştir. Son cemaat yeri revakında da akantus yaprağı bitkisel süslemelerinden oluşan tezyinat hâkimdir.

Şadırvanda ise kubbenin tamamı kalemişi süslemeleri ile doldurulmuştur. (Çizim: 51) Mavi, yeşil, sarı, kırmızı ve beyaz renkler kullanılarak süslemeler meydana getirilmiştir. Kubbenin göbeğinde yıldız motifine yer verilmiş olup, kubbede saz yolu ve penç motiflerinden oluşan düzenlemeler hâkimdir. Kalemişi süslemelerin etrafında ayet kuşağı dolanmaktadır.

3.2. Eserlerin Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi

3.2.1. Plân Açısından

3.2.1.1. Camiler

Kırklareli ve Tekirdağ'daki incelemiş olduğumuz Klâsik Dönem Osmanlı Camilerini altı başlık altında toplayabiliriz. Bunlar; kare mekânlı tek kubbeli camiler, (son cemaat yeri üç bölümlü olan camiler, son cemaat yeri beş bölümlü olan camiler), merkezi plânlı camiler (ana kubbesi altı destek tarafından taşınan tip), tek mekânın çeşitlemesini yansıtan kubbeli harimi, çift son cemaat yeri, kuzeydeki medreseyle ortak paylaştığı avlu ve kuzeybatıda minaresiyle oluşturulan tip, tek mekânlı düz tavanlı camiler, ters t plânlı camiler, mihrap önü kubbeli ve avlusu revaklı olan camiler olarak sıralayabiliriz.

3.2.1.2. Kare Mekânlı Tek Kubbeli Camiler

Kare plânlı tek kubbeli plân tipi, Klâsik dönem Osmanlı Camilerinde en çok kullanılan plân şemasıdır. Bu plan şemasına giren camilerin harimi kare planlı olup, üzeri kubbe ile örtülmüştür. Kubbe, geçiş elemanları ile yükünü taşıyıcı duvarlara aktarmaktadır. Böylece geniş bir alan yaratılmış, cemaatin birlikte ibadet etmesini engelleyen elemanlar ortadan kaldırılmıştır. Tekirdağ Rüstem Paşa Cami kare mekânlı, merkezi tek bir kubbeyle örtülü cami plân şemasına girmektedir. Kuzeyinde beş bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Yanlardan ikişer kubbe, ortada ise tonoz ile örtülüdür. Çifte son cemaat yeri olan camilerdendir. Girişteki son cemaat yeri ahşap çatıyla örtülüdür. Kuzeybatı köşesinde minaresi bulunmaktadır. Rüstem Paşa Cami son cemaat yeri açısından beş bölümlü camiler grubuna dâhildir.

Ayas Paşa Cami de kare mekânlı tek kubbeli camiler grubuna dâhildir. Harimi kare plânlı olup, üzeri tek bir kubbeyle örtülüdür. Kuzeyinde üç bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yerinde örtü sistemi kubbedir. Kuzeybatı köşesinde bir de minaresi yer almaktadır. Son cemaat yeri açısından üç bölümlü olan camiler grubuna dâhildir.

Süleymaniye Cami de kare mekânlı tek kubbeli camiler grubuna dâhildir. Harimi kare plânlı olup, üzeri tek bir kubbeyle örtülüdür. Kuzeyinde üç bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yeri kubbeyle örtülüdür. Çifte son cemaat yeri olan camilerdendir. Kuzeybatı köşesinde bir de minaresi yer almaktadır. Son cemaat yeri açısından üç bölümlü olan camiler grubuna dâhildir. Kare plânlı tek

kubbeyle örtülü cami plan tipi, Trakya bölgesinin genel plân karakterini yansıtmaktadır.

Tekirdağ Malkara'daki Gazi Ömer Bey Cami kare mekânlı tek kubbeli camiler grubuna dâhildir. Harimi kare plânlı olup, üzeri tek bir kubbeyle örtülüdür. Kuzeyinde üç bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yeri kubbeyle örtülüdür. Kuzeybatı köşesinde bir de minaresi yer almaktadır. Son cemaat yeri açısından üç bölümlü olan camiler grubuna dâhildir.

Rüstem Paşa Cami, Ayas Paşa Cami, Süleymaniye Camileri harim mekânlarının kare plânlı ve tek kubbeyle örtülü olması, çifte son cemaat revaklarının olması, kuzeybatı köşede minarelerinin yer alması açısından kendi aralarında uyum içerisindedirler. Malkara Gazi Ömer Bey Camisi; Rüstem Paşa Cami, Ayas Paşa Cami, Süleymaniye Camileri ile sadece harim mekânının kare plânlı ve tek kubbeyle örtülü olması, kuzeybatı köşede minaresinin yer alması açısından kendi aralarında uyum içerisindedirler. Çifte son cemaat yeri açısından Malkara Gazi Ömer Bey Camisi; Rüstem Paşa Cami, Ayas Paşa Cami, Süleymaniye Camileri ile uyumlu değildir. Fakat son cemaat yerinin kubbe birimi sayısı açısından Ayas Paşa Cami, Süleymaniye Cami ve ve Malkara Gazi Ömer Bey Camileri (üç kubbeli oluşu açısından) uyum içerisindedir. Tekirdağ Rüstem Paşa Cami son cemaat yerinin beş kubbeli olması açısından Ayas Paşa Camii ve Süleymaniye Camilerinden bu yönüyle ayrılmaktadır.

Rüstem Paşa Cami, Ayas Paşa Cami, Süleymaniye Cami ve Malkara Gazi Ömer Bey Camileri kare mekânlı tek kubbeli plân tipi açısından Silivrikapı Hadım İbrahim Paşa Cami,[176] Kayseri Kurşunlu Cami,[177] Havsa Sokullu Cami[178] ve Kırklareli Hızırbey Cami[179] ile uyum içerisindedir. Camilerde kare planlı tek kubbeli plan tipinin kökeni Orta Asya ve İran'dır. Selçuklular döneminde türbelerde görülen bu plan tipi, Beylikler döneminde 15. ve 16.yy'da Anadolu'nun her bölgesine yayılmıştır.[180] Küçük, büyük anıtsal, basit son cemaatli veya sadece kubbeli, minareli

[176] Fatma Zehra Çakıcı, vd., Osmanlı Cami Mimarisinin Balkan Ülkelerindeki Yansımaları, *Uluslararası Türk Kültür Kongresi,* Ankara, 21/26 Kasım 2005, s. 3.
[177] Zübeyde Özlem Parlak Biçer, *Geleneksel* Yapı Malzemeleri Üzerinden Maliyet Hesaplama; Kurşunlu Cami, *Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 33/2, 2017, s. 350.
[178] Mehmet Fatih Müderrisoğlu, "Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 359-360.
[179] Enis Karakaya, "Hızır Bey Külliyesi*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. Ek-I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, ss. 556-557.
[180] Kuran, "*Mimar Sinan",* s. 11.

minaresiz çeşitli şekillerde görülmektedir. Anadolu'da bu plan tipinin en erken örneğini İznik Hacı Özbek Cami[181] ve Bursa Alâeddin Bey[182] Caminde görmekteyiz. Bu plan tipi daha sonraları geliştirilerek yaygın biçimde kullanılmıştır.

3.2.1.3. Merkezi Plânlı Camiler (Ana Kubbesi Altı Destek Tarafından Taşınan Tip)

Bu plân grubunda yer alan Babaeski' deki Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami' dir. Harim mekânı kareye yakın dikdörtgen planlı olup, ortada merkezi bir kubbe, yanlardan yarım kubbeler ile örtülüdür. Yapının kuzeyinde beş bölümlü iki son cemaat yeri bulunmaktadır. İçteki son cemaat yeri yanlardan ikişer kubbe, ortadan ise çapraz tonoz ile örtülüdür. Dıştaki son cemaat yeri içten ahşap, dıştan kurşunla kaplı çatıyla örtülüdür. Dıştaki son cemaat yerinin iki yanı duvarla kapatılmıştır. Altı destekli cami plan tipi Edirne'de Sultan II. Murat'ın 1437–1447 yılları arasında yaptırdığı Üç Şerefeli Camide[183] karşımıza çıkmaktadır. Bu camii Mimar Sinan'ın daha sonra inşa edeceği camilerin ilk örneği olması açısından önemlidir.

Mimar Sinan'ın, altıgen tabanlı Osmanlı cami plan tipine, İstanbul Beşiktaş Sinan Paşa Camisi[184] örnek verilebilir. Altı destekli cami türünün en gelişmiş örneği İstanbul Topkapı Kara Ahmet Paşa Camisinde[185] ve İstanbul Kadırga Sokullu Mehmet Paşa Camisinde[186] görülmektedir. Bu yapıların dışında İstanbul Üsküdar Atik Valide Camisinde[187] ve İstanbul Cerrah Paşa Camisinde[188] aynı plan tipi uygulanmıştır. Kırklareli'nin Babaeski ilçesindeki Cedit (Semiz) Ali Paşa Camisi de altı destekli plan şemasının devamıdır. Plan yönünden İstanbul Fındıklı'daki Molla Çelebi Camisinin tekrarı niteliğindedir. Bu cami Mimar Sinan'ın Edirne Selimiye'yi inşa etmeden önce uyguladığı maket camilerden biridir. Mimar Sinan'ın Trakya'da Selimiye'den sonra inşa ettiği en büyük cami olması açısından önem taşımaktadır. Çifte son cemaat revakı ve kuzeybatı köşede minaresinin yer alması açısından da Tekirdağ Rüstem Paşa Cami, Ayas Paşa Cami, Süleymaniye Cami ile uyum içerisindedir.

---

[181] Çakıcı, vd., *Osmanlı Cami Mimarisinin Balkan Ülkelerindeki Yansımaları,* 2005, s. 3.
[182] Çakıcı, vd., *Osmanlı Cami Mimarisinin Balkan Ülkelerindeki Yansımaları,* 2005, s. 3.
[183] N. Çiçek, Akçıl, *"*Üç Şerefeli Cami ve Külliyesi*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. XXXXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, ss. 277-280.
[184] Gündüz, "Sinan Paşa Külliyesi", c. XXXVII, ss. 232-234.
[185] Eyice, *"*Ali Paşa Cami", c. II, ss. 427-428.
[186] Şule Pamuk, *Tezyini Açısından Kadırga Sokullu Mehmet Paşa Cami,* (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, s. 33.
[187] http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/articles/metujfa2016207.pdf, 18.08.2019.
[188] Köksal Seyhan, "Cerrahpaşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, ss. 424-425.

3.2.1.4. Tek Mekânlı Üzeri Merkezi Kubbeyle Örtülü Camiler

Lüleburgaz Tâvil Mehmed Paşa (Sokullu) Camii kareye yakın dikdörtgen planlı bir yapıdır İbadet yerinin dört yönüne atılan kemerlerle mekân kareye dönüştürülmüştür. Harim mekânı merkezi bir kubbeyle örtülüdür. Kuzeyinde çifte son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yeri dokuz bölümden oluşmaktadır. Son cemaat yerindeki içteki kısımda üst örtü sistemi kubbedir. Yanlardan dörder kubbe ortada ise aynalı tonoz ile örtülüdür. Girişteki revak ise içten ahşap çatıyla örtülüdür. Kuzeybatı köşede minare yer almaktadır. Lüleburgaz Tâvil Mehmed Paşa (Sokullu) Cami kareye yakın dikdörtgen planlı harim mekânı ile Edirnekapı Mihrimah Sultan Cami[189] ve Kayseri Kurşunlu Cami[190] ile uyum içerisindedir. Çifte son cemaat revakı ile Tekirdağ Rüstem Paşa Cami, Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami, Ayas Paşa Cami, Süleymaniye Cami ile uyum içerisindedir. Ancak son cemaat revakının dokuz bölümlü olması açısından diğer çalışılan tüm camilerden bu özelliği sebebiyle ayrılmaktadır.

3.2.1.5. Tek Mekanlı Düz Tavanlı Camiler

Bu plân grubunda yer alan Kırklareli'deki Klasik Dönem Osmanlı Camileri; Karaca İbrahim Bey (Kapan) Cami, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami, SultanBeyazıt (Paşa) Cami, Karakaş Bey Camisidir. Bu plân grubunda yer alan Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı Camileri; Hasan Efendi Cami, Hayrabolu Hasip Bey (Çarşı) Camisidir. Kırklareli Karaca İbrahim Bey (Kapan) Camisi ve Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Camisinde harim kare plânlı olup, üst örtüsü dışarıdan kiremit kaplı düz bir çatıyla içeriden ise ahşap tavan ile örtülüdür. SultanBeyazıt (Paşa) Camisinde ise harim dikdörtgen plânlı olup, üst örtüsü dışarıdan kiremit kaplı düz bir çatıyla içeriden ise ahşap tavan ile örtülüdür.

Kırklareli Karakaş Bey Camisinde harim dikdörtgen plânlı olup, üst örtüsü dışarıdan kiremit kaplı düz bir çatıyla içeriden ise beton sıvalı bir tavan ile örtülüdür.

Bu plân tipinin çevresinde uyumlu olduğu camiler Çanakkale Pazarköy Cami,[191] Çanakkale Babakale Ulu Cami,[192] İstanbul Beyoğlu (Kasımpaşa) Çorlulu Ali Paşa Camisidir.[193]

[189] http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/articles/metujfa2016207.pdf, (18.08.2019).
[190] http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/articles/metujfa2016207.pdf,(18.08.2019).

3.2.1.6. Tabhaneli Camiler

Bu plân grubunda yer alan Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı Camisi İnecik Hüseyin Bey Camisidir. Cami Ters T plânlı olup, ortada merkezi büyük bir kubbe ve yan mekânlarda eş büyüklükte birer kubbe ile örtülüdür. Kuzeyinde beş bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat revakı da eş büyüklükte beş kubbe ile örtülüdür. İnecik Hüseyin Bey Camisinin Ters T plânlı olup, ortada merkezi büyük bir kubbe ve yan mekânlarda eş büyüklükte birer kubbe ile örtülü olması sebebiyle incelemiş olduğumuz diğer Klâsik Osmanlı Camilerinden plânı yönüyle ayrılmaktadır. İnecik Hüseyin Bey Camisi çevre illerde ise; Edirne'deki Gazi Mihal Bey Cami plânı[194] ve İstanbul Silivri'deki Mehmet Paşa Cami plânı[195] ile uyum içerisindedir.

3.2.1.7. Mihrap Önü Kubbeli ve Avlusu Revaklı Olan Camiler

Güzelce Hasan Bey Cami mihrap önü kubbeli ve avlusu revaklı olan camiler grubuna dâhildir. Harim mekânı enine dikdörtgen planlı olup, ortada büyük bir kubbe, (10.29 cm çapında)[196], yanlarda ise iki adet küçük kubbeden (4.55 cm çaplarında)[197] meydana gelmektedir. Harimde kubbeye geçiş ögesi olarak pandantifler kullanılmıştır.

Avlu harimin kuzeyinde yer almaktadır. Avlu kapalı olup, dört yönden revaklar ile kuşatılmıştır. Avlu da harim mekânı gibi enlemesine dikdörtgen plan şemasından oluşmaktadır. Avluda yer alan revakların üzeri eş büyüklükte kubbeler ile örtülüdür.

Güzelce Hasan Bey Camisinin mihrap önü kubbeli ve avlusunun revaklı olan camiler grubuna dahil olması sebebiyle, incelemiş olduğumuz diğer Klâsik Osmanlı Camilerinden ayrılmaktadır. Güzelce Hasan Bey Camisi çevre illerde ise Edirne Üç Şerefeli Cami plânı[198] ile uyum içerisindedir.

3.2.2. Malzeme ve Teknik

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı Camilerinde birçok farklı yapı malzemesi kullanıldığı görülmektedir. En çok kullanılan malzemelerin başında taş, mermer, ahşap gelmektedir.

---

[193] Dilek Seniha Cenez, *18. Yüzyılda Bir Devlet Adamı: Çorlulu Ali Paşa,* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017, s. 107.
[194] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, s. 55.
[195] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, s. 73.
[196] Bu bilgi *İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.
[197] Bu bilgi *İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğünden* alınmıştır.
[198] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, s. 68.

3.2.2.1. Taş Malzeme

Osmanlı Klâsik Dönem yapıları genellikle kesme taş malzemeden yapılmıştır. Tekirdağ Rüstem Paşa, Saray Ayas Paşa, Çorlu Süleymaniye, Malkara Gazi Ömer Bey, Lüleburgaz Sokullu Mehmed Paşa ve Kırklareli Babaeski'deki Cedit (Semiz) Ali Paşa, Karakaş Bey Cami, Karaca İbrahim Bey (Kapan) Camilerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Camilerin duvar örgüsünde, mihraplarında, minarelerinde, son cemaat yeri duvarları ve mihrabiyelerinde kesme taş uygulandığı görülmektedir. Rüstem Paşa Camisinin taç kapısı ve minaresinde, Ayas Paşa Camisinin minaresinde, mihrabında ve taç kapısında, Süleymaniye Camisinin taç kapısında ve minaresinde, Malkara Gazi Ömer Bey Camisinin beden duvarlarında, taç kapısında, mihrabında ve minaresinde, İnecik Köyü Hüseyin Bey Camisinin taç kapısında, minaresinde, mihrabında, Hayrabolu Hasip Bey Camisinin minaresinde, mihrabında ve beden duvarlarında, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinin beden duvarlarında, minaresinde, taç kapısında ve mihrabında, Sokullu Camisinin minaresinde ve taç kapısında, Cedit Ali Paşa Camisinin beden duvarlarında, minaresinde, taç kapısında ve mihrabında, Karakaş Bey camisinin minare kaidesinde, Karaca İbrahim Bey (Kapan) Camisinin minaresinde, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Camisinin mihrabında, taç kapısında ve minaresinde, Beyazıt Paşa Camisinin minaresinde kesme taş malzeme kullanılmıştır. Kesme taş malzeme kullanımı açısından benzerlik gösteren diğer camiler; İstanbul Fındıklı'daki Molla Çelebi Cami,[199] İstanbul Bali Paşa Cami[200] ve Edirne Muradiye Cami[201] örnekleri verilebilir.

Kırklareli Beyazıt Paşa Camisinin ve Karaca İbrahim Bey (Kapan) Camisinin beden duvarları almaşık duvar tekniğinde örülmüştür. Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Camisinin beden duvarlarında ise moloz taş işçiliği görülür.

3.2.2.2. Mermer Malzeme

Klâsik Osmanlı yapılarında mermer malzeme taş malzemeden sonra en çok kullanılan ikinci malzemedir. Mermer daha çok camilerde özellikle mihrap, minber, taç kapı ve kitabelerde kullanılmıştır. Bunun dışında pencere sövelerinde, sütun ve sütun başlıklarında da mermerin kullanımını görmekteyiz. Rüstem Paşa Camisinde

[199] İyianlar, *"*Molla Çelebi Külliyesi", *c. XXX*, ss. 243-245.
[200] Semavi Eyice, *"*Bâlî Paşa Camii*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. V, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, ss. 21-22.
[201] N. Çiçek Akçıl, vd., "Murâdiye Külliyesi*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, ss. 199-201.

minberde, son cemaat revakı sütun ve sütun başlıklarında mermer kullanılmıştır. Ayas Paşa Camisinde son cemaat yerinin ortadaki iki sütunu, sütun başlığı ve kaideleri mermer malzemeden yapılmıştır. Pencere sövelerinde ve taç kapının alınlık kısmında mermer kullanılmıştır. Süleymaniye Camisinde son cemaat yerindeki sütun ve sütun başlıklarında, mihrapta, vaaz kürsüsünde, taç kapının aynalık kısmında, minberde mermerin kullanıldığını görmekteyiz. Malkara Gazi Ömer Bey Camisinin basık kapı kemerinde, son cemaat yeri sütunlarında ve minberinde, İnecik Hüseyin Bey Camisinin son cemaat yerindeki pencere sövelerinde, taç kapının alınlık kısmında, Hayrabolu Hasip Bey Camisinin taç kapısında ve minberinde, Güzelce Hasan Bey Camisinin taç kapısının basık kemerinde ve minberinde, Tekirdağ Hasan Efendi Camisinin mihrabında, Sokullu Camisinde mihrapta, minberde, son cemaat yeri sütun başlıklarında, şadırvanda mermer kullanılmıştır. Cedit Ali Paşa Camisinde mermer süslemeler; son cemaat yerindeki sütun başlıklarında, iç revaktaki sütunlarda, şadırvanın sütun başlıklarında, mihrap ve minberde kullanılmıştır.

Süleymaniye Cami, Sokullu Cami ve Cedit Ali Paşa Camisinin hem mihrapları, hem de minberleri mermer malzemeden yapılması sebebiyle bu üç camii uyum içerisindedir. Rüstem Paşa Cami, Ayas Paşa Cami, Süleymaniye Cami, Sokullu Cami ve Cedit Ali Paşa Camisinin son cemaat revakının sütun ve sütun başlıklarında mermer kullanılmış olması sebebiyle mermer sütun ve sütun başlıkları açısından uyum içerisindedirler.

Mihrap ve minberde mermer malzeme kullanımı açısından Havsa Sokullu Cami,[202] Üsküdar Mihrimah Sultan Cami[203] ve İstanbul Kılıç Ali Paşa Cami[204] örnek verilebilir.

3.2.2.3. Ahşap Malzeme

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı camilerinde ahşap en çok kullanılan malzemelerden biridir. Minber, mahfil, üst örtü, kapı ve pencere kanatlarında ahşap kullanılmıştır. Rüstem Paşa Camisinde ahşap malzemeler harime girişi sağlayan çift kapı kanatlarında, pencere kanatlarında, vaaz kürsüsünde, girişteki son cemaat yerinin çatısında kullanılmıştır. Ayas Paşa Camisinde harime girişi sağlayan çift kapı kanatlarında, pencere kanatlarında, minberde, Süleymaniye Camisinde ahşap süslemeler girişteki son cemaat yerinin çatısında, harime girişi

[202] Müderrisoğlu, "Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi", c. XXXVII, ss. 359-360.
[203] Kuran vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* s. 470.

sağlayan kapı kanatlarında ve harimdeki dolap kapaklarında, pencere kanatlarında, görülmektedir. Malkara Gazi Ömer Bey Camisinin harime girişi sağlayan çift kapı kanatlarında, kadınlar mahfilinde, mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerde ahşap kullanılmıştır. Hayrabolu Hasip Bey Camisinin son cemaat yerine girişi sağlayan çift kanatlı kapı kanatlarında, son cemaat yerinin ve hârim mekânın üst örtüsünde, hârimdeki pencerelerin çerçevelerinde, kadınlar mahfilinde, mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerde ahşap kullanılmıştır. Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinin Camisinin harime girişi sağlayan çift kapı kanatlarında, kadınlar mahfilinde, mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerde, vaaz kürsüsünde ve minberin yan yüzeyinde ahşap kullanılmıştır. Tekirdağ Hasan Efendi Camisinin hârim mekânına girişi sağlayan çift kanatlı kapı kanatlarında, minberde, kadınlar mahfilinde, hârim mekânını örten üst örtüde ahşap kullanılmıştır. Sokullu Camisinde harime girişi sağlayan çift kapı kanatlarında, girişteki son cemaat yerinin çatısında, şadırvanın saçağında ve harimin pencere kanatlarında ahşap kullanılmıştır. Cedit Ali Paşa Camisinde harime girişi sağlayan çift kapı kanatlarında, minberin korkuluk kısmında, pencere kanatlarında, çifte son cemaat yerinin giriş revağının çatısında ahşap kullanılmıştır. Kırklareli Beyazıt Camisinin harime girişi sağlayan tek kanatlı kapı kanadında, harim mekânında yer alan pencerelerin çerçeve kısımlarımda, kadınlar mahfilinde, mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerde, vaaz kürsüsünde, minberde, hârim mekânını örten üst örtüde ahşap kullanılmıştır. Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Camisinde son cemaat yerine girişi sağlayan çift kanatlı kapı kanatlarında, son cemaat yerinin üst örtüsünde, hârim mekânına girişi sağlayan tek kanatlı kapı kanadında, minberde, kadınlar mahfilinde, mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerde, hârim mekânının üst örtüsünde, hârim mekânında yer alan alt kattaki çift kanatlı dikdörtgen formlu pencerelerin kanatlarında ahşap kullanılmıştır. Karaca İbrahim Bey Camisinin harime girişi sağlayan çift kapı kanatlarında, minberinde, kadınlar mahfilinde, mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerde, hârim mekânının üst örtüsünde, hârimde yer alan dikdörtgen formlu pencerelerin kanatlarında ahşap kullanılmıştır. Karakaş Bey Camisinin hârime giriş sağlayan çift kanatlı kapı kanatlarında, kadınlar mahfilinde, mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerde, minberinde ve vaaz kürsüsünde ahşap kullanılmıştır.

Çifte son cemaat revaklarının giriş bölümünün çatısında ahşap malzeme kullanılması sebebiyle Rüstem Paşa, Süleymaniye, Cedit Ali Paşa ve Sokullu Cami uyum içerisindedir. Ayas Paşa Camii bu yönüyle diğer yapılardan ayrılmaktadır.

Harime girişi sağlayan kapı kanatlarında ve pencere kanatlarında hepsinde ahşap malzeme kullanılmıştır. Bu yönüyle hepsi uyum içerisindedir. Kırklareli Beyazıt Camisi, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Camisi, Karakaş Bey Camisi ve Karaca İbrahim Bey Camisinin minberlerinin, kadınlar mahfilinin, mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerinin ve hârim mekânını örten üst örtünün ahşap malzemeden yapılmış olması sebebiyle hepsi uyum içerisindedir. Bunlardan sadece Karakaş Bey Camisinin hârim mekânını örten üst örtünün beton malzeme ile sıvalı olması sebebiyle ayrılmaktadır. Malkara Gazi Ömer Bey Camisi, Hayrabolu Hasip Bey Camisi, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisi, Tekirdağ Hasan Efendi Camisinin kadınlar mahfili ve hârim mekânına girişi sağlayan kapı kanatlarının ahşap malzemeden yapılmış olması sebebiyle hepsi uyum içerisindedir. Havsa Sokullu Camisi, incelediğimiz yapılar ile pencere kanatlarında ahşap malzeme kullanılması açısından benzer özellik göstermektedir. Pencere, kapı ve minberlerde ahşap malzeme kullanımı açısından uyumlu olan camiler; Azapkapı Cami,[205] Silivrikapı Hadım İbrahim Paşa Cami[206] ve İstanbul Süleymaniye Camisi[207] örnek verilebilir.

3.2.2.4. Granit Malzeme

Tekirdağ Rüstem Paşa Caminin iç revaklarında granit malzeme kullanılmıştır. Ayas Paşa Camisinin son cemaat yerinin sütun başlıklarında, Süleymaniye Camisinin son cemaat yerinin sütunlarında granit malzeme kullanılmıştır.

3.2.2.5. Alçı Malzeme

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı Camilerinde alçı malzeme kubbeye geçiş elemanlarında, kubbe süslemelerinde ve pencere şebekelerinde, mihraplarda karşımıza çıkmaktadır. Kalemişi süsleme tekniğinin uygulama yüzeyinde sıva malzemesi olarak da kullanılmıştır.

Tekirdağ Rüstem Paşa Camisinde üst kat pencerelerde, kubbede ve kemer bitiminde alçı malzeme kullanılmıştır. Ayas Paşa Camisinde harimin duvarlarındaki üst kat pencereler alçı şebekelidir. Babaeski Cedit Ali Paşa Camisinin merkezi kubbesinde ve yarım kubbelerinde, hariminin duvarlarında alçı şebekeli pencerelere yer verilmiştir. Süleymaniye Camisinde alçı şebekeli pencerelere yer verilmiştir. Lüleburgaz Sokullu Külliyesi Camisinin hariminin kıble duvarının üst kat pencerelerinde alçı süsleme arasında vitraylara yer verilmiştir. Karakaş Bey

[205] Kuran vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, ss. 473-474.
[206] Kuran vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, ss. 473-474.
[207] Kuran vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, ss. 473-474.

Camisinin mihrabında ve üst kat pencerelerinde, Karaca İbrahim Bey Camisinin mihrabında, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Camisinin üst kat pencerelerinde, Beyazıt Camisinin mihrabında alçı kullanılmıştır. Malkara Gazi Ömer Bey Camisinin üst kat pencerelerinde, İnecik Köyü Hüseyin Bey Camisinin son cemaat yerindeki üst kat pencerelerinde ve harim mekânının üst pencerelerinde, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinin üst kat pencerelerinde alçı kullanılmıştır. Mihrapların alçı malzemeden yapılmış olması sebebiyle Karakaş Bey Camisi, Karaca İbrahim Bey Camisi ve Beyazıt Camisi hepsi uyum içerisindedir. İncelediğimiz tüm yapıların hepsinde ortak özellik alçı şebekeli pencerelere yer verilmiş olmasıdır. Bu yönüyle hepsi uyum içerisindedir. Sadece Karaca İbrahim Bey Camisi ve Tekirdağ Hasan Efendi Camisinin üst kat pencerelerinde alçı kullanılmamıştır. Bu yönüyle Karaca İbrahim Bey Camisi ve Tekirdağ Hasan Efendi Camii çalışmış olduğumuz diğer camilerden ayrılmaktadır. Pencerelerde alçı malzeme kullanımı açısından İstanbul Silivrikapı Hadım İbrahim Paşa Camisi,[208] İstanbul Kılıç Ali Paşa Camisi[209] örnek verilebilir.

3.2.3. Yapı Elemanları

3.2.3.1. Mihraplar

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klâsik Dönem Osmanlı Camilerinde mihraplar, güney duvarı ortasında, kuzey giriş aksında yer almaktadır.

Mihraplar mermer, alçı ve taş malzemeden yapılmıştır. Tekirdağ Rüstem Paşa Ayas Paşa, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Hayrabolu Hasip Bey ve Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) camilerinde mihrap taş malzemedendir. Lüleburgaz Sokullu, Babaeski Cedit Ali Paşa, Çorlu Süleymaniye ve Tekirdağ Hasan Efendi camilerinde mihrap mermer malzemeden yapılmıştır. Karakaş Bey, Karaca İbrahim Bey ve Beyazıt Camilerinde mihrap alçı malzemedendir. Mihraplarda taş malzeme açısından Tekirdağ Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Hayrabolu Hasip Bey ve Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) uyumludur. Mermer malzeme açısından Lüleburgaz Sokullu, Babaeski Cedit Ali Paşa, Çorlu Süleymaniye ve Tekirdağ Hasan Efendi camileri uyumludur. Mihraplarda alçı malzeme açısından Karakaş Bey, Karaca İbrahim Bey ve Beyazıt Camileri birbiriyle uyumludur. Tekirdağ Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Hayrabolu Hasip Bey ve Kadı Ali

[208] Kuran vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, ss. 473.
[209] Kuran vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, ss. 473.

(Emin Ali Çelebi) camilerinde mihrabın taş malzemeden olması, Lüleburgaz Sokullu, Babaeski Cedit Ali Paşa ve Çorlu Süleymaniye ve Tekirdağ Hasan Efendi camilerinde mihrabın mermer malzemeden olması, Karakaş Bey, Karaca İbrahim Bey ve Beyazıt Camilerinde mihrabın alçı malzemeden olması sebebiyle birbirleriyle farklılık göstermektedirler.

Klasik Dönem Osmanlı Camilerinde mihraplar tıpkı taç kapılar gibi dikkat çekici olarak tasarlanmışlardır. Silme ile çerçevelenmeleri, mukarnaslı niş uygulamaları, yan kenarlarında yer alan sütunceleri, kum saati şeklindeki başlıkları ve kaideleri gibi ortak özellikler bulunmaktadır. Tekirdağ Rüstem Paşa, Tekirdağ Hasan Efendi Cami, Lüleburgaz Sokullu, Babaeski Cedit Ali Paşa ve Çorlu Süleymaniye camilerini örnek verebiliriz. Ayas Paşa Cami diğer camilerden mihrabın çevresini kuşatan kalemişi süslemeleriyle ayrılmaktadır. Ayas Paşa mihrabının diğer mihraplar ile benzer yönü mukarnaslı niş uygulamasıdır.

Mihrapların niş plânları Tekirdağ Rüstem Paşa, Tekirdağ Hasan Efendi, Malkara Gazi Ömer Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Lüleburgaz Sokullu, Babaeski Cedit Ali Paşa ve Çorlu Süleymaniye, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) camilerinde çokgen niş formdadır. Ayas Paşa, Hayrabolu Hasip Bey, İnecik Hüseyin Bey, Sultan Beyazıt, Karakaş ve Karaca İbrahim Bey Camisinde ise yarım daire formdadır. Niş plânı açısından Tekirdağ Rüstem Paşa, Tekirdağ Hasan Efendi, Malkara Gazi Ömer Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Lüleburgaz Sokullu, Babaeski Cedit Ali Paşa, Çorlu Süleymaniye ve Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) camileri uyum içerisindedir. Yarım daire formlu niş plânı açısından Ayas Paşa, Hayrabolu Hasip Bey, İnecik Hüseyin Bey, Sultan Beyazıt, Karakaş ve Karaca İbrahim Bey Camileri uyum içerisindedir. Niş plânları açısından Tekirdağ Rüstem Paşa, Tekirdağ Hasan Efendi, Malkara Gazi Ömer Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Lüleburgaz Sokullu, Babaeski Cedit Ali Paşa ve Çorlu Süleymaniye, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) camileri; Ayas Paşa, Hayrabolu Hasip Bey, İnecik Hüseyin Bey, Sultan Beyazıt, Karakaş Bey ve Karaca İbrahim Bey camisinden ayrılmaktadır. Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye ve Babaeski Cedit Ali Paşa camii mihrapları sade bir şekilde düzenlenmiştir. Lüleburgaz Sokullu Caminin mihrabı diğer camilere oranla daha yoğun bir şekilde dizayn edilmiştir. Sokullu Camisinin mihrabında diğerlerinden farklı olarak dairesel madalyonlar içerisinde Allah (c.c.)'ın isimlerine yer verilmiş olması ve mukarnas dizilerinin etrafının altın yaldız boya geçilmesi açısından

farklılık göstermektedir. Bu çalışmış olduğumuz camilerin mihrapları, klâsik dönem mihraplarının genel özellikleri itibariyle Havsa Sokulu Cami, Edirnekapı Mihrimah Sultan Cami, Konya Sultan Selim Camii mihrapları ile uyum içerisindedir. Mihrapta alçı malzeme kullanımı açısından Bursa Orhangazi mihrabı[210] ve mukarnas kavsaralı ince bir alçı dekoru olan Edirne Gazi Mihal Bey Camii mihrabı[211] örnek verilebilir. Mihraplarda mermer malzeme kullanımı açısından ise Edirne II. Beyazıt mihrabı,[212] İstanbul Sultan Selim Cami mihrabını[213] örnek verebiliriz.

3.2.3.2. Minberler

Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı camilerinde minberler, mihrabın batı yanında veya batı duvarına yaslanmış şekildedir. Tekirdağ Rüstem Paşa, Çorlu Süleymaniye, Malkara Gazi Ömer Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Lüleburgaz Tâvil Mehmed Paşa (Sokullu), Babaeski Cedit Ali Paşa, Karaca İbrahim Bey Camilerinde minberler mihrabın batı yanında, Ayas Paşa, Tekirdağ Hasan Efendi, İnecik Hüseyin Bey, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) ve Karakaş Bey Camisinde ise batı duvarına yaslanmış şekildedir.

Minberler mermer veya ahşap malzeme ile yapılmıştır. Tekirdağ Rüstem Paşa, Çorlu Süleymaniye, Lüleburgaz Tâvil Mehmed Paşa (Sokullu), Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey Camilerinde minberler mermer malzemeden yapılmıştır. Babaeski Cedit Ali Paşa ve Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinde hem ahşap hem de mermer malzeme kullanılmıştır. Ayas Paşa, Tekirdağ Hasan Efendi, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey ve Karakaş Bey Camisinde ise ahşap malzemeden yapılmıştır. Ayas Paşa Camisinin ahşap minberi sonradan yenilenmiştir. Tekirdağ Rüstem Paşa, Çorlu Süleymaniye, Lüleburgaz Tâvil Mehmed Paşa (Sokullu) ve Babaeski Cedit Ali Paşa Camilerinde ise minberler özgünlüğünü korumaktadır. Ayas Paşa Camisinin minberi son derece sade bir şekilde düzenlenmiştir. Üzerinde süsleme unsuru bir motif bulunmamaktadır. Minberler beyaz Marmara mermerinden yapılmıştır. Mermer üzerinde zarif silmeler ve kabartmalar, adeta dantel işçiliğinde şebekeler görülmektedir. Rüstem Paşa, Süleymaniye Camisi ve Babaeski Cedit Ali Paşa minberlerinin korkuluk bölümünde geometrik motiflerden oluşan süslemelere yer

[210] Tuğba Erzincan, "Mihrap", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss. 30-37.
[211] Erzincan*,* "Mihrap"*,* c. XXX, ss. 30-37.
[212] Erzincan, "Mihrap*",* c. XXX, *s*s. 30-37.
[213] Erzincan, "Mihrap*",* c. XXX, *s*s. 30-37.

verilmiştir. Sokullu Cami minberinin korkuluk bölümünde mermer malzemeden kafes oyma tekniğinde süslemeler meydana getirilmiştir. Minberlerin aynalık bölümleri dik üçgen şeklinde yapılmıştır. Yan aynalık bölümleri Ayas Paşa ve Süleymaniye Camilerinde kapalı olarak yapılmıştır. Rüstem Paşa, Cedit Ali Paşa ve Sokullu Camilerinde bu bölüm oyma tekniğinde geometrik motifler ile süslenmiştir. Yan aynalık bölümlerinin oyma tekniğinde geometrik motifler ile süslenmesi sebebiyle Rüstem Paşa, Cedit Ali Paşa ve Sokullu Camileri, Ayas Paşa ve Süleymaniye Camilerinden ayrılmaktadır. Süpürgelik bölümleri iki, üç ve dört kemerli açıklıklardan oluşmaktadır. Giriş kısımları kemerli olup kapı kanadı bulunmamaktadır. Sadece Ayas Paşa Camisinin minberinde kapı kanadı yer almaktadır. Minberinde kapı kanadına yer verilmiş olması sebebiyle Ayas Paşa Camii, Rüstem Paşa, Cedit Ali Paşa, Süleymaniye Camii ve Sokullu Camilerinden bu yönüyle ayrılmaktadır. Köşk kısımları primidal bir külah ile sonlandırılmıştır. Bu yönüyle hepsi uyum içerisindedir. Tekirdağ Rüstem Paşa, Çorlu Süleymaniye, Malkara Gazi Ömer Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Lüleburgaz Tâvil Mehmed Paşa (Sokullu), Babaeski Cedit Ali Paşa ve Karaca İbrahim Bey Camilerinde minberler mihrabın batı yanında yer alması sebebiyle birbirleriyle uyum içerisindedirler. Ayas Paşa, Tekirdağ Hasan Efendi, İnecik Hüseyin Bey, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) ve Karakaş Bey Camisinde minberler ise batı duvarına yaslanmış şekilde olması sebebiyle birbirleriyle uyum içerisindedirler. Tekirdağ Rüstem Paşa, Çorlu Süleymaniye, Malkara Gazi Ömer Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Lüleburgaz Tâvil Mehmed Paşa (Sokullu), Babaeski Cedit Ali Paşa ve Karaca İbrahim Bey Camilerinde minberlerin mihrabın batı yanında yer alması; Ayas Paşa, Tekirdağ Hasan Efendi, İnecik Hüseyin Bey, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) ve Karakaş Bey Camisinde minberlerin batı duvarına yaslanmış şekilde olması sebebiyle birbirleriyle farklılık göstermektedirler. Minberlerinin mermer malzemeden yapılmış olması sebebiyle; Tekirdağ Rüstem Paşa, Çorlu Süleymaniye, Lüleburgaz Tâvil Mehmed Paşa (Sokullu), Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey Camilerinin minberleri uyum içerisindedir. Minberlerinin ahşap malzemeden yapılmış olması sebebiyle; Ayas Paşa, Tekirdağ Hasan Efendi, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey ve Karakaş Bey Camilerinin minberleri uyum içerisindedir. Minberlerde kullanılan malzeme açısından Tekirdağ Rüstem Paşa, Çorlu Süleymaniye, Lüleburgaz Tâvil

Mehmed Paşa (Sokullu), Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey Camilerinin minberleri ile Ayas Paşa, Tekirdağ Hasan Efendi, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey ve Karakaş Bey Camilerinin minberleri birbiriyle farklılık göstermektedirler. Çalışmış olduğumuz camilerin minberleri klâsik dönemin genel minber özellikleri itibariyle Üsküdar Valide Sultan Camii minberi[214] ile uyum içerisindedir. Ahşap malzeme açısından Konya Lala Mustafa Paşa Camii minberi[215] ile uyum içersindedir. Mermer malzeme açısından Konya Sultan Selim Camisi minberi[216] ile uyum içerisindedir.

3.2.3.3. Minareler

Kırklareli ve Tekirdağ'daki incelemiş olduğumuz bütün camilerde minare bulunmaktadır ve hepsi tek minareden oluşmaktadır. Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye, Babaeski Cedit Ali Paşa, Sokullu Tâvil Mehmed Paşa, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey ve Tekirdağ Hasan Efendi Camisinin minareleri taş malzemeden yapılmıştır. Sadece Kırklareli'ndeki Karakaş Bey Camisinin minaresi tuğla malzemeden, minarenin kaide kısmı kesme taş malzemeden gerçekleştirilmiştir. Minarede kullanılan malzeme açısından; Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye, Babaeski Cedit Ali Paşa, Sokullu Tâvil Mehmed Paşa, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey ve Tekirdağ Hasan Efendi Camisinin minareleri uyum içerisindedir. Minarede kullanılan malzeme açısından; Kırklareli'ndeki Karakaş Bey Camisinin minaresinde tuğla malzeme kullanılmış olması sebebiyle; Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye, Babaeski Cedit Ali Paşa, Sokullu Tâvil Mehmed Paşa, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey ve Tekirdağ Hasan Efendi Camilerinin minarelerinden farklılık göstermektedir.

---

[214] M. Baha Tanman, "Atîk Vâlide Sultan Külliyesi*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, ss. 68-73.

[215] Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Lala Mustafa Paşa Külliyesi"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, ss. 75-77.

[216] Yusuf Küçükdağ, *"*Sultan Selim Camii ve Külliyesi*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 516-517.

Süleymaniye, Babaeski Cedit Ali Paşa, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey ve Tekirdağ Hasan Efendi Camisinin minareleri yapıya bitişik yapılmıştır. Sokullu Camii minaresi yapıdan ayrı vaziyettedir. Dolayısıyla minarenin konumu sebebiyle Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye ve Babaeski Cedit Ali Paşa, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey ve Tekirdağ Hasan Efendi Camisinin minareleri birbiri ile uyumludur. Sokullu Camii minaresi yapıdan ayrı vaziyette olması sebebiyle diğer minareler ile bu özelliği açısından uyuşmaz. Bütün camilerin minareleri tek şerefelidir. Kaide kısımları ise kare olan minarelerde gövdeye geçiş prizmal papuçluk ile sağlanmaktadır. Tekirdağ Rüstem Paşa, Süleymaniye, Cedit Ali Paşa, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey ve Tekirdağ Hasan Efendi camilerinin kaide kısımları kare olup, pabuçluk kısımları prizmaldir. Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinin kaidesi çokgendir. Ayas Paşa Camisinin kaidesi kare olup, pabuçluk kısmı silindiriktir. Bu yönüyle Ayas Paşa Camii diğer camilerden ayrılır. Minarenin kaide kısmının kare olması sebebiyle Tekirdağ Rüstem Paşa, Süleymaniye, Cedit Ali Paşa, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey ve Tekirdağ Hasan Efendi camileri uyum içerisindedir. Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinin kaidesi çokgen olmasından dolayı, Tekirdağ Rüstem Paşa, Süleymaniye, Cedit Ali Paşa, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey ve Tekirdağ Hasan Efendi camilerinden farklılık göstermektedir. Hayrabolu Hasip Bey Cami minaresinin, kaide kısmının son cemaat yerinin içerisine inşa edilmiş olması sebebiyle; Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Tekirdağ Rüstem Paşa, Süleymaniye, Cedit Ali Paşa, Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Tekirdağ Hasan Efendi ve Ayas Paşa camilerinden farklılık göstermektedir.

Rüstem Paşa, Süleymaniye, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Tekirdağ Hasan Efendi,

Babaeski Cedit Ali Paşa, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) ve Sokullu Camisinin minarelerin gövdeleri çokgendir. Ayas Paşa, Sultan Beyazıt, Karaca İbrahim Bey ve Karakaş Bey Camilerinin minare gövdesi ise silindiriktir. Minarelerinin gövde kısımlarının çokgen olması sebebiyle; Rüstem Paşa, Süleymaniye, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Tekirdağ Hasan Efendi, Babaeski Cedit Ali Paşa, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) ve Sokullu Camisi uyum içerisindedir. Minarelerinin gövde kısımlarının silindirik olması sebebiyle; Ayas Paşa, Sultan Beyazıt, Karaca İbrahim Bey ve Karakaş Bey Camileri uyum içerisindedir. Minarelerinin gövde şekillerinden ötürü Rüstem Paşa, Süleymaniye, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Tekirdağ Hasan Efendi, Babaeski Cedit Ali Paşa, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) ve Sokullu Camisi minareleri; Ayas Paşa, Sultan Beyazıt, Karaca İbrahim Bey ve Karakaş Bey Cami minarelerinden farklılık göstermektedir.

Minarelerin süsleme açısından genel olarak şerefe altı hareketlendirilmiştir. Şerefenin altında mukarnas dolgulara yer verilmiştir. Minarelerdeki bu durum Klâsik Osmanlı döneminin özellidir. Şerefe altlarının mukarnas dolgulu olması açısından Rüstem Paşa, Süleymaniye, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, Babaeski Cedit Ali Paşa, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) ve Sokullu Camisinin minareleri uyumludur. Ayas Paşa, Hayrabolu Hasip Bey, İnecik Hüseyin Bey Tekirdağ Hasan Efendi, Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey Cami ve Sultan Beyazıt Camisinin minaresinde ise şerefesinin altında mukarnas dolgusu bulunmamaktadır ve sade olarak düzenlenmiştir. Şerefe altının sade düzenlenmesi sebebiyle Ayas Paşa, Hayrabolu Hasip Bey, İnecik Hüseyin Bey, Tekirdağ Hasan Efendi, Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey Cami ve Sultan Beyazıt Camisi minareleri; Rüstem Paşa, Süleymaniye, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, Babaeski Cedit Ali Paşa, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) ve Sokullu Camisinin minarelerinden bu özelliğiyle ayrılmaktadır.

Genellikle minarelerin külah kısmı kurşun ile kaplıdır. Külah kısımlarının kurşunla kaplı olması açısından Rüstem Paşa, Süleymaniye, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Babaeski Cedit Ali Paşa, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Sultan Beyazıt ve Sokullu Camisinin minareleri uyumludur. Ayas Paşa, Tekirdağ Hasan Efendi, Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey

Camisinin minaresi taş ile kaplı olması yönüyle; Rüstem Paşa, Süleymaniye, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Babaeski Cedit Ali Paşa, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Sultan Beyazıt ve Sokullu Camisinin minarelerinden bu yönüyle ayrılmaktadır. İnecik Hüseyin Bey Camisinin minaresi günümüzde yeniden inşa edilmektedir. Hâlen restorasyonda olan caminin minaresinin külah bölümü tamamlanamadığı için fotoğraf çekimi gerçekleştirilememiştir. Sadece minare gövdesinin ve kaidesinin fotoğrafı çekilmiştir. Dolayısıyla külah bölümü hakkında yorum yapamamaktayız. Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Cami minaresinin eski fotoğraflarda yer alan şerefesinin korkuluğu günümüzde bulunmamaktadır. Dolayısıyla Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Cami diğer çalışmış olduğumuz cami minarelerinden şerefe korkuluğunun olmaması yönüyle ayrılmaktadır.

Ayas Paşa minaresi gerek form açısından, gerekse de süsleme programı açısından diğer minarelerden farklı özellikler göstermektedir. Diğer minarelerde süsleme mukarnaslardan ve korkuluk kısmında geometrik şekillerden oluşurken; Ayas Paşa minaresinde ise şerefinin altında bileziğe yer verilmiştir. Şerefe korkuluklarında ve peteğin üst kısmında kabartma tekniği ile oluşturulmuş girland süslemeleri bulunmaktadır. Külahta S kıvrımlı süslemelere yer verilmiştir. Minaredeki bu süsleme unsurları XVI. yüzyılın özelliğidir. Klâsik Osmanlı minarelerinin genel özellikleri itibariyle çalışmış olduğumuz minareler Kırklareli Hızırbey Camisinin minaresi[217], Havsa Sokullu Camisinin minaresi,[218] Edirne Üç Şerefeli Cami minaresi[219] ile uyumludur.

3.2.3.4. Taç Kapılar

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı taç kapıları kuzey cephenin ortasında, mihrabın simetriğinde yer almaktadır. Selçuklularca geliştirilen mukarnas nişi portal, camilerde en önemli cephe ögesini oluşturmaktadır. Taç kapılarda, Mimar Sinan'ın üslubunu görmekteyiz. Mimar Sinan döneminde taç kapılarda iri ve keskin mukarnas dizileri, büyük boyutlu sarkıt ve püsküller, çerçeveyi meydana getiren silme dizilerinin keskin ve aralarının boş yapılmış olması Mimar Sinan'ın üslubunu yansıtmaktadır. Kapılar taş malzemeden yapılmıştır. Dikdörtgen formludur ve genellikle mukarnas kavsaralıdır. Mukarnas kavsaralı

[217] Karakaya, "Hızır Bey Külliyesi", c. Ek-I, ss. 556-557.
[218] Müderrisoğlu, "Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi", c. XXXVII, ss. 359-360.
[219] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, s. 527.

düzen açısından Rüstem Paşa Camii, Sokullu Cami, İnecik Hüseyin Bey, Cedit Ali Paşa Camii uyum içerisindedir. Süleymaniye Cami ve Ayas Paşa Camisinde mukarnaslardan oluşan bir düzen olmaması sebebiyle diğer camilerden ayrılmaktadır. Ayas Paşa Camii ve Süleymaniye Camisinin taç kapıları dikdörtgen formlu olup, dışa doğru hafif çıkıntılıdır. Üç yönden silmelerle çevrelenmiştir. Taç kapı kemeri sepetkulpu şeklinde düzenlenmiştir. Bu yönüyle her iki caminin taç kapısı benzerlik gösterir ve uyum içerisindedir. Diğer camilerin kapılarına bakacak olursak hepsi farklı bir özellikte yapılmıştır. Sultan Beyazıt camisinin ahşap tek kanatlı kapısı, Karakaş Bey Camisinin alüminyum kapısı, Karaca İbrahim Bey Camisinin ahşap çift kanatlı kapısı, Kadı Ali Camisinin kesme taş malzemeden yapılmış sivri kemerli, basık kemer alınlıklı süslemesi olmayan son derece sade bir kapısı, Tekirdağ Hasan Efendi Camisinin üzerinde hiçbir tezyinat unsuru bulunmayan ve günümüzde orjinal olmayan çift kanatlı ahşap kapısı, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinin sivri kemeli, basık kemer alınlıklı, üzerinde herhangi bir süsleme ögesi olmayan sade taç kapısı, Hayrabolu Hasip Bey Camisinin mermerden yapılmış basık kemerli, ahşap çift kanatlı kapısı, Malkara Gazi Ömer Bey Camisinin eyvan şeklinde düzenlenmiş, sivri kemerli, basık kemer alınlıklı, ahşap çift kanatlı kapısı mevcut olup, hiçbiri birbiriyle düzenleme açısından uyumlu değillerdir. Taç kapılarda portal nişinin yan yüzeylerinde birer mihrabiye bulunmaktadır. Mihrabiyeler de dört sıra mukarnas kavsaralı olarak düzenlenmiştir. Mihrabiyelerin niş yüzeyleri çokgen niş şeklindedir. Taç kapıların yan taraflarında mihrabiyelere yer verilmesi açısından Rüstem Paşa Camii, Sokullu Cami, Cedit Ali Paşa Cami uyum içerisindedir. Süleymaniye Cami ve Ayas Paşa Camisinde taç kapının yan yüzeylerinde mihrabiye bulunmamaktadır. Süleymaniye Camii ve Ayas Paşa Camii diğer üç camiden bu özelliği sebebiyle ayrılmaktadır. Bu camilerin harime girişi sağlayan ahşap kapı kanatları çift kapı olarak düzenlenmiş olup, kapı kanatları genellikle bir ya da üç pano şeklinde tasarlanmıştır. Kapı kanatları geometrik ve bitkisel süslemelerden oluşan tezyinatla zenginleştirilmiştir. Bu çalışmış olduğumuz camilerin taç kapıları, klâsik dönem taç kapılarının genel özellikleri itibariyle Havsa Sokullu Cami taç kapısı,[220] Edirnekapı Mihrimah Cami

[220] Müderrisoğlu, "Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi", c. XXXVII, *s*s. 359-360.

taç kapısı,[221] Manisa Muradiye Cami taç kapısı,[222] Kayseri Kurşunlu Cami taç kapısı,[223] İstanbul Kılıç Ali Paşa Camisi taç kapısı[224] ile uyum içerisindedir.

3.2.3.5. Son Cemaat Yeri Uygulamaları

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı Camilerinde son cemaat yeri uygulamaları Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Lüleburgaz Sokullu, Cedit Ali Paşa Camilerinde görülmektedir. Sultan Beyazıt, Tekirdağ Hasan Efendi ve Karakaş Bey Camilerinde son cemaat yeri bulunmamaktadır. Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Lüleburgaz Sokullu, Cedit Ali Paşa Camilerinde son cemaat yeri olması sebebiyle kendi aralarında uyum içerisindedirler. Sultan Beyazıt, Tekirdağ Hasan Efendi ve Karakaş Bey Camilerinde son cemaat yerlerinin olmaması sebebiyle de bu üç cami kendi aralarında uyum içerisindedir. Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey, Lüleburgaz Sokullu, Cedit Ali Paşa Camilerinde son cemaat yerlerinin olması, Sultan Beyazıt, Tekirdağ Hasan Efendi ve Karakaş Bey Camilerinde son cemaat yerlerinin olmaması sebebiyle birbirlerinden bu özelliğiyle ayrılmaktadırlar.

Camilerin büyük bir çoğunluğunda çifte son cemaat yeri uygulaması bulunmaktadır. Çifte son cemaat yeri açısından benzerlik gösteren camiler; Rüstem Paşa Cami, Süleymaniye Cami, Sokullu Cami ve Cedit Ali Paşa Cami'dir. Klâsik dönemin diğer eserleriyle çifte son cemaat yeri açısından Atik Valide Cami ve Beşiktaş Sinan Paşa Camisi ile benzerlik göstermektedir. Ayas Paşa Cami çifte revak açısından diğer camilerden ayrılmaktadır. Ayas Paşa Cami tek revak şeklinde düzenlenmiştir. Son cemaat yeri bölümü açısından Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Rüstem Paşa, İnecik Hüseyin Bey, Cedit Ali Paşa Camileri beş bölümlü, Ayas Paşa Cami, Malkara Gazi Ömer Bey Cami, Süleymaniye Camii üç bölümlü, Sokullu Camii dokuz bölümlüdür. Son cemaat yerinin beş bölümlü olması açısından Rüstem

[221] Semavi Eyice, "Edirnekapı Camii ve Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. X, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, ss. 446-448.
[222] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* s. 522.
[223] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* s. 522.
[224] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* s. 523.

Paşa Cami, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, İnecik Hüseyin Bey Cami ve Babaeski Cedit Ali Paşa Cami uyum içerisindedir. Son cemaat yerinin üç bölümlü olması açısından, Ayas Paşa Cami, Malkara Gazi Ömer Bey Cami ve Süleymaniye Camii benzer özellik göstermektedir. Sokullu Cami son cemaat yerinin dokuz bölümden oluşması açısından diğer camilerden farklılık göstermektedir. Çifte son cemaat yerine sahip olan camilerde girişteki bölümün çatısı ahşap malzemeden kırma çatıyla örtülüdür. İçerideki bölümde ise üst örtü sistemi olarak kubbe ve tonoz kullanılmıştır. Kubbe ve tonozun birlikte kullanımı açısından Rüstem Paşa Cami, Sokullu Cami, Cedit Ali Paşa Cami ve İnecik Hüseyin Bey Camisi uyum içerisindedir. Son cemaat yerinde sadece kubbe kullanımı açısından uyumlu olan camiler Malkara Gazi Ömer Bey Cami, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Cami, Süleymaniye Cami ve Ayas Paşa Camisidir.

Klasik Osmanlı camilerinin son cemaat yerlerinde özellikle pencere, mihrabiye uygulaması aranmaktadır. Son cemaat yerinde görülen bu uygulama Malkara Gazi Ömer Bey Cami, Rüstem Paşa Cami, Sokullu Cami, Cedit Ali Paşa Cami, Süleymaniye Cami, İnecik Hüseyin Bey Camisi, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) (Camisinde sadece pencere uygulaması), Karaca İbrahim Bey Camisinde (Sadece pencere uygulaması), Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinde (sadece pencere uygulaması, Hayrabolu Hasip Bey Camisinde (sadece pencere uygulaması) ve Ayas Paşa Camilerinde görülmektedir.

Yapıların bazılarının kubbelerinde kalemişi süslemeler görülmektedir. Rüstem Paşa Cami, Sokullu Cami, Cedit Ali Paşa Cami, Süleymaniye Camilerinin kubbelerinde kalemişi süslemelerinin olması sebebiyle uyum içerisindedir. Ayas Paşa, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey Camilerinin son cemaat yeri kubbelerinde ise kalemişi süslemesi bulunmamaktadır. Kubbelerinde kalemişi süsleme olmaması sebebiyle; Ayas Paşa, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey Camileri, kubbelerinde kalemişi süslemesi olan Rüstem Paşa Cami, Sokullu Cami, Cedit Ali Paşa Cami, Süleymaniye Camilerinden bu yönüyle ayrılmaktadır. Ayrıca Rüstem Paşa Camisinde son cemaat yerinin duvarlarında “Allah”, “Vallahi” yazılarına yer verilmiştir ve oldukça büyük boyutlarda duvar yüzeyine yazılmıştır. Rüstem Paşa

Camisinin bu özelliği sebebiyle benzer uygulama Edirne Eski Camisinde[225] görülmektedir. Son cemaat yeri düzenlemesi açısından benzerlik gösteren camiler (üç gözlü olması açısından); Havsa Sokullu Cami,[226] Ilgın Lala Mustafa Paşa Cami,[227] (beş bölümlü olması açısından); İstanbul Haseki Cami,[228] Gebze Çoban Mustafa Paşa Camisi[229] örnek verilebilir.

3.2.4. Süsleme

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı camilerinde dış cephelerinde süslemeler son cemaat yerlerinde, minarelerde, taç kapılarda, kubbelerde, görülmektedir. İç mekâna baktığımızda süslemeler mihrap, minber, üst örtü ve üst örtü elemanlarında, harimin duvarlarında yer almaktadır. Süslemeler taş, mermer, ahşap, alçı, kalemişi olarak yapılmıştır.

3.2.4.1. Taş Süsleme

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı camilerinde taş üzerine süsleme daha çok, son cemaat yerinde, minarelerde ve harimde, mihrapta görülmektedir.

Son cemaat yerinde duvar yüzeylerinde taş süsleme mukarnaslı mihrabiye nişleri ile yapılmıştır. Malkara Gazi Ömer Bey Cami, İnecik Hüseyin Bey Cami, Tekirdağ Rüstem Paşa Cami, Sokullu Camii, Cedit Ali Paşa Cami, Süleymaniye Cami ve Ayas Paşa Camilerinde son cemaat yerlerinde hepsinde mukarnaslı mihrabiye nişlerine yer verilmiş olup, bu açıdan kendi aralarında hepsi uyum içerisindedir. Beyazıt Camisi, Karaca İbrahim Bey, Hayrabolu Hasip Bey ve Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinin son cemaat yerinde mukarnaslı mihrabiye nişi uygulaması bulunmamaktadır. Mukarnaslı niş uygulaması açısından; Malkara Gazi Ömer Bey Cami, İnecik Hüseyin Bey Cami, Tekirdağ Rüstem Paşa Cami, Sokullu Cami, Cedit Ali Paşa Cami, Süleymaniye Cami ve Ayas Paşa Camileri ile mukarnaslı nişi olmayan Beyazıt Camisi, Karaca İbrahim Bey, Hayrabolu Hasip Bey ve Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisi bu uygulama sebebiyle farklılık göstermektedirler. Sokullu Cami son cemaat yerinde bulunan nişte mukarnas

[225] N. Çiçek Akçıl, "Ulu Cami", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. XXXXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, ss. 97-98.
[226] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* s. 191.
[227] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* s. 191.
[228] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* s. 194.
[229] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* s. 194.

dizisinin her iki yanında birer adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Çokgen niş yüzeyine sahip olan mihrabiyelerin etrafı silmelerle kuşatılmıştır.

Minarelerin süsleme açısından genel olarak şerefe altı hareketlendirilmiştir. Şerefenin altında mukarnas dolgulara yer verilmiştir. Minarelerdeki bu durum Klâsik Osmanlı döneminin özelliğidir. Korkuluk kısımları geometrik şekillerden oluşan motifler ile bezenmiştir. Korkuluk kısımlarının geometrik motifler ile bezenmesi sebebiyle Konya Sultan Selim Cami ve Lala Mustafa Paşa Cami minaresiyle benzerlik göstermektedir. Şerefe altlarının mukarnas dolgulu olması açısından Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Rüstem Paşa, Süleymaniye ve Babaeski Cedit Ali Paşa ve Sokullu Camisinin minareleri uyumludur. Ayas Paşa, Sultan Beyazıt, Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey, İnecik Hüseyin Bey, Tekirdağ Hasan Efendi, Hayrabolu Hasip Bey Camisinin minaresinde ise şerefesinin altında mukarnas dolgusu bulunmamaktadır ve sade olarak düzenlenmiştir. Bu yönüyle Ayas Paşa, Sultan Beyazıt, Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey, İnecik Hüseyin Bey, Tekirdağ Hasan Efendi, Hayrabolu Hasip Bey Camileri, şerefe altı mukarnas dolgulu olan Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Rüstem Paşa, Süleymaniye ve Babaeski Cedit Ali Paşa ve Sokullu Camilerinin minaresinden ayrılmaktadır. Ayas Paşa Camisinde Şerefe korkuluklarında ve peteğin üst kısmında kabartma tekniği ile oluşturulmuş girland süslemeleri bulunmaktadır. Külahta S kıvrımlı süslemelere yer verilmiştir. Minaredeki bu süsleme unsurları XVI. yüzyılın özelliğidir.

Taç kapılar genellikle dikdörtgen plânlı olup, silmelerle kuşatılmıştır ve mukarnas kavsaralı olarak düzenlenmiştir. Ayas Paşa Camisinin kapısının alınlık kısmında bitkisel süslemelere yer verilmiş olup, süslemeler bitkisel karakterde düzenlenmiştir. Kapının aynalık bölümü sepetkulpu kemeri şeklinde yapılmıştır. Sokullu Camisinde Mukarnas dizisinin bittiği noktada bir adet gülbezek motifine yer verilmiştir. Taç kapının her iki yanında birer adet silindirik gövdeli, kum saati başlıklı ve kaideli köşe sütuncesi bulunmaktadır.

Mihraplarda taş malzeme çok kullanılmamıştır. Genel olarak mihraplar dikdörtgen plânlı olup, mukarnas kavsaralı, çokgen niş ya da yarım daire formunda niş şeklinde düzenlenmişlerdir. Mihrapların etrafı bordür ve silmeler ile kuşatılmıştır.

Sade biçimde yapılmışlardır. Edirnekapı Mihrimah Sultan,[230] İstanbul Rüstem Paşa,[231] Azapkapı Sokullu Mehmet Paşa,[232] İstanbul Fındıklı Molla Çelebi Camileri[233] çalışmış olduğumuz camilerle mukarnas ögeli kapı nişleri yönüyle benzerlik göstermektedirler. Edirne Eski Cami,[234] minberi çalışılan camilerin minberleriyle taş malzeme kullanımı açısından, İstanbul Süleymaniye Cami minaresi[235] de taş malzemeden yapılmış olması sebebiyle benzerlik göstermektedir.

3.2.4.2. Mermer Süsleme

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı camilerinde mermer süsleme daha çok son cemaat yeri sütun ve sütun başlıklarında, taç kapılarda, mihrap ve minberlerde görülmektedir.

Son cemaat yerlerinde bulunan sütunların başlıkları mukarnas ve baklava dilimleri ile bezenmiştir. Rüstem Paşa, Sokullu Camisinde, hem mukarnas hem de baklavalı dilimli olarak yapılmıştır. Ayas Paşa Camisinde sütun başlıklarında ise sadece baklava dilimi kullanılmıştır. Süleymaniye Camisinde sütun başlıklarında mukarnaslardan oluşan süsleme görülmektedir. Cedit Ali Paşa Camisinde ise sütun başlıkları baklava dilimli olup, bu dilimlerin arasına gülbezek motifi yerleştirilmiştir. İncelediğim yapılar Mukarnas başlıklar açısından Konya Sultan Selim Camii başlıkları ile uyumludur. Baklava dilimleri süslemeleri açısından Konya Hasan Paşa Camii başlıkları ile uyumludur. Kendi aralarında ise baklava dilimi süslemeleri açısından Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Cedit Ali Paşa, Sokullu Camisinde Camisi başlıkları uyumludur. Mukarnas başlıklar açısından Süleymaniye, Rüstem Paşa ve Sokullu Camisi başlıkları uyumludur.

Taç kapılarda da mermer süsleme kullanılmıştır. Daha çok harime girişi sağlayan basık kemerli kapı alınlıklarında karşımıza çıkmaktadır. Bu özellik Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Cedit Ali Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye, Rüstem Paşa Camilerinde kapı alınlıklarında mermer malzeme kullanılmıştır. Kapı alınlıklarının mermer malzemeden yapılmış olması sebebiyle Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin

[230] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* s. 477.
[231] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* s. 477.
[232] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* s. 477.
[233] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri* s. 477.
[234] Zeynep Hatice Kurtbil, "Minber", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss. 103-106.
[235] Filiz Gündüz, "Minare", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss. 98-101.

Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Cedit Ali Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye, Rüstem Paşa Camileri kendi aralarında uyum içerisindedir.

Harimde mermer süsleme mihrap ve minberlerde kullanılmıştır. Süleymaniye Camii minberinde dışa taşkın olarak düzenlenen mihrap silmelerle kuşatılmıştır. Mihrap mukarnas kavsaralıdır. Mihrap yüzeyi çokgen bir niş şeklinde düzenlenmiştir. Mihrabın başlığında ise palmet süslemesi yer almaktadır. Palmet motifi mermer üzerine kırmızı ve siyah renkler kullanılarak yapılmıştır. Sokullu camisinin mihrabı da mukarnas kavsaralı olup, mihrabın her iki yanında birer adet gülbezek motifine yer verilmiştir. Altın rengi şeklinde süslenmiştir. Mukarnas dolguların bittiği noktada dairesel rozetler yer almaktadır. Çokgen yüzeyli nişin her iki yanında birer adet silindirik formlu sütunceye yer verilmiştir. Sütunceler siyah renkli olup, sütuncelerin başlık ve kaide kısımları altın rengi şeklinde düzenlenmiştir. Mihrabın taç kısmı bitkisel süslemelerden oluşan tezyinat ile sonlanmaktadır. Cedit Ali Paşa Camisinde mukarnas kavsaralı mihrabın her iki köşesinde birer adet gülbezek motifinden oluşan düzenlemeler görülmektedir. Ayrıca mukarnas kavsaranın alt kısmında mukarnasların aralarında üç adet gülbezek motifi daha yer almaktadır. Mihrap sekiz sıra mukarnas kavsara dizisinden oluşmaktadır. Çokgen yüzeyli mihrap nişinin alınlık kısmı palmetli bir taç şeklinde sonlanmaktadır.

Minberde görülen mermer süsleme daha çok korkuluk ve yan aynalık bölümlerinde bulunmaktadır. Rüstem Paşa Camii minberinde korkuluk bölümünde altıgenlerden oluşan geometrik şekillerle süslemeler meydana getirilmiştir. Minberin merdiven korkulukları ve yan aynalıkları ajurlu geometrik motiflerle süslenmiştir. Minberin kapısının üzerindeki alınlık kısmı da mukarnaslı olarak yapılmıştır. Alınlığın altında bir adet gülbezek motifi yer almaktadır. Süleymaniye Cami minberinin korkuluk bölümünde geometrik motiflerden oluşan süslemeler hâkimdir. Minberin kapısının üzeri C ve S harfli kıvrımlar ve vazoda çiçek motifleriyle bezenmiştir. Vazodaki çiçek motifleri altın sarısı renk ile boyanmıştır. Külahına geçiş kısmında ise Türk üçgenleri kullanılmıştır. Sokullu Camii minberinde mermer malzemeden kafes oyma tekniğinde tezyinat hâkimdir. Süpürgelik bölümümün sol tarafında korkuluğun altında altın yaldız sarısı boyalı bir adet gülbezek motifine yer verilmiştir.

Malkara Gazi Ömer Camisinde mermer süslemeler son cemaat yerindeki sütun başlıklarında ve minberde görülmektedir. Son cemaat yerindeki sütun başlıkları ve

kaideleri mermer malzemeden gerçekleştirilmiştir. Sütun başlıklarının köşeleri pahlandırılmış olup, başlığın ortasında bir adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Benzer uygulama son cemaat yerindeki tüm sütun başlıklarında uygulanmıştır. Minberde mermer süslemeler tepelik bölümünde ve külah bölümünde karşımıza çıkmaktadır. Minberin külah bölümünde baklava dilimleri ve Türk üçgenlerinden oluşan düzenlemeler görülmektedir. Tepelik kısmında palmet, rumi, kıvrık dallardan oluşan süslemeler hâkimdir.

Hayrabolu Hasip Bey camisinde mermer süslemeler; taç kapıda, minberde görülmektedir. Dikdörtgen formlu olan taç kapı üç yönden silmelerle çerçevelenmiş ve alınlık kısmında kitabeye yer verilmiştir. Kitabenin etrafı enine dikdörtgen bir silme ile kuşatılmış ve silmenin üzeri altın yaldız renk ile boyanmıştır. Kitabe mermer üzerine kabartma tekniğinde, iki satır beş levha hâlinde sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Yazıların üzeri de altın yaldız renk ile boyalıdır. Kapının köşeliklerinde mermer üzerine kabartma tekniğinde, altın yaldız renk ile boyalı kıvrık dal ve yapraklardan oluşan lale çiçeği motifi bulunmaktadır. Harim mekânına mermerden yapılmış basık kemerli, ahşap çift kapı kanadı aracılığı ile ulaşılmaktadır. Basık kemerin tam ortasında bir adet gülbezek motifi yer almaktadır. Ahşap kapı kanatları üç pano şeklinde düzenlenmiştir ve günümüzde orijinal değildir.

Minberin, süpürgelik ve yan aynalık bölümünün arasında kıvrık dal ve yapraklardan oluşan çiçek motifine yer verilmiştir. Yan aynalık bölümünde ise kare şeklindeki bir pano içerisine, daire biçiminde bir madalyon yerleştirilmiş, bu madalyonun merkezinde ise bitkisel çiçek motifi kullanılmıştır. Bu çiçek motifinin etrafını kıvrımlı yaprak ve dallar kuşatmaktadır. Bu kare panonun dört köşesinde de küçük yıldız motifleri işlenmiştir. Korkuluk bölümünde üçgen, dörtgen ve altıgenlerden oluşan geometrik şekillerle süsleme gerçekleştirilmiştir. Minberin ön yüzeyinde, sivri kemerli girişin ortasında altın yaldız renk ile boyalı bir adet gülbezek motifi yer almaktadır. Kemer köşeliklerinde altın yaldız renk ile lale çiçeği motifine yer verilmiştir. Bunun üzerinde mukarnas süslemelerinden oluşan tezyinat hâkimdir. Tepelik kısmında ise yine altın yaldız renk ile boyalı vazodan çıkan çiçek ve lale motifleri görülmektedir.

Tekirdağ Hasan Efendi Camisinde Mermer süslemeler; mihrapta kullanılmıştır. Mihrabın mukarnas kavsaralı niş yüzeyi çokgen şekilde yapılmış, iki yandan sütunceler ile sınırlandırılmış ve sütuncelerin başlık ve kaide kısımları kum saati

şeklinde tasarlanmıştır. Mihrabın köşeliklerinde kıvrık dal ve yapraklardan oluşan tezyinat hâkimdir. Köşeliklerde bitkisel süslemenin üzerinde siyah bir dairesel madalyon içerisinde sol tarafta "Muhammed" (s.a.s.), sağ tarafta "Allah" (c.c) yazılarına yer verilmiştir. Alınlık kısmında siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmış ayet yer almaktadır. Mihrap, palmetli bir taç ile sonlanmaktadır.

Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinde mermer süslemeler; Minberin ön yüzeyi mermer malzemeden, yan yüzeyleri ise ahşap malzemeden gerçekleştirilmiştir. Minber günümüzde kahverengi ve krem renk ile boyalıdır. Minberin tepelik kısmında kıvrık dal ve yapraklardan oluşan bitkisel süslemeye yer verilmiştir. Ancak günümüzde bu kısım deforme olmuştur.

İnecik Hüseyin Bey Camisinde Mermer süslemeler; son cemaat yeri sütun başlıklarında bulunmaktadır. Sütun başlıkları mermerdendir ve başlıklar devşirme malzemeden olup Bizans yapılarından[236] kalmadır. (Başlık çeşitleri; İon, Kompozit, İmposte)'dir. Günümüzde restorasyonda olan caminin sütun başlıkları geçmişte olduğu gibi günümüzde de varlığını korumaktadır. Kırklareli'ndeki Sultan Beyazıt, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey ve Karakaş Bey Camilerinde mermer malzeme ve süsleme kullanılmamıştır. Bu dört cami çalışmış olduğumuz diğer camilerden mermer süslemelerinin olmaması sebebiyle ayrılmaktadır.

İncelemiş olduğumuz yapıların minberlerinde ortak özellik korkuluk kısımlarında geometrik motiflerden oluşan tezyinatın hâkim olmasıdır. Gülbezek motiflerine de süslemede yer verilmiş olması ortak özelliktir. Gebze Çoban Mustafa Paşa,[237] Edirne II. Beyazıt,[238] İstanbul Şehzade,[239] İstanbul Süleymaniye Cami[240] mihrapları incelenen camilerin mihraplarıyla mermerden yapılmış ve çokgen niş şeklinde düzenlenmesi sebebiyle benzerlik göstermektedirler. Edirne III Şerefeli,[241] İstanbul Üsküdar Selimiye,[242] İstanbul Fatih Hırka-i Şerif [243], Üsküdar Mihrimah

[236] Eyice, "Hüseyin Bey Camii ve Külliyesi", c. XVIII, ss. 532-534.
[237] Erzincan, "Mihrap", c. XXX, ss. 30-37.
[238] Erzincan, "Mihrap", c. XXX, ss. 30-37.
[239] Erzincan, "Mihrap", c. XXX, ss. 30-37.
[240] Erzincan, "Mihrap", c. XXX, ss. 30-37.
[241] Nebi Bozkurt, "Minber", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss. 101-103.
[242] Bozkurt, "Minber", c. XXX, ss. 101-103.
[243] Bozkurt, "Minber", c. XXX, ss. 101-103.

Sultan,[244] Konya Sultan Selim Han Cami[245] minberleri, incelenen camilerin minberleriyle mermer malzeme kullanımı açısından benzerlik göstermektedir.

3.2.4.3. Ahşap Süsleme

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı camilerinde ahşap süsleme minber, üst örtü ile kapı ve pencere kanatlarında, kadınlar mahfilinde görülmektedir. Genel olarak geometrik ve bitkisel motifler görülür.

Ahşap malzeme Ayas Paşa, İnecik Hüseyin Bey, Tekirdağ Hasan Efendi, Cedit Ali Paşa, Sultan Beyazıt, Karakaş Bey, Karaca İbrahim Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Camii minberlerinde görülür. Diğer minberlerde ahşap özellik görülmez. Ayas Paşa ve Tekirdağ Hasan Efendi Cami ahşap minberi sonradan yenilenmiştir. Minber son derece sade bir şekilde düzenlenmiştir. Üzerinde süsleme unsuru bir motif bulunmamaktadır. Cedit Ali Paşa Camii minberinde merdiven korkuluğu ahşap malzemeden yapılmış olup ajur tekniğinde geometrik motiflerle süslenmiştir. Korkuluğu içi içe geçmiş çokgen halkalarla doldurulmuş ve koyu renkte cilalanmıştır.

Üst örtüye baktığımızda son cemaat yerinde girişteki revakın üzeri Rüstem Paşa, Süleymaniye, Cedit Ali Paşa ve Sokullu Camilerinde ahşap kırma çatıyla örtülüdür. Ayas Paşa, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey ve Hayrabolu Hasan Bey camilerinde bu tür bir özellik bulunmamaktadır. İncelemiş olduğumuz yapıların hepsinde harime giriş sağlayan çift kapı kanatları ahşap malzemeden yapılmıştır. Kapıların üzeri genellikle üç panoya ayrılmıştır ya da bir bütün olarak düzenlenmiştir. Kapı kanatları geometrik ve bitkisel süslemelerden oluşan tezyinatla zenginleştirilmiştir. Bu nitelik incelemiş olduğumuz tüm kapıların ortak özelliğidir. Rüstem Paşa Camisinin kapısı fildişi ve sedef kakmalardan oluşan tezyinatla süslenmiştir. Bursa Ulu Cami minberi[246], Edirne Muradiye Cami minberi[247] incelenen eserlerle, ahşaptan yapılmış olması sebebiyle uyum içerisindedir. Pencere, kapı ve minberlerde ahşap malzeme kullanımı açısından uyumlu olan camiler; Azapkapı Cami,[248] Silivrikapı Hadım İbrahim Paşa Cami[249] ve İstanbul Süleymaniye Camisi[250] örnek verilebilir.

---

[244] Kurtbil, "Minber", c. XXX, ss.103-106.
[245] Kurtbil, "Minber", c. XXX, ss. 103-106.
[246] https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/260750, Erişim Tarihi (20.08.2019).
[247] Akçıl, vd., "Muradiye Külliyesi", c. XXXI, ss. 199-201.
[248] Kuran vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, ss. 473-474.

3.2.4.4. Alçı Süsleme

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı camilerinde az kullanım alanı bulan alçı süsleme, üst örtü elemanlarında, mihraplarda, pencere şebekelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Rüstem Paşa Camisinde kubbeye geçişler tromplar ile sağlanmıştır. Trompların içerisinde vitray düzenlemelerinden oluşan alçı şebekeli pencerelere yer verilmiştir. Ayas Paşa camisinin harimimin duvarlarında da benzer uygulama görülmektedir. Harimin duvarlarında alçı şebekeli düzenlenmiş pencereler bulunmaktadır. Süleymaniye Camisinin duvarlarında da vitray düzenlemelerinden oluşan alçı şebekeli pencereler yer almaktadır. Sokullu Camisinde de üst kat pencereler alçı şebekelidir. Cedit Ali Paşa Camisinde de kubbe kasnağında, yarım kubbelerin içerisinde ve harimin üst kat pencerelerinde alçı şebekelerden oluşan pencere düzenlemeleri görülmektedir. Malkara Gazi Ömer Bey Camisinin üst kat pencerelerinde alçı şebekeli pencere düzenlemesi görülmektedir. Alçı şebekelerin arasında kırmızı, mavi, sarı, turkuaz renklerinden oluşan vitraylara yer verilmiştir.

Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Camisinin üst kat pencerelerinde alçı şebeke uygulaması görülmektedir. Bu alçı şebekelerin arasında turuncu, kırmızı ve mavi renklerden vitray süslemeleri bulunmaktadır.

Karaca İbrahim Bey Camisinin mihrabı, güney cephede yer almakta olup, alçı malzemeden yapılmıştır. Dikdörtgen formlu olan mihrabın alınlık kısmı basık kemer şeklinde tasarlanmış olup, dışa doğru hafif taşkın vaziyettedir. Oldukça sade bir biçimde düzenlenen mihrapta süsleme unsuru herhangi bir öge bulunmamaktadır.

Karakaş Bey Camisinde alçı süslemeler mihrabında ve üst kat pencerelerinde görülmektedir. Mihrap dikdörtgen formlu olup, niş yüzeyi yarım daire şeklinde tasarlanmıştır ve beyaz renkli yağlı boya ile boyanmıştır. Her iki tarafından birer alçı yivli sütunce ile sınırlandırılmıştır. Kavsara kısmı yuvarlak kemerli olan mihrabın, alınlık bölümü koyu yeşil renge boyanmıştır. Mihrabın köşeliklerinde kırmızı renkli birer adet lale çiçeği motifine yer verilmiştir. Harimde üst kat pencereler ise alçı şebekeli olup, alçı şebekelerin arasında vitray düzenlemelerine yer verilmiştir. Bu vitray düzenlemeleri kırmızı, turkuaz, yeşil, sarı ve mavi renkler kullanılarak gerçekleştirilmiştir

[249] Kuran vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, ss. 473-474.
[250] Kuran vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, ss. 473-474.

Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinin üst kat pencereleri de alçı şebekeli olarak dizayn edilmiştir. Bu pencerelerin arasında yeşil, turkuaz, kırmızı, mavi ve sarı renklerinden oluşan vitraylar bulunmaktadır.

Sultan Beyazıt Camisinin mihrabında alçı malzeme kullanılmıştır. Mihrap güney cephede yer almakta olup, diğer Klâsik Osmanlı dönemi yapılarında görmeye alışkın olduğumuz mihraplardan ayrılmaktadır. Son derece sade ve küçük boyutlarda yapılmıştır. Mihrap günümüzde beyaz boya ile boyanmıştır ve niş yüzeyi yarım daire şeklinde tasarlanmıştır. Mihraplarının alçı malzemeden yapılmış olması sebebiyle Sultan Beyazıt, Karakaş Bey ve Karaca İbrahim Bey Camileri uyum içerisindedir. Harimin üst kat pencerelerinde alçı şebekeli vitray düzenlemeleri açısından Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Karakaş Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Malkara Gazi Ömer Bey, Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye ve Cedit Ali Paşa Camileri uyum içerisindedir.

Rüstem Paşa Camisinin kubbesinde ağırlıklı olarak alçı süslemeler görülmektedir. Alçı süslemeler en çok kubbede kullanılmıştır. Kubbenin içi tamir esnasında enlem ve boylamlar şeklinde dilimlere bölünmüştür. Kubbe göbeği ve eteği ve göbeği alçıdan plastik görünümlü barok tesirli girlandlar, rozetler, çelenkler, vazodan çıkan çiçek motifleri, gül buketleri, üzüm dalları ve yapraklarıyla tezyin edilmiştir. Ayrıca kasnaktaki pencerelerin içten iki yanına sütunceler ve kalemişleri eklenmiştir. Cami barok dönemin özelliklerini yansıtan süslemelerle bezenmiştir. Alçı süslemelerin üzeri altın sarısı boya ile boyanmıştır. Kubbede alçı malzemeden bu şekilde süsleme sadece Rüstem Paşa Camisinde görülmektedir. Diğer incelemiş olduğumuz yapılarda bu tür süsleme programı bulunmamaktadır. Rüstem Paşa Camisi alçı süslemeleri sebebiyle diğer camilerden ayrılmaktadır. Aynı süslemeler batılılaşma döneminin etkisi olarak II. Mahmut'un türbesinin dış cephelerinde de görülmektedir. Bursa Timurtaş Cami,[251] Edirne Şah Melek Camisi,[252] alçı süslemeler açısından örnek verilebilir.

3.2.4.5. Kalemişi Süsleme

Kırklareli ve Tekirdağ'daki Klasik Dönem Osmanlı camilerinde kalemişi süsleme, son cemaat yerinde, harimin üst örtü ve üst örtü elemanlarında, harimde kubbe, kubbe eteği, geçiş elemanları, kemerler, pencere ile kapı kenarları, minber ve

[251] Esra Aybek, *Erken Dönem Osmanlı Camilerinde Alçı Süsleme Sanatı,* (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2011, ss. .37-90.
[252] Aybek, *Erken Dönem Osmanlı Camilerinde Alçı Süsleme Sanatı,* ss. 37-90.

mihrapta, harimin beden duvarlarında karşımıza çıkmaktadır. Kalemişi süslemeler sıva, ahşap ve taş üzerine uygulanmıştır.

Rüstem Paşa Camisinde kalemişi süslemeler oldukça azdır. Kalemişi süslemeler kubbeye geçiş ögesi olan trompların aralarında kullanılmıştır. Buralarda çar-ı yar-ı güzin yazılarına yer verilmiştir. Bu yazılar bir daire içersinde mavi renkli zemin üzerine siyah renk kullanılarak yazılmıştır. Yazı türü olarak sülüs yazı tercih edilmiştir. Mavi renkli dairenin etrafı kıvrık dal ve yapraklardan oluşan yeşil renkli kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir.

Ayas Paşa Camisinde Kubbede kalemişi süslemelere bakacak olursak; kubbenin merkezinde bir daire yer almakta olup, bu daire sekiz eşit dilime bölünmüştür. Bu dilimlerin içerisi mavi, kahverengi ve kırmızı renklerden oluşan bitkisel süslemeler ile tezyin edilmiştir. Bu dilimlerin bitim noktasında yine mavi ve kahverengi renklerden oluşan kıvrık dal ve akant yapraklarından bitkisel bir kompozisyon meydana getirilmiştir. Kubbenin çevresinde ise vazoda kırmızı renkli karanfil çiçeğine yer verilmiştir. Bu karanfil çiçeği süslemesi kubbenin etrafını çepeçevre dolanmaktadır. Karanfil çiçeğinin süslemesi kırmızı, yeşil, mavi, kahverengi renkler kullanılarak meydana getirilmiştir. Karanfil çiçeği süsleme sanatında Cenneti ve dünyevi güzellikleri simgelemektedir. Güzelliği, tabiatı, doğurganlığı vurgulamaktadır. Belki de bu yüzden tercih edilmiş olmalıdır. Kubbeye geçiş ögesi olan istiridye biçimli trompların içi tamamiyle vazo içerisinde yer alan kıvrık dal ve yapraklardan oluşan tomruk halinde sarı renkli çiçek motifleriyle bezenmiştir. Ayrıca istiridye biçimli trompların arasında çar-ı yar-ı güzin yazılarına yer verilmiştir. Bu yazıların etrafı yeşil ve sarı renklerden oluşan kıvrık dal ve yapraklar ile çevrelenmiştir. Üst katta yer alan pencerelerin etrafı kıvrık dal ve yapraklardan oluşan bitkisel süslemeler ile tezyin edilmiştir. Alt kattaki dikdörtgen formlu pencerelerin etrafında ve üzerinde üst kattaki pencerelerin etrafında olan süslemeler yinelenmiştir. Sadece üst kattaki pencerelerden farkı, pencerenin üzerinde vazoda karanfil çiçeğine yer verilmiş olmasıdır. Mihrabın üzerinde ve her iki yanında da kalemişi süslemeler bulunmaktadır. Bu kalemişi süslemeler dikdörtgen formlu pencerelerin etrafında yer alan kalemişi süslemesinin aynısıdır. Ayas paşa caminin gerek kubbesinde, gerekse harimin duvarlarında yer alan kalemişi süslemeler birbirinin tekrarı niteliğindedir.

Süleymaniye Camisinde kubbedeki kalemişi süslemelere bakacak olursak, kubbenin merkezinde dairesel bir madalyon yer almakta ve bu madalyonun etrafını dıştan Fatiha Suresi çevrelemektedir. Sure siyah zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Kubbede içten dışa doğru büyüklü küçüklü birbirini bağlayan şemse motifleri ile yüzey hareketlendirilmiştir. Palmet motiflerinden oluşan düzenlemeler de kubbede görülmektedir. Kubbedeki kalemişi süslemeler renk açısından oldukça zengindir. Beyaz zemin üzerine sarı, kırmızı, siyah, mavinin ve yeşilin farklı tonları kullanılarak kalemişi süslemeler meydana getirilmiştir. Harimin doğu ve batı duvarlarında ahşap çift kanatlı dolap kapaklarına yer verilmiştir. Dolap kapaklarının etrafı üç yönden kalemişi süslemeler ile çevrelenmiştir. Burada kullanılan renkler kubbedeki renklerle aynıdır. Dolap kapaklarının üst kısmını rumi motifleri ve bunları birbirine bağlayan dallarla yüzey hareketlendirilmiştir. Dolap kapaklarının etrafında yer alan kalemişi süsleme, alt kattaki dikdörtgen formlu pencerelerin etrafında da aynen tekrar etmektedir. Ahşap dolap kapaklarının her iki yanında duvar yüzeyinde yer alan beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi ve yeşil renklerle oluşturulan şemse formunda motiflere yer verilmiş ve bu motiflerin içi rumilerle zenginleştirilmiştir. Bu motif aynı renkte harimin doğu, batı, kuzey ve güney cephelerinde alt kat pencerelerinin aralarında, kuzeyde içeriden kapının girişinde ve mihrabın yanında da yer almaktadır. Harimin ikinci kat vitray düzenlemelerinden oluşan pencerelerin etrafı çepeçevre kalemişi süslemeleriyle kuşatılmıştır. Bu pencerelerin etrafında mavi, turuncu ve gri renklerden oluşan motifler kullanılmıştır. Bu motifler üç bölümden oluşmakta olup, alt ve üst tarafta simetrik olarak palmetlere yer verilmiştir. Palmetlerle ortadaki motif bağlanarak kenarları yumuşatılmış çok geniş bir motif ile düzenlenmiştir. Harimin duvarlarında yer alan kalemişi süslemeler birbirinin tekrarı niteliğindedir. Son cemaat yerinin kubbelerinde yer alan kalemişi süslemelerde tığ motifine yer verilmiştir. Burada yer alan bitkisel süslemeler de birbirinin tekrarı niteliğindedir.

Sokullu Camisinde Kubbedeki kalemişi süslemelere bakacak olursak, kubbenin merkezinde dairesel bir madalyon yer almakta ve bu madalyonun etrafını dıştan Fâtır Suresinin 35. ayeti çevrelemektedir. Sure siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Fâtır Suresinin etrafını dıştan kırmızı, beyaz ve siyah renklerden oluşan bir bordür kuşatmaktadır. Kubbede içten dışa doğru büyüklü küçüklü birbirini bağlayan şemse motifleri ile yüzey hareketlendirilmiştir. Kalemişi

süslemeleri siyah, beyaz ve kırmızı renkler kullanılarak oluşturulmuştur. Ağırlıklı olarak kırmızı renk tercih edilmiştir. Kubbedeki kalemişi süslemeler renk açısından oldukça zengindir. Ayrıca simetrik düzende işlenmiş tığ motifleride görülmektedir. Kubbeye geçiş ögesi olarak pandantifler tercih edilmiştir. Pandantiflerin içersine dairesel madalyonlar yerleştirilmiştir. Madalyonların içerisinde dört halifenin; "Ebubekir (r.a), Ömer (r.a), Osman (r.a.) ve Ali (r.a)'ın" isimleri yazmaktadır. Bu yazılar siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Bu yazıların etrafını kırmızı, beyaz ve siyah renklerden oluşan bitkisel süslemeli bir bordür kuşatmaktadır. Pandantiflerin içerisinde yer alan kalemişi süslemelerin bir kısmı günümüzde tahrip olmuştur. Kemer karnında da kalemişi süslemeler görülmektedir. Kemer karnında yer alan şemse motifleri bazen iki, bazen de dört taraftan palmet uçları ile şekillendirilmiş, içlerinde ise rumî ve bunlara bağlanan dallar ile yüzey hareketlendirilmiştir. Yüzeyde kırmızı renk yoğun olarak kullanılmıştır. Kemer karnındaki kalemişi süslemeler kırmızı, beyaz ve siyah renkler kullanılarak oluşturulmuştur. Alt kattaki dikdörtgen formlu pencerelerin alınlık kısmında da kalemişi süslemeler görülmektedir. Pencerelerin alınlık kısmı üçgen şeklinde düzenlenmiş olup, siyah, beyaz, kırmızı ve turuncu renklerin kullanımıyla zengin bir süsleme özelliği göstermektedir. Merkezde turuncu renkte çok kollu yıldız ve bunun etrafında gelişen yıldızlarla araya kırmızı renkte beş kollu yıldızlarla bağlanarak açık bir kompozisyon biçiminde geometrik süsleme ile dekore edilmiştir. Diğer dikdörtgen formlu pencerelerin üzerinde yer alan kalemişi süslemelerin bir kısmı günümüzde tahrip olmuştur. Bunların haricinde kalemişi süslemeler son cemaat yerinin kubbelerinde de görülmektedir. Kubbe eteğini çevreleyen beyaz ve kırmızı renk kullanımı ile birlikte merkeze yönelen palmetlerle düzenleme sağlanmıştır. Ayrıca daire formlu kubbe göbeğinin içi geometrik süslemeler ile işlenmiş olup, çokgenler ile hareketlilik yakalanmaya çalışılmıştır. Beyaz renk geometrik çizgilerin oluşumunda belirleyici unsur olmuştur. Burada yer alan süslemeler diğer kubbelerde aynen tekrarlanmıştır. Şadırvanda da kalemişi süslemeler görülmektedir. Kalemişi süslemeler şadırvanın dalgalı saçağının altında yer almaktadır. Burada yer alan kalemişi süslemeleri kıvrık dal ve yapraklardan oluşan çiçek motifleriyle oluşturulmuştur. Şadırvanda yer alan kalemişi süslemeleri kırmızı, sarı ve mavi renkler kullanılarak meydana getirilmiştir. Şadırvanın diğer saçaklarının altında II. Mahmut'un tuğrasına yer verilmiştir. Tuğra yeşil zemin üzerine sarı renkle yapılmıştır, Tuğranın etrafı diğer saçaklarda görülen aynı renk ve kalemişi

süslemeleriyle çevrelenmiştir. Şadırvanın yüzeylerinde ayrıca vazoda çiçek motiflerine de rastlanmaktadır.

Cedit Ali Paşa Camisinde Kalemişi süslemeler; şadırvanın kubbesinde, son cemaat yerinin kubbelerinde, harimdeki merkezi ve yarım kubbelerde görülmektedir. Bu süslemeler Avrupa üslupta olup dal ve çiçeklerden meydana gelmektedir. Kalemişi süslemeler en çok caminin merkezi kubbesinde kullanılmıştır. Kubbede dairenin içerisinde palmet, rumi, kıvrık dallar ve penç motifinden oluşan süslemelere yer verilmiştir. Kubbenin göbeğinde bir sekizgen yer almakta olup, sekizgenin tam ortasına bir yıldız motifi işlenmiş ve yıldızın etrafına geometrik şekiller dizilerek çiçek motifi meydana getirilmiştir. Sekizgende geometrik motiflerden oluşan düzenlemeler hâkimdir. Sekizgenin etrafını sarı zemin üzerine yeşil, beyaz, kırmızı ve turuncu renklerden oluşan bitkisel üsluptaki süslemeler çevrelemektedir. Bunun etrafında kırmızı zemin üzerine beyaz, sarı ve yeşil renklerden oluşan penç motifi ve kıvrık dallara yer verilmiştir. Dairenin dışında ise bitkisel süslemeler tığ motifi ile sonlanmaktadır. Günümüzde merkezi kubbedeki kalemişi süslemelerinin bir kısmı tahrip olmuştur. Mihrabın üzerinde bulunan yarım kubbedeki kalemişi süslemeler diğer yarım kubbelerdeki kalemişi süslemelere oranla daha fazladır. Burada dendanlı rumîler ve hatayîlerden oluşan tezyinat hâkimdir. Mihrabın üzerinde yer alan yarım kubbenin içerisindeki kalemişi süslemelerin bir kısmı günümüzde tahrip olmuştur. Yarım kubbelerin içerinde yer alan pencerelerin etrafında kırmızı renkli tığ motiflerinden oluşan düzenlemeler hâkimdir. Diğer yarım kubbelerin içerisindeki süslemeler birbirinin tekrarı niteliğindedir. Burada şemse motiflerine yer verilmiştir. Son cemaat yeri revakında da akantus yaprağı bitkisel süslemelerinden oluşan tezyinat hâkimdir.

Şadırvanda ise kubbenin tamamı kalemişi süslemeleri ile doldurulmuştur. Mavi, yeşil, sarı, kırmızı ve beyaz renkler kullanılarak süslemeler meydana getirilmiştir. Kubbenin göbeğinde yıldız motifine yer verilmiş olup, kubbede saz yolu ve penç motiflerinden oluşan düzenlemeler hâkimdir. Kalemişi süslemelerin etrafında ayet kuşağı dolanmaktadır.

Karaca İbrahim Bey Camisinde kalemişi süslemelere bakacak olursak; harime girişi sağlayan kapının etrafındaki duvar yüzeyi mavi, gri, beyaz, yavruağzı ve siyah renkler ile iç içe geçmiş şeritler hâlinde boyanmıştır. Kapının sağ ve sol tarafında, üst

bölümde etrafı sarı renkli ince bir bordür ile çevrili, ortasında koyu mavi zemin üzerine, beyaz renkli sülüs yazı türüyle birer yazıya yer verilmiştir.

Harimin beden duvarlarının üst taraftan başlangıç seviyesinde, birbirine ters şekilde yerleştirilmiş kırmızı ve gri renklerden oluşan kalemişi süslemesiyle lale çiçeği motifine yer verilmiştir. Mihrabın üst kısmında enine dikdörtgen şeklinde, siyah zemin üzerine kahverengi renkle, sülüs yazı türüyle Besmele yazısına yer verilmiştir. Besmele yazısının hemen üzerinde, enine dikdörtgen şeklinde etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Âl-i İmrân suresinin 37. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir. Âl-i İmrân suresinin sol tarafında dairesel madalyon şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "Muhammed" (s.a.s) yazısına, sağ tarafta yine aynı şekilde oluşturulmuş "Allah" (c.c.) yazısı yer almaktadır. Mihrabın sol tarafında "Muhammed" (s.a.s) yazısının alt kısmında, enine dikdörtgen pano şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Hud Suresinin 88. Ayetinin bir kısmına yer verilmiştir. "Allah" (c.c.) yazısının alt kısmında yine aynı biçimde oluşturulmuş "Besmele" yazısı bulunmaktadır.

Harimin beden duvarlarında dairesel madalyon içerisinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış dört halifenin isimleri yazmaktadır. Harimin batı duvarında iki pencere arasında enine dikdörtgen pano şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Nisâ suresinin 103. Ayetinin bir kısmına yer verilmiştir.

Sultan Beyazıt Camisindeki kalemişi süslemeler harimin beden duvarlarının üst kısmında dairesel bir madalyon şeklinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış dört halifenin isimleri bulunmaktadır. Mihrap güney cephede yer almakta olup, alçı malzemeden yapılmıştır. Mihrap günümüzde beyaz boya ile boyanmıştır ve niş yüzeyi yarım daire şeklinde tasarlanmıştır. Mihrabın üzerinde enine dikdörtgen pano şeklinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Bakara suresinin 149. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir. Bakara suresinin üzerinde enine dikdörtgen pano şeklinde etrafı kahverengi ince bir bordürle

çevrili, siyah zemin üzerine kahverengi renkle, sülüs yazı türüyle yazılmış, Besmele yazısına yer verilmiştir. Mihrabın her iki yanında iki katlı pencere düzenlemesi yer almaktadır. Üst kat pencerelerin arasında mihrabın üzerinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, dairesel madalyon içerinde "Allah (c.c) ve "Muhammed" (s.a.s) yazıları bulunmaktadır.

Karakaş Bey Camisinde kalemişi süslemelere bakacak olursak; Mihrap alınlığının tam ortasında yeşil zemin üzerine kahverengi boya ile sülüs yazı türüyle Bakara suresinin 149. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir. Bakara suresinin hemen üzerindeki bölüme beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle Kelime-i Tevhid yazısı yer almaktadır. Mihrabın üçgen şeklindeki taç kısmında ise beyaz zemin üzerine kahverengi boya ile tuğra şeklinde Besmele yazısına yer verilmiştir. Mihrabın sol tarafında enine dikdörtgen pano şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı şeritle çevrili, yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Hud Suresinin 88. Ayetinin bir kısmına yer verilmiştir. Sağ tarafta yine aynı teknikte Besmele yazısı bulunmaktadır.

Malkara Gazi Ömer Bey Camisindeki kalemişi süslemeler; harimin beden duvarlarında, üst kattaki alçı şebekeli pencerelerin etrafında, kubbede, kubbeye geçiş ögelerinde görülmektedir. Mihrabın üzerinde alçı şebekeli pencerelerin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Muhammed" (s.a.s.), sağ tarafta ise "Allah" (c.c) yazısına yer almaktadır. Harimin sağ tarafında duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Ebubekir" (radıyallahu anh), sağ tarafta ise "Osman" (radıyallahu anh)'ın isimlerine yer verilmiştir. Harimin sol tarafında duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Ali" (radıyallahu anh), sağ tarafta ise "Ömer" (radıyallahu anh)' ın isimlerine yer verilmiştir. Harimin kuzey cephesinde duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin

üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Hüseyin" (radıyallahu anh), sağ tarafta ise "Hasan" (radıyallahu anh)' ın isimlerine yer verilmiştir. Kubbenin merkezinde dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, Nur suresinin 35. Ayetine yer verilmiştir. Surenin etrafını eflatun renk zemin üzerine kırmızı, sarı ve beyaz renklerden oluşan bitkisel motifli kalemişi süslemeleri çevrelemektedir. Kubbede simetrik olarak yerleştirilmiş, eflatun, kırmızı ve siyah renklerden oluşan şemse motifleri de görülmektedir. Kubbe eteğini de yine aynı renklerden oluşan kalemişi süslemeler çepeçevre kuşatmaktadır. Kubbeye geçiş ögesi olan pandantiflerin içerisinde etrafı kırmızı, sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "Fatiha suresi" yer almaktadır.

Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisindeki kalemişi süslemeler; Kubbede, kubbeye geçiş unsuru olan pandantiflerde, harimin duvar yüzeylerinde kullanılmıştır. Harimin beden duvarlarının üzerinde "Ali" (radıyallahu anh), "Ömer" (radıyallahu anh), "Ebubekir" (radıyallahu anh), "Osman" (radıyallahu anh)'ın" isimleri yer almaktadır. Bu yazılar etrafı kalemişi bezemeli dairesel madalyonun içerisine, koyu mavi renkli zemine, beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Yazıların etrafında yeşil, kırmızı ve beyaz renklerden oluşan bitkisel kalemişi süsleme yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

Orta bölümde yer alan büyük kubbedeki süslemelere bakacak olursak; merkezde dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "İhlas suresi" yer almaktadır. "İhlas suresinin" etrafını yeşil, kırmızı ve beyaz renklerden oluşan dairesel ince bir bordür kuşatmaktadır. Kubbe eteğinde yer alan kalemişi süslemeler, kubbe göbeğinde yer alan süslemelerin tekrarı niteliğindedir. Kubbe eteğini çepeçevre dolanan siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, tıpkı mihrabın çevresinde olduğu gibi Bakara Suresinin 255. Ayeti olan "Ayet-el Kürsî" yazısına yer verilmiştir. Kubbeye geçiş ögesi olarak pandantifler kullanılmıştır. Pandantiflerde ortada dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, etrafı turuncu ve siyah renklerden oluşan ince bir şeritle kuşatılmış, Fâtır suresinin 28. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir. Bu dairesel madalyonun etrafında kırmızı, kahverengi ve yeşil renklerden oluşan kalemişi süslemeyle lale çiçeği motifi yer almaktadır. Diğer üç adet pandantifte de aynı ayet, aynı teknikte tekrarlanmıştır. Diğer yan kubbelerde

ortada dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Besmele yazısı yer almaktadır. Besmele yazısının etrafı kırmızı, pembe, eflatun ve yeşil renklerden oluşan kalemişi süslemeler ile bezenmiştir. Aynı süslemeye kubbe eteğinde de bulunmaktadır.

Harimin beden duvarlarında dikdörtgen bir pano şeklinde oluşturulan kalemişi süslemeler ve bu kalemişi süslemelerin merkezine yerleştirilen dairesel madalyon içerisine beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle oluşturulmuş "İnnallahe izâ ename ala abdin nimeten ehabbe en yera eseraha aleyhi " (Allah bir kuluna nimet verdiği zaman onun eserini onun üzerinde görmeyi sever) Hadis-i Şerifine yer verilmiştir. Bu Hadis-i Şerifin altı ve üzeri yeşil, kırmızı, beyaz ve siyah renklerden oluşan kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir. Kemer karnında ise elips şeklinde etrafı ince kırmızı bir şeritle çevrili mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Kasas suresinin 88. Ayetine yer verilmiştir. Harimin kuzey cephesinde içeriden kapının üzerinde, dairesel madalyon içerisinde koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sağ tarafta "Hasan" (radiyallahu anh), sol tarafta "Hüseyin" (radiyallahu anh), bu yazıların biraz aşağı tarafında enine dikdörtgen şeklinde koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle "Ya Hazret-i Bilâli Hâbeşî" (radiyallahu anh), "Ey Hazret-i Bilâli Hâbeşî" (radiyallahu anh) isimleri yazmaktadır. Bu yazıların etrafı yeşil, kırmızı ve beyaz renklerden oluşan kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir.

Kalemişi süslemeleri genel olarak değerlendirmek gerekirse yapılarda palmet, rumi, şemse, tığ, hatayî, kıvrık dal ve yapraklardan oluşan bitkisel süslemeler hâkimdir. Rüstem Paşa Camisinde kalemişi süsleme yok denecek kadar azdır. Rüstem Paşa Camisinde sadece çar-ı yar-ı güzin yazılarının etrafı etrafı kıvrık dal ve yapraklardan oluşan yeşil renkli kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir. Rüstem Paşa Cami kalemişi süslemelerinin az olması sebebiyle diğer camilerden farklılık gösterir. Ayas Paşa Camisinde ise vazodaki karanfil çiçeği ve kıvrık dal ve yapraklardan oluşan kalemişi süsleme harimin duvarlarında, pencere kenarlarında, mihrabın etrafında aynı motifin tekrarı niteliğinde yapılmıştır. Ayas Paşa Camisinde uygulanan karanfil çiçeği diğer incelemiş olduğum camilerin hiçbirinde kullanılmamıştır. Ayas Paşa Cami kalemişi süslemeleri ile diğer camilerden farklılılık göstermektedir. Süleymaniye Camisinde kalemişi süslemeler palmet, rumi, şemse, tığ motiflerinden oluşan bitkisel süslemeler ile yapılmıştır. Sokullu camisinde

ise şemse, tığ, palmet, kıvrık dal ve yapraklardan oluşan bitkisel süsleme hâkimdir. Cedit Ali Paşa'da palmet, rumi, kıvrık dal ve penç, akant yaprakları, dal ve yapraklardan oluşan bitkisel süsleme hâkimdir. Malkara Gazi Ömer Bey Camisinde palmet, rumî, kıvrık dallardan oluşan bitkisel süsleme hâkimdir. Kırklareli'ndeki; Sultan Beyazıt, Karakaş Bey, Karaca İbrahim Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Tekirdağ'daki; Hasan Efendi Cami, Hayrabolu Hasip Bey ve İnecik Hüseyin Bey camilerinde bitkisel motiflerden oluşan tezyinat unsuru bir öge bulunmamaktadır. Bitkisel motiflere süslemede yer vermemeleri sebebiyle kendi aralarında uyum içerisindedirler. Süleymaniye, Malkara Gazi Ömer Bey, Cedit Ali Paşa ve Sokullu camilerinde bitkisel motiflerden oluşan süslemeler ağırlıktadır. Bu dört yapı bitkisel süsleme açısından uyum içerisindedir. Kalemişi süslemelerde yer alan bitkisel motifleri başlık altında şu şekilde sıralayabiliriz:

Palmet motifi; Çorlu Süleymaniye, Babaeski Cedit Ali Paşa, İnecik Hüseyin Bey, (Restorasyondan önce kubbesinde palmet motifi yer almaktaydı restorasyonda kubbe beyaza boyanarak kalemişi süsleme kaldırımıştır), Malkara Gazi Ömer Bey Camilerinde, Tığ Motifi; Babaeski Cedit Ali Paşa Camisinde, Şemse Motifi; Çorlu Süleymaniye, İnecik Hüseyin Bey, (Restorasyondan önce kubbesinde şemse motifi yer almaktaydı restorasyonda kubbe beyaza boyanarak kalemişi süsleme kaldırımıştır) Rumî Motifi; Babaeski Cedit Ali Paşa, Malkara Gazi Ömer Bey, Çorlu Süleymaniye Camilerinde, Kıvrık Dal ve Yaprak Motifi; Tekirdağ Rüstem Paşa, Malkara Gazi Ömer Bey Saray Ayas Paşa, Babaeski Cedit Ali Paşa Camilerinde, Saz Yolu; Babaeski Cedit Ali Paşa Camisinde kalemişi süslemelerinden oluşan bitkisel unsurlar bu şekildedir. Kalemişi süslemeleri açısından çalışmış olduğumuz camiler

Gebze Çoban Mustafa Paşa Cami,[253] İzmit Pertev Paşa Cami,[254] Bilecik Bozüyük Kasımpaşa Cami,[255] Erzurum Lala Paşa Cami,[256] Edirne Selimiye Cami,[257]

[253] Ela Taş, vd., *Gebze Çoban Mustafa Paşa ve İzmit Pertev Paşa Camilerinin Kalemişi Süslemeleri Üzerine Bir Değerlendirme, ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,* 5/11*,* 2015, ss. 33-50.
[254] Taş, vd., *Gebze Çoban Mustafa Paşa ve İzmit Pertev Paşa Camilerinin Kalemişi Süslemeleri Üzerine Bir Değerlendirme, s*s. 33-50.
[255] Taş, vd., *Gebze Çoban Mustafa Paşa ve İzmit Pertev Paşa Camilerinin Kalemişi Süslemeleri Üzerine Bir Değerlendirme,* ss. 33-50.
[256] Taş, vd., *Gebze Çoban Mustafa Paşa ve İzmit Pertev Paşa Camilerinin Kalemişi Süslemeleri Üzerine Bir Değerlendirme, s*s. 33-50.
[257] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* ss. 472-473.

İstanbul Rüstem Paşa Cami,[258] Kadırga Sokullu Cami[259] ve Kılıç Ali Paşa Cami[260] ile benzerlik göstermektedirler.

3.2.4.6. Yazı

Rüstem Paşa Camisinde harimde dairesel madalyonlar içerisinde yer alan çar–ı yar-ı güzin levhalarına yer verilmiştir. Kapı kanatlarının üst kısmında dikdörtgen çerçeve içerisinde "Kelime-i Tevhid" yazısı yer almaktadır. Kelime-i Tevhid ahşap üzerine oyma tekniğinde, sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Etrafı kalemişi bezemeli dairesel madalyonların içerisinde, mavi renkli zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmışlardır. Burada; "Allah (celle celaluhü), Muhammed (aleyhisselam), Ali (radıyallahu anh), Hasan (radıyallahu anh), Hüseyin (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh)'ın" isimleri yer almaktadır. Kubbenin içerinde Allah (celle celaluhü)' nün "Ya Deyyân, Ya Sübhân, Ya Settâr, Ya Gafûr", isimlerine yer verilmiştir. Bu isimler siyah renkle sülüs yazı tarzıyla yazılmıştır.

Ayas Paşa Camisinde harimin duvarlarında trompların arasında; "Allah (celle celaluhü), Muhammed (aleyhisselam), Ali (radıyallahu anh), Hasan (radıyallahu anh), Hüseyin (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh)'ın" isimlerine yer verilmiştir. Bu yazılar beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle oluşturulmuştur. Yazıların etrafı kalemişi süslemeleriyle bezenmiştir.

Süleymaniye Camisinde harime giriş iki renkli mermerden oluşan basık kemerli kapıdan sağlanmaktadır. Kapı kanatları ahşap olup, oyma tekniğinde üzerinde "Accilû bi's-salâti kable-l-fevt accilû bi't-tevbeti kable-l-mevt (Vakit geçmeden namazı kılmakta, ölüm gelmeden tövbe etmekte acele et) hadîs-i şerîfi yer almaktadır. Ahşap zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Kubbede Fatiha suresine yer verilmiştir. Sure siyah zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Kubbeye geçiş unsuru olan trompların arasında "Allah (celle celaluhü), Muhammed (aleyhisselam), Ali (radıyallahu anh), Hasan (radıyallahu anh), Hüseyin (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh)'ın" isimleri yer almaktadır. Bu yazılar etrafı kalemişi bezemeli

[258] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* ss. 472-473.
[259] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* ss. 472-473.
[260] Kuran, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri,* ss. 472-473.

dairesel madalyonun içerisine, siyah renkli zemine, sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır.

Yazıların etrafında kalemişi süsleme yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Harimin güney cephesinde, mihrabın üzerinde alçı şebekeli pencerenin alt kısmında Ahzâb Suresinin 45. ayetine yer verilmiştir. Beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Ayetin tefsiri: "Ey peygamber! Seni tanık, müjdeci, uyarıcı, izniyle Allah'a çağırıcı ve etrafını aydınlatan bir ışık olarak gönderdik" tefsiri bu şekildedir. Harimin duvarlarında ahşap çift kanatlı dolap kapaklarına yer verilmiştir. Dolap kapaklarının üzerinde, ahşap zemine oyma tekniğinde sarı renkli sülüs yazı türüyle "Ey dereceleri yükselten", "Ey ihtiyaçları yerine getiren", "Ya belaları def eden" yazılarına yer verilmiştir. Harimden kuzey cepheye doğru baktığımızda, iç taraftan kapının üzerinde Nisa Suresi 103. ayetine yer verilmiştir. Yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. "İnnes salate kanet alal mu'minine kitaben mevkuta". Ayetin tefsiri: Muhakkak ki namaz, müminlerin üzerine, "vakitleri belirlenmiş bir farz" olmuştur tefsiri bu şekildedir. Mihrabın alınlığında mermer malzeme üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, Âl-i İmrân suresinin 37. ayeti bulunmaktadır. "Fe tekabbeleha rabbuha bi kabulin hasenin ve enbeteha nebaten hasenen, ve keffeleha zekeriyya kullema dehale aleyha zekeriyyal mihrabe, vecede indeha rızka, kale ya meryemu enna leki haza kalet huve min indillah, innallahe yerzuku men yeşau bi gayri hısab." Surenin Tefsiri; "Bunun üzerine rabbi ona hüsnükabul gösterdi ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyyâ'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde yanında (yeni) bir rızık bulur ve "Ey Meryem! Bu sana nereden?" diye sorar, o da "Allah tarafından" cevabını verirdi. Kuşkusuz Allah dilediğine sayısız rızık verir." Tefsiri bu şekildedir. Minberin aynalık bölümünde mermer üzerine kabartma tekniğinde "Kelime-i Tevhid" yazısına yer verilmiştir. "Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah" "(Allah'tan başka bir ilâh yoktur ve Hz. Muhammed (s.a.s.) O'nun kulu ve elçisidir.)" Siyah zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır.

Sokullu Camisinde Son cemaat yerinde pencereler yer almakta olup, pencerelerin etrafı silmelerle kuşatılmıştır. Pencerelerin üzerinde "Fatiha Suresi" yer almaktadır. Yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Harimde Kubbenin içerisinde Fâtır Suresinin 35. ayeti yer almaktadır. Ayetin tefsiri: "O ki

bizi lutfuyla sonsuza kadar kalınacak yurda yerleştirdi. Orada artık biz ne bir yorgunluk duyarız ne de bize bir bıkkınlık gelir."

Ayet siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı tarzıyla yazılmıştır. Kubbeye geçişler pandantiflerle sağlanmıştır. Pandantiflerde, daire madalyonların içerisinde dört halifenin ismi; "Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali" isimleri yazmaktadır.

Harimde üst katta kadınlar mahfili yer almakta olup, mahfil harimin duvarlarını üç yönden dolanmaktadır. Harimin batı cephesinde ikinci kat pencere düzenlemelerinin üzerinde sağdan sola doğru sahabî efendilerimizin ismi ve peygamberimizin torunun ismi; "Said İbn-i Ebu Vakkas, Abdurrahman Bin avf, Talha, Hasan" isimleri yazmaktadır.

Harimin doğu cephesinde ikinci kat pencere düzenlemelerinin üzerinde sağdan sola doğru "Hüseyin, Zübeyr, Zeyd Bin Said, Ebu Üneyse bin Cerrah" isimleri yazmaktadır. Bu yazılarda batı cephede olduğu gibi beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Harimin güney cephesinde mihrabın her iki yanında birer pencereye yer verilmiştir. Pencerelerin üzerinde "İhlas Suresi" yer almaktadır. Yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Mihrabın üzerinde yer alan alçı şebekeli pencerenin alt kısmında Kelime-i Tevhid yazısı yer almakta (La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah) olup, siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Kelime-i Tevhid yazısının her iki yanında birer adet dairesel madalyona yer verilmiştir. Bu madalyonların içerisinde sol taraftaki madalyonda "Muhammed", sağ taraftaki madalyonun içerisinde ise "Allah" yazısı bulunmaktadır. Madalyonların içerisindeki yazılarda tıpkı Kelime-i Tevhid yazısında görüldüğü gibi siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır**.**

Mihrabın mukarnas kavsarasının alt kısmında sağdan sola doğru Allah'ın isimleri olan "Ya Hannân, Ya Mennân, Ya Deyyân, Ya Sübhân, Ya Emnân" yazıları yazmaktadır. Rozetler içerisinde yer alan Allah'ın isimleri yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmışlardır. Mukarnaslı kavsaranın üzerinde bir kitabe yer almaktadır. Burada Âl-i İmrân suresinin 37. ayetine yer verilmiştir. "Fe tekabbeleha rabbuha bi kabulin hasenin ve enbeteha nebaten hasenen, ve keffeleha zekeriyya kullema dehale aleyha zekeriyyal mihrabe, vecede indeha rızka, kale ya meryemu enna leki haza kalet huve min indillah, innallahe yerzuku men yeşau bi gayri hısab." Surenin Tefsiri; "Bunun üzerine rabbi ona hüsnükabul gösterdi ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyyâ'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyyâ

onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde yanında (yeni) bir rızık bulur ve "Ey Meryem! Bu sana nereden?" diye sorar, o da "Allah tarafından" cevabını verirdi. Kuşkusuz Allah dilediğine sayısız rızık verir." Tefsiri bu şekildedir. Yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır.

Cedit Ali Paşa Camisinde Basık kemerli kapı alınlığının üzerinde ayet kitabesi bulunmaktadır. Burada Zümer Suresinin 73. ayeti "Selamün aleyküm tibtum fedhulu ha halidin", ""Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete!" ayeti geçmektedir. Harimden kuzey cepheye doğru bakıldığında kapının iç kısmında alınlığın üzerinde "Hazihi cennatü adnin fadhuluha halidin", "Bu adn cennetidir ebedi olarak oraya girin" yazısı yer almakta olup, siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Cedit (Semiz) Ali Paşa caminde genel itibariyle gerek onarım kitabesi, gerekse mihrap, minber ve taç kapıda yer alan yazılar siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı ile yazılmıştır. Caminin geneline baktığımızda bunu görmekteyiz. Mihrabın üst kısmında Âl-i İmrân Suresinin 37. ayetinin bir bölümü yazmaktadır. Minberde Kelime-i Tevhid; **"**La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah**"** yazısına yer verilmiştir. Kelime-i Tevhid siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Şadırvanın kubbesini içeriden Hicr Suresinin yirmi ikinci ayeti çepeçevre dolanmaktadır. Ayetin tefsiri: "Biz, rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik, gökten su indirip onunla sizin su ihtiyacınızı karşıladık. Onu depolayan siz değildiniz." tefsiri bu şekildedir. Ayet siyah zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı tarzıyla yazılmıştır.

Karaca İbrahim Bey Camisinde; Harim mekanına giriş sağlayan kapısının sağ ve sol tarafında, üst bölümde etrafı sarı renkli ince bir bordür ile çevrili, ortasında koyu mavi zemin üzerine, beyaz renkli sülüs yazı türüyle birer yazıya yer verilmiştir. Sol tarafta "Ya veliyyü külli mazlum" (Ey mazlumların dostu), sağ tarafta ise Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısı bulunmaktadır. Mihrabın üst kısmında enine dikdörtgen şeklinde, siyah zemin üzerine kahverengi renkle, sülüs yazı türüyle Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısına yer verilmiştir. Besmele yazısının hemen üzerinde, enine dikdörtgen şeklinde etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Âl-i İmrân suresinin 37. Ayetinin bir bölümüne "Küllemâ dehale aleyhâ zekeriyyel mihrâbe" yer verilmiştir. Âl-i İmrân suresinin sol tarafında dairesel

madalyon şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "Muhammed" (s.a.s) yazısına, sağ tarafta yine aynı şekilde oluşturulmuş "Allah" (c.c.) yazısı yer almaktadır. Mihrabın sol tarafında "Muhammed" (s.a.s) yazısının alt kısmında, enine dikdörtgen pano şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Hud Suresinin 88. Ayetinin "Ve mâ tevfîğî illâ billâh" (Başarım ancak Allah'tandır) bir kısmına yer verilmiştir. "Allah" (c.c.) yazısının alt kısmında yine aynı biçimde oluşturulmuş Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısı bulunmaktadır. Harimin beden duvarlarında dairesel madalyon içerisinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış dört halifenin isimleri; Ali (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh) yazmaktadır. Harimin batı duvarında iki pencere arasında enine dikdörtgen pano şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı renklerden oluşan ince bir bordürle çevrili, ortası koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Nisâ suresinin 103. Ayetinin bir kısmına yer verilmiştir. "İnnes sâlate kânet alel mu'minîne kitâben mevkutâ" (Namazı dosdoğru kılın, çünkü namaz belirli vakitlerde müminler üzerine farz kılınmıştır) ayetin tefsiri bu şekildedir.

Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Camisinde; Mihrabın üzerinde enine dikdörtgen pano içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Bakara suresinin 149. Ayetinin "Fe velli vecheke şatral mescidil haram" (Her nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir) bir bölümüne yer verilmiştir. Tefsiri bu şekildedir.

Sultan Beyazıt Camisinde; Harimin beden duvarlarının üst kısmında dairesel bir madalyon şeklinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış dört halifenin; Ali (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh), Ebubekir (radıyallahu anh), Osman (radıyallahu anh) isimleri bulunmaktadır. Mihrabın üzerinde enine dikdörtgen pano şeklinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Bakara suresinin 149. Ayetinin "Fe velli vecheke şatral mescidil haram" (Her nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir) bir bölümüne yer verilmiştir. Tefsiri bu şekildedir. Bakara suresinin üzerinde enine dikdörtgen pano şeklinde etrafı kahverengi ince bir bordürle çevrili, siyah zemin üzerine kahverengi

renkle, sülüs yazı türüyle yazılmış, Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile) yazısına yer verilmiştir. Üst kat pencerelerin arasında mihrabın üzerinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, dairesel madalyon içerinde "Allah (c.c) ve "Muhammed" (s.a.s) yazıları bulunmaktadır. Minberin üzerinde Kelime-i Tevhid yazısı yer almakta (La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah) olup, yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır.

Karakaş Bey Camisinde; Mihrabın alınlık bölümünün sol tarafına mavi ve beyaz renklerden oluşan seramik üzerine Muhammed (s.a.s), sağ tarafına ise Allah (c.c.) isimleri yazılmıştır. Alınlığın tam ortasında yeşil zemin üzerine kahverengi boya ile sülüs yazı türüyle Bakara suresinin 149. Ayetinin "Fe velli vecheke şatral mescidil haram" (Her nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir) bir bölümüne yer verilmiştir. Tefsiri bu şekildedir. Bakara suresinin hemen üzerindeki bölüme beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle Kelime-i Tevhid (La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah) yazısı yer almaktadır. Mihrabın üçgen şeklindeki taç kısmında ise beyaz zemin üzerine kahverengi boya ile tuğra şeklinde Besmele yazısına yer verilmiştir. Mihrap metal bir âlem ile sonlanmaktadır. Mihrabın sol tarafında enine dikdörtgen pano şeklinde, etrafı kahverengi ve yavruağzı şeritle çevrili, yeşil zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Hud Suresinin 88. Ayetinin "Ve mâ tevfîğî illâ billâh" (Başarım ancak Allah'tandır) bir kısmına yer verilmiştir. Sağ tarafta yine aynı teknikte Besmele yazısı bulunmaktadır.

Malkara Gazi Ömer Bey Camisinde; Mihrabın alınlık kısmında enine dikdörtgen pano şeklinde beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle Bakara suresinin 149. Ayetinin "Fe velli vecheke şatral mescidil haram" (Her nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir) bir bölümüne yer verilmiştir. Mihrabın üzerinde alçı şebekeli pencerelerin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta "Muhammed" (s.a.s.), sağ tarafta ise "Allah" (c.c) yazısına yer almaktadır. Harimin sağ tarafında duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol

tarafta “Ebubekir” (radıyallahu anh), sağ tarafta ise “Osman” (radıyallahu anh)’ ın isimlerine yer verilmiştir. Harimin sol tarafında duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta “Ali” (radıyallahu anh), sağ tarafta ise “Ömer” (radıyallahu anh)’ ın isimlerine yer verilmiştir. Harimin kuzey cephesinde duvar yüzeyinde, üst katta yer alan alçı şebekeli, vitray düzenlemeli iki penceresinin arasında etrafı kahverengi ve sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sol tarafta “Hüseyin” (radıyallahu anh), sağ tarafta ise “Hasan” (radıyallahu anh)’ ın isimlerine yer verilmiştir.

Harimde kubbenin merkezinde dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, Nur suresinin 35. Ayetine yer verilmiştir. “Allâhu nûrus semâvâti vel ard(ardı), meselu nûrihî ke mişkâtin fîhâ mısbâhun, el mısbâhu fî zucâcetin, ez zucâcetu ke ennehâ kevkebun durriyyun, yûkadu min şeceratin mubâraketin zeytûnetin lâ şarkîyyetin ve lâ garbiyyetin, yekâdu zeytuhâ yudîu ve lev lem temseshu nâr (nârun), nûrun alâ nûr (nûrin), yehdîllâhu li nûrihî men yeşâu, ve yadribullâhul emsâle lin nâsi, vallâhu bi kulli şey’in alîm(alîmun)”. (Allah göklerin ve yerin nûrudur. Onun nûrunun misali, içinde kandil bulunan bir kandilliktir. Kandil bir cam içindedir, cam inciyi andıran bir yıldızdır; (bu kandil) doğuya da batıya da ait olmayan, yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nûr üstüne nûr. Allah nûruna dilediğini kavuşturur. Allah insanlar için misaller veriyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir)[261] Tefsiri bu şekildedir. Kubbeye geçiş ögesi olan pandantiflerin içerisinde etrafı kırmızı, sarı renklerden oluşan ince bir şeritle çevrili dairesel madalyon içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış “Fatiha suresi” yer almaktadır.

Hayrabolu Hasip Bey Camisinde; Harimin batı duvarında orta bölümde yer alan iki pencerenin arasında enine dikdörtgen biçimde koyu mavi zemin üzerine altın yaldız renk ile boyalı, kufî ve sülüs yazı türüyle “İzâ lem testehi fe'sna ma şi'te” (Utanmadıktan sonra dilediğini yap) Hadis-i Şerifi bulunmaktadır. Harimin doğu

[261] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/N%C3%BBr-suresi/2826/35-ayet-tefsiri, Erişim tarihi(20.08.2019).

duvarında orta bölümde yer alan iki pencerenin arasında enine dikdörtgen biçimde koyu mavi zemin üzerine altın yaldız renk ile boyalı, kufî ve sülüs yazı türüyle "Ma enzellahu dâen illâ enzelehüşifae" (Allah hiçbir dert vermemiştir ki şifası olmasın) yazısı yer almaktadır.

Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camisinde; Harimin beden duvarlarının üzerinde "Ali" (radıyallahu anh), "Ömer" (radıyallahu anh), "Ebubekir" (radıyallahu anh), "Osman" (radıyallahu anh)'ın" isimleri yer almaktadır. Bu yazılar etrafı kalemişi bezemeli dairesel madalyonun içerisine, koyu mavi renkli zemine, beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Silmelerle kuşatılan mihrabın yüzeyinde üç yönden koyu mavi zemin üzerine, beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Bakara Suresinin 255. Ayeti olan "Ayet-el Kürsî" yer almaktadır. Mihrabın alınlık kısmında beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Âl-i İmrân suresinin 37. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir. "Kullema dehale aleyha zekeriyyal mihrabe" (Zekeriyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde)[262] surenin tefsiri bu şekildedir. Mihrabın üzerinde alçı şebekeli pencerelerin arasında, yan yana dairesel madalyon şeklinde koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış sağ tarafta "Allah" (c.c), sol tarafta "Muhammed" (s.a.s) yazılarına yer verilmiştir. Bu yazıların hemen alt tarafında etrafı ince kırmızı bir şeritle geçilmiş, koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sağ tarafta "La İlahe İllallah", sol tarafta Muhammedün Resulullah" "Kelime-i Tevhid" yazısına yer verilmiştir. Orta bölümde yer alan büyük kubbedeki süslemelere bakacak olursak; merkezde dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış "İhlas suresi" yer almaktadır. Kubbe eteğini çepeçevre dolanan siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, tıpkı mihrabın çevresinde olduğu gibi Bakara Suresinin 255. Ayeti olan "Ayet-el Kürsî" yazısına yer verilmiştir. Pandantiflerde ortada dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, etrafı turuncu ve siyah renklerden oluşan ince bir şeritle kuşatılmış, Fâtır suresinin 28. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir. **"**İnnemâ yahşâllâhe min ibâdihil ulemâu" (Kulları içinden ancak alimler, Allah'tan (gereğince) korkar). Tefsiri bu şekildedir. Diğer yan kubbelerde ortada dairesel bir madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Besmele "Bismillâhirrahmânirrahîm" yazısı yer almaktadır. Harimin beden

[262] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/330/37-ayet-tefsiri (17.08.2019).

duvarlarında dikdörtgen bir pano şeklinde oluşturulan kalemişi süslemeler ve bu kalemişi süslemelerin merkezine yerleştirilen dairesel madalyon içerisine beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle oluşturulmuş "İnnallahe izâ ename ala abdin nimeten ehabbe en yera eseraha aleyhi " (Allah bir kuluna nimet verdiği zaman onun eserini onun üzerinde görmeyi sever) Hadis-i Şerifine yer verilmiştir. Kemer karnında ise elips şeklinde etrafı ince kırmızı bir şeritle çevrili mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Kasas suresinin 88. Ayetine yer verilmiştir. "Kullu şey'in hâlikun illâ vecheh" (O'nun (Allah'ın) kendinden başka her şey yok olacaktır) Tefsiri bu şekildedir. Harimin kuzey cephesinde içeriden kapının üzerinde, dairesel madalyon içerisinde koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, sağ tarafta "Hasan" (radiyallahu anh), sol tarafta "Hüseyin" (radiyallahu anh), bu yazıların biraz aşağı tarafında enine dikdörtgen şeklinde koyu mavi zemin üzerine beyaz renkli sülüs yazı türüyle "Ya Hazret-i Bilâli Hâbeşî" (radiyallahu anh), "Ey Hazret-i Bilâli Hâbeşî" (radiyallahu anh) isimleri yazmaktadır.

Tekirdağ Hasan Efendi Camisinde yazı sadece mihrabın üzerinde yer almaktadır. Mihrabın alınlık kısmında beyaz zemin üzerine siyah renkli sülüs yazı türüyle yazılmış Âl-i İmrân suresinin 37. Ayetinin bir bölümüne yer verilmiştir. "Kullema dehale aleyha zekeriyyal mihrabe" (Zekeriyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde)[263] surenin tefsiri bu şekildedir.

İncelemiş olduğumuz yapılarda genel olarak yazıları değerlendirmek gerekirse; Yazı türü olarak genellikle celi sülüs yazı türü tercih edilmiştir. Yapılarda harimin beden duvarlarında, kubbeye geçiş ögelerinde, kubbesinde çar-ı yarı- güzin yazılarına yer verilmiştir. Bu yazılar Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye, Karaca İbrahim Bey, Sultan Beyazıt, Malkara Gazi Ömer, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey ve Sokullu Camilerinde bulunmaktadır. Çar-ı yarı- güzin yazıları açısından Rüstem Paşa, Ayas Paşa, Süleymaniye, Karaca İbrahim Bey, Sultan Beyazıt, Malkara Gazi Ömer, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey ve Sokullu camileri uyum içerindedir. Kubbelerinde sureye yer verilmesi açısından Süleymaniye, Malkara Gazi Ömer Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey ve Sokullu Camii uyum içerisindedir. Çalışmış olduğumuz yapılarda kubbelerde, harimin duvar yüzeylerinde, kubbeye geçiş

[263] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/330/37-ayet-tefsiri (17.08.2019).

ögelerinde yer alan yazılar açısından Bursa Ulu Cami,[264] Gebze Çoban Mustafa Paşa Cami,[265] İzmit Pertev Paşa Cami,[266] Bilecik Bozüyük Kasım Paşa Cami,[267] Hırka-i Şerif Cami,[268] Edirne Muradiye Cami[269] ile uyum içerisindedir.

3.2.4.7. Kitabeler

Rüstem Paşa Caminin cümle kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre 960/1553 tarihinde Rüstem Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Kitabe basık kemerli kapı açıklığı ile mukarnas kavsarasının arasında yer alan yeşil zemine sarı sülüs harflerle yazılmış, mermer üzerine kabartma tekniğinde yapılmıştır. Kitabenin dili Osmanlıca'dır. Portal nişinin yan yüzeylerinde birer mihrabiye bulunmaktadır. Sağdaki mihrabiyenin yüzeyinde yeşil zemine sarı nesih harflerle yazılmış, dikdörtgen planlı bir tamir kitabesi yer almaktadır. Buna göre 1257/1841 yıllarında Abdülmecit tarafından tamir edilmiştir. Kitabe 50x90 cm boyutlarındadır. Kitabe mermer üzerine kabartma tekniğinde yapılmış olup, dili Osmanlıca'dır.

Ayas Paşa Cami, kapısı üzerindeki kitabeye göre Ayas Paşa tarafından Mimar Acem Ali'ye 1530-1531/937 yılında yaptırılmıştır. Caminin giriş kapısı üzerinde

70x60 cm ölçülerinde, dört satır halinde, sülüs yazı türüyle yazılmış, mermer üzerine kabartma tekniğinde yapılmış olan inşa kitabesinin dili Osmanlıca ve Farsça'dır.

Süleymaniye Cami giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1521/928 yılında yaptırılmıştır. Kitabe siyah zemin üzerine sarı renkli sülüs yazı türüyle yazılmış, mermer üzerine kabartma tekniğinde yapılmıştır. Kitabede yer alan harflerin rengi günümüzde kısmen silik vaziyettedir. Kitabenin dili Osmanlıca ve Farsça'dır.

Sokullu Cami ve medreseye girilen kuzeydeki kapının üzerinde kitabe yer almaktadır. Kitabe iki satır ve dört levhadan oluşmakta olup, yeşil zemin üzerine sarı

---

[264] Salih Karacabey, "*Muhteva*, Sıhhat ve Mesajları Açısından Bursa Ulu Camide Yer Alan Hadisler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20/2, ss. 97-125.
[265] Taş, vd., *Gebze Çoban Mustafa Paşa ve İzmit Pertev Paşa Camilerinin Kalemişi Süslemeleri Üzerine Bir Değerlendirme,* ss. 33-50.
[266] Taş, vd., *Gebze Çoban Mustafa Paşa ve İzmit Pertev Paşa Camilerinin Kalemişi Süslemeleri Üzerine Bir Değerlendirme,* ss. 33-50.
[267] Taş, vd., *Gebze Çoban Mustafa Paşa ve İzmit Pertev Paşa Camilerinin Kalemişi Süslemeleri Üzerine Bir Değerlendirme, s*s. 33-50.
[268] M. Baha Tanman, *"*Hırka-i Şerif Camii", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. XVII Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, ss. 378-382.
[269] Akçıl, vd., *"Muradiye Külliyesi"*, c. XXXI, ss. 199-201.

renkli sülüs harfle yazılmış, mermer üzerine kabartma tekniğinde yapılmıştır. Dili Osmanlıca'dır.

Sokullu Caminin onarım kitabesi mevcuttur. Onarım kitabesi inşa kitabesinin üzerinde yer almakta olup, yeşil zemin üzerine iki satır halinde talik yazı türüyle yazılmıştır. Sultan II. Mahmud döneminde onarılmıştır. Kitabenin dili Osmanlıca'dır.(1808-1839).

Cedit Ali Paşa Cami Onarım kitabesi batıdaki taç kapının üzerinde yer almaktadır. Kitabeden yapının Sultan II. Mahmut zamanında 1832/1833 yıllarında onarıldığını anlamaktayız. Başka bir kaynakta caminin 1888/1889 yıllarında da padişah tarafından tamir edildiği de yazmaktadır. Kitabe yan yana iki sıra şeklinde düzenlenmiş olup, beş satırdan meydana gelmektedir. Siyah zemin üzerine beyaz renkli talik yazı türü ile yazılmıştır. Kitabenin dili Osmanlıca'dır.

Hayrabolu Hasip Bey Camisi cümle kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre 17 Kasım 1686/6 Kasım 1687) tarihinde yaptırılmıştır. İnşa kitabesinin etrafı enine dikdörtgen bir silme ile kuşatılmış ve silmenin üzeri altın yaldız renk ile boyanmıştır. Kitabe mermer üzerine kabartma tekniğinde, iki satır beş levha hâlinde sülüs yazı türüyle yazılmıştır. Levhaların içerisi koyu yeşil renkle, yazıların üzeri ise altın yaldız renk ile boyalıdır. Kitabenin dili Osmanlıca'dır.

Güzelce Hasan Bey Camisi cümle kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre H-905/M-1499/1500 yıllarında inşa edilmiş olup, cami Güzelce Hasan Bey tarafından yaptırılmıştır. İnşa kitabesi mermer üzerine kabartma tekniğinde, sülüs yazı türüyle yazılmış üç satırdan oluşmaktadır. Kitabenin dili Arapça'dır.

Malkara Gazi Ömer Bey Camisinin cümle kapısı üzerinde kitabesi günümüzde mevcuttur. İnşa kitabesi mermer üzerine kabartma tekniğinde, sülüs yazı türüyle yazılmış ve dört satırdan oluşmaktadır. Kitabenin dili Arapça'dır. Günümüzde kitabedeki yazılar son derece silik vaziyette olup, kitabesi okunamamaktadır. Kitabenin geçmişteki fotoğraflarına baktığımızda yazıların üzeri altın yaldız renk ile boyalı iken günümüzde yazıların üzerindeki boya yok olmuştur. Vakıflar tarafından kitabesinin ele alınması gerekmektedir.

Kitabeleri genel olarak değerlendirmek gerekirse kitabeler büyük bir çoğunluğu yeşil zemin üzerine sarı renkli sülüs yazıyla yazılmışlardır. Yazı türü olarak celi sülüs yazı kullanılmıştır. Teknik olarak mermer üzerine kabartma

tekniğinde yapılmışlardır. Dil olarak Osmanlıca, Farsça, Arapça olarak yazılmışlardır. Cedit Ali Paşa'nın tamir kitabesi siyah zemin üzerine talik yazı türüyle yazılmış olması sebebiyle diğer camilerin kitabelerinden ayrılmaktadır. Ayas Paşa, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Caminin kitabesi de mermer üzerine renksiz olarak yazılması sebebiyle farklılık göstermektedir. Kırklareli'ndeki; Sultan Beyazıt, Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) camilerinin, Tekirdağ'daki; Hasan Efendi ve İnecik Hüseyin Camilerinin hiçbirinin kitabeleri ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Dolayısıyla bu camilerin kitabeleri hakkında bilgi verememekteyiz. Kitabesi günümüze ulaşamayan camiler olarak Sultan Beyazıt, Karaca İbrahim Bey, Karakaş Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Hasan Efendi ve İnecik Hüseyin Camileri uyum içerisindedir. Kitabesi günümüze ulaşan camiler olarak; Ayas Paşa, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, Hayrabolu Hasip Bey, Cedit Ali Paşa, Sokullu, Süleymaniye ve Rüstem Paşa Camileri uyum içerisindedir. Çalışmış olduğumuz camilerden sülüs yazı türü açısından çevre illerde uyumlu olduğu camiler; İstanbul Beyazıt,[270] İstanbul Süleymaniye[271], İstanbul Sultanahmet,[272] Edirne Üç Şerefeli Cami,[273] Bursa Yeşilcami[274] ve Edirne Selimiye Camisi[275] örnek verilebilir.

3.2.5. Sanatkâr

Mimar Sinan, Türk Osmanlı devrinde yaptığı eserlerle ün salmış, büyük bir şahsiyettir. Onun bizzat imza ettiği mimari eserler, kurduğu mimari okula dayanarak yapılanlar 16. asır Türk medeniyetinin en değerli medeniyet kalıntılarıdır. Mimar Sinan bir bakıma Türk mimarlığının sembolü olmuştur.

Sinan'ın Osmanlı İmparatorluğunun devlet teşkilatı içinde resmi ünvanı "Mimarbaşı'dır." O bu mesleki bilgisi ile bizzat plan yapan proje meydana getiren bir mütehassıstır. Aynı zamanda, bugünkü anlamda mühendislik vazifesini de görmektedir. O, eski Türk yapı geleneğinin ana şekillerine uyarak mesut bir ilerleme ile en yüksek zaferine ulaşmıştır. Küçüklü büyüklü cami külliyelerinde en geniş manasıyla siteler kurmuş ve bir yuvarlak kubbe altında İslam cemaatini toplamayı

[270] Ali Alparslan, "Kitabe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, ss. 76-81.
[271] Alparslan, "Kitabe", c. XXVI, ss. 76-81.
[272] Alparslan, "Kitabe", c. XXVI, ss. 76-81.
[273] Alparslan, "Kitabe", c. XXVI, ss. 76-81.
[274] Alparslan, "Kitabe", c. XXVI, ss. 76-81.
[275] Alparslan, "Kitabe", c. XXVI, ss. 76-81.

başarmıştır. Sinan'ın eserleriyle Türk-İslam mimarisi tekâmülünün son noktasına erişmiştir.

Sinan'ın yapılarındaki iç görünüşten tezyinat kısmında da söylenecek epey şey vardır. Büyük mimariyi tamamlayan taş işçiliği ve oymacılığı, fresk, nakış ve kabartmalar, alçı pencereler, çiniler, tahta işçiliği ve nakışları, kitabe yazıları ayrı ayrı üzerinde işlenen sanat eserlerdir.

Sinan bütün yapılarında bu teferruatlı işlerde, mimari havaya o kadar ahenkle uymasını başarmıştır ki, adeta her biri mimari unsurların ayrılmaz tamamlayıcıları olarak, sade, asil ifadesini bulmuştur.

Sinan'ın bu teferruattan başka bir de dış görünüşe ve bilhassa şehircilik bakımından binaların estetik durumuna önem verdiği anlaşılıyor. Onun İstanbul'daki veya diğer şehirlerdeki camilerini daima en iyi seçilmiş yerlerde inşa ettiği görülür.

Bütün abidevi eserler yanında Sinan, günlük hayatı idame ettirecek mimari eserlerini de vücuda getirirken ilim ve fennin rehberliğini asla ihmal etmemiştir.

Velhasıl, Sinan'ın mimari sanatı, bize tarihimizi canlı olarak gözlerimizle yaşatıyor. Çünkü o devrin sanatı ile bütün bir yaşanan hayatın madde olarak özetini veriyor. O asrının büyük adamı olarak daima anılacaktır.[276]

[276] Afet İnan, *Mimar Koca Sinan,* Türkiye Emlak Kredi Bankası Neşriyatı, Ankara 1968, ss. 9-62.

SONUÇ

Osmanlı döneminde yapılaşma faaliyetlerine sahne olan Trakya Bölgesi'nde devletin ve ticaretin gelişmesi siyasetine uygun olarak, cami yapımına ağırlık verilmiştir.

Geçmişte çok sayıda, cami yapılırken bu yapılardan ne yazık ki hepsi günümüze ulaşamamıştır. Bunun sebebi mimari eserlerin dayanıksız malzemeden yapılması, mimari yapıların insanlar tarafından bilinçsizce tahrip edilmesi, mimari yapıların işlevi dışında kullanılması, tahrip olan eserlerin aslına uygun bir şekilde restore edilmemesi, savaşlar, doğal afetler vb. nedenler etkili olmuştur. Örneğin yapımında ahşap malzeme kullanılan eserler esas özelliklerini koruyarak günümüze gelememişlerdir.

Tekirdağ Rüstem Paşa Cami Klasik Osmanlı mimarisinin temsilcisi olup, tepe üzerine inşa edilmiş bir yapıdır. Rüstem Paşa Cami Mimar Sinan tarafından inşa edilen, harim mekânın düzenlenmesi açısından merkezi planlı kubbeli baldaken yapıların ilk örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Konumuz olan eserlerden Tekirdağ Rüstem Paşa, Saray Ayas Paşa, Çorlu Süleymaniye, Hayrabolu Hasip Bey, Hayrabolu Güzelce Hasan Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, İnecik Hüseyin Bey, Tekirdağ Hasan Efendi, Kırklareli Sultan Beyazıt, Karakaş Bey, Karaca İbrahim Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Lüleburgaz Sokullu, Kırklareli Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Camilerinde tezyinat bakımından sadelik hâkimdir. Tekirdağ Rüstem Paşa Caminde Barok tarzı süslemeler sonraki dönemlere aittir.

Çorlu'daki Süleymaniye Camisinde son cemaat yerinde çift revak düzenlemesi hâkimdir. Süleymaniye Camii Mimar Sinan'ın daha sonra inşa edeceği camilerde çift revak sistemini uygulaması açısından protatipini oluşturmaktadır.

Kırklareli Sultan Beyazıt, Karakaş Bey, Kadı Ali (Emin Ali Çelebi), Karaca İbrahim Bey Camileri, Hayrabolu Hasip Bey, Malkara Gazi Ömer Bey, Tekirdağ Hasan Efendi, genellikle kare ya da dikdörtgen planlı olup, üst örtüleri dışarıdan kiremit kaplı düz bir çatı, içeriden ise ahşap tavan ile örtülmüştür. Bu yapılardan üst örtüsü Tekirdağ Hasan Efendi ve Kırklareli Karakaş Bey Camilerinin üst örtüleri beton sıvalıdır. Klasik dönemde yapılmalarına rağmen genellikle bir kısmının son

yerleri bulunmamaktadır. Devrin ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına inşa edilmişlerdir.

Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Cami, çalışılan diğer yapılara göre oldukça büyük boyutlarda olup, son derece ihtişamlıdır. Enine dikdörtgen planlı harimi ve yine enine dikdörtgen planlı revaklı, kubbeli avlusu ile son derece dikkat çekicidir.

Lüleburgaz'daki Sokullu Mehmed Paşa Camii menzil yolu üzerinde yer almaktadır. Yapı simetrik bir biçimde inşa edilmiştir. Camii taşra özelliği göstermemektedir daha çok İstanbul'da yer alan eserlerle benzerlik göstermektedir.

Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Mimar Sinan'ın Edirne Selimiye Camiini inşa etmeden önce uyguladığı maket camilerden biridir. Mimar Sinan'ın Edirne Selimiye'den sonra Trakya'da inşa ettirdiği en büyük camii olması açısından önem arz etmektedir.

Cami yapılarında mahalli özellikler görülmemektedir. Bu yapılar Türk Mimari'sinin Anadolu'daki gelişimiyle bütünlük arz etmekte ve onların bir devamını teşkil etmektedir.

Devrin önemli merkezlerindeki çok büyük ve abidevi eserlerle kıyaslanabilecek ihtişamda olmasalar da bu camilerde, Osmanlı Türk Sanatı'nın özellikleri görülmektedir. Camilerin menzil yolları üzerine yapılmış anıtsal örneklerden olmaları ve Sinan'ın cami mimarisine getirdiği yenilikleri yansıtmaları açısından önem kazanmaktadırlar.

KAYNAKÇA

ALPARSLAN, Ali, "Kitabe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, ss.76-81.

AFYONCU, Erhan,"Semiz Ali Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 495-496.

_____, "Rüstem Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, ss. 280-290.

AKÇIL, N. Çiçek, "Rüstem Paşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, ss.293-294.

_____,"Üç Şerefeli Cami ve Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, ss. 277-280.

ASLANAPA, Oktay, *Türk Sanatı,* Remzi Kitapevi*,* İstanbul 1989.

_____, *Osmanlı Devri Mimarisi,* İnkılap Kitapevi, İstanbul 1986.

_____, *Mimar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988.

AYBEK, Esra, *Erken Dönem Osmanlı Camilerinde Alçı Süsleme Sanatı,* (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2011.

AYHAN, Serap, *Tekirdağ ve İlçelerindeki Türk Devri Yapıları*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2011.

BAŞTEMUR, Canan, *Mimar Sinan Rotasının Doğal ve Kültürel Peyzaj İzleri*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2013.

BİÇER, Parlak, Zübeyde, Özlem, vd., "Geleneksel Yapı Malzemeleri Üzerinden Maliyet Hesaplama; Mimar Sinan Kurşunlu Camii*", Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi,* c.6, 2017, ss. 350-361.

BOZKURT, Nebi, "Minber", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss. 101-103.

CENEZ, Dilek, Seniha, *18. Yüzyılda Bir Devlet Adamı: Çorlulu Ali Paşa,* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017.

CEZAR, Mustafa, *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klâsik Dönem İmar Sistemi,* Mimar Sinan Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 1985.

ÇAKICI, Fatma, vd., "Osmanlı Cami Mimarisinin Balkan Ülkelerindeki Yansımaları"*, Uluslararası Türk Kültür Kongresi,* Ankara, 21-26 Kasım 2005, ss.1-14.

ÇEVİK, Hikmet, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları,* Ahmet Sait Basımevi, İstanbul 1949.

ÇELEBİ, Evliya, *Seyahatname (Rumeli, Solkol ve Edirne),* İsmet Parmaksızoğlu (haz.), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984.

ÇOBANOĞLU, Ahmet, Vefa, "Lala Mustafa Paşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, ss. 75-77.

DURSUNKAYA, Ali, Rıza, *Kırklareli Vilayetini Tarih, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik* II, Yeşilyurt Basımevi, Kırklareli 1948.

ERASLAN, Alev, "Mimar Sinan'ın Altıgen Baldaken, Sistemli Camilerinde Taşıyıcı, Örtü ve Mekân İlişkisi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi,* 5/13, 2018, ss. 31-48.

ERUL, Bünyamin, "Talha b. Ubeydullâh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.XXXIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, ss.504-505.

ERZEN, Jale, N. *Mimar Sinan Dönemi Cami Cepheleri*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınevi, Ankara 1981.

ERZİNCAN, Tuğba, "Mihrap", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss. 30-37.

EYİCE, Semavi, "Hüseyin Bey Camii ve Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, ss.532-534.

_____, “Edirnekapı Camii ve Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. X, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, ss. 446-448.

_____, “Cami”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* , c. VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, ss.56-90.

_____,“Bâli Paşa Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. V, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, ss. 21-25.

_____,“Ayas Paşa Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s.203.

_____, “Ayasofya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, ss. 206-210.

_____, “Ali Paşa Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, ss. 427-428.

_____, “Ahmet Paşa Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, ss.115-116.

FAYDA, Mustafa, “Ömer”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXXIV Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss. 44-51.

_____, “Ebû Bekir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.X, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, ss. 101-108.

FIĞLALI, Ethem Ruhi, “Hasan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, ss. 282-285.

_____, “Ali”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, ss. 371-374.

GOODWİN, Godfrey, *A History of Ottoman Architecture,* Thames and Hudson, London 2003.

GÜNDÜZ, Filiz, “Sinan Paşa Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 232-234.

_____, “Minare”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c.XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss. 98-101.

HATİPOĞLU, İbrahim, "Sa'd b. Ebû Vakkās", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, ss.372-374.

IŞIK, Emin "Fâtır Suresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.XII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, ss. 240-241.

İNAN, Afet, *Mimar Koca Sinan,* Türkiye Emlak Kredi Bankası Neşriyatı, Ankara 1968.

İYİANLAR, Arzu, "Molla Çelebi Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss.243-245.

KARAÇAM, Nazif, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli,* Özyılmaz Matbaası, Kırklareli 1995.

KARAKAYA, Enis, "Gazi Ömer Bey Camii ve Türbesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. Ek-I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, ss.466-467.

_____, "Güzelce Hasan Bey Cami", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, ss.329-330.

KAZANCIGİL, Rafet, vd., "Edirne Merkez Vilayet Sâlnâmesi" *Edirne İl Yıllığı (H.1319 M.1901*), c.2, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, Edirne 2014.

KIRKLARELİ İL YILLIĞI, Cömertiş Tipo Ofset, İstanbul 1967.

KUBAN, Doğan*, Osmanlı Mimarisi,* Yem Yayınları, İstanbul 2007.

_____, *Osmanlı Dini Mimarisinde İç Mekân Teşekkülü,* İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul 1958.

KURAN, Aptullah, *Mimar Sinan,* Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986.

_____, vd., *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988.

KURTBİL, Zeynep Hatice, "Minber", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss.103-106.

KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 516-517.

KÜÇÜKKAYA, Gülçin, "Mimar Sinan Dönemi İstanbul-Belgrad Arası Menzil Yapıları Hakkında Bir Deneme*", Vakıflar Dergisi*, S. 21, İstanbul 1969, ss. 183-254.

KÜTÜKOĞLU, Bekir "Ayas Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, ss.202-203.

MEMİŞ, İbrahim "Osmanlı Medreselerinde İlim Geleneği ve Edirne Medreseleri", *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler (Uluslararası Sempozyum),*C.2, 2012, ss. 504-536.

MÜDERRİSOĞLU, Fatih, "Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 359-360.

_____, *Lüleburgaz ve Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi*, Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 1996.

MÜLAYİM, Selçuk, "Süleymaniye Camii ve Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, ss.114-119.

_____, "Kubbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, ss. 300-303.

ORMAN, İsmail, "Şehzade Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, ss. 483-485.

_____, "Mihrimah Sultan Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s.40-42.

ÖNKAL, Ahmet, "Abdurrahmân b. Avf ",*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, ss.157-158.

ÖGEL, Semra, "Osmanlı Devrinde Türk Külliyesi*", Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi,* Sy. 11, İstanbul 1963, ss. 1-64.

ÖZER, Cebe, N. Çiçek, Akçıl, "Muradiye Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, ss.199-201.

ÖZYURT, Şeniz, *Lüleburgaz Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi*, (Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1989.

PAMUK, Şule, *Tezyini Açısından Kadırga Sokullu Mehmet Paşa Cami,* (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.

RAMAZANOĞLU, Gözde, *Mimar Sinan'da Tezyinat Anlayışı,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

SAATÇİ, Suphi ve Bülent Uluengin, , *Kırklareli ve Geleneksel Evleri,* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2016.

SEYHAN, Köksal, "Cerrahpaşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, ss.424-425.

SÖNMEZ, Zeki, "Acem Ali", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.322.

SÖNMEZER, Şükrü, vd., "Lüleburgaz Sokollu Mehmed Paşa Camii'nde oran – strüktür ilişkisi", *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi,* 3/1, 2004, ss.75-79.

SÖZEN, Metin ve Uğur, Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü*, Remzi Yayınevi, İstanbul 1999.

SUAT, Orhan, *Lüleburgaz Tavil Mehmed Paşa (Sokullu) Menzil Külliyesi,* Elma Basım, İstanbul 2012.

ŞENEL, Mine, *Çorlu Kazası'nın Tarihçesi,* (Yayımlanmamış Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1964.

TANMAN, M. Baha, "Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 360-363.

_____, "Atîk Valide Sultan Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, ss. 68-73.

TAŞ, Ela, vd., "Gebze Çoban Mustafa Paşa ve İzmit Pertev Paşa Camilerinin Kalemişi Süslemeleri Üzerine Bir Değerlendirme*", ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,* 5/11*,* 2015, ss.33-50.

TOKAY, Z. Hale "Rüstem Paşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXXV, İstanbul 2008, ss.291-292.

TUNCEL, Mehmet, *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1974.

TUNÇ, Gülgün, *Taş Köprülerimiz*, T.C. Bayındırlık Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1978.

"TEKİRDAĞ", *Temel Britannica,* Hürriyet Ofset, XVII, İstanbul 1993.

"TEKİRDAĞ", *Yurt Ansiklopedisi,* X, İstanbul 1982.

TUNA, Muhiddin, *Geçmişten Bugüne Çorlu*, Sıralar Matbası, İstanbul 1963, s.85.

YIĞIT, İsmail,"Osman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.XXXIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss. 438-443.

YÜKSEL, İ. Aydın, *Osmanlı Mimarisinde II. Beyazıd Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520),* V, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1983, s.327.

Elektronik Kaynaklar

www.kirklareli.bel.tr/site/index.php?md=dinamik_sayfa&id=16.2019.05.10

kirklareli.gov.tr, (2015.05.10)

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Ahz%C3%A2b-suresi/3578/45-46-ayet-tefsiri (2019.06.17)

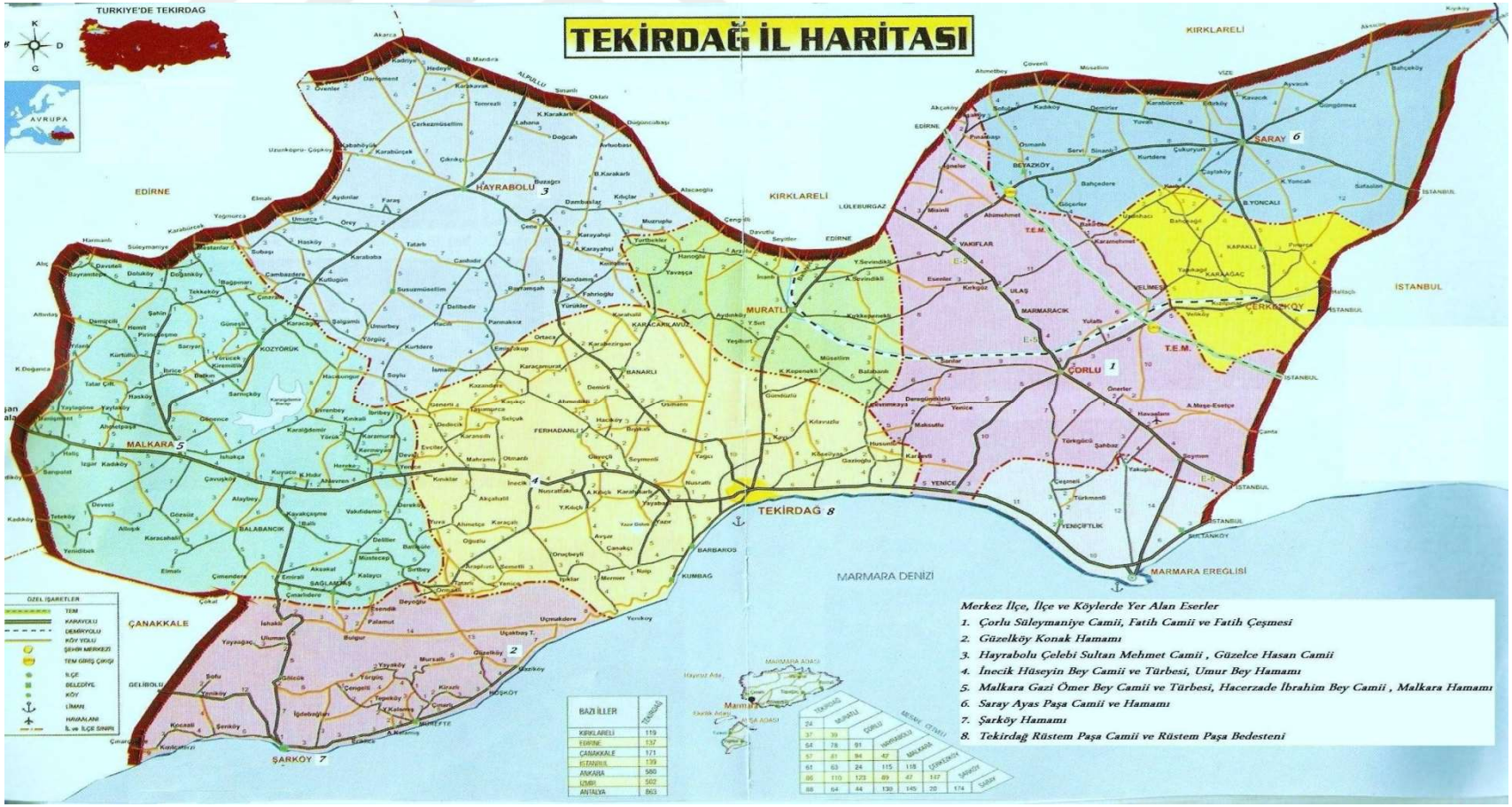
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/330/37-ayet-tefsiri (2019.06.16)

https://www.academia.edu/39774781/HAYRABOLU_K%C3%9CLT%C3%9CREL_TAR%C4%B0H%C4%B0NE_KISA_B%C4%B0R_BAKI%C5%9E Erişim Tarihi:(2019.08.08)

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/262/255-ayet-tefsiri (2019.08.24)

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/F%C3%A2t%C4%B1r-suresi/3687/27-28-ayet-tefsiri (2019.08.25)
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Kasas-suresi/3338/86-88-ayet-tefsiri (2019.08.25)
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/156/149-150-ayet-tefsiri(2019.08.26)
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/N%C3%BBr-suresi/2826/35-ayet-tefsiri, (2019.08.20)
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/H%C3%BBd-suresi/1561/88-ayet-tefsiri (2019.08.27)
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/156/149-150-ayet-tefsiri(2019.08.27)
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/330/37-ayet-tefsiri(.2019.08.26)
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/H%C3%BBd-suresi/1561/88-ayet-tefsiri(2019.08.26)
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/596/103-ayet-tefsiri(.2019.08.26)
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/F%C3%A2t%C4%B1r-suresi/3693/33-35-ayet-tefsiri, (2019.06.13)
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/330/37-ayet-tefsiri (2019.06.16).
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Z%C3%BCmer-suresi/4129/71-75-ayet-tefsiri (2019.06.14).
https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Hicr-suresi/1824/22-ayet-tefsiri(:2019.06.16)
https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/260750, (2019.08.20)
https://www.turing.org.tr/assets/upload/sayfa/files/BUMS_Web_TR.pdf, (2019.08.20)
http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/articles/metujfa2016207.pdf, (2019.08.18)
https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384218, (19.08.2019)

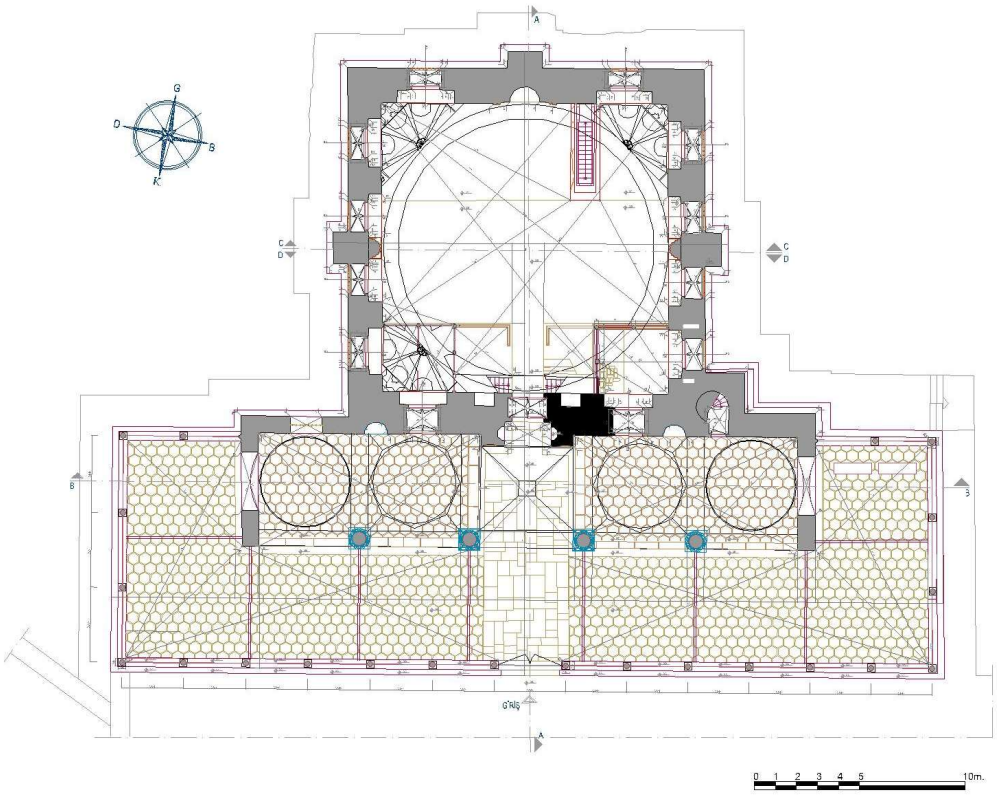
EKLER

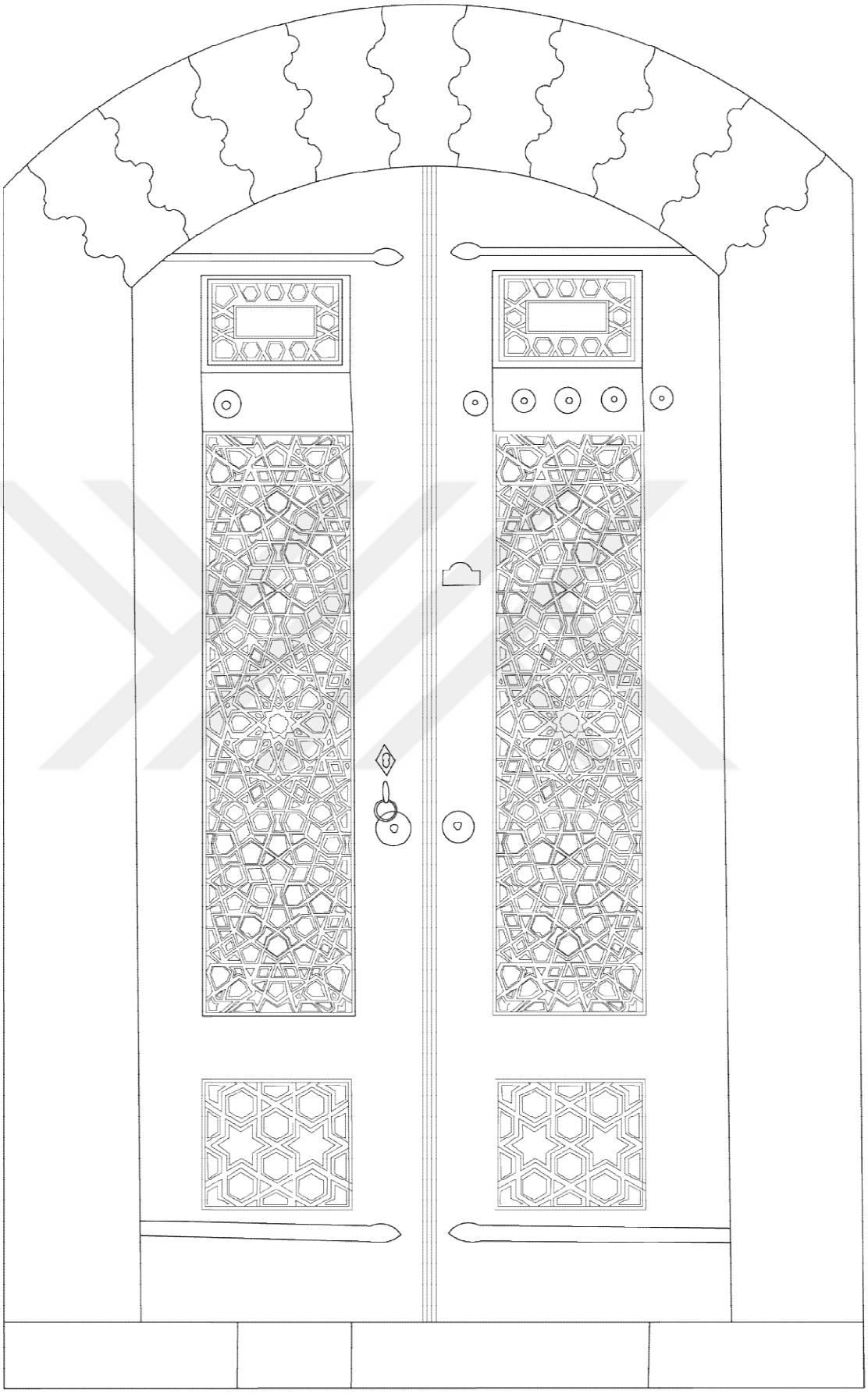
Harita 1: Tekirdağ İl Haritası

Harita 2: Kırklareli İl Haritası

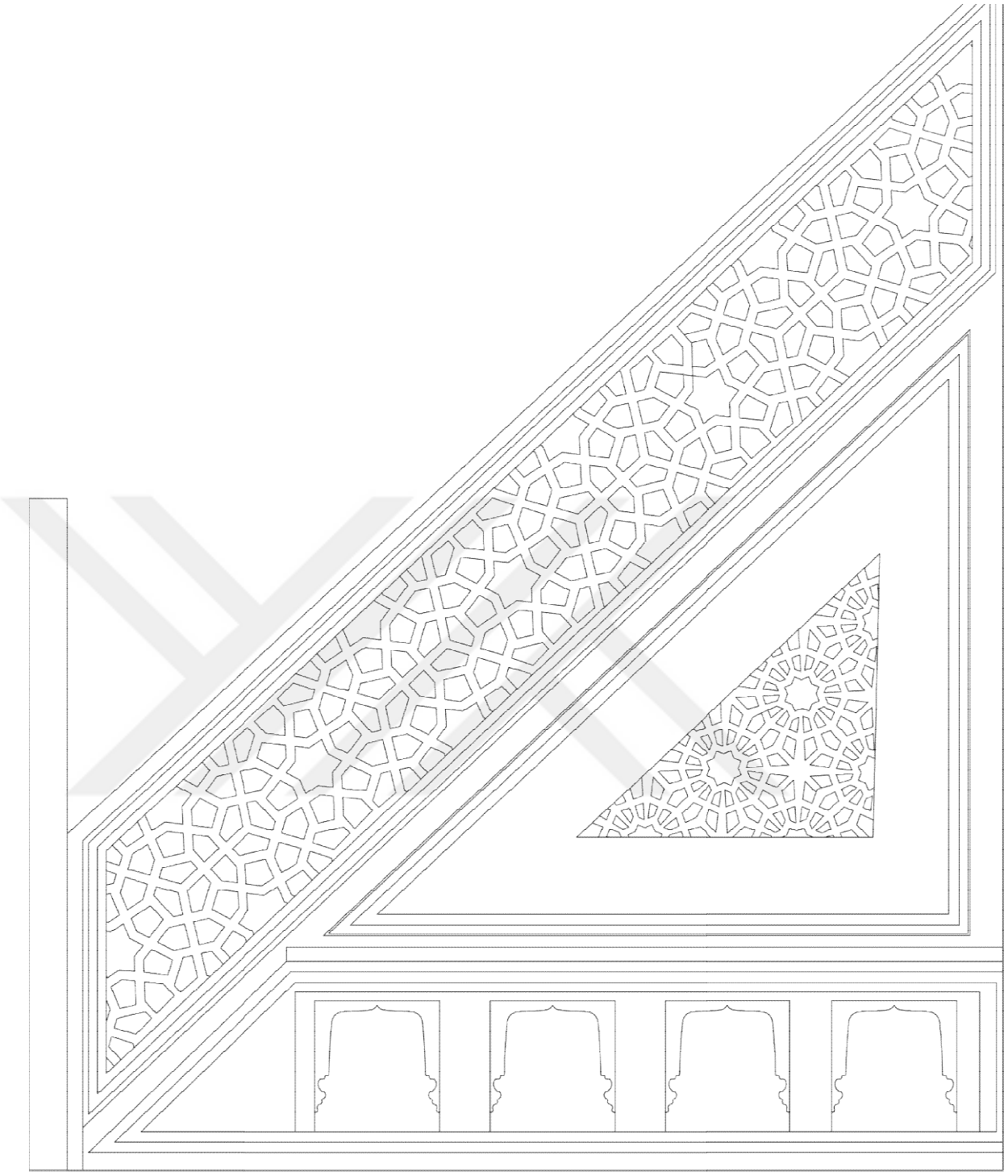
Çizim 1: Rüstem Pasa Camii Planı (S. AYHAN'DAN)

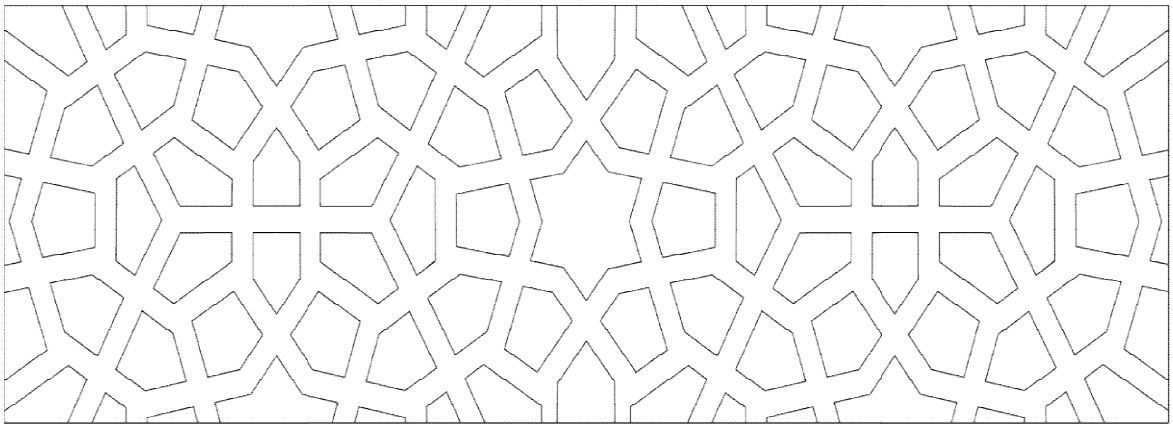
Çizim 2:Rüstem Paşa Camii Giriş Kapısı (Serpil Yılmaz)

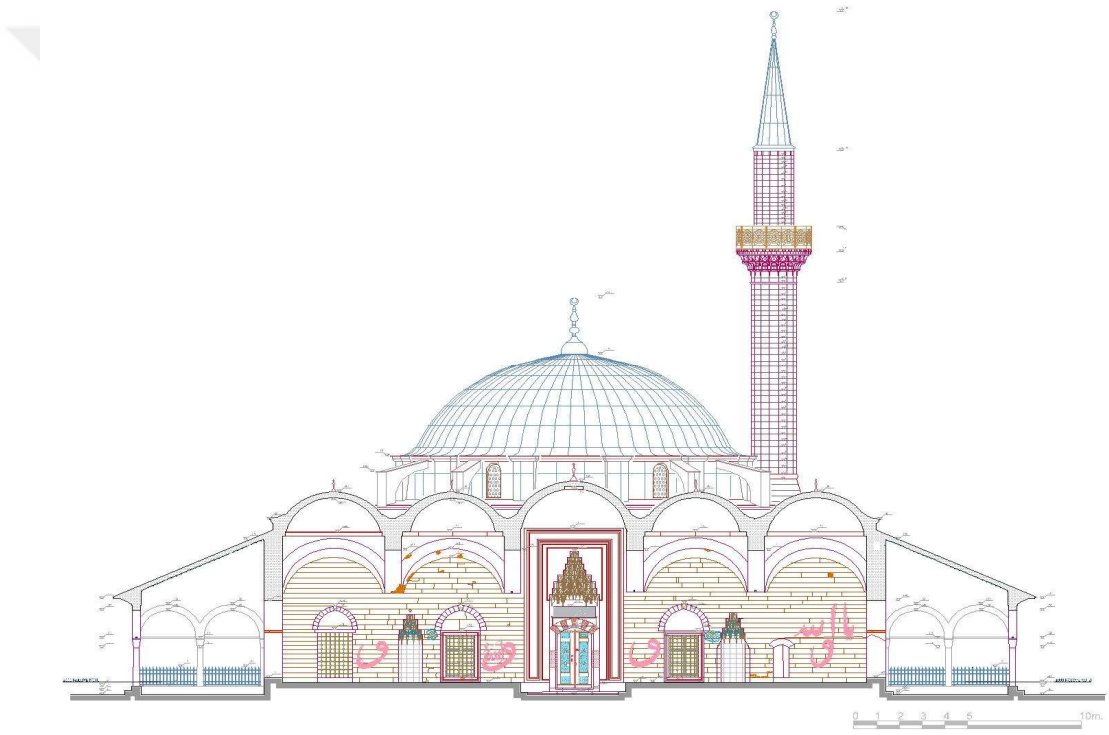
Çizim 3: Rüstem Paşa Camii Giriş Kapısı Süslemeden Detay (Serpil Yılmaz)

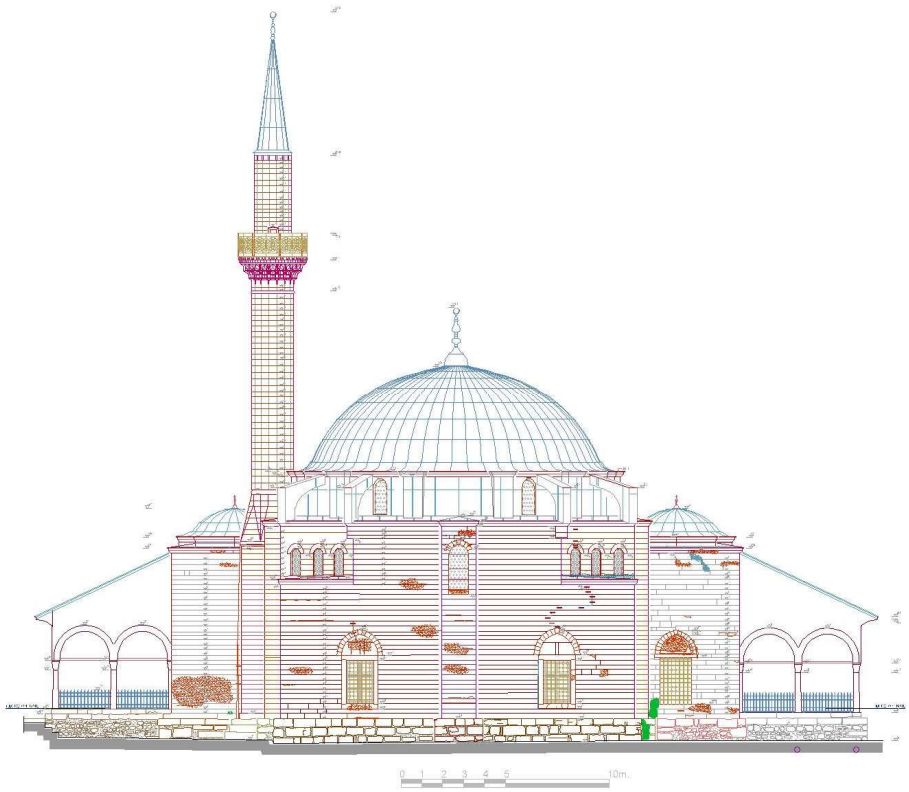
Çizim 4: Rüstem Paşa Camii Minber (Serpil Yılmaz)

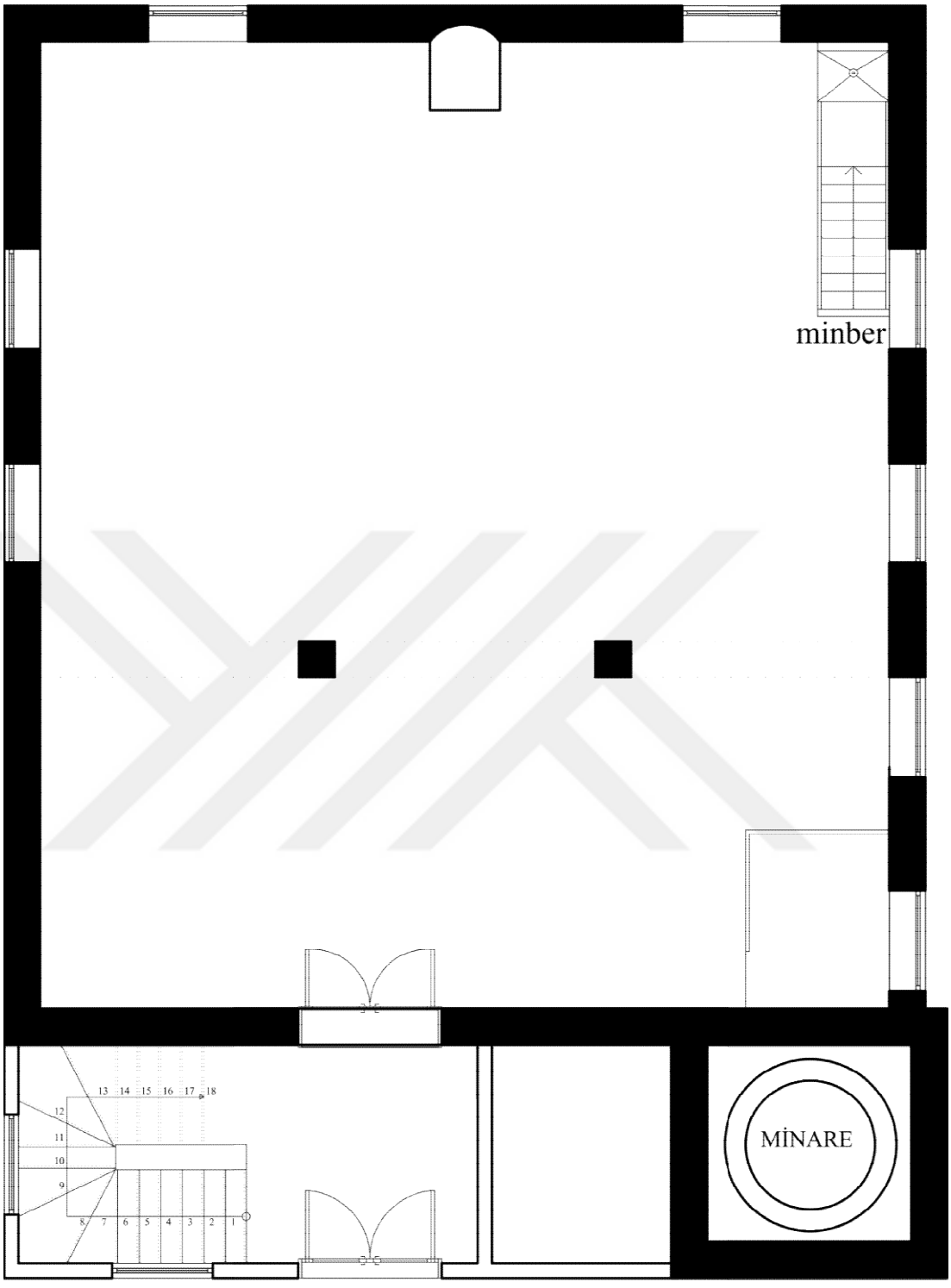
Çizim 5: Rüstem Paşa Camii Minber Süslemesinden Detay (Serpil Yılmaz)

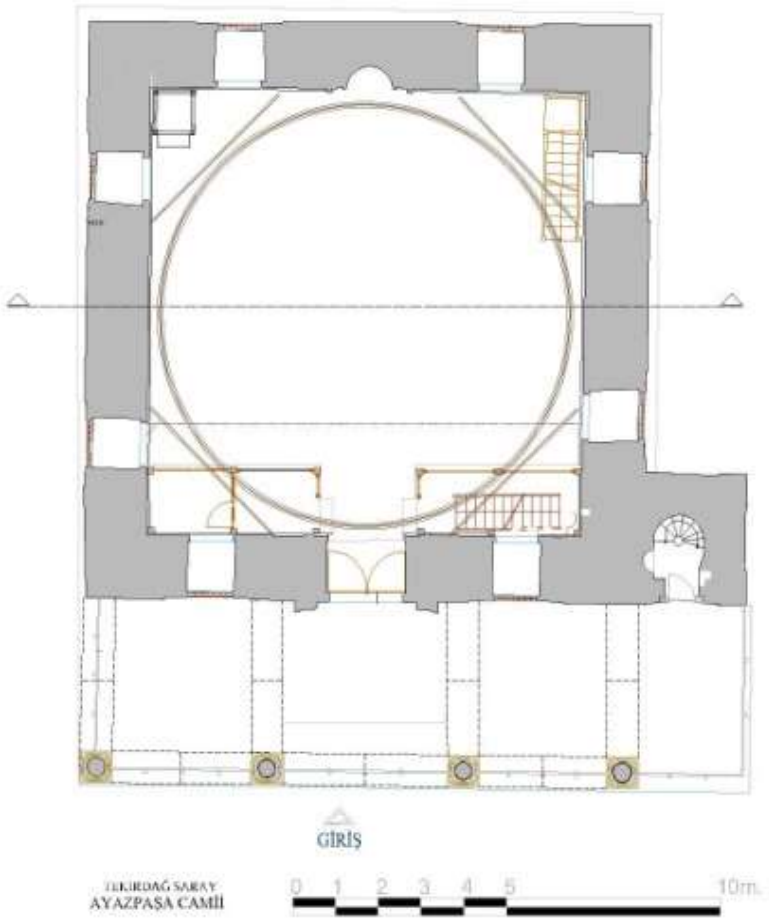
Çizim 6: Rüstem Paşa Camii Kuzey Cephe B-B Kesiti (S. AYHAN'DAN)

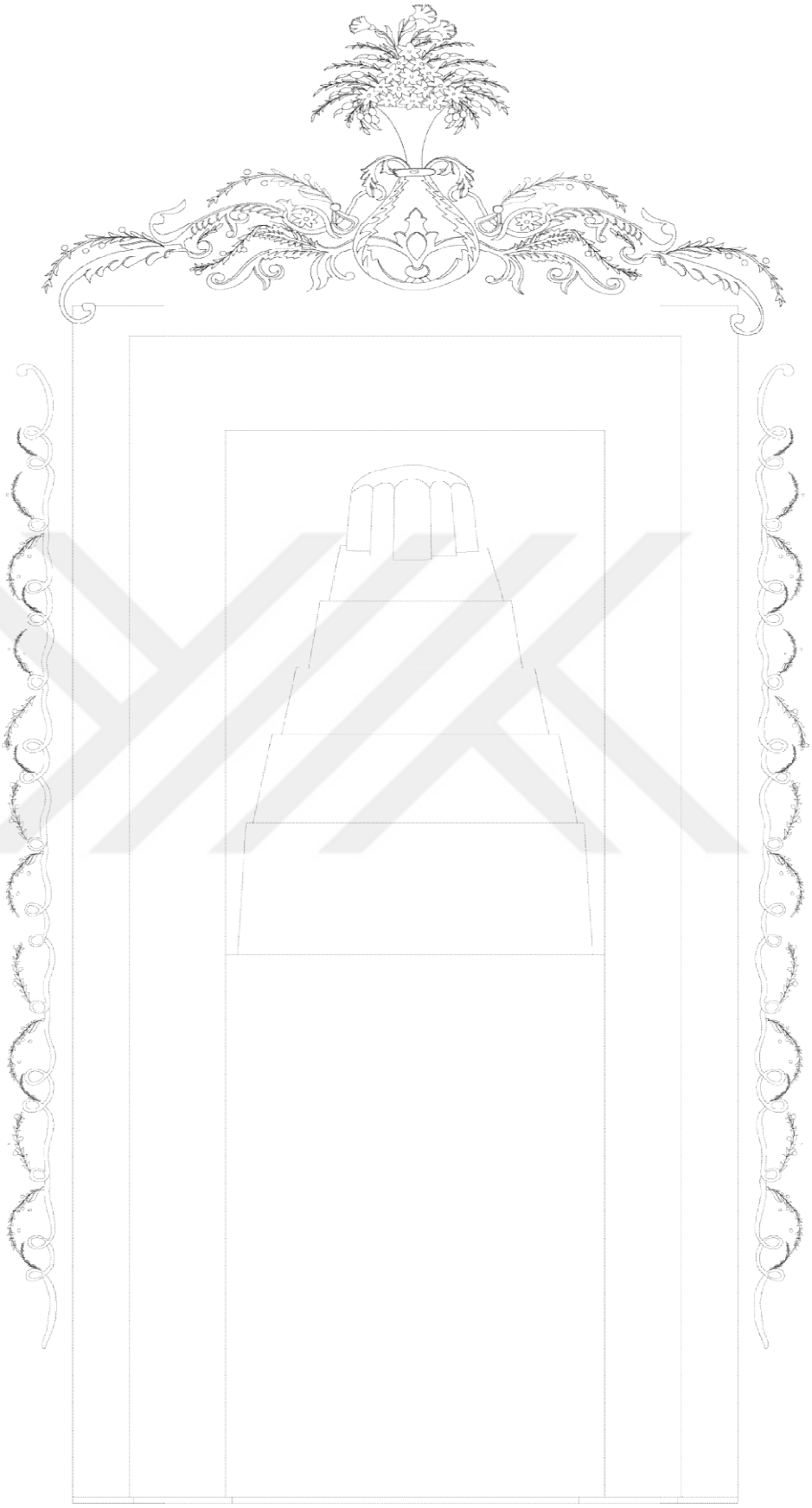
Çizim 7: Rüstem Paşa Camii Güney Cephe Elevasyon (S. AYHAN'DAN)

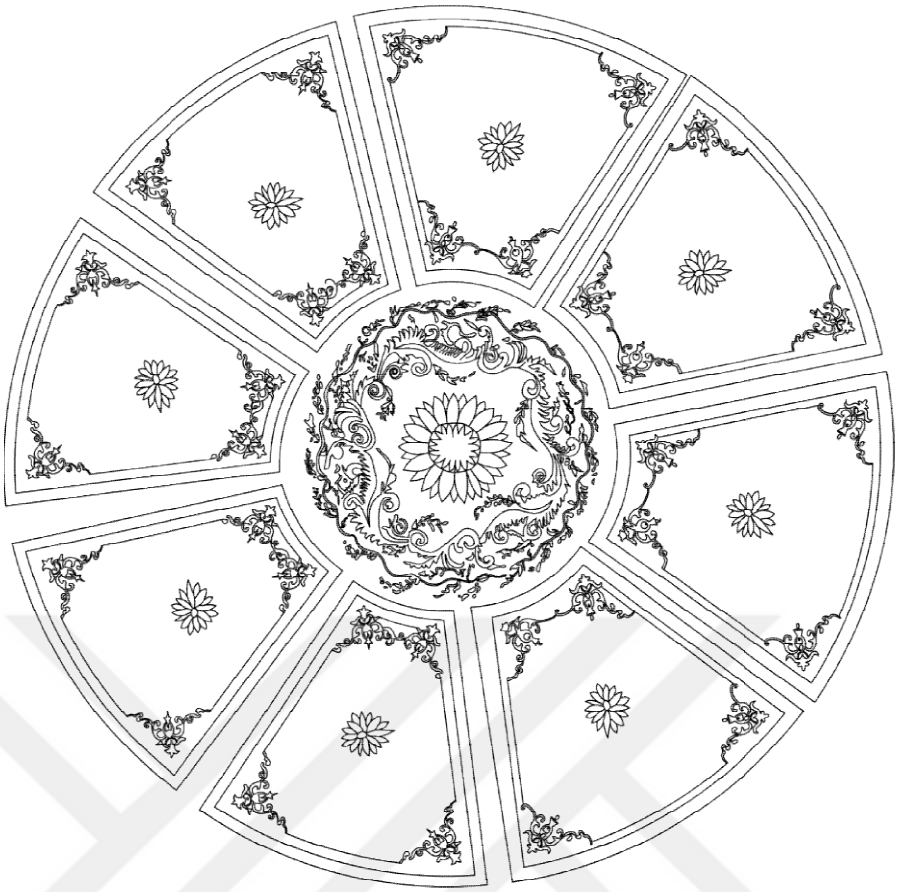
Çizim:8 Hasan Efendi Camii Planı (Serpil Yılmaz)

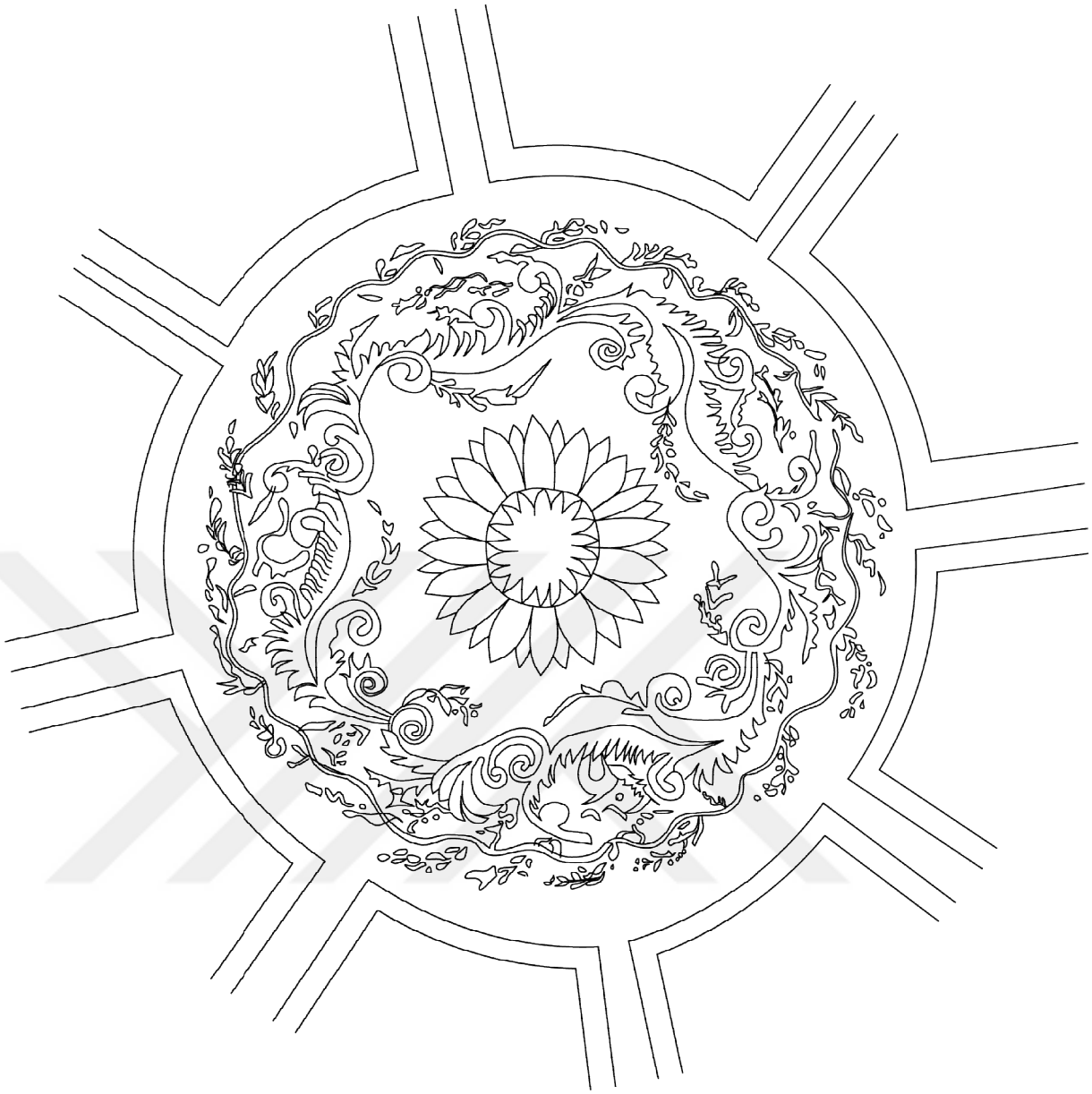
Çizim 9: Ayas Paşa Camii Planı (S. AYHAN'DAN)

Çizim 10: Ayas Paşa Camii Mihrabı (Serpil Yılmaz)

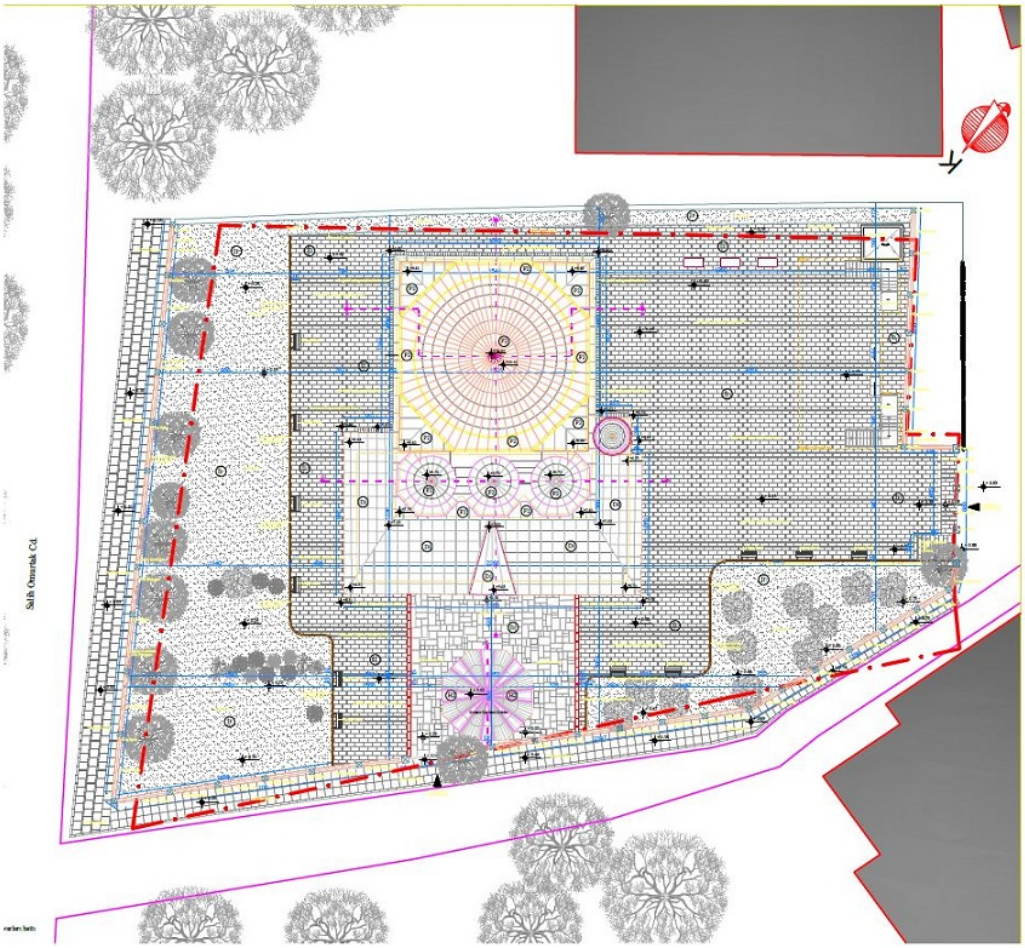
Çizim 11: Ayas Paşa Camii Kubbesi (Serpil Yılmaz)

Çizim 12: Ayas Paşa Camii Kubbedeki Kalemişi Süslemelerinden Detay (Serpil Yılmaz)

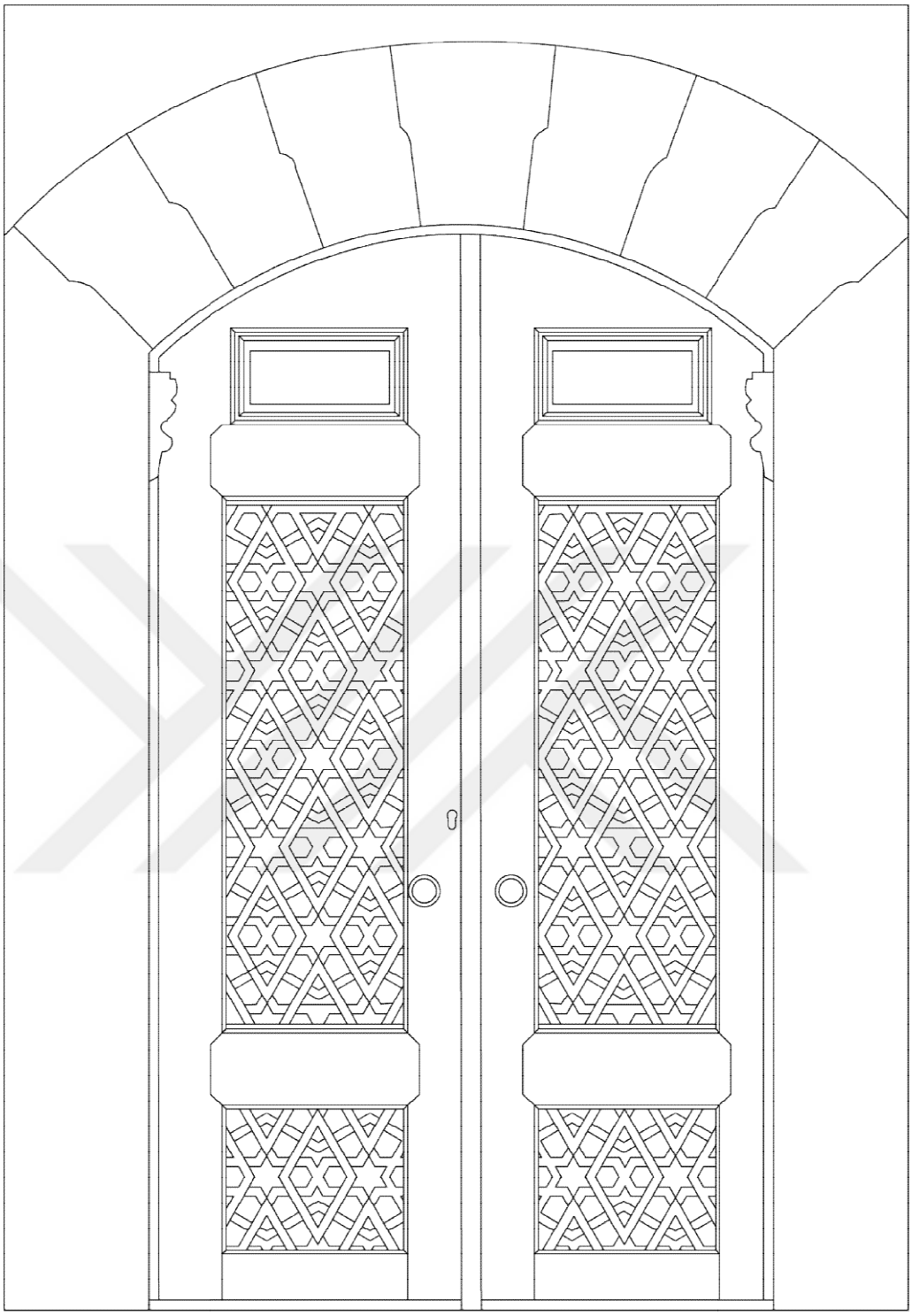
Çizim 13: Ayas Paşa Camii Kalemişi Süslemelerden Detay (Serpil Yılmaz)

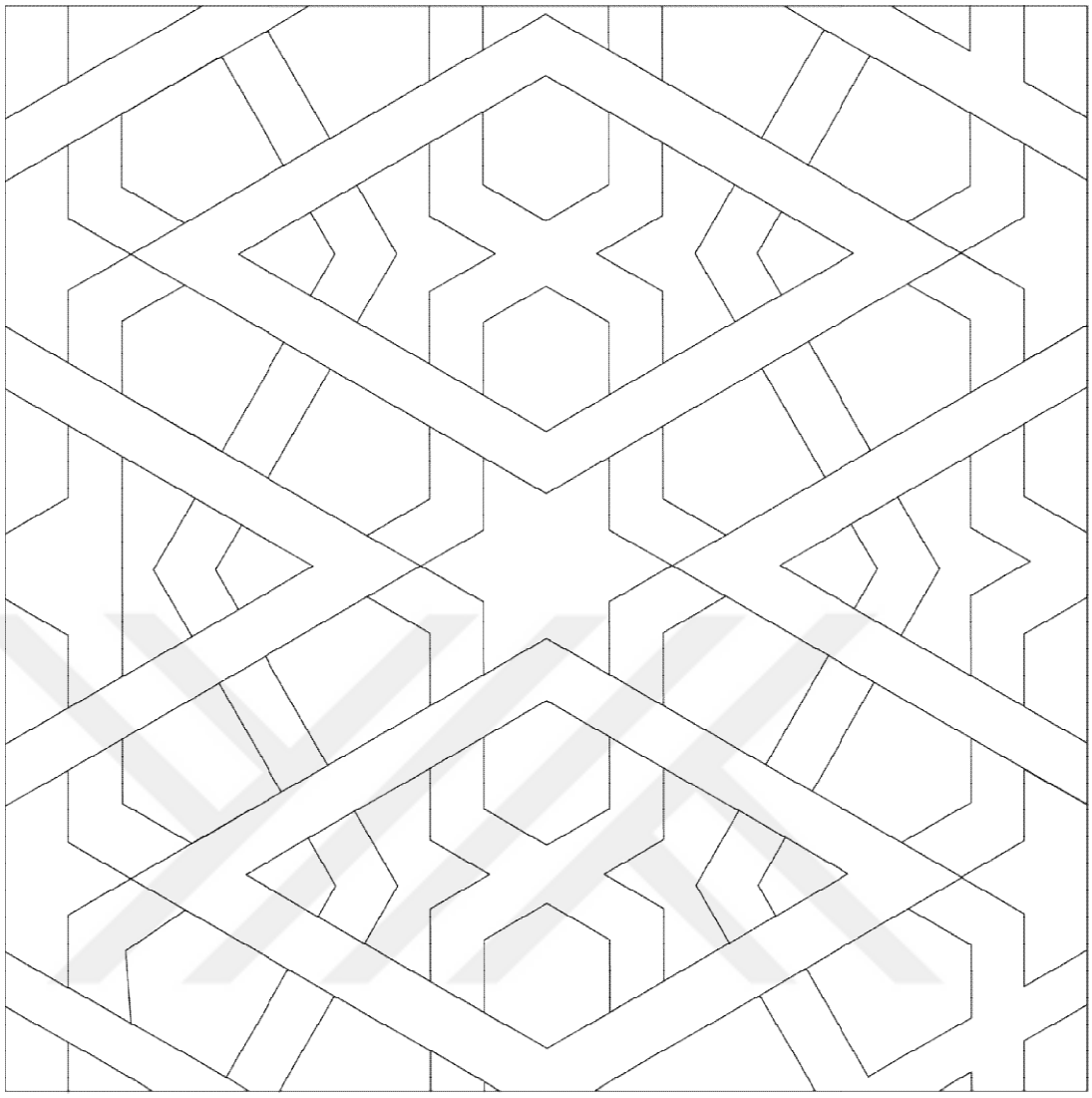
Çizim 14: Süleymaniye Cami Planı (İ.I. B. V. G. M.'DEN)

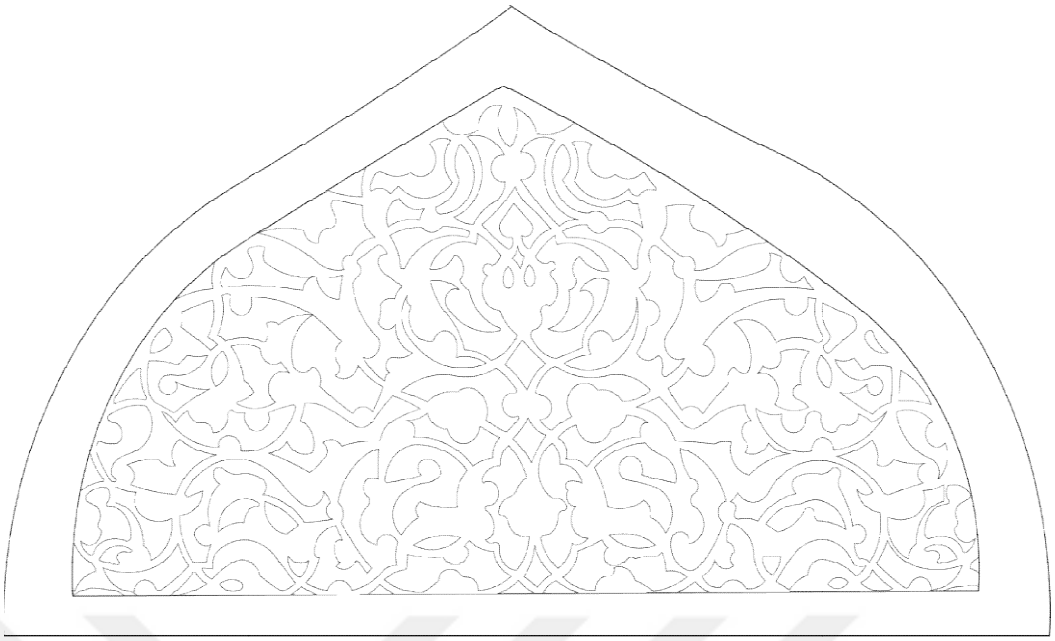
Çizim 15: Süleymaniye Camii Son Cemaat Revakı Sütun Başlığı (Serpil Yılmaz)

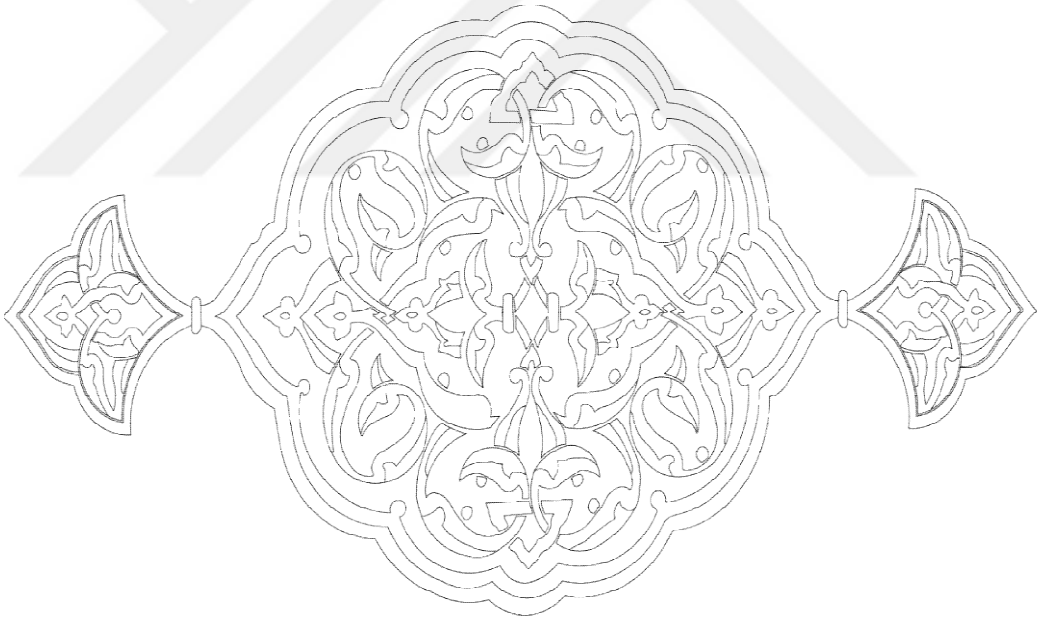
Çizim 16: Süleymaniye Camii Taç kapı (Serpil Yılmaz)

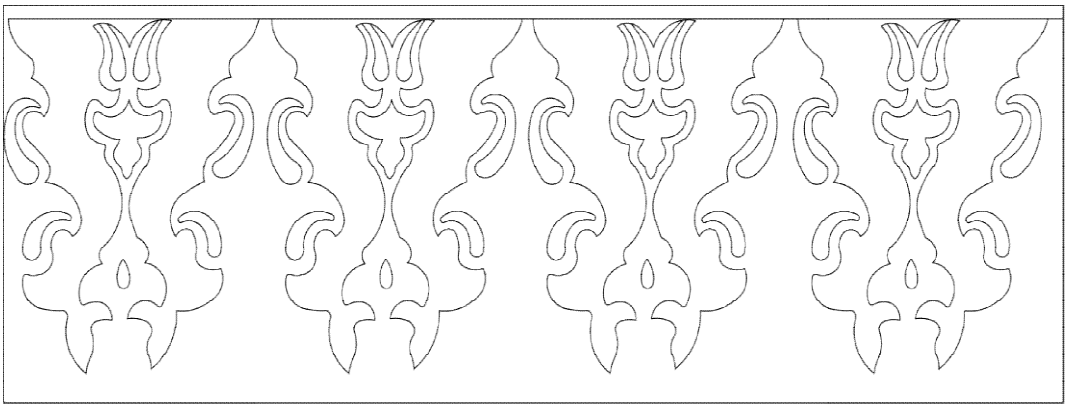
Çizim 17: Süleymaniye Camii Ahşap Kapı Kanatlarından Detay (Serpil Yılmaz)

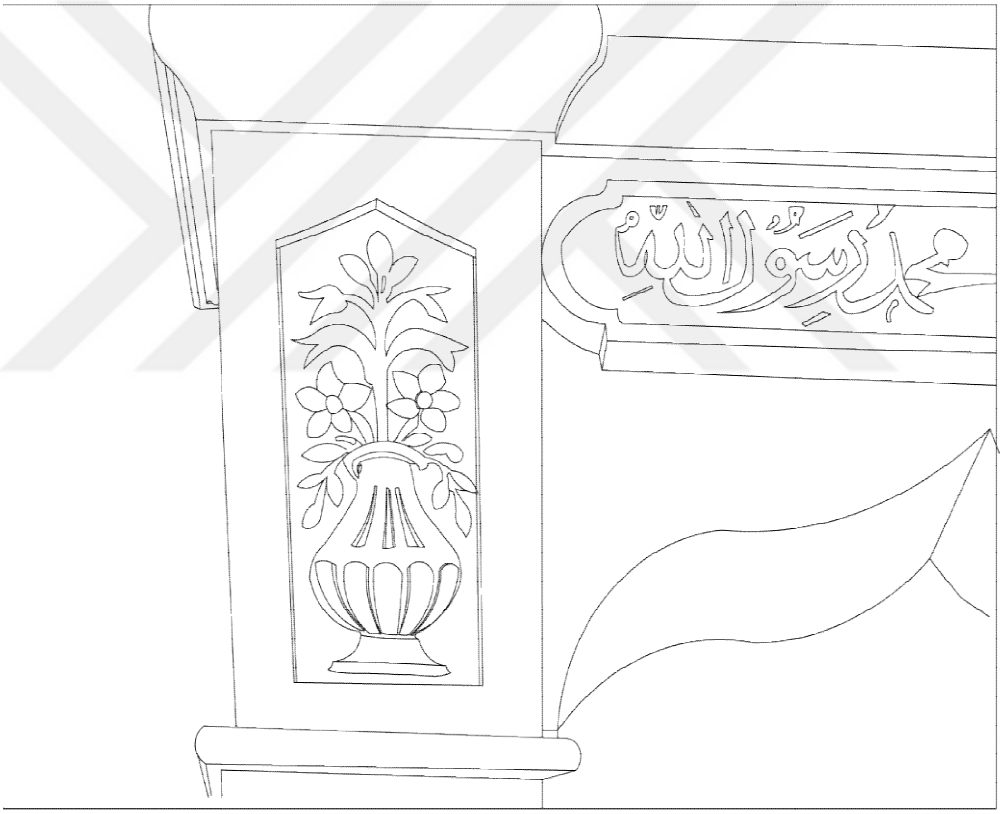
Çizim 18: Süleymaniye Camii Taç Kapı Kemeri (Serpil Yılmaz)

Çizim 19: Süleymaniye Camii Harimim Duvarında Yer Alan Süslemeden Detay (Serpil Yılmaz)

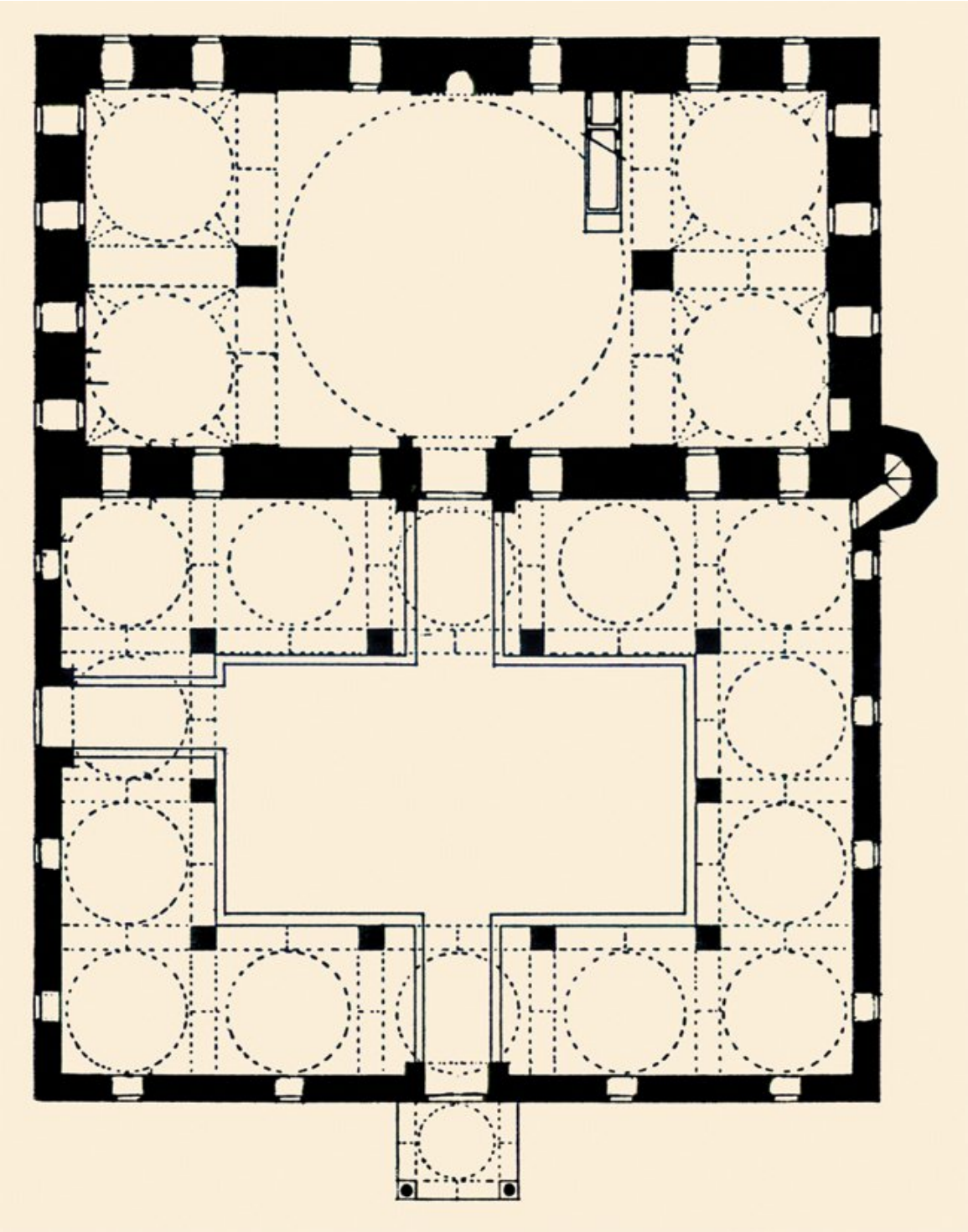
Çizim 20: Süleymaniye Camii Mihrabında Yer Alan Süslemeden Detay (Serpil Yılmaz)

Çizim 21: Süleymaniye Camii Minberinde Yer Alan Süslemeden Detay (Serpil Yılmaz)

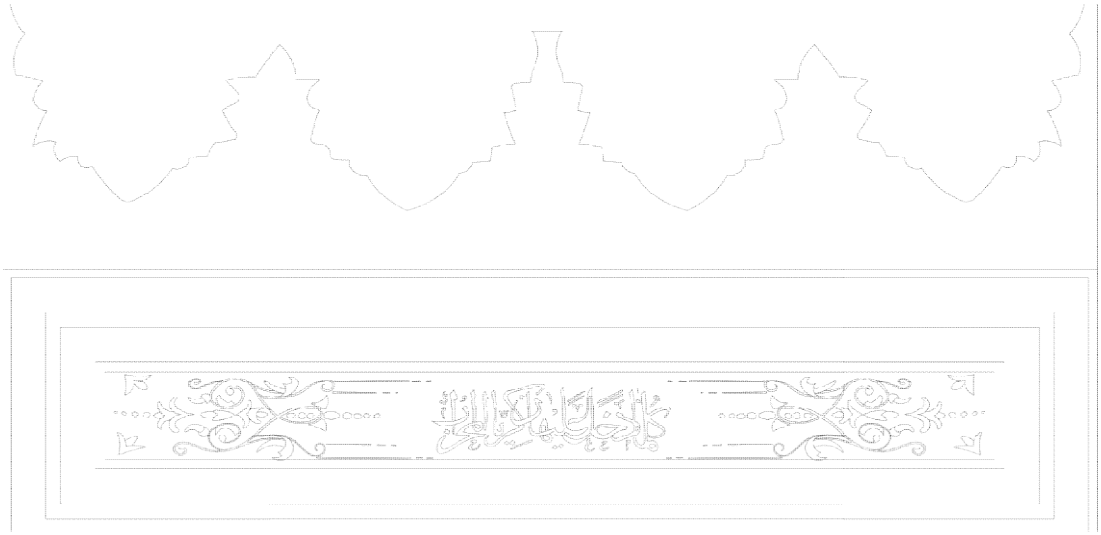
Çizim 22: Süleymaniye Camii Minberinde Yer Alan Süslemeden Detay (Serpil Yılmaz)

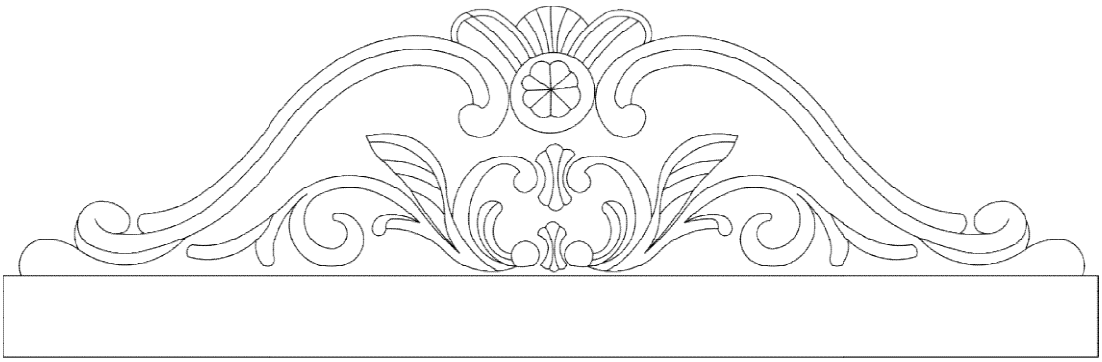
Çizim 23: Güzelce Hasan Bey Cami Plânı (D. İ. A.'DAN)

Çizim 24: Güzelce Hasan Bey Cami Harim Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

Çizim 25: Güzelce Hasan Bey Cami Mihrap Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

Çizim 26: Güzelce Hasan Bey Cami Minber Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

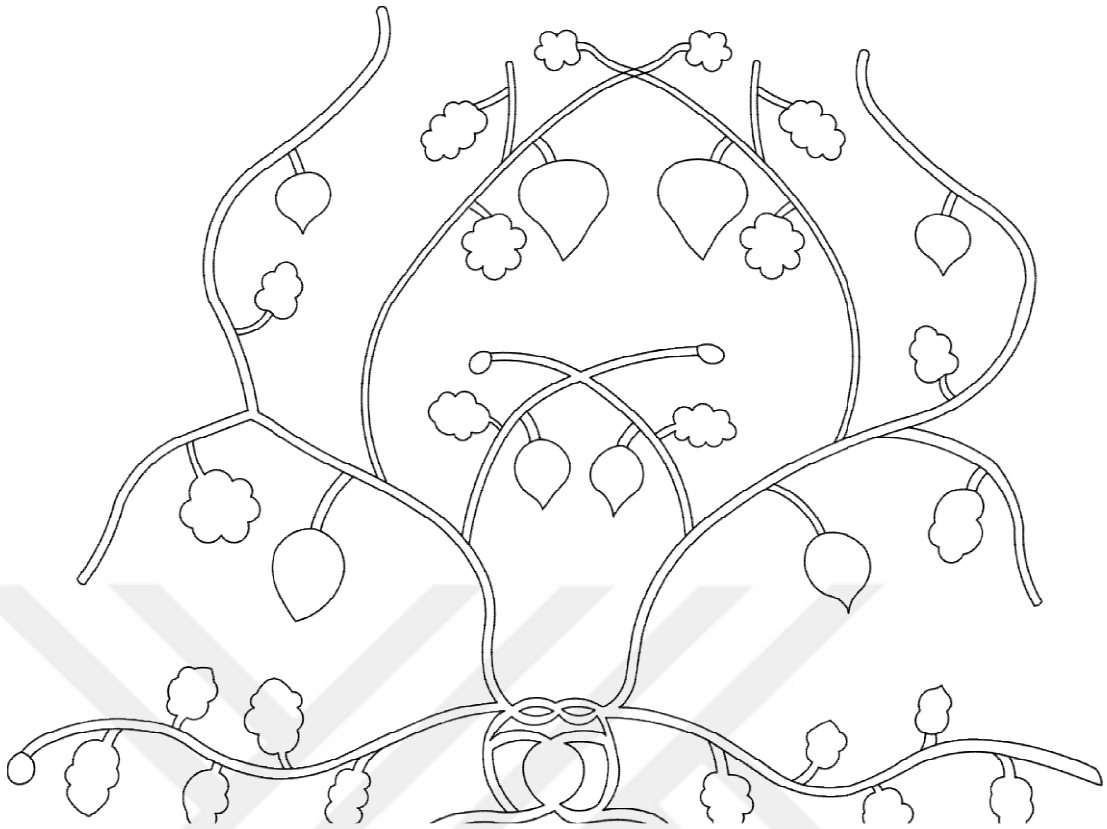
Çizim 27: Güzelce Hasan Bey Cami Kubbe Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

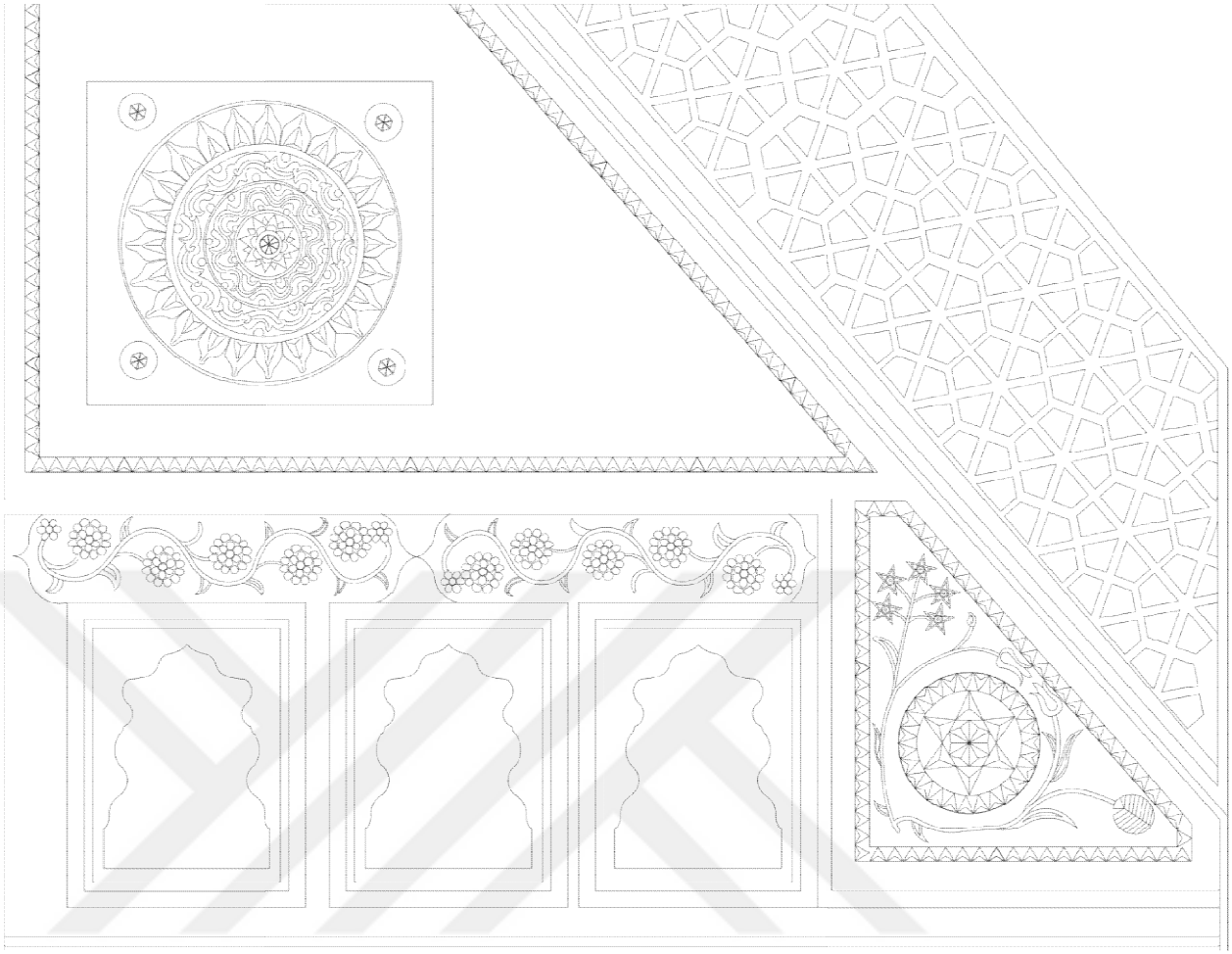
Çizim 28: Güzelce Hasan Bey Cami Kubbeye Geçiş Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

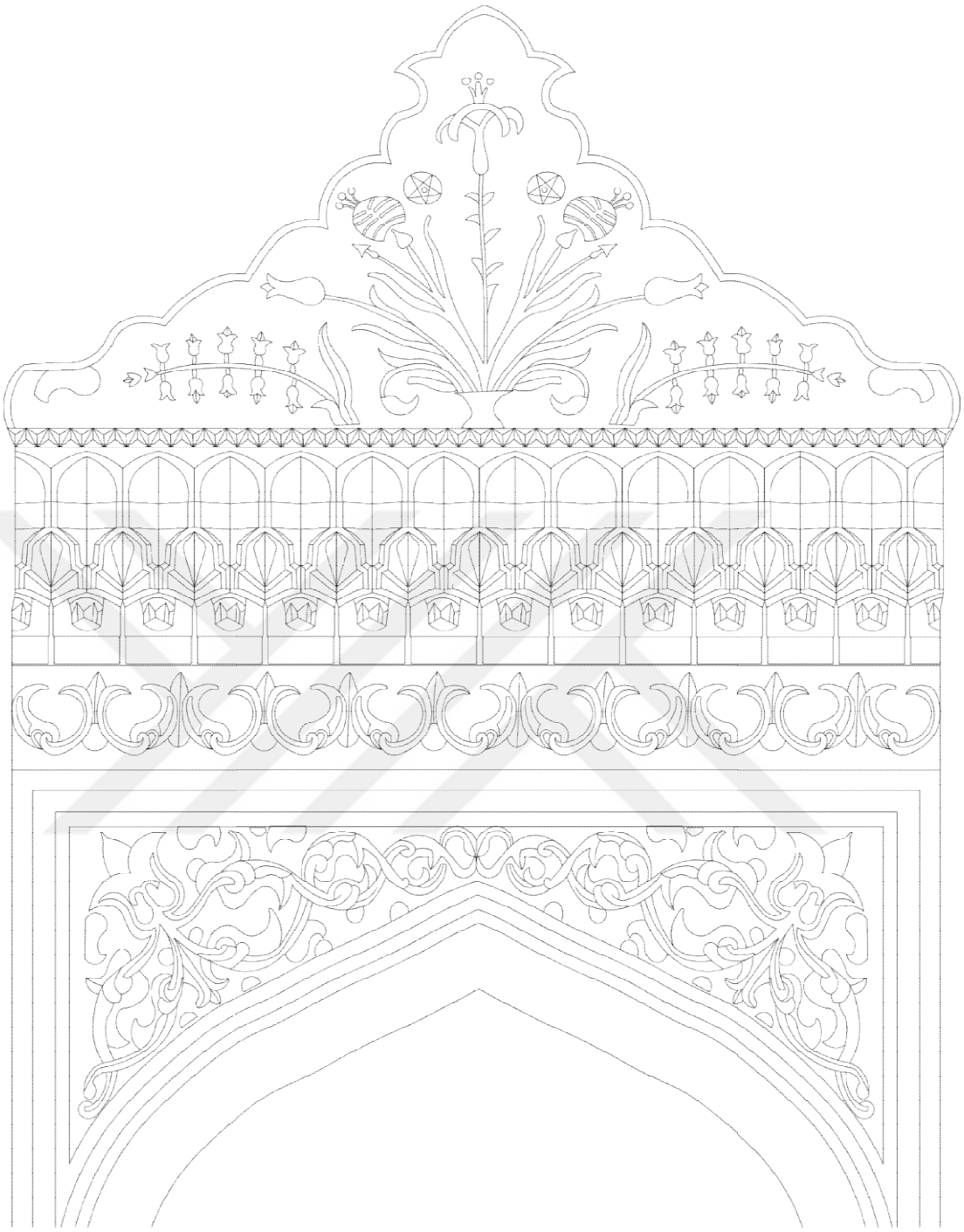
Çizim 29: Hasip Bey (Çarşı) Cami Planı (İ.I. B.V.G.M'DEN)

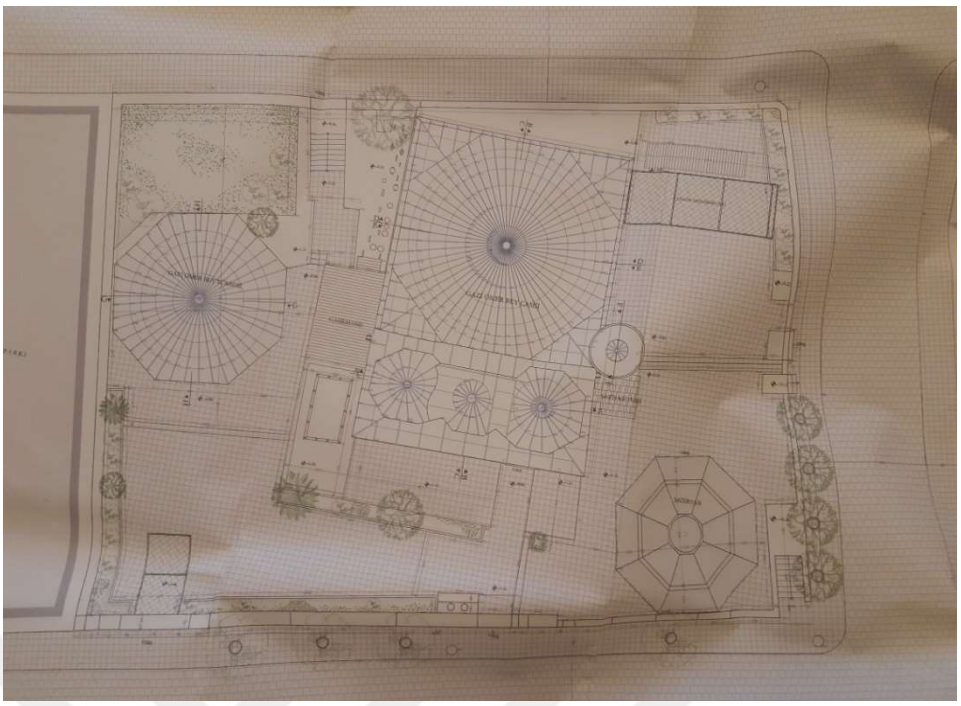
Çizim 30: Hasip Bey (Çarşı) Cami Minber Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

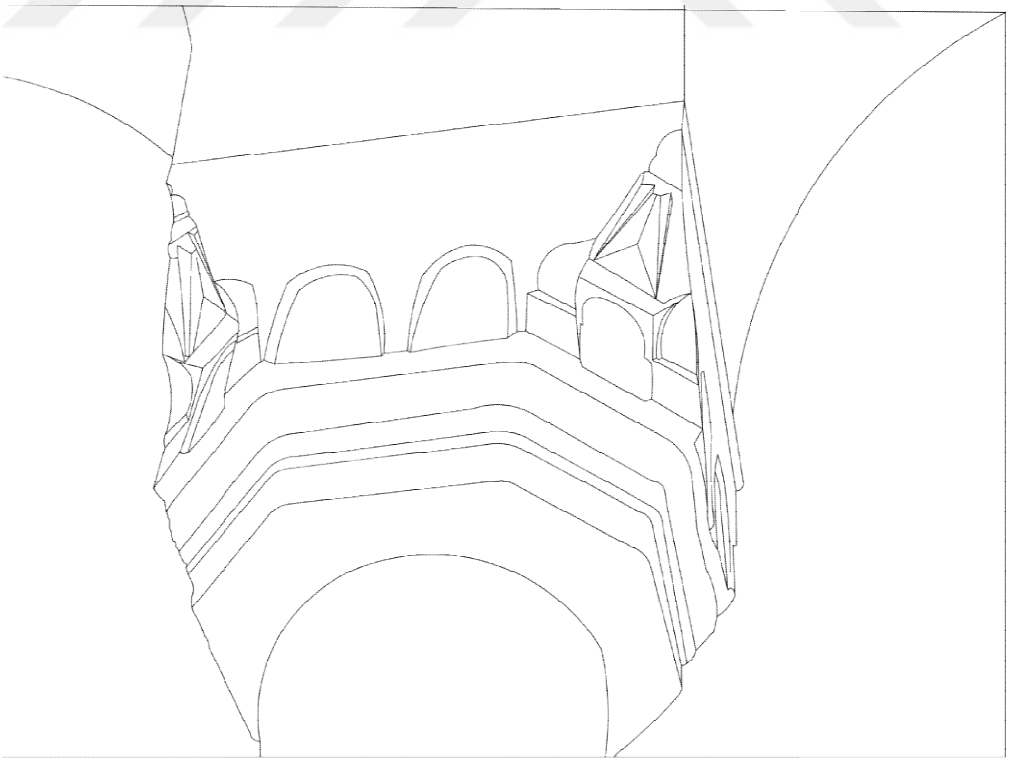
Çizim 31: Hasip Bey (Çarşı) Cami Minber Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

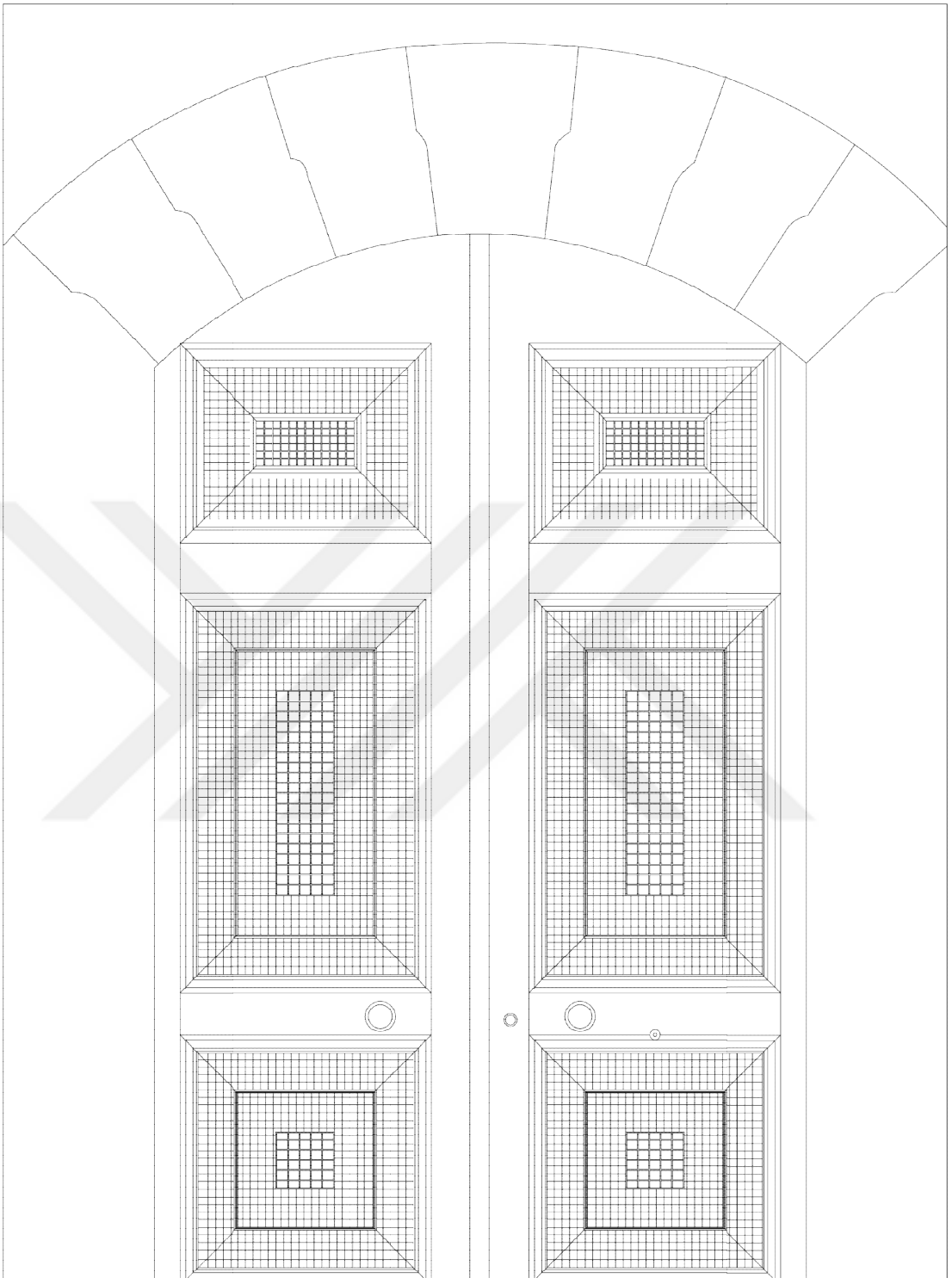
Çizim 32: Hasip Bey (Çarşı) Cami Minber Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

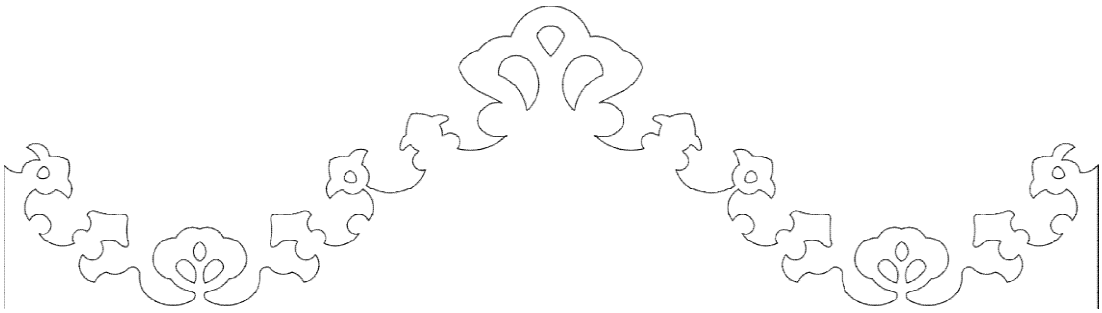
Çizim 33: Gazi Ömer Bey Cami Planı (İ.I.B.V.G.M.'DEN)

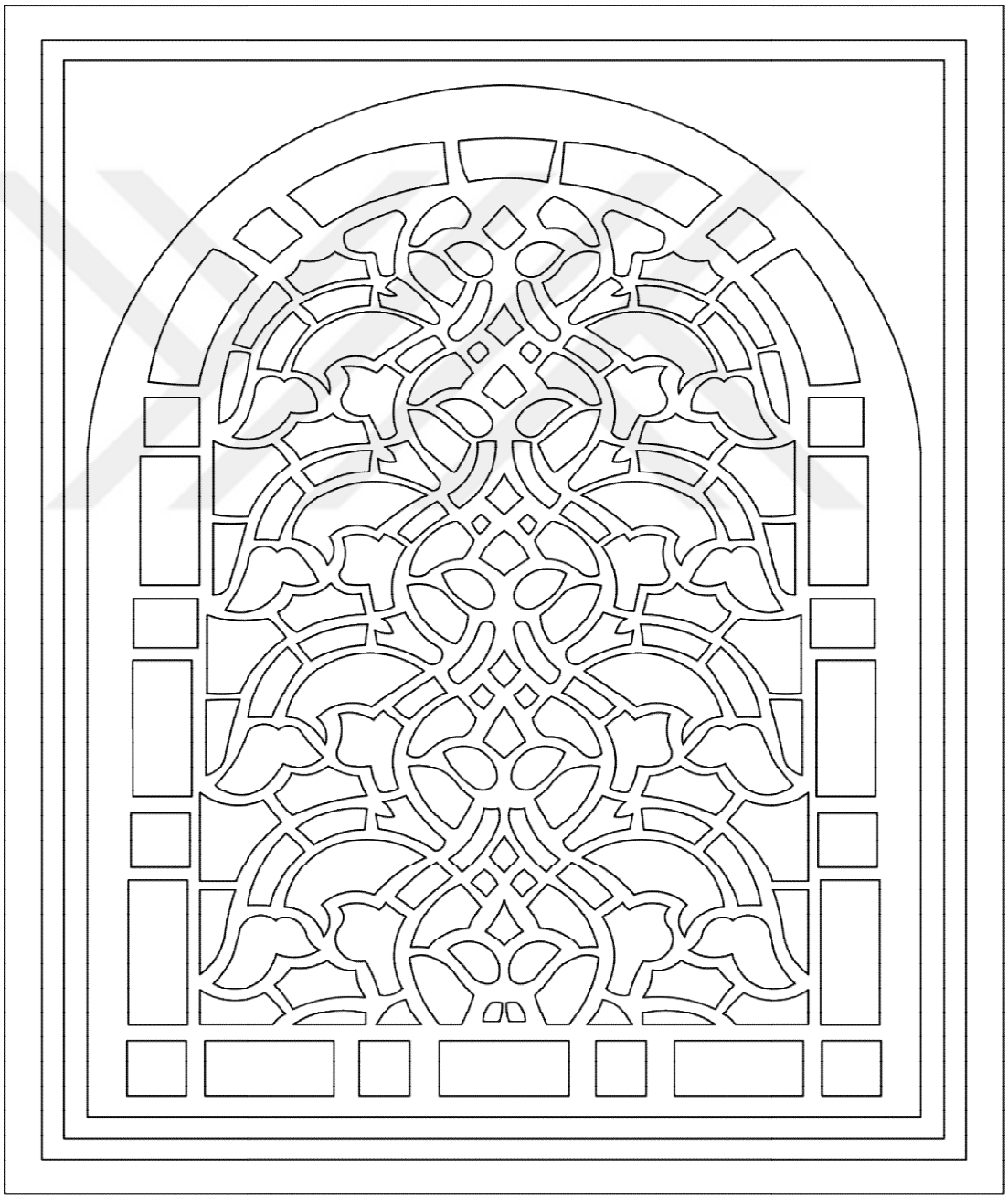
Çizim 34: Gazi Ömer Bey Cami Sutun Başlığı (Serpil Yılmaz)

Çizim 35: Gazi Ömer Bey Cami Taç Kapısı (Serpil Yılmaz)

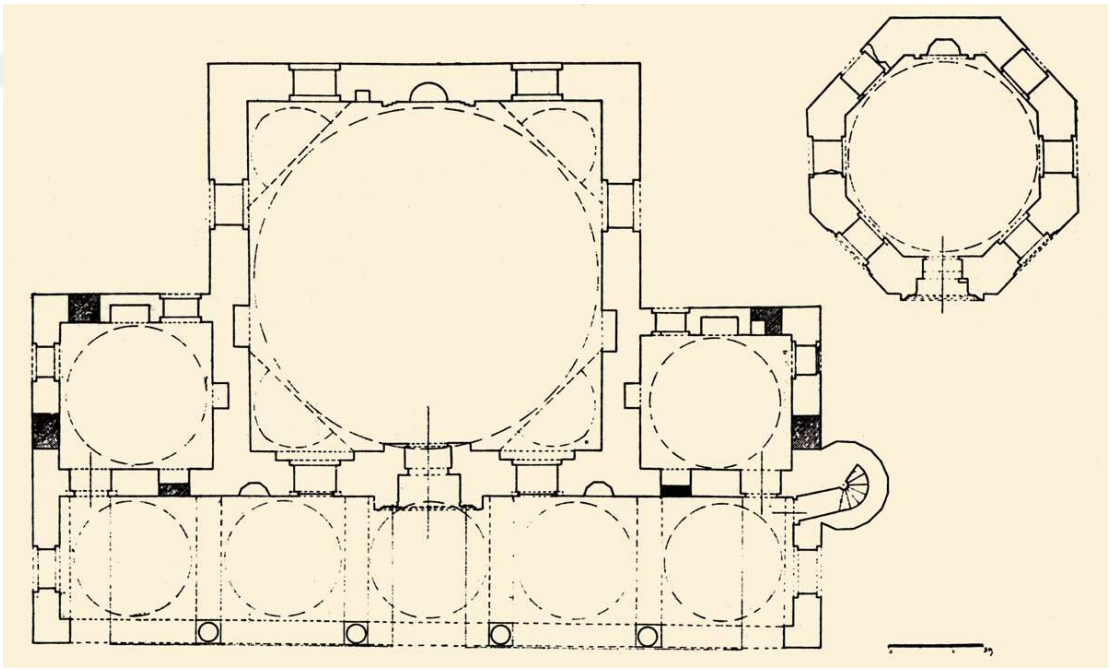
Çizim 36: Gazi Ömer Bey Cami Mihrap Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

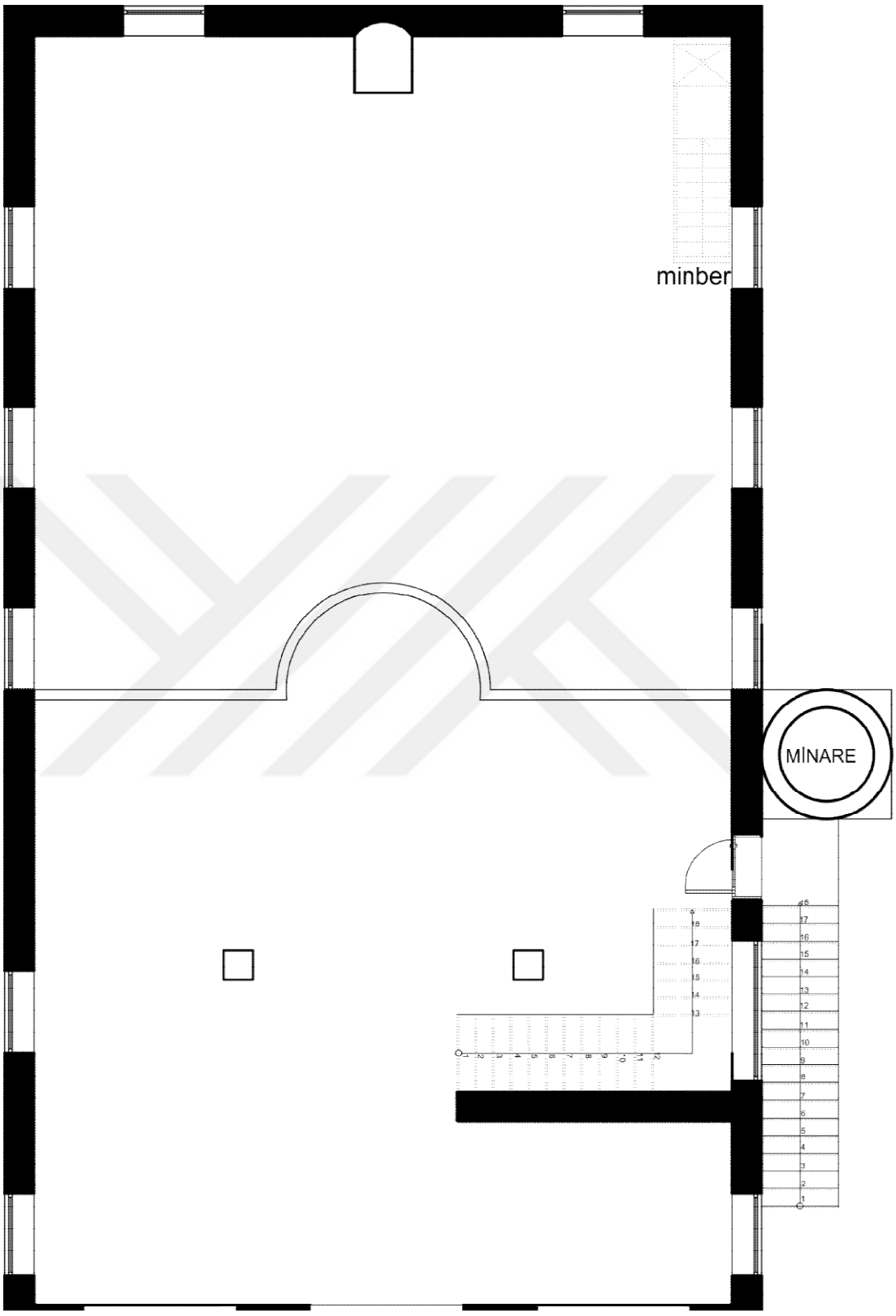
Çizim 37: Gazi Ömer Bey Cami Harim Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

Çizim 38: Gazi Ömer Bey Cami Minber Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

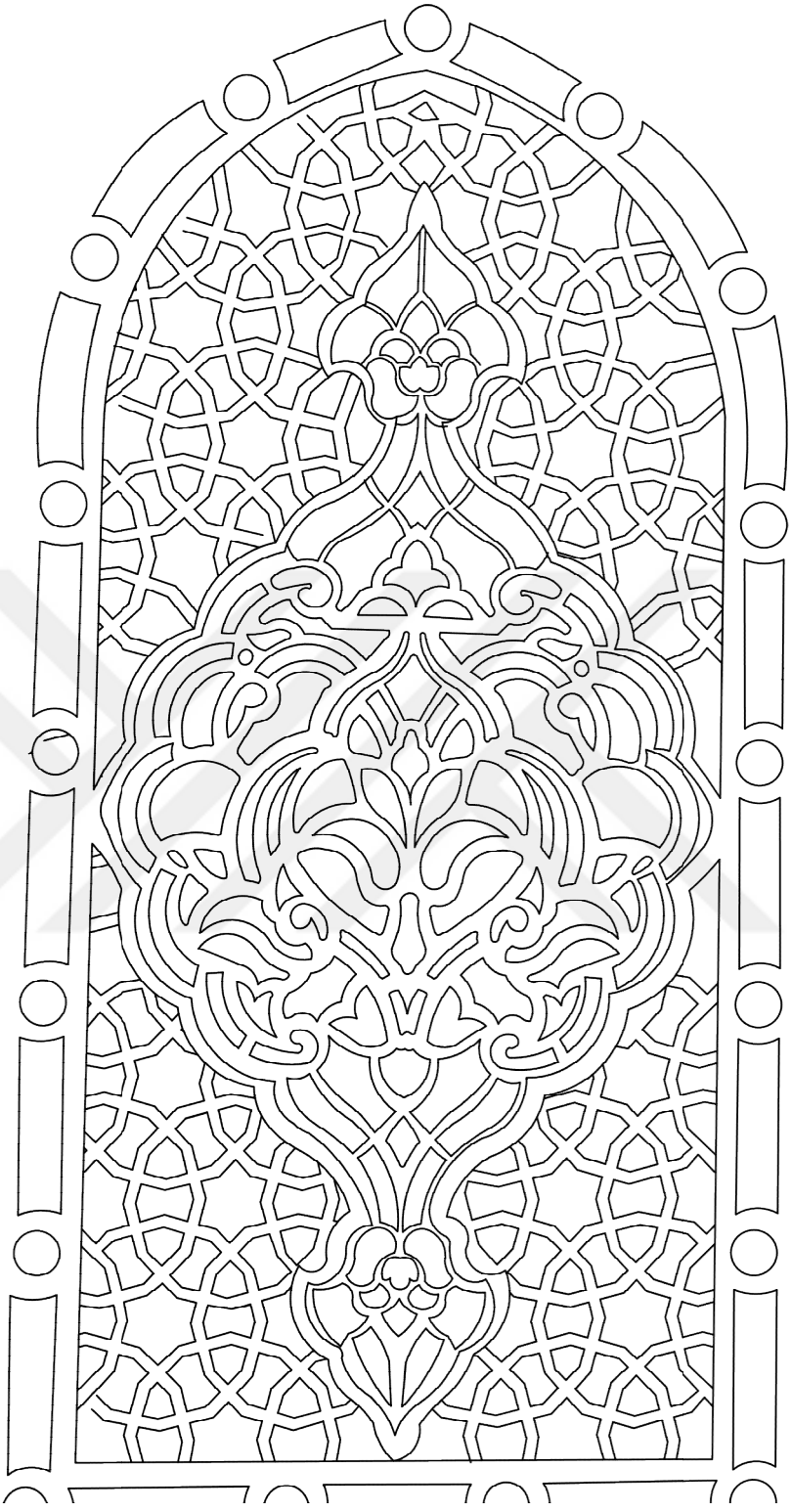
Çizim 39: İnecik Hüseyin Bey Cami Planı (D.İ.A'DEN)

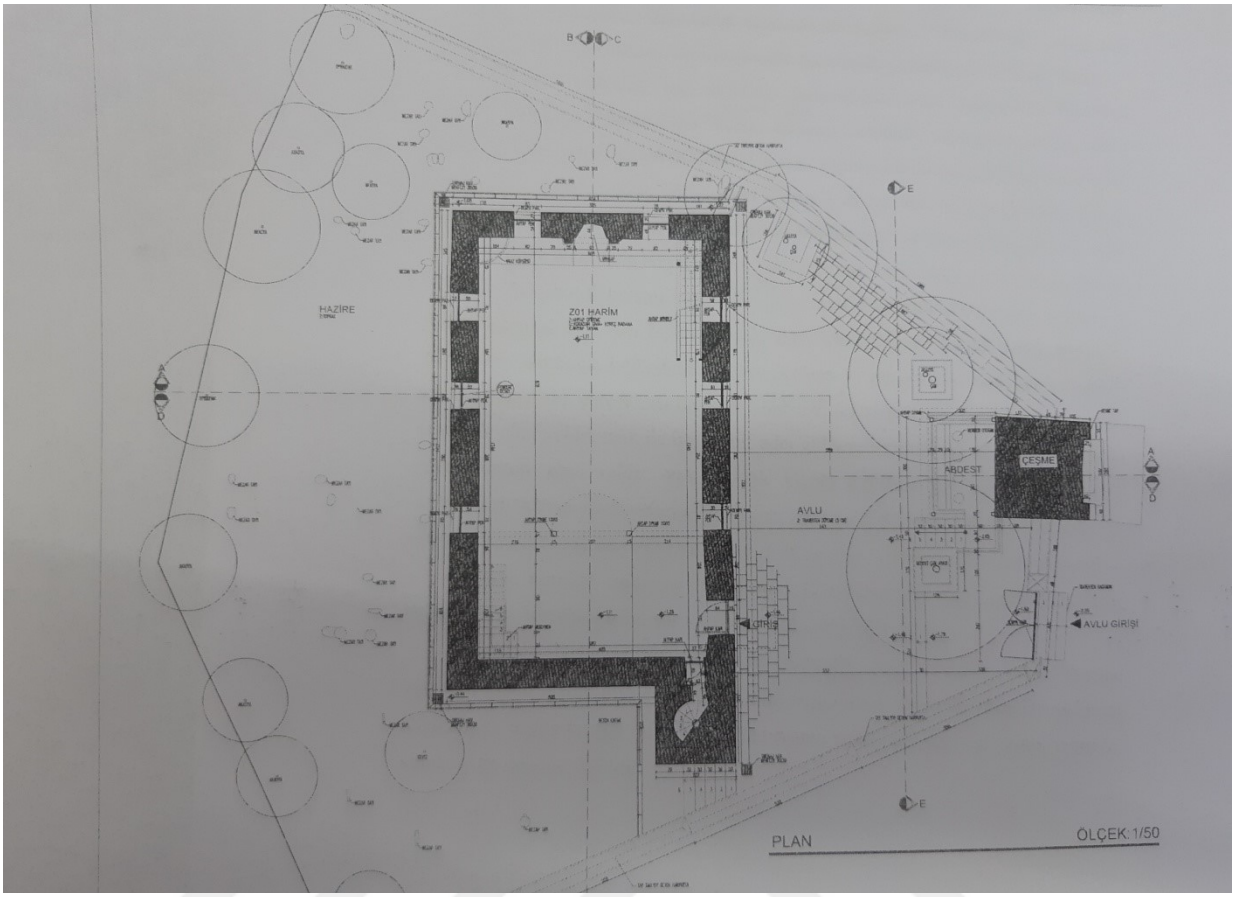
Çizim 40: Karakaş Bey Cami Planı (Serpil Yılmaz)

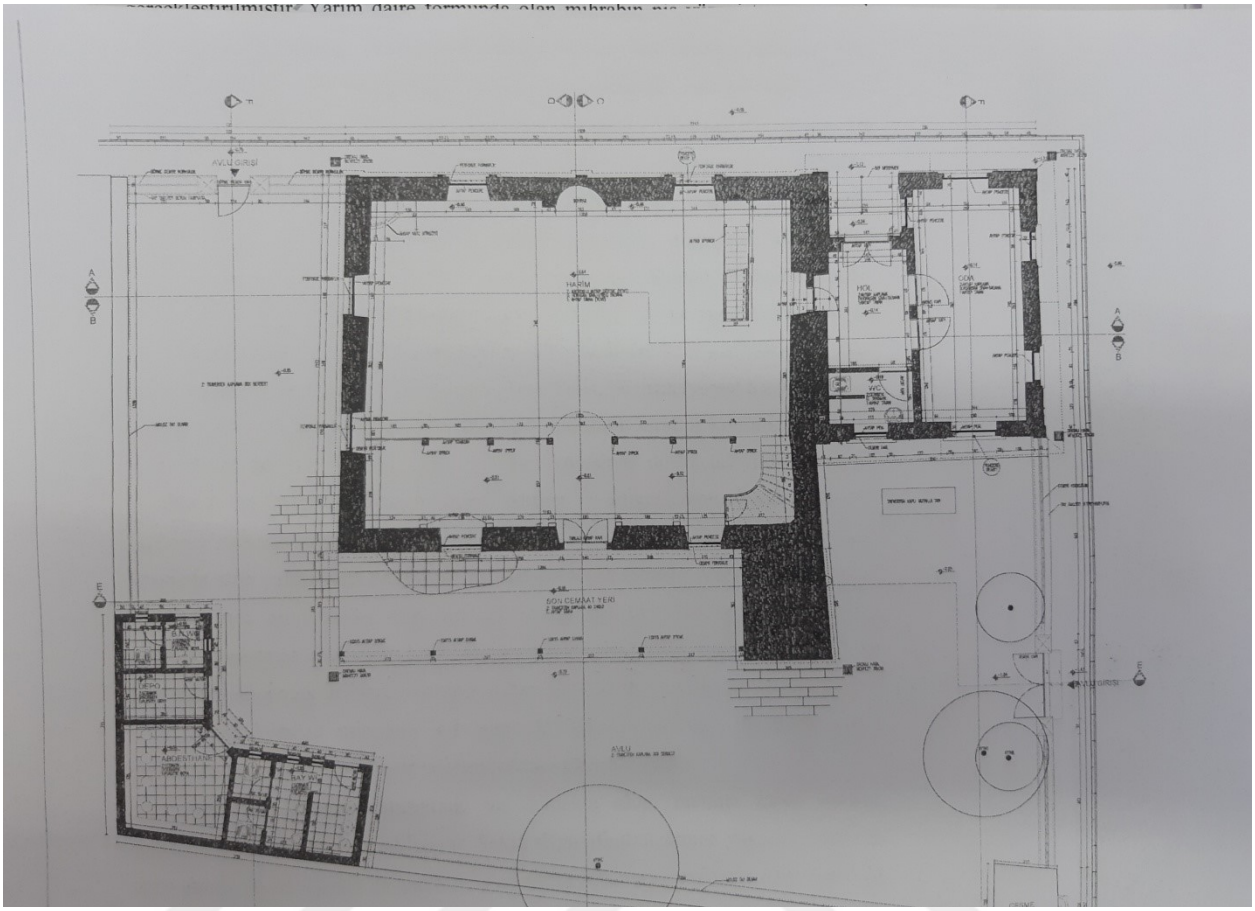
Çizim 41: Karakaş Bey Cami Taç Kapısı (Serpil Yılmaz)

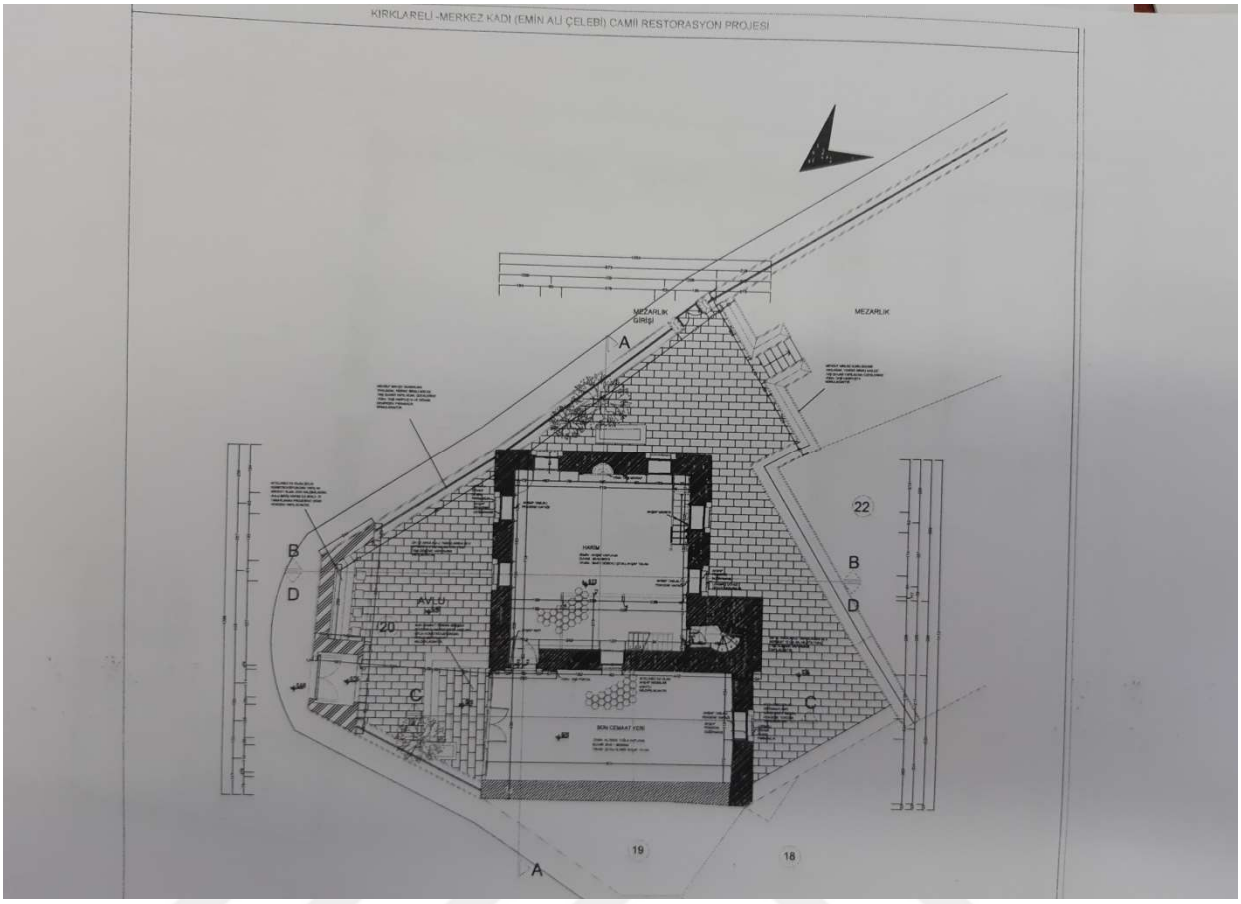
Çizim 42: Karakaş Bey Cami Harim Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

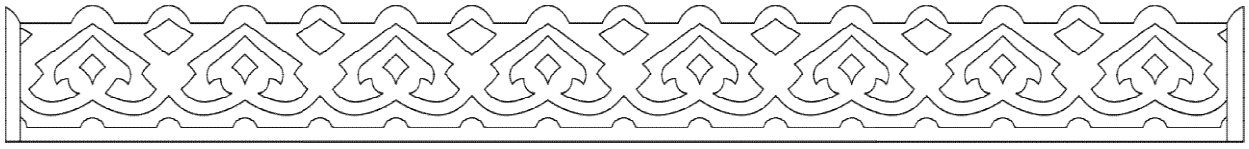
Çizim 43: Sultan Beyazıt Cami Planı (Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünden)

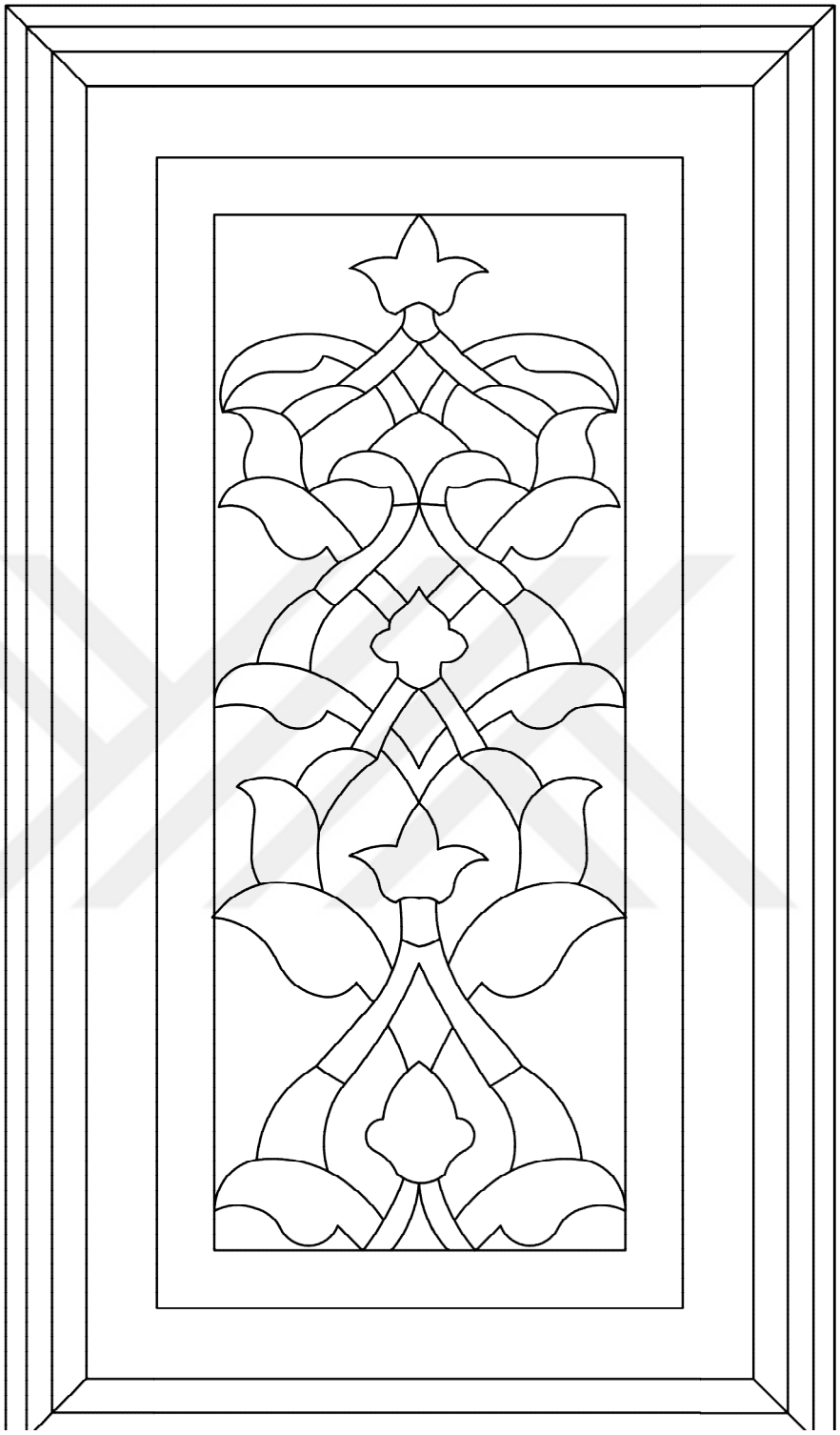
Çizim 44: Karaca İbrahim Bey Cami Planı (Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünden)

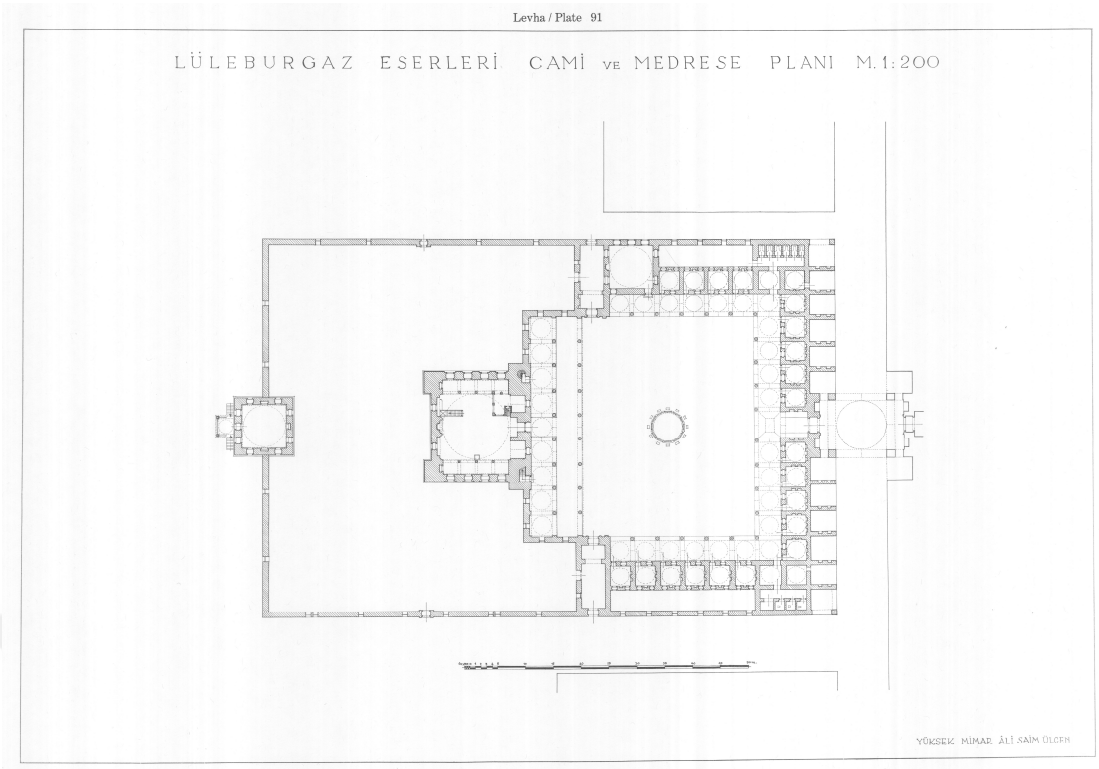
Çizim 45: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Planı (Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünden)

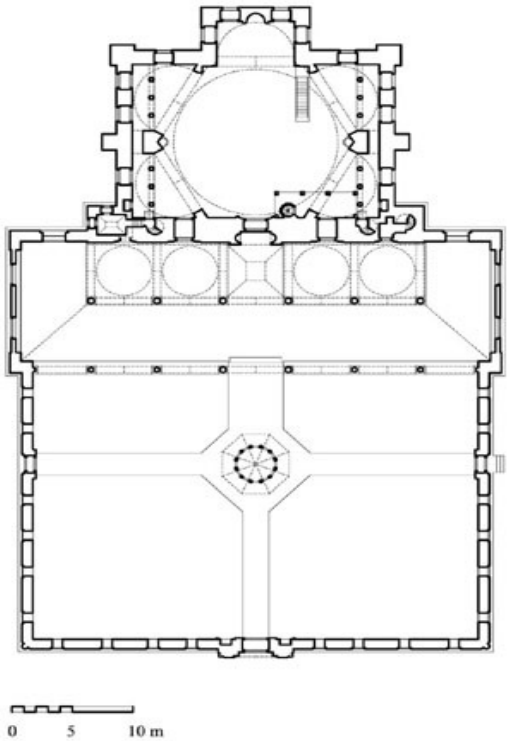
Çizim 46: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Mihrap Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

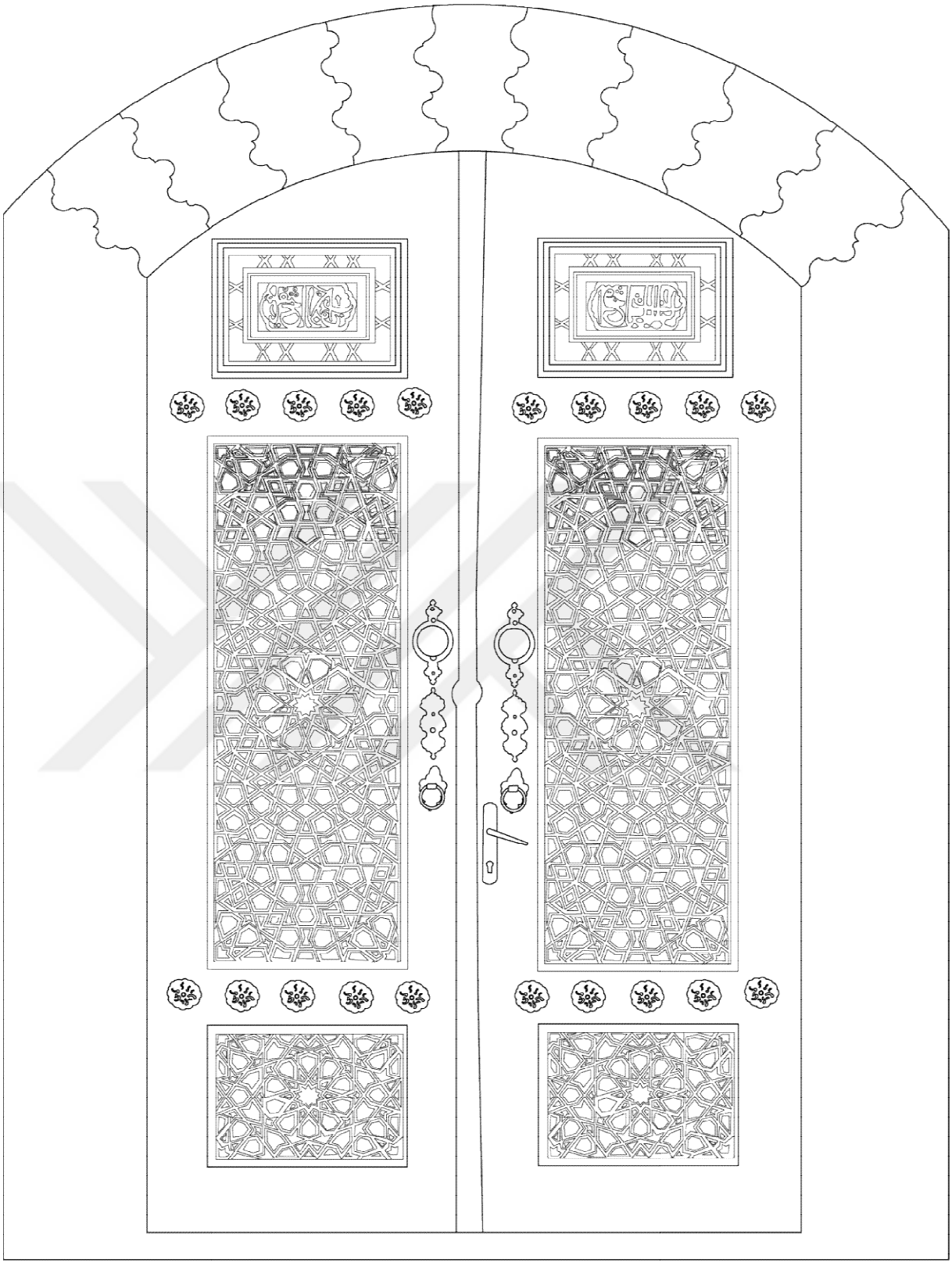
Çizim 47: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Harim Süsleme Detayı (Serpil Yılmaz)

Çizim 48: Lüleburgaz Tavil Mehmed Paşa (Sokollu) Camii ve Medrese Planı (mimarsinaneserleri.com'dan)

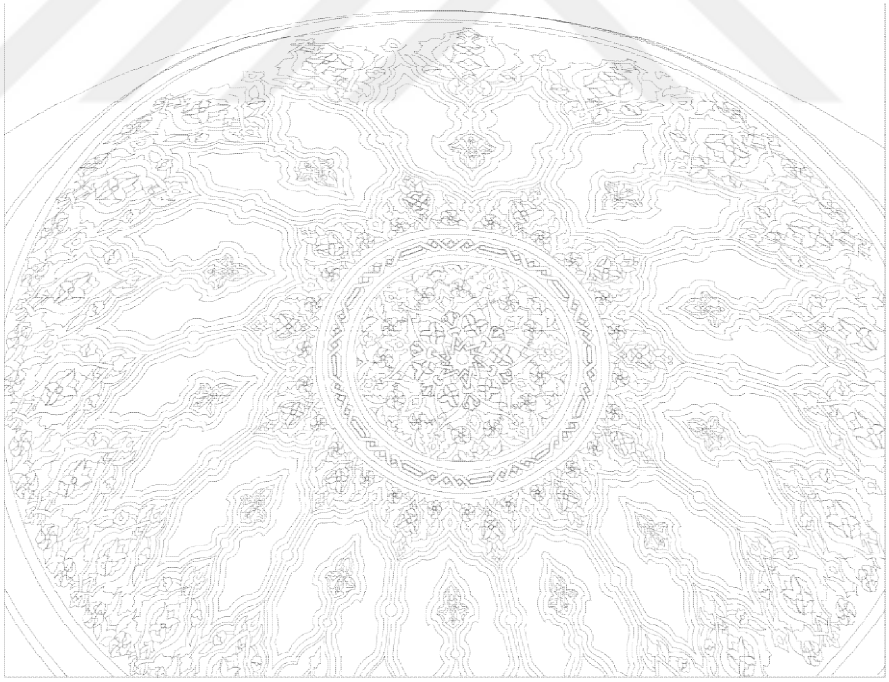
Çizim 49: Kırklareli, Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Camii Planı (Archnet'ten)

Çizim 50: Kırklareli, Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Camii Ahşap Kapı Kanatları (Serpil Yılmaz)

Çizim 51: Kırklareli, Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Camii Ahşap Kapı Kanatları Süslemesinden Detay (Serpil Yılmaz)

Çizim 52: Kırklareli, Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Camii Şadırvan Üst Örtüsü Kalemişi Süslemeleri (Serpil Yılmaz)

Çizim 53: Kırklareli, Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Camii Şadırvan Üst Örtüsü Kalemişi Süslemelerin Detay (Serpil Yılmaz)

Fotoğraf 1: Rüstem Paşa Cami Onarım Kitabesi

Fotoğraf 2: Rüstem Paşa Cami Taç Kapı

Fotoğraf 3: Rüstem Paşa Cami Mihrap

Fotoğraf 4: Rüstem Paşa Cami Minber

Fotoğraf 5: Rüstem Paşa Cami Minare

Fotoğraf 6: Rüstem Paşa Cami Giriş Kapısı

Fotoğraf 7: Rüstem Paşa Cami İç Revaklardaki Sütun Başlığı

Fotoğraf 8: Tekirdağ Rüstem Paşa Cami Genel Görüntü

Fotoğraf 9: Rüstem Paşa Cami Batı Cephe

Fotoğraf 10: Tekirdağ Rüstem Paşa Cami Genel Görüntü

Fotoğraf 11: Rüstem Paşa Cami Son Cemaat Revakı

Fotoğraf 12: Rüstem Paşa Cami Son Cemaat Yeri Mihrabiye

Fotoğraf 13: Rüstem Paşa Cami Harim Kuzey Cephesi

Fotoğraf 14: Rüstem Paşa Cami Kubbe

Fotoğraf 15: Rüstem Paşa Cami Kitabe

Fotoğraf 16: Rüstem Pasa Cami Avlu Giriş Kapısı

Fotoğraf 17: Rüstem Pasa Cami Şadırvan

Fotoğraf 18: Rüstem Pasa Cami Harim Güney Cephesi

Fotoğraf 19: Rüstem Pasa Cami Kubbe

Fotoğraf 20: Rüstem Pasa Cami Kubbe

Fotoğraf 21: Rüstem Paşa Cami Minber

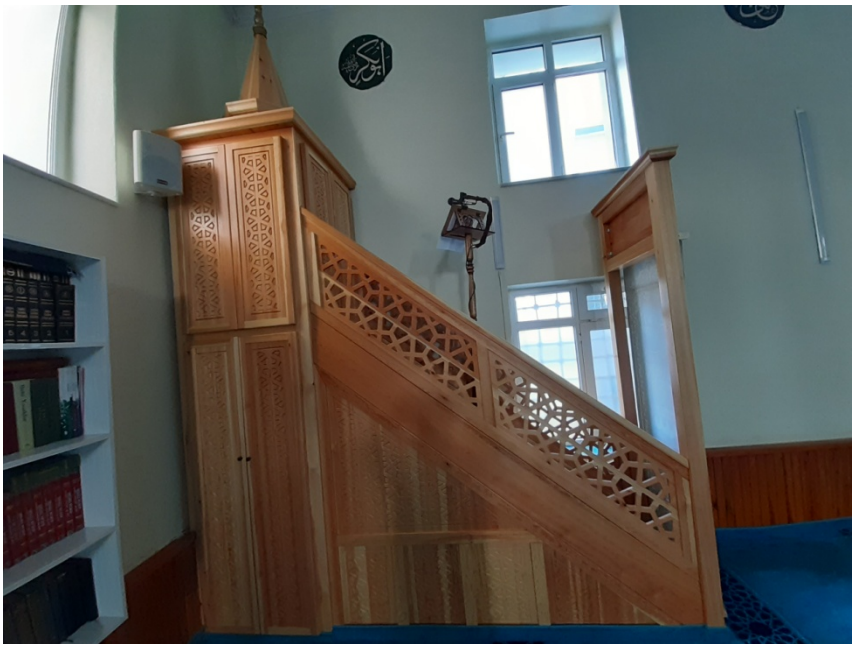
Fotoğraf 22: Hasan Efendi Cami Genel Görünüm

Fotoğraf 23: Hasan Efendi Cami Minaresi

Fotoğraf 24: Hasan Efendi Cami Mihrabı

Fotoğraf 25: Hasan Efendi Cami Minberi

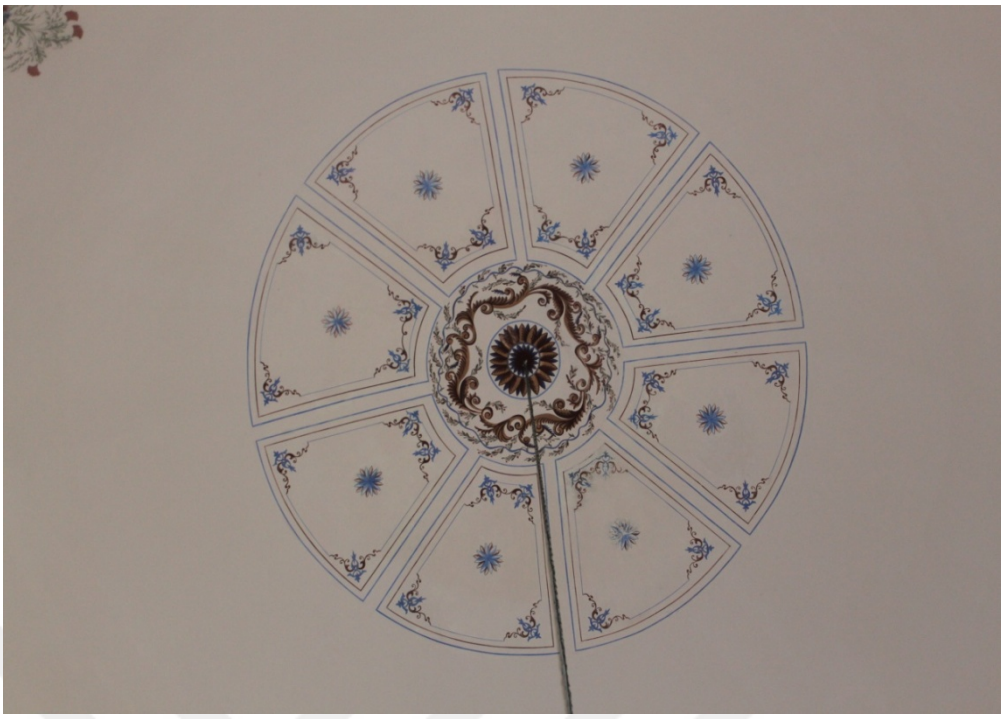
Fotoğraf 26: Ayas Paşa Cami Kitabe

Fotoğraf 27: Ayas Paşa Cami Genel Görüntüsü

Fotoğraf 28: Ayas Paşa Cami Genel Görüntüsü

Fotoğraf 29: Ayaş Paşa Cami Kubbedeki Kalemişi Süslemeler

Fotoğraf 30: Ayas Paşa Cami Mihrap

Fotoğraf 31: Ayas Paşa Cami Minberi

Fotoğraf 32: AyasPaşaCami
Minare

Fotoğraf 33:Ayaş Paşa Cami Kubbedeki Kalemişi Süslemelerden Detay

Fotoğraf 34:Süleymaniye Cami Kitabesi

Fotoğraf 35:Süleymaniye Cami Taç Kapısı

Fotoğraf 36: Süleymaniye Cami Kubbeden Detay

Fotoğraf 37: Süleymaniye Cami Mihrap

Fotoğraf 38: Süleymaniye Cami Minber

Fotoğraf 39: Süleymaniye Cami Minare Şerefesi

Fotoğraf 40: Güzelce Hasan Bey Cami Kitabesi

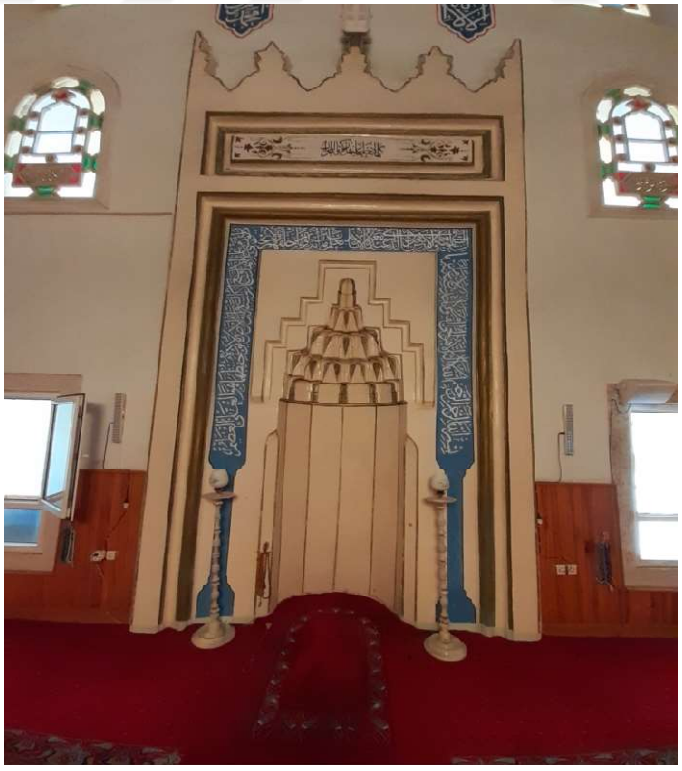
Fotoğraf 41: Güzelce Hasan Bey Cami Minaresi

Fotoğraf 42: Güzelce Hasan Bey Cami Genel Görünüm

Fotoğraf 43: Güzelce Hasan Bey Cami Taç Kapı

Fotoğraf 44: Güzelce Hasan Bey Cami Mihrabı

Fotoğraf 45: Güzelce Hasan Bey Cami Minberi

Fotoğraf 46: Güzelce Hasan Bey Cami Harimde Yer Alan Kubbe

Fotoğraf 47: Güzelce Hasan Bey Cami Harimde Yer Alan Kubbeye Geçiş

Fotoğraf 48: Hasip Bey (Çarşı) Cami Kitabesi

Fotoğraf 49: Hasip Bey (Çarşı) Cami Taç Kapısı

Fotoğraf 50: Hasip Bey (Çarşı) Cami Harimi

Fotoğraf 51: Hasip Bey (Çarşı) Cami Harim Ahşap Tavanı

Fotoğraf 52: Hasip Bey (Çarşı) Cami Mihrabı

Fotoğraf 53: Hasip Bey (Çarşı) Cami Minberi

Fotoğraf 54: Gazi Ömer Bey Cami Kitabesi

Fotoğraf 55: Gazi Ömer Bey Cami Genel Görünüm

Fotoğraf 56: Gazi Ömer Bey Cami Taç Kapısı

Fotoğraf 57: Gazi Ömer Bey Cami Mihrabı

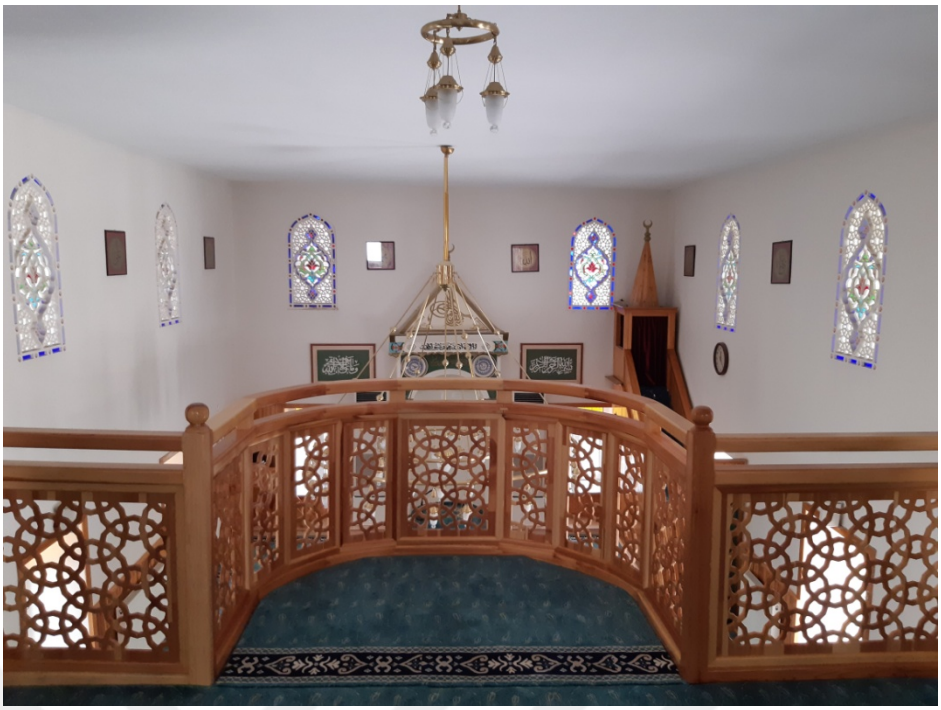
Fotoğraf 58: Gazi Ömer Bey Cami Minberi

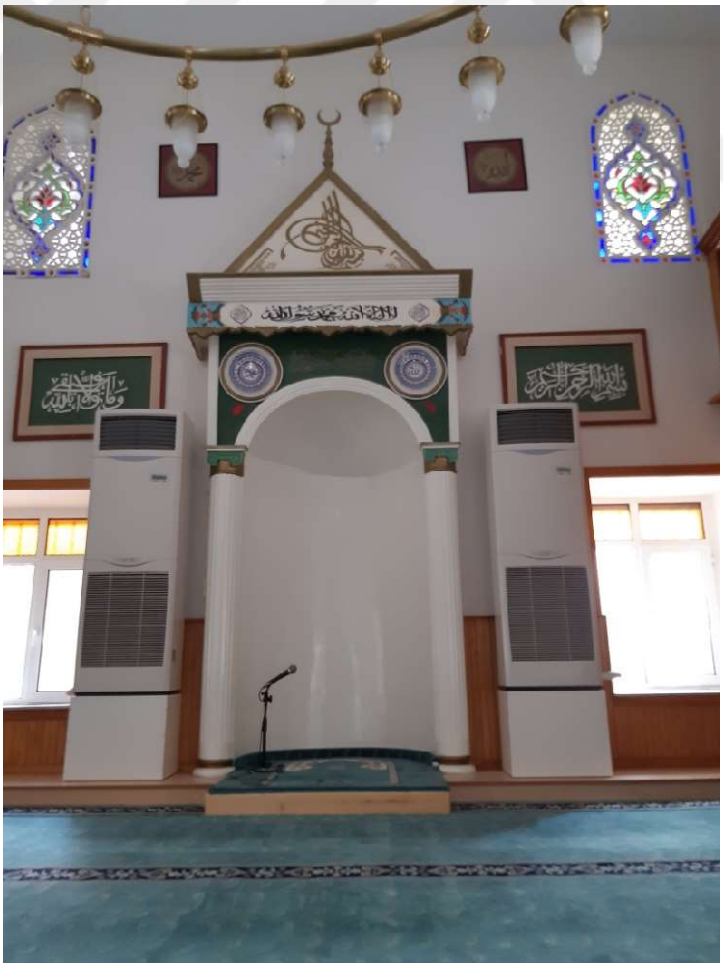
Fotoğraf 59: İnecik Hüseyin Bey Cami Genel Görünüm

Fotoğraf 60: Karakaş Bey Cami Taç Kapısı

Fotoğraf 61: Karakaş Bey Cami Harimi

Fotoğraf 62: Karakaş Bey Cami Mihrabı

Fotoğraf 63: Karakaş Bey Cami Minberi

Fotoğraf 64: Karakaş Bey Cami Minaresi

Fotoğraf 65: Sultan Beyazıt Cami Minaresi

Fotoğraf 66: Sultan Beyazıt Cami Genel Görünüm

Fotoğraf 67: Sultan Beyazıt Cami Mihrabı

Fotoğraf 68: Sultan Beyazıt Cami Minberi

Fotoğraf 69: Karaca İbrahim Bey Cami Genel Görünüm

Fotoğraf 70: Karaca İbrahim Bey Cami Taç Kapısı

Fotoğraf 71: Karaca İbrahim Bey Cami Harimi

Fotoğraf 72: Karaca İbrahim Bey Cami Mihrabı

Fotoğraf 73: Karaca İbrahim Bey Cami Minberi

Fotoğraf 74: Karaca İbrahim Bey Cami Minaresi

Fotoğraf 75: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Minaresi

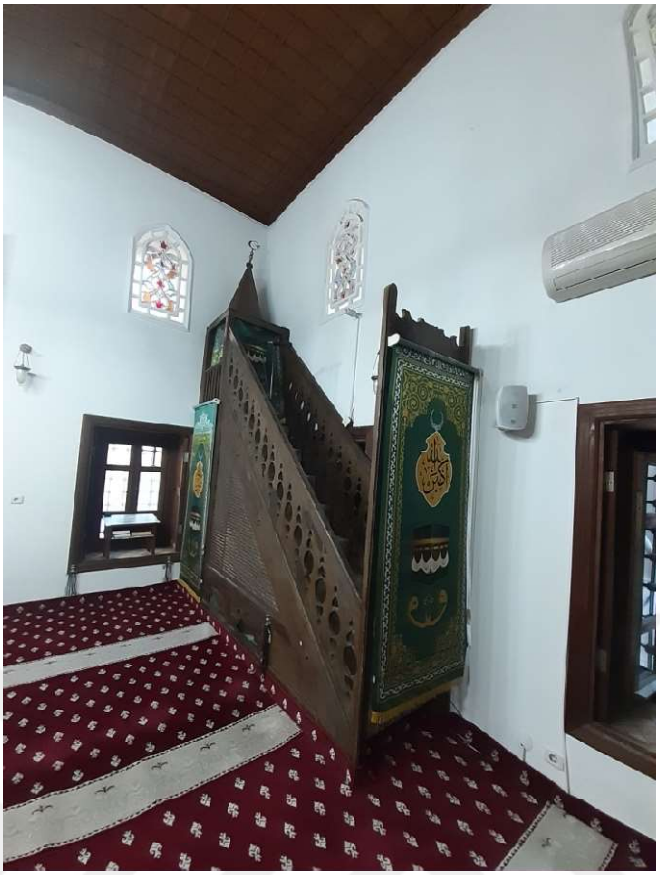
Fotoğraf 76: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Genel Görünüm

Fotoğraf 77: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Taç Kapısı

Fotoğraf 78: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Mihrabı

Fotoğraf 79: Kadı Ali (Emin Ali Çelebi) Cami Minberi

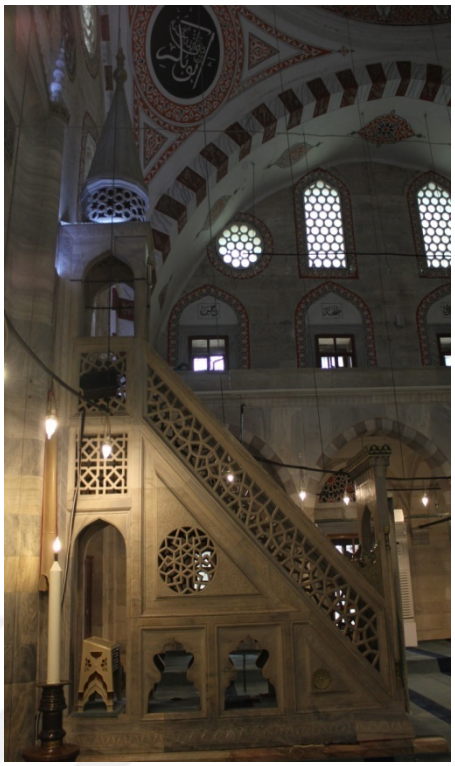
Fotoğraf 80: Lüleburgaz Sokollu Mehmed Paşa Cami Genel Görünüm

Fotoğraf 81: Lüleburgaz Sokollu Mehmed Paşa Cami Son Cemaat Yeri

Fotoğraf 82: Lüleburgaz Sokollu Mehmed Paşa Cami Mihrap

Fotoğraf 83: Lüleburgaz Sokollu Mehmed Paşa Cami Minber

Fotoğraf 84: Lüleburgaz Sokollu Mehmed Paşa Cami Minaresi

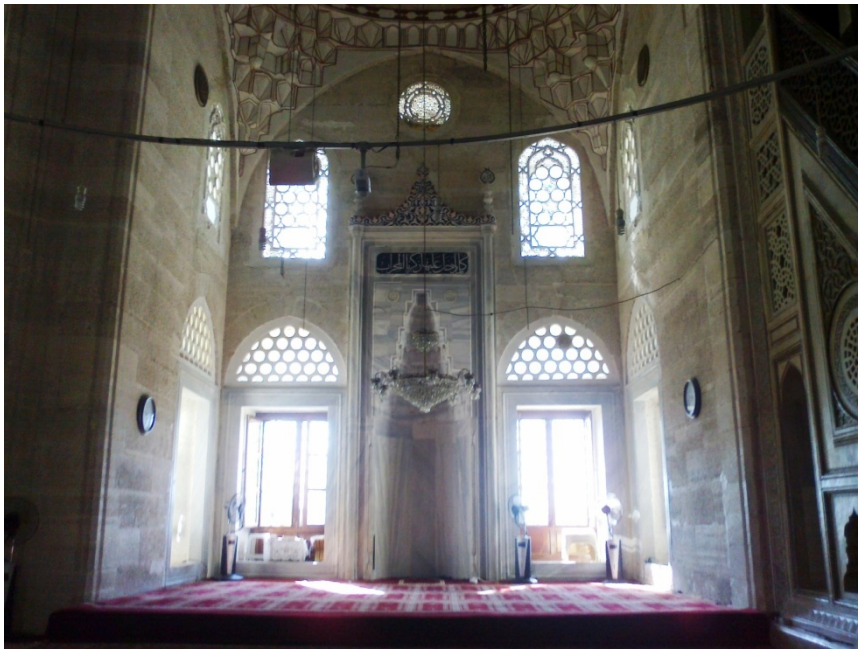
Fotoğraf 85: Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Batı Taç Kapı Üzerinde Yer Alan Kitabe

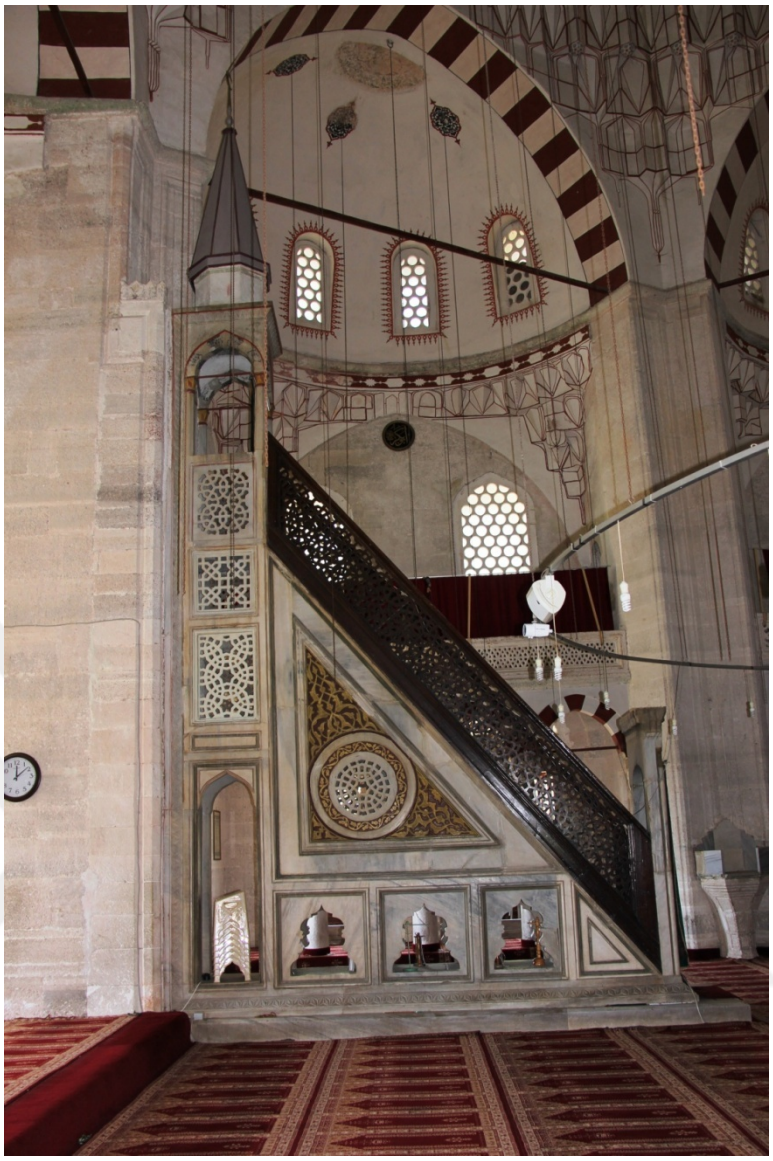
Fotoğraf 86: Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Son Cemaat Yerindeki Sütun Başlığı

Fotoğraf 87: Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Harim Taç Kapısı

Fotoğraf 88: Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Mihrabı

Fotoğraf 89: Babaeski Cedit (Semiz) Ali Paşa Cami Minber

ÖZ GEÇMİŞ

Serpil YILMAZ, 08.08.1989 tarihinde Kırklareli'de doğdu. Babaeski İ.M.K.B. Ç.P.L.'sini bitirdikten sonra Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden 2013 yılında mezun oldu ve fakülteyi birincilikle bitirdi. 2013 yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Halen çalışmalarına devam etmektedir.

İletişim Bilgileri:

Email*:* srpltzylmz@hotmail.com

Telefon: 05457109794